

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 03817

ALE VERK

Sholem Aleichem

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אלע ווערק פון שלום עליכם

ניינטער פּאַנד

מעשיות
פאר אידישע קינדער

צווייטעס בוך

ווילנע-ווארשע 1925
ווילנער פארלאג פון ב. קלעצקין

עס איז שטרענג פארבאטן צו קויפן אין פאר-
קויפן דאס דאזיקע בוך אין צפון און דרום
אמעריקע, אין דרום-אפריקע און אין ענגלאנד.

Copyright 1917 by Olga Rabinowitz (Sholem-Aleichem), New York

צוליב דעם פארלאנג פון שלום-עליכמס יורשים, איז די
אויסגאבע געדרוקט לויט זייער אמעריקאנער אויסגאבע.

Szolem-Alejchem. T. IX. „Majsojs Far Idisze Kinder“.
Drukarnia „Wydawnictwo Wilenskie“ B. KLECKINA.

מעשיות פאר אידישע קינדער. צווייטעס בוך.

א י נ ה א ל ט

7	דו פאָהן
27	חנוכה-געלד
51	ביו"ם קעניג אהשורוש
78	א פערשטעהרמער פסח
99	ל"ג-בעומר
121	גרונס אויף שבועות
185	שוין אוין מאָל א סוכה
151	דו ערשטע קאָמונע
175	דאָס דרוידעל
205	אסתר
217	דו ערב-פסח/יגע עמיגראציע

די פאָדן

געשריבען אין יאהר 1900

די פאָהן

א.

קינדער! איך וועל אייך דערצעהלען א מעשה מיט א פאָהן.
זוי אזוי איך, איין אַרעמאָנ'ס א יונגעל, האָב בעקומען אויף שמחת-
תורה א פאָהן, ווי שווער זי איז מיר אָנגעקומען און ווי גרינג איך
האָב זי פערל'ארען. נאָט האָט מיר געשטראָפּט, איך האָב זי אויס-
געקרענקט...

אז איך בין געווען א קליין יונגעלע, אזוי ווי איהר, האָט מען
מיך גערופען "טאָפּעלע טוט אַר טו", דאָס הייסט:
"קאָפעלע קוקאָריקו". ווייסט איהר, פאַר וואָס? ווייל, ערשטענס,
האָב איך געהאַט אַ דין קוויטשיג קול'כעל, ווי אַ יונג האָהנעכעל,
וואָס האָט נאָרוואָס אָנגעהויבען צו קרעהען, און, צווייטענס, האָב
איך ניט געקאָנט אויסרעדען קיין "קוף" און קיין "כף" און קיין
"גימל", און ווי אויף צו-להכעים האָט מיין טאַטע בעדאַרפט הייסען
קלמן, מיין מאַמע — גיטעל קלמנ'ס, איך — קאָפעל גיטעל קלמנ'ס,
און דער רבי — גרשון גאַרנעל דרדקי פון גאַלאַנאָווקע.

— יונגעלע! ווי אזוי רופט מען דיך?

— מיך? טאָפעל דיטעל טלמנ'ס...

— העכער אַביסעל!

— טאָפעל דיטעל טלמנ'ס!...

— נאָך העכער!

— איך שריי הויך, אויף אַ קול:

— טאָפעל! דיִטעל! טלימנ'ס!
 — און ביי וועמען לערענסט דו?
 — ביי וועמען לערען איד? ביי דרשון דאָרדעל דרדטי פון
 דאָלאַדאָניוועטע!...

דער עולם לאַכט.

דער עולם לאַכט — און איד וויין.

איד וויין נישט פון דעם, וואָס מע לאַכט פון מיר, נאָר דער-
 פאר, וואָס מע שלאָגט מיד. איטליכער, ווער עס האָט נאָט אין
 האַרצען, דער שלאָגט מיד: דער טאַטע, די מאַמע, די שוועסטער,
 דער רבי, די תלמידים. מע לעהרענט מיד, איד זאָל רעדען, "ווי אַ
 מענטש"...

דער רבי האָט מיר איינמאָל אַרײַנגעזעצט אַ "שפּרײַזֶהעלצעל"
 און האָט געהײסען די תלמידים, זײ זאָלען מיר שפּײען אין מױל
 אַרײַן, — טאַמער וועט דאָס זײן אַ רפואה... האָט זיך אַרײַנגעמישט
 רב זיאַמע דער סטאַליר, וואָס איז געזעסען מיט'ן רבי'ן אונטער
 אײן דאַך.

— וואָס מוטשעט איהר אַ קינד נעבאָך אומזיסט־אומנישט?
 אַט לאָזט מיד אויף אײן מינוט, וועט איהר זעהען, אַז בײ מיר וועט
 ער רעדען, "ווי אַ מענטש"...

אזוי זאָגט רב זיאַמע דער סטאַליר, רופט מיד צו, נעמט מיד
 אַן פאַר'ן בערדעלע און מאַכט צו מיר אזוי:

— קוק אויף מיר, יונגעלע, און זאָג מיר נאָך וואָרט בײ וואָרט:
 "אַץ קוציץ — בן קוציץ — קוציץ — לקציץ"...

איד קוק אויף איהם און זאָג איהם נאָך וואָרט בײ וואָרט:
 "אַת טוציץ — בן טוציץ — טוציץ — לטציץ"...

— נישט אזוי! — מאַכט רב זיאַמע. — דו קוק מיר גלײך אין
 מױל אַרײַן און זאָג מיט מיר אינאײנעם: "יױם השמש לא יכח
 וירח בלילה"...

איד קוק איהם גלײך אין מױל אַרײַן און זאָג מיט איהם אינ-
 אײנעם: "יױם השמש לא יטח וירח בלילה"...

— ניין, נארעלע, — זאָנט צו מיר רב זיאַמע — דו זאָג
ניט יטטה; זאָג בעסער: יככה! יככה! יככה!

— יטטה! יטטה! יטטה!...

רב זיאַמע טהוט אַ מאַך מיט דער האַנד:

— ווייסט איהר, וואָס איך בין דערגאַנגען? אַרויסגעוואָרפען
די טרחה! איהם וועט שוין קיין טאָטער אויך ניט העלפען. איין
אויבגיגער קאַליקע!

ב.

האַבען אויף שמחת-תורה אַ פאָהן, טאַקי וואָס אַ פאָהן הייסט.
אַ פאָהן מיט אַ שטעקעל, פון אויבען איין עפעל, אינ'ם עפעל אַ ליב-
טעל — דאָס האָט ביי מיר דעמאָלט אויסגעוויזען אזא גליק, אזא
גליק, וואָס איך האָב גאָר מורא געהאַט אפילו טראַכטען פון דעם.
קאַרג גוטע זאַכען איז פאַרהאַן אויף דער וועלט? למאַי ס'איז
פאַרהאַן אזעלכע יונגלעך אין חדר, וואָס פערמאָגען געלד אויף
צו קויפען אַ מעסערעל, אַ בייטעלע, אַ שטעקעלע? למאַי ס'איז
פאַרהאַן יונגלעך אזעלכע, וואָס עסען אַלע טאָג קאַנפעקטען, קנאַ-
קען גיסלעך; פון בייגעל און פון בלינעס שמועסט מען ניט! היינט
איז פאַרהאַן אזעלכע, וואָס עסען ווייסע בולקע א י י ד ע ר
ו ו אָ כ ע ן . . . אזא מול!

אוי, קינדערלעך! איך האָב קיין ווייסע בולקע אין דער וואָ-
בען קיינמאָל נישט געגעסען! איך בין געהרען געווען, אז איך האָב
געהאַט שוואַרץ-ברויט צו זאַט, מחמת מיר זענען געווען, נישט
פאַר אייך געדאַכט, ביטערע אָרעמע לייט, אביונים, האָטש אַלע האָ-
בען ביי אונז געהאַרעוועט: דער טאַטע, עליו השלום, איז געווען
אונטער-שמש אינ'ם אונטערשטען קליוועל פון דער קצב'ישער
קלוז, די מאַמע, עליה השלום, איז געווען אַ בריה אויף באַקען קאָד-
דענעם לעקאָד, און די שוועסטער האָבען אונטערגעאַרכייט זאָקען.

איהר מענט מיר גלויבען בנאמנות, איך האָב נישט געוואוסט דעם טעם, וואָס הייסט אָפּעסען אזוי, אז איך זאָל טאָקי באַלד ניט קאָנען עסען נאָך אַ מאָל.

היינט ווער שמועסט האָבען ביי זיך אין קעשענע אַ קאָפּיקע, אַיין אייגענע קאָפּיקע — דאָס האָט זיך מיר אַפּילו ניט גע'חלומ'ט. און שטעלט אַיך פאַר, אז איך, קאָפּעל קוקאַריקו, ווער מיט אַ מאָל אַ גביר און בעקום מיין אייגענס צוויי-און-צוואַנציג קאָפּיקעס! אפשר מיינט איהר אַ נס — אַ פּרוּיע האָט פּערלאָרען און איך האָב געפונען? האָט איהר דוקא נישט געטראָפּען. אָדער טאָמער רעכענט איהר, איך האָב זיי גלאָט אזוי ערניץ דערטאַפּט, אַרויס-גע'גנב'עט חלילה פון אַ פּושקע? גאָט זאָל אַיך היטען פון אַזאַ מחשבה! איך האָב זיי, שוועהר איך אַיך, פּערדיענט, כשר פּער-דיענט, פּערהאַרעוועט מיט מיינע אייגענע... פּיס.

דאָס איז געווען פורים, האָט מיך דער טאַטע געשיקט, איך זאָל צעטראָגען דעם שלח-מנות צווישען די בעלי-בתים פונ'ם אונ-טערשטען קלייזעל פון דער קצב'ישער קלויז. פריהער פלעגט צע-טראָגען דעם שלח-מנות איינע פון מיינע עלטערע שוועסטער, און איצט, אז איך בין שוין אַביסעל אונטערגעוואַכסען, האָט דער טאַ-טע געזאָגט, אז איך מעג שוין אויך זיין אַ שטיקעל היף. האָב איך גענומען דאָס שעלעכעל מיט'ן פלעדעל, אַרומגעטראָגען דאָס פון שטוב צו שטוב צווישען אַלע בעלי-בתים פונ'ם אונטערשטען קלייזעל פון דער קצב'ישער קלויז, געקנעטען מיט די באַרויסע פּיס די קאַלטע גליטשיגע בלאָטע, און פון די גראַשענס, וואָס מע האָט מיר געשענקט פאַר'ן וועג, האָב איך געמאַכט אַ זילבערנעם פּערציגער מיט פיער גראַשענס.

ג.

בעקומען מיט אַ מאָל אַזאַ אוצר, געה איך אַרום און טראַכט, וואָס טהוּט מען מיט, קיין עין-הרע, אזוי פיעל געלד?

קומען צו געהן צו מיר דער י צ ר - ה ר ע מיט'ן י צ ר .
 ט ו ב און מוטשען מיך. דער יצרהרע זאָגט:
 — וואָס וועסט דו זיך האַלטען מיט די גראַשענס, נאר איינער?
 קויף דיר עפּים: קויף מאַהינדלעך, פאַרהאַן זיסע ביי פּיר אָ נ -
 ד י ט ש ק י 'ן אױפ'ן שטעלכעל; קויף פלעדלעך גוטע מיט
 האַניגפאַרפעל, אָדער האַטש אײן עפעל אַ געפרוירענעם, וועסט
 דו זיך מחיה זיין.
 — נאָכגעבען די קישקע? — זאָג איך. — וועל איך אויפּעמען
 אין אײן מאָג דאָס גאַנצע געלד. איך וויל ניט I
 — גערעכט I — זאָגט דער יצרטוב. — אַ סך גלייכער שוין
 פערליהען דער מאַמען די עטליכע קאַפּיקעס I איהר וועט דאָס
 צונגן קומען.
 — אַ חכם I — זאָג איך. — ס'זאָל זיין פערפאַלען? וואו וועט
 זי נעמען אויף אַפּצוגעבען?
 — זי מוטשעט זיך נעבאָד, — זאָגט דער יצרטוב, — און
 צאָהלט פאַר דיר שכר-למוד...
 — וואָס געהער זיך אָן מיט דיר שכר-למוד? — זאָגט דער
 יצרהרע. — קויף דיר בעסער אַ פיפּעלע פון ווייסע לעהם מיט
 רויםע פינטעלעך, אַ מעסערעל אַ שאַרפּס מיט צוויי קלינגלעך און
 מיט אַ מעשענעם קאַסטען, אָדער גאָר אַ בייטעלע מיט אַ גוט
 שלעסעל.
 — וואָס וועסט דו האַלטען אינ'ם בייטעלע? — זאָגט דער
 יצרטוב. — דעם דלות?
 — קנעפלעך I — זאָגט דער יצרהרע. — וועסט אַנשטופּען אַ
 פּול בייטעלע מיט קנעפלעך, וועט מען מיינען, אז ס'איז געלד,
 וועלען דיר אַלע יונגלעך מקנא זיין...
 — וואָס וועט דיר אַרויסקומען פון דעם? — זאָגט דער יצר-
 טוב. — אַט פאַלג מיך, צעטייל גאָר דאָס געלד פאַר אַרעמע לייט,
 טהו צדיקה, וועסט דו פערדיענען אַ מצוה, אַרעמע לייט נעבאָד
 געהען-אויס פון הונגער.

— אָרעמע לײַט? — זאָגט צו מיר דער יצירה־רע. — ביזט אַליין אין אָרעמאַנ'ס אַ יונגעל. ביזט אַליין תמיד הונגעריג. איט־ליכער איז אַ ותרן אויף יענעם. פאַר וואָס האָט דיר קיינער נישט געגעבן, אַז דו האָסט נישט געהאַט, נישט היינט געדאַכט...?

ד.

שיער־שיער האָט מיר דער יצירה־רע איינמאַל נישט איבערגע־רעדט.

אין חדר האָב איך געהאַט אַ חבר — יואליק, אַ נגיד'ס אַ יונגל. ער פלעגט האָבען תמיד פולע קעשענים מיט גוטע זאַכען. נאָר יענעם געבען האָט ער פיינט געהאַט; מע זאָל זיך אויסציהען פאַר איהם — נישט אַ שמעק! פלוצים האָט זיך יואליק עפּים אָנגעהויבען צו מיר שטאַרק צושאַרען, צושמייכלען, געוואָרען מיט מיר חבר — די נשמה!

— דו ווייסט? — מאַכט ער צו מיר. — ביזט אַ וואָהל יונגעל, ווי איך בין אַ איר. איך האָב דיר ליעב נאָר דערפאַר, וואָס דו האָסט פיינט בעטלען, אזוי ווי אַנדערע: „געב מיר אַ שטיקלעך! געב מיר אַ פיצלעך!“ אָנקוקען קאָן איך נישט אָט די בעטלערס!... אַ שטיקלעך קאָנפעקט וויילסט דו?

— אַ שטיקלעך טאָנפעט? — זאָג איך. — פאַר וואָס נישט?
— נו, — זאָגט ער — און נישטלעך אַ צוויי וואָלסט דו גע־קנאַקט?

— נישטלעך? — זאָג איך. — פאַר וואָס נישט? איך זאָל האָבען, וואָלט איך דעטנאַטט.

יואליק לעגט אַריין די האַנד אין קעשענע. איך מיינ, אַז דאָס נעמט ער אַרויס און גיט מיר. צום סוף רופט ער זיך אָן צו מיר: — איך וועל דיר געבען מאַרמעלאַד אַ האַלב שטיקלעך און נישט לעך דריי... אויב דו וועסט זיך מיט מיר בייטען. וועסט זיך ביי־טען?

— בייטען? — זאָג איד. — מיט וואָס וועלען מיר זיך ביי-
טען?
— איד וועל דיר — זאָגט ער — געבען דאָס מעסערעל מיינס.
דו וויסט דאָך מײן ווייס מעסערעל? איין אמת'דיגס, אַ זאוויצ-
לאָווס!
אַ חידוש אַביסעל, אויב איד ווייס יואליק'ס מעסערעל
ווער וויסט ניט יואליק'ס מעסערעל? וויפיעל מאָל האָב איד איהם
דערויף מקנא געווען! וויפיעל מאָל האָב איד דאָס געזעהן אין
חלום!...
— נו, און איד? — זאָג איד. — וואָס זאָל א יך דיר גע-
בען דערפאר?
— און דו — זאָגט ער — וועסט מיר געבען דיין זילבערנעם
פערציגער.
— נעם! — זאָגט צו מיר דער יצר-הרע. — נעם, ס'איז איין
אַנטיק פון אַ מעסערעל. אלע יונגלעך וועלען דיר מקנא זיין...
איד וויל אַרויסנעמען געלד; נאָר באַלד פּערהאַפּ איד מיד.
— אַ חכם אַ איד! — זאָג איד. — פאַר אַ פּערציטער טאָן
מען שוין טויפען אַ ניי מעסערעל.
— אַט אזאַ מעסערעל? — זאָגט יואליק. — פורים נאָכ'ן קאַל-
טען סוגעל!... שא, וויסט דו גאָר וואָס? איד געב דיר צו אַ האַלב
טויז קנעפלעך ביינערנע.
— פאַר דעלט — זאָג איד — טאָן מען טויפען צעהנטויענער
טויז טנעפלעך.
— נו, — זאָגט ער — און קאָנפעטען און ניסלעך איז קיין געלט
ניט? איד זאָג דיר צו, אלע מאָל, ווען דו וועסט בעטען, געב איד
דיר, ווי איד בין אַ איד. אַט האָב איד אַ צוויאַק איין אייזערנעם.
זעהסט דו? — שענק איד דיר אוועק דעם צוויאַק אומזיסט. דו
זעהסט, וואָסער אַ צוויאַק?
— וואָס דאַרף איד — זאָג איד — צוויעטעם?

— ער וועט דיר — זאָגט ער — צונויץ קומען, נארעלע. קאָנסט
איהם פאַרשלאָגען וואו דו ווילסט. קאָנסט מיט איהם אויסגראָבען
אַ גריבעל.

— וואָס דאַרף איך — זאָג איך — דראָבען דריבלעך?
— איך וועל דיך — זאָגט ער — לאָזען דאווענען אין מיינ
סידור'על.

— וואָס דאַרף איך — זאָג איך — דאווענען אין פרעמדע
סידורים?

— איך וועל דיר געבען — זאָגט ער — אָנמעסטען מיינ שבת'—
דיג קאַשקעטעל.

— וואָס דאַרף איך — זאָג איך — מעסטען פרעמדע טאַש-
טעטען?

— ווילסט דו ניט? נאַזשע דיר! — מאַכט יואליק און דער-
לאַנגט מיר אַ בוכענצי אין זייט אַרײַן. — געפעלט אייך אַביסעל אַ
קבצנ'יוק? איך געב איהם אזוי פיעל זאכען: אַ מעסערעל, און
קנעפלעך, און קאָנפעקטען, און ניסלעך, און אַ צוויאַק, און אַ
סידור'על, און אַ היטעלע אָנמעסטען — וויל ער נאָך ניט! אַ
קבצנ'ישע קישקע — וויפיעל מע לעגט אין איהר ניט אַרײַן, איז
ווינציג! ער מיינט, אז ער האָט אַ זילבערנעם פערציגער, איז ער
שוין אַ גאַנצער יאָטובי-דאַם! וואַרט אויס, טאַפעלע טוטאַריט, וועסט
אַמאָל אָנקומען צו מיר, וועט דיר אויספאלען באַקאַם!...
נחמיה! נאָ, איך שענק דיר אַוועק דעם צוויאַק!...

יואליק שענקט-אַוועק דעם צוויאַק נחמיה'ן (אַיין אָרעם יונגעל,
וואָס הינקט אויף אַ פיסעל), און מיט מיר ווערד ער אויס חבר.

ה.

וועט איהר דאָך פרעגען: אויף וואָס פאָרט האָב איך געהאַלטען
דאָס געלד?

ערשטענס, אויף ל"ג-בעומר צו דער סעודה. ל"ג-בעומר צו דער סעודה פלעגן אלע קינדער ברענגען עפים אין חדר אריין: ווער מזומן געלד, ווער איין עסענווארג, און ווער א נאשעריי. נאָר איך איינער פלעג קומען מיט מיין שטענדיג אָנבויסען — א שטיקעל ברויט מיט קנאָבעל. עם פלעגט מיר פלאַמען דאָס פנים; און האַטש אין קאָהן האָט מען מיך אַריינגענומען גלייך מיט אלע יונג-לעך, נאָר געפיהלט האָב איך, אז ס'איז מצד רחמנות — און ס'איז מיר ניט איינגעגאנגען די שמחה... "אַצינד, האָב איך מיר געטראַכט, הער איך איך אַלע מיט'ן קאָטער; איך בין, ברוך-השם, אזא פאַרשוין, וואָס איך געה מיט מזומנים. ווי באלד אזא נגיד'ס א יונגעל, ווי יואליק, גיט צושטייער א פערטעלע, מעג איך געבען א קאָפיקע, וואָרום וואָס בין איך אַקעגען איהם? א גאַרנישט! ווי איז אָבער דער דין, אז איך געב א פיטאַקעל, בין איך יוצא? נו, געב איך טאַקי א גרווינקע — און ווייסט ווער איז קאָפעל קר קאַריקו!"

און איך האָב אַריינגעבראַקט אין דער קאַראַבקע אויף ל"ג-בעומר צעהן קאָפיקעס, דאָס איבעריגע געלאָזט אויף שפעטער. שפעטער, זומער-לעבען, ס'איז אויפגעקומען גרינוואַרג, עם האָר בען זיך בעווויען פרישע אויבסטען ביי פיראַנדיטשקי'ן אין די מול-טערלעך, איז געקומען וויעדער אַ מאָל דער יצר-הרע.

— זעהסט — זאָגט ער — גרינע אַגרעסען? זעהסט, וואָסערע רויטע וויימפערלעך?

— פון גרינע פירות — זאָג איך — ווערען נאָר הייליג די צייהן.

— מאַך „שהחיינו“, — זאָגט צו מיר דער יצר-טוב — שהחיינו איז אַ מצוה...

— שהחיינו — זאָג איך — וועל איך נאָך צייט האָבען צו מאַכען; דער זומער איז נאָך גרויס. עם וועט נאָר געהן אַ סדרה פון וויינשעל און פון פלאַמען, פון עפעל און פון באַרען, פון דיניעס

און פון קאווענעס... איך וועל בעסער איבערלאָזן דאָס געלד, אם ירצה השם, אויף סוכות — זיך קויפֿען אַ פּאָהן.
און ס'איז געבליבען, איך זאָל איבערלאָזן דאָס געלד, אם ירצה השם, אויף סוכות — זיך קויפֿען אַ פּאָהן.

ו.

גאָט האָט געהאַלפֿען, דער סוכות איז געקומען, און איך האָב מיר געקויפֿט אַ פּאָהן, אַ גרויסע, אַ געלע, אַ „צווייזייטענדיגע“. פֿון איין זייט זענען געווען אויסגעמאַהלט צוויי חיות, וואָס האָבען געהאַט אַ פנים פֿון קעץ, נאָר כאמת זענען זיי געווען לייבען, מיט אָפענע מיילער און מיט לאַנגע צונגען. אויף די צונגען ביי זיי זענען געווען אַרויפגעטהאָן פיפלעך, אַפנים, שופרות, מחמת ס'איז געשטאַנען אָנגעצייכענט מיט גרויסע אותיות: כ ח צ ו צ ר ו ת ו ק ו ל ש ו פ ר .

אונטען, אונטער די לייבען, איז געשטאַנען אויפגעשריבען פֿון דער רעכטער האַנד: דגל מחנה יהודה. פֿון דער לינקער האַנד: דגל מחנה אפרים.
דאָס האָט איהר ערשט איין זייט פּאָהן. אויף דער אַנדערער זייט איז געווען נאָך שענער. דאָרט זענען געשטאַנען אויסגער מאַהלט די פּאַרטערטען פֿון משה מיט אהרן'ען, פינקטליך, ווי לעבעדיגע. משה מיט אַ גרויסען דאַשעק אויפ'ן שטערן, און אהרן מיט אַ גאָלדענער ריף אויף דער געלער פּאַטלע. אין מיטען, צווישען משה מיט אהרן'ען, — אַ גאַנצע האַליאַסטער אידעלעך, געפּאַקט איינס אויף דאָס אַנדערע, מיט תורה'לעך אין די הענד. אַלע האָבען זיי איין פנים, גלייך ווי איין מאַמע האָט זיי געהאַט: אַלע מיט לאַנגע אַלץ איינע קאַפּאַטקעלעך, אַלע מיט שייך און זעקלעך און אַלע מיט גאַרטעלעך, אַביסעל נידעריגער פֿון דער דרך... די אידעלעך הויבען פֿיס און זינגען: שישו ושמחו בשמחת תורה.

בעקומען א פאָהן, בעדאַרף מען קריגען א שטעקעל צו דער פאָהן.

דאָ מוז מען שוין אָנקומען צו רב זיאמע דעם סטאַליר, טאַקי דער אייגענער רב זיאמע, וואָס האָט אַמאָל זיך אונטערגענומען מיך אויסלעהרנען רעדען, „ווי א מענטש“.

— וואָס וועסט דו עפּים זאָגען, טאַפעלע טוטאַריטו?

— א שטעטעל צו דער פאָהן...

— וואָס הייסט — זאָנט ער — א שטעטעל?

— א שטעטעל — זאָג איך — פון א שטימעל האָלץ, מע זאָל

טאָנען טראָדען די פאָהן.

רב זיאמע טרייבט מיט מיר אזוי לאַנג קאַטאָועס, ביז איך צעוויין מיך. דעמאָלט ווערד ער ווייך, וואַרפט-אָועק אַלע אַרבייט, נעמט א שטיקעל האָלץ, א שניץ אַהער, א שניץ אַהין — פאַרטיג.

אַצינד פעהלט מיר נאָר איין עפעל מיט א ליכטעל, געוויינט ליך, פון וואַכס, ניט פון חלב, וואָרום חלב, אז וועט אַרויפקאַפען אויפ'ן עפעל, איז פערפאַלען דער עפעל, מע וועט איהם נאָכרעם ניט קאָנען עסען... אָבער וואַכס מאַכט ניט אויס, וואַכס איז כשר.

נו, און וואַכס איז דאָך ביי מיר פאַרהאַן מעהר ווי ביי אַלע יונגלעך. אַדרבה, א יונגעל, אז ער בעדאַרף א שטיקעל וואַכס, צו וועמען קומט ער אָן? צו מיר! וואָרום מיין טאַטע איז דאָך אונטער-שמש אין אונטערשטען קלויזעל פון דער קצב'ישער קלויז, איז וואָס עס בלייבט נאָך יום-כפור פון די ליכט געהער צו איהם — דאָס איז זיין הכנסה. ער שמעלצט דערפון „שמישים“ צו די חנוכה ליכטלעך, הברלות און סטאַטשיקעס. און וואָס עס פאַלט-אַראָפּ פון די הברלות מיט די סטאַטשיקעס געהער צו מיר — דאָס איז מיין הכנסה.

הקיצור, איך האָב אַלסרינג, וואָס מע בעדאַרף!

ז.

אריינגעזעצט די פאָהן אינ'ם שטעקעל, אויפגעפאסט אויפ'ן שפיץ א רויטען עפעל און אָנגעצונדען פון אויבען דאָס וואַסענע ליכטעל, לאָז איך מיך שמיני-עצרת אויף דער נאכט אין שוהל אריין, צו די הקפות, לעבעדיג-פרייליך, ווי א גליקליכער פריניץ, ווי א בן-מלך, וואָס קיינער איז צו איהם ניט גלייך.

עס שטעלט זיך מיר פאָר, אז איך בין שוין אין שוהל אויבען, אויף דער מזרח-באָנק, מיט אַלע בעלי-בתי'שע קינדער, די ליכט ברענען, מיין פאָהן איז שענער פון אַלע פאָהנען, מיין עפעל איז רויטער פון אַלע עפעל, מיין ליכטעל איז גרעסער פון אַלע ליכט-לעד, אין שוהל איז איין ענגשאפט, א הייז מיט סכנת-נפשות, ווייבלעך און מיידלעך א סך זענען געקומען קושען די תורה, אַט געהט רב מלך דער חזן מיט'ן צעלאָזטען טלית אויף צופריהעה, ווי א גענעראַל-פעלדמארשאַל, נאָך איהם — די בעלי-בתיים, רב מלך ציקעלט זיך און זינגט אויף זיין בלעכענער שטימע: "עו-ז'ר ד-ל-ים, הושיעה נא!" די ווייבלעך מיט די מיידלעך שפרינגען אין פנים אריין, קושען די תורות און שרייען מיט א קוויטש: "דערלעבט איבער א יאָהר! דערלעבט איבער א יאָהר!" — "גם אתם! גם אתם!"

נאָר איידער מע קומט-צו צום אונטערשטען קלייזעל פון דער קצב'ישער קלויז, דאָרט וואו איך דאווען, מוז מען דורכגעהן פאָר-ביי עטליכע שוהלען און בתי-מדרשים: די קאַלטע שוהל, די ליט-ווישע שוהל, דאָס שניידערשע שוהלען, דאָס גרויסע בית-מדרש, דאָס קליינע בית-מדרש, דאָס אַלטע בית-מדרש, די ערשטע קלויז, די חסיד'ישע קלויז, די מתנגד'ישע קלויז, די נייע קלויז, דאָס געלע קלייזעל — ביז מע קומט צו דער קצב'ישער קלויז, און פון דאָרטען שוין לאָזט מען זיך אַראָפּ אין אונטערשטען קלייזעל.

אָט־אַרדי אַלע שוהלען און בתי־מרשים, וואָס איך האָב אַיך דאָ אויסגערעכענט, זענען חלילה נישט צעוואָרפען דער אין ליסי, יענער אין סטריסי, ווי ביי אַיך אין יעחופען. ביי אונז, אין כתרי לעווקע, איז אַ חיות. ביי אונז געפינען זיי זיך אַלע אויף איין נאָם, אויף איין שטיקעל ערד, כמעט אין איין הויף, — און דאָס ווערד אָנגערופען דער „שוהלהויף“.

אונזער שוהלהויף איז אינגאנצען כמעט איין שוהל. זומער, אַ די פענסטער זענען אָפּען, און איהר געהט פאַרביי בשעת מע דאָ-ווענט, ווייסט איהר ניט וואָס איהר זאָלט טהון: צי איהר זאָלט בלייבען שטעהן און שפּרינגען קרושה, צי איהר זאָלט זיך אָנבויען האַפּען אַ ברכו, צי איהר זאָלט ענטפּערען „אָמן יהא שמיה רבא“. בשעת פון איין זייט הערט זיך אַ געוואַנג „אָז ישיר משה“, שרייט עמיצער פון דער זייט: „א-ח-ד-ד-ד-ד!“ פאַלט איינער אַרײַן פּלוצים מיט אַ ניגון פון דער גמרא: „מכלל שהוא צריך לפרט ומפרט שהוא צריך לכלל“. שלאַנט איהם איבער נאָך איינער מיט אַ ניגון: „יתגדל ויתקדש שמייה רבא“. קומט צו געהן אַ דריטער און לאָזט־אויס גאָר מיט איין אַנדער טאָן: „הללויה! הללויה!“... אונזער שוהלהויף האָט צוויי געשטאַלטען: אין דער וואַכען איז ער אַנדערש, שבת און יום־טוב — וויעדער אַנדערש. אין דער וואַכען איז ער אַ מאַרק פון אידישע ספרים, טליתים, ציצית און מזוזות, פּוילע עפעל, קברות־באַרלעך, סעמעטשקעס און בעכלעך, מאַהינדלעך, בייגעלעך און צוקערלעקאַך. ציענען צעלעגען זיך, ווי ביי'ס טאַטען אין ווייננאַרפּען, און זענען מעלה־גרה, שאַקלען בשעת מעשה מיט די בערדלעך. קומט אָבער שבת און יום־טוב — אויס מאַרק, אויס מסחר, אויס ציענען. אירען, זאָלען געזונד זיין, קלוי־בען זיך צענויף רעדלעך־ווייז, מע רעדט און מע גראַנערט. מע דערצעהלט נייעס פון דער גאַנצער וואָך, פונ'ם גאַנצען יאָהר און פון דער גאַנצער וועלט. אויך קינדער, חדר־יונגלעך, זענען דאָ. חדר־יונגלעך פון אַלע חררים לויפּען, שפּרינגען, שוועבען אַהין און אַהער, ווי די פיש אין וואַסער; גאָט האָט זיי געשענקט אַ מתנה —

זיי זענען פריי! מע בעטראכט זיך איינס אויף דאָס אַנדערע די נייע קאָפּאָטקעלעך, וועמענ'ס איז לענגער, די יום-טוב'דיגע קאָש' קעטלעך, וועמענ'ס קאָפּ איז גרעסער, און מע מעסט אויף פינגער, וועמענ'ס פּאה איז קירצער. דערביי האַפט מען, געוויינטליך, ווער אַ פּליק און ווער אַ שטורך און ווער אַ קלאָפּ — ס'איז פּרייליך. נאָר פּרייליכער ווי אַלע מאָל איז סוכות, שמיני-עצרת אויף דער נאַכט, פּאַר די הקפות, בשעת אַלע יונגלעך פון אַלע חדרים קומען זיך צענויף אַהער מיט די פּאָהנען. דאָ מושטירעוועט מען זיך אויס אויף כתות, גרויסע יונגלעך בעזונדער און קליינע יונגלעך בעזונדער. דאָ בעטראַכט מען איינס ביי'ם אַנדערען די פּאָהנען, וועמענ'ס שטעקעל איז גרעסער, וועמענ'ס עפעל איז רויטער, ווע- מענ'ס ליכטעל איז פון חלב און וועמענ'ס — פון וואַכס. דערביי פּאַלען גענוג ווערטלעך, חכמות און געלעכטערען. איינער טהוט אַפּ דעם אַנדערען אַ שפיצעל: ער פּערלעשט איהם דאָס ליכטעל, אָדער ער פּער'גנב'עט זיך און בייסט איהם אַפּ דעם עפעל, בעקומט ער אין טאַטענ'ס טאַטען מיט אַ פּאַטש אויף פּערבייסען — ביז מע צעגעהט זיך איטליכער אין זיין שוהל אַרײַן.

ח.

— מול-טוב! טאָפעלע טוטאָריטו האָט אַ פּאָהן! שלום עליכם. אַ גוטער איד, אַ האַלבען פנים אָפּגעבריהט... מיט אַזאָ ברייטען ברוך-הבא האָבען מיך חברה קונדייסים בע- געגענט, אַז איך בין געקומען אויפ'ן שוהלהויף מיט מיין פּאָהן. איך בעטראַכט אַלע פּאָהנען און וואַרף אַ קוק אויף מיין פּאָהן — זוער? וואָס? וועמען? ווי קומען זייערע פּאָהנען צו מיין פּאָהן? ערשטענס, די פּאָהן אַליין. ביי קיינעם שטעהט זי ניט אַזוי גלייך אַריינגעזעצט אין שטעקעל, אַז מע זאָל אַרויסזעהן ביידע זייטען. ביי קיינעם איז ניטאָ אַזאָ גלייך, קיילעכיג, געמאַקט שטע- קעל. ביי קיינעם איז ניטאָ אַזאָ רויטער גלאַטער עפעל. ביי קיי-

נעם איז ניטאָ אזאָ שען נערָאָטען ליכטעל, וואָרום ווער פערמאָגט אזוי פיעל וואַכס, ווי איך? ווער האָט געחאַפּט אזוי פיעל פעטש מיט סטוסאַקעס, ווי איך, בשעת דער טאַטע האָט מיך געחאַפּט אין פּאָלעש אונטער דער באַנק קלויבען די שטיקלעך וואַכס פון די צעשמאָלצענע יום־כּפור'דיגע שטיקלעך ליכט? ... איך מאַך אַ פּער־גלייך צווישען מיין פּאָהן און צווישען די אַלע איבעריגע פּאָהנען — און מיין האַרץ ווערד פול מיט גרלות. עם מאַהלט זיך מיר אויס, אז איך וואַכס און וואַכס העכער און העכער, לענגער און ברייטער, די פיס טראָגען מיך. עם גלוסט זיך מיר לאַכען, שרייען, קוויטשען, האַפען אַ טענצעל...

— אַנא, ווייז נאָר! — רופט זיך אָן צו מיר יואליק דעם נגיד'ס און בלייבט שטעהן פּערגאַפּט.

ער בעקוקט מיין פּאָהן. איך בעקוק זיין פּאָהן. „אויך מיר אַ פּאָהן! — טראַכט איך מיר. — אויך מיר אַ שטעקעל! אויסגע־בויגען, גלייך ווי אַ קאָטשערע!“ איך זעה, אז ער איז אַ געקאַכ־טער, נאָר איך מאַך מיך ניט וויסענדיג און קוק כלומרשט אָן אַ זייט. — קאָפעל! — מאַכט ער צו מיר. — וואו האָסט דו גענומען אזאָ שען שטעקעלע?

— האָ? — זאָג איך און דרעה מיך אויס צו איהם מיט'ן פנים. — וואו האָסט דו דערטאַפּט — זאָגט ער נאָך אַ מאָל — אזאָ טשאַקענדיג שטעקעלע?

— וואָס איז דען? — זאָג איך צו איהם. — ווילסט זיך אפּשר בייטען אויף דיין צווייאָק? ...

יואליק פּערשטעהט דעם שטאָך. ער טהוט אַ גלאַנץ מיט די אויגלעך, אַ סמאָרע מיט דער נאָז, לעגט־אַריין די האַנד אין קער שענע און טרעט־אַפּ. איך קוק איהם נאָך און קוועל, עם קומט מיר צו אַ שטיק געזונד. איך זעה, ווי ער רופּט־אַפּ נחמיה'ן מיט'ן קרומען פיסעל אויף אַ זייט און סוד'עט זיך מיט איהם און ווינקט אויף מיר מיט די אויגען. איך זעה גאַנץ גוט, נאָר איך מאַך מיך ניט וויסענדיג. אין אַ מינוט אַרום געהט־צו צו מיר נחמיה מיט'ן

קרומען פיסעל, האלט יואליק'ס פאָהן מיט'ן קרומען שטעקעל און רופט זיך אָן צו מיר:

— געב מיר אָנצינדען דאָס ליכטעל; מיינס האָט זיך פאַרלאָשען.

— ס'איז דען דיין פאָהן? — זאָג איך צו איהם און בויג איהם אָן מיין פאָהן מיט'ן ליכטעל. — איך ווייס דאָך וועמענ'ס פאָהן דאָס איז...

און איידער איך קוק מיך אַרום, טראָגט-צו נחמיה זיין אָנגע-צונדען ליכטעל צו מיין פאָהן און מאַכט בורא מאַורי האש. מיין פאָהן צינדט זיך אָן, טהוט אַ פלאַקער, פּיפּו — אויס פאָהן!

ווען עס פאַלט-אַראָפּ פונ'ם הימעל אַ שטיין גלייך מיר אין קאָפּ אַרײַן, ווען אַ ווילדע חיה פאַלט-אָן אויף מיר און וויל מיך פערצוקען, אָדער ווען עס קומט מיר אַקעגען אַ מת אים האַלבע נאַכט אין ווייסע תכריכים און וויל מיך וואַרנען, — וואָלט מיין שרעק נישט בעדאַרפט זיין אזוי גרויס, ווי בשעת איך האָב דער-זעהן מיין נאַקטען שטעקען מיט דער אָפּגעברענטער פאָהן. עס האָט זיך אַרויסגעריסען ביי מיר פונ'ם האַרצען אַ געשריי:

— אוי וועה, מיין פאָהן! מיין פאָהן! מיין פאָהן!...

עס האָבען זיך אַ גאָס געטהאָן טרערען פון מיינע אויגען. די גאַנצע וועלט איז פאַר מיר געוואָרען פינסטער. דאָס שטעקעל מיט'ן עפעל מיט'ן ליכטעל זענען אַרויסגעפאַלען פון מיינע הענד, און איך האָב מיך געלאָזט געהן, איך ווייס אַליין ניט וואוהין. איך געה און גיס און גיס מיט הייסע ביטערע טרערען. איך ברעך די הענד און בעוויין מיין פאָהן, ווי מע בעוויינט אַ טוידטען. און איך קום צו געהן אַהיים איינער אַליין, אָהן אַ פאָהן, און איך פערקלויב מיך אין אַ ווינקעלע, און דאָ, אין דער פינסטער, זיץ איך, דעם

קאָפּ אַראָפּ צווישען די קניעהן, און וויין שטילערהייד, קיינער זאָל
 ניט זעהן, קיינער זאָל ניט הערען, און איך פרעג ביי גאָט אַ קשיא :
 — נוואַלד, נוואַלד, רבונו של עולם! פאַר וואָס קומט דאָס
 מיר? פאַר וואָס און פאַר ווען? ...!

.

דאָס לעצטע קאָפיטעל.

איהר ווייסט, קינדער, אַלע מעשיות האָבען אַ סוף און לאָזען
 זיך אויס אָדער פּרייליך, אָדער טרויעריג.
 אידישע מעשיות לאָזען זיך אויס, צום מיינסטען, טרויעריג.
 פאַרהאַן ביי אונז אַ ווערטעל, אַז אַ איד, ובפרט איין אָרעמאָן, טאָר
 קיין הנאה ניט האָבען. ס'איז אַ סך וועגען דעם צו רעדען; אַז
 איהר וועט אונטערוואַכסען, וועט איהר געוואָהר ווערען... דערווייל
 בעדאַרף איך אַיך זאָגען, אַז די מעשה מיט מיין פּאָהן האָט זיך
 נאָך ניט אויסגעלאָזט דערמיט, וואָס איהר האָב איך דאָ דערצעהלט.
 איך האָב נאָך גוט, גוט צוגעקרענקט, געלעגען אין אַ העליש פייער,
 געזעהן פאַר זיך משונה־מאָדנע זאַכען, שלאַנגען און עקדישען מיט
 פייערדיגע צונגען און ווילדע היות אינ'ם געשטאַלט פון מענשען...
 איך האָב געהערט משונה־מאָדנע קולות פון קעץ און פון פיפער־
 נאָטערס. איך האָב זיך געוואָרפען, גערעדט פון היי, געווען פאַר־
 ביי, מע האָט נישט געהאַלטען פון מיין לעבען. אין אונטערשטען
 קלייזעל פון דער קצב'ישער קלויז האָט מען שוין אַפילו אָפגעזאָגט
 תהלים אויך. איך בין געווען העכער האַלב אויף יענער וועלט.
 נאָר אזוי ווי ס'איז היינט ערב יום־טוב, און יום־טוב, בפרט
 שמחת־תורה, בעדאַרף מען זיין פּרייליך, וויל איך אויסלאָזען די
 מעשה מיט מיין פּאָהן אויך פּרייליך.
 ערשטענס, זעהט איהר, אַז איך בין מיט גאָט'ס הילף ניט
 געשטאַרבן.

צווייטענס, זייט וויסען, אז אויפ'ן אנדערען יאָהר האָב איך געהאַט אַ פּאָהן נאָך אַ שענערע, מיט אַ שענערען שטעקעל, מיט אַ שענערען עפעל, און בין דוקא געווען אין שוהל גאַנץ אויבען-אָן. אויף דער מזרח-באַנק, מיט אַלע בעלי-בתישע קינדער. די ליכט האָבען געברענט. מײן פּאָהן האָט געשײנט. אידען זענען געגאַנגען מיט די הקפות. רב מלך דער חזן מיט'ן צעלאָזטען טלית איז גע- גאַנגען אויף צו-פריהער, ווי אַ גענעראַל-פּעלדמאַרשאַל. ער האָט זיך געצוקעלט און געזונגען אויף זיין בלעכענער שטימע: "עו-זר ד-ים, הושיעה נא!" וויבלעך און מיידלעך אָהן אַ שיעור האָבען געקושט די תורות, געשפרונגען אין פנים אַרײן און געשריגען מיט אַ קוויטש: "דערלעבט איבער אַ יאָהר! דער- לעבט איבער אַ יאָהר!" — "גם אתם! גם אתם!"

קינדער, גם אתם! ...

חֲנוּכָה-גַעְלָר

געשריבען אין יאהר 1900

חנוכה-געלד

א.

טרעפט, קינדער, וואָסער יום־טוב איז דער בעסטער פון אלע
ימים־טובים?
חנוכה.

אכט טאָג כסדר נישט געהן אין חדר, עסען לאַמקעס מיט
שמאַץ, שפּיעלען אין דריידעל און בעקומען פון אלע זייטען חנוכה־
געלד — נו, בעדאַרף מען נאָך אַ בעסערען יום־טוב?
ווינטער, דרויסען איז קאַלט, דער פּראָסט ברענט מיט סכנות.
די פענסטער זענען פּערקאָוועט, בעדעקט מיט שניי, צעמאַהלט
אויפ'ן שענסטען אַרט, און אין שטוב איז וואַרעם — מחיה
נפשות. דאָס זילבערנע חנוכה־לעמפעל שטעהט צוגעגרייט נאָך פון
בייטאָג. דער טאַטע געהט־אום איבער דער שטוב, די הענד אַרונט־
טער, און דאווענט מעריב. אויסגעשטאַנען שמונה־עשרה, נעמט
ער אַרויס פון טישקעסטעל אַ וועכסען ליכטעל (דעם שמש), זאָגט
„עלינו“ און מאַכט צו אונז, צו מיר מיט מיין יונגערען ברודער
מאָטעל, אויף לשון־קודש:

— אי־אָ! שהוא נוטה שמים ויוסד הארץ... אי־נו־אָ!
איך און מיין ברודער מאָטעל פּערשטעהען ניט וואָס ער מיינט.
און מיר פּרעגען איהם:
— וואָס? אַ שוועבעלע?
דער טאַטע בעווייזט מיט דער האַנד אַהין, אין קיך אַרײַן.

— אי-אָ-אָ! ועל כן נקוה לך... אי-אָ-נו!
 — וואָס? אַ קאָלאָראַטשמעסער? אַ שערעל? דאָס אויבער-
 שטע פונ'ם שטויסעל?

— מט-אי-אי-אָ-נו-פעל אמי! אמי! ביום ההוא יהיה יי
 אחד ושמו אחד... די מאַמע! רופט-אַריין די מאַמע, לאָז זי געהן
 הערען בענטשען חנוכה-ליכטלעך.
 איך און מיין ברודער מאַטעל לאָזען זיך לויפען ביידע, איינס
 איבער'ן אַנדערען.

— מאַמע! גיבער, חנוכה-ליכטלעך!
 — אוי, אַ מכה איז מיר, חנוכה-ליכטלעך! — זאָגט די מאַמע
 און וואַרפט-אָועק אַלע אַרבייט אין קיך (מע האָט געקוילעט גענו,
 מע פּרעגעלט שמאַלי, מע האָט גערעשטשינעט לאַטקעס) און לאָזט
 זיך לויפען אין שטוב אַריין, און נאָך איהר — בריינע די קעכין,
 אַ שוואַרצע אידינע מיט וואָנצים, מיט אַ פעט פנים און מיט תמיד
 פעטע אויסגעשמירטע הענד. די מאַמע שטעלט זיך אָועק אין אַ
 זייט און מאַכט אַ פרום פנים, און בריינע די קעכין בלייבט שמעהן
 ביי דער טיר, ווישט די הענד אינ'ם קויטיגען פאַרטוך, טהוט אַ
 שמיר מיט דער פעטער האַנד איבער דער נאָז פון אונטען אַרויף
 און לאָזט-איבער אַ שוואַרצען צייכען איבער'ן גאַנצען פנים. מיר
 זענען שטאַרקער פון אַייזען, איך און מיין ברודער מאַטעל, אַז מיר
 האַלטען זיך אַיין און שיסען ניט אויס קיין געלעכטער.
 דער טאַטע געהט-צו מיט'ן אָנגעצונדענעם שמש צום חנוכה-
 לעמפעל, בויגט זיך אָן און מאַכט די ברכה מיט'ן בעקאַנטען ניגון:
 „ברוך אתה! און לאָזט-אויס: „להדליק נר של חנוכה!“
 די מאַמע ענטפערט מיט גרויס יראת-שמים „ברוך הוא וברוך
 שמו, אָמן“, און בריינע שאַקעלט-צו מיט'ן קאָפּ און מאַכט בשעת
 מעשה אַזעלכע פּיסקעס, אַז איך און מיין ברודער מאַטעל האָבען
 מורא אַ קוק טהון איינס אויף דאָס אַנדערע.
 „הנרות הללו שאָנו מדליקין“... — זינגט דער טאַטע אונטער
 דער נאָז און שפּאַציערט-אַרום הין און צוריק איבער'ן זאָל, קוקט

אויפ'ן חנוכה-לעמפעל, זאגט און זאגט און הערט נאָר נישט אויף צו זאָגען. מיר וואָלטען וועלען, עס זאָל שוין האָבען איין עק, ער זאָל זיך שוין נעמען צו דער קעשענע, צום בייטעלע. מיר ווינקען זיך איבער, שטופען-אונטער איינס דאָס אַנדערע:

— מאַטעל, געה-צו, זאָג איהם חנוכה-געלט.

— וואָס עפּיס איך זאָל זאָגען חנוכה-געלט?

— אזוי, וואָרום דו ביזט קלענער, באַדאַרפסט דו בעטען חנוכה-געלט.

— טאָמער פאַרקעהרט, דו ביזט עלטער, באַדאַרפסט דו בע-טען חנוכה-געלט?

דער טאטע הערט נאָנץ גוט, אז מיר רעדען פון חנוכה-געלט, נאָר ער מאַכט זיך, ווי ער הערט ניט. שטיל, נישט געהאַפּט, געהט ער צו צום טישקעסטעל און צעהלט געלד. עס געהט אונז איבער אַ קליין פרעסטעל איבער'ן לייב, עס ציטערען די הענד, עס קלאַפּט דאָס האַרץ. מיר קוקען אויף דער סטעלי, קראַצען זיך, אונטער דער פּאה, מאַכען זיך כלומרשט קאַלטבלוטטיג, גלייך ווי גיט אונז מיינט מען.

דער טאטע טהוט אַ הוסט.

— המ... קינדער, קומט נאָר אַהער.

— האַ? וואָס איז?

— נאָט אייך חנוכה-געלט.

בעקומען אונזער חנוכה-געלט, לאָזען מיר זיך געהן, איך און מיין ברודער מאַטעל, פריהער פּאַוואָלי, ווי די סטאַטיקעס, און נאָכדעם — גיבער און גיבער, מיט אַ שפרונג-אונטער און מיט אַ טענצעל. און ביז מיר קומען אין אונזער חדר'על אַרײַן קאָנען מיר זיך ניט איינהאַלטען, קוליען זיך איבער דריי מאָל מיט'ן קאַפּ אַראָפּ, מיט די פּיס אַרויף, שפּרינגען אויף איין פּוס און זינגען-אונטער:

איינגע, ביינגע,
 סטופע ציינגע,
 ארצע, בארצע,
 גאלע שווארצע,
 עוימעלי, דיימעלי,
 בייגעלי, פייגעלי —
 האפ!

און פאר גרויס שמחה און התפעלות געבען מיר זיך אליין צו צוויי פעטש אין די באקען.
 עם עפענט זיך די מיר און עם קומט-אריין דער פעטער בעני.
 — חברה פלעצעל, אייך קומט חנוכה-געלט!
 דער פעטער בעני לעגט-אריין די הענד אין זשילעט-קעשענע.
 נעמט-ארויס צוויי זילבערנע גילדען און גיט אונז חנוכה-געלט.

ב.

קיינער אין דער וועלט וועט ניט זאגען, אז דער טאטע און דער פעטער בעני זענען ברידער. דער טאטע — א הויכער, א דארער, דער פעטער בעני — א קורצער, א גראָבער; דער טאטע — א שוואַרצער, דער פעטע בעני — א געלער; דער טאטע — א מרהי שחורה-דיגער, א שווייגער, דער פעטער בעני — א פרייליכער, א רעדנער. טאָג מיט נאכט, זומער און ווינטער — און דאָך איינגענע ברידער.

דער טאטע נעמט א גרויסען בויגען פאפיער, צעווירעט אויף קעסטעלעך, שוואַרצע און ווייסע, הייסט אריינטראָגען פון קיך פאסאָלים, שוואַרצע און ווייסע — דאָס וועט זיין א דאָמינע. די מאַמע איז אין קיך, פרעגעלט שמאַלץ און באַקט לאַמקעס. איך מיט מין ברודער מאַטעל שפיעלען אין דריידעל: נס גדול חיה שם, און דער טאטע מיט'ן פעטער בעני'ן זעצען זיך אַוועק שפיעלען אין דאָמינע.

— איין זאך וועל איך דיך בעמען, בעני, — בלא חרטה ובלא דרעה, דאס הייסט: א גאנג זאָל זיין א גאנג! — זאָגט דער טאטע.
— א גאנג איז א גאנג. — זאָגט דער פעטער בעני און געהט א גאנג.

— א גאנג איז א גאנג. — זאָגט דער טאטע און שלאָגט-אַפּ דעם פעטער בעני'ס א ציגלעל.

— א גאנג איז א גאנג. — זאָגט דער פעטער בעני און שלאָגט-אַפּ דעם טאטע'ס צוויי ציגלעך.

וואָס ווייטער-ווייטער לאָזען זיי זיך אריין אין דעם שפּיעל אַלץ טיעפער, קייען בשעת מעשה די בערד, טרייסלען מיט די פּיס אונטער'ן טיש און זינגען שטילערהייך ביידע איין לעדעלע.

— אוי, וואָס טהוט מען, וואָס טהוט מען, וואָס טהוט מען? — זינגט דער טאטע מיט א ניגון פון דער גמרא און קייעט איין עק באַרד. — זאָל איך געהן אַהער? — וועט ער געהן אַהין. וועל איך געהן אַהין? — וועט ער געהן אַהער. באַדאַרף מען בעסער געהן אזא מין גאנג!

— אזא מין גאנג, אזא מין גאנג! — העלפט איהם אונטער דער פעטער בעני מיט'ן זעלבען נוסח.

— וואָס זשע באַדאַרף איך מורא האָבען? — זינגט דער טאטע ווייטער. — טאָמער שלאָגט ער מיר אָפּ יענס ציגלעל? — וועל איך ביי איהם צונעמען צוויי ציגלעך. אי, וואָס? טאָמער מיינט ער מיר שלאָגען דריי ציגלעך?

— דריי ציגלעך, דריי ציגלעך, דריי ציגלעך? — העלפט איהם אונטער דער פעטער בעני.

— אוי, ביזט דו א טפּש, בעני, א טפּש און א גרויסער! — זינגט דער טאטע און געהט א גאנג.

— ביזט אַליין א טפּש, מיין ברודער, און נאָך א גרעסערער! — זינגט דער פעטער בעני און געהט א גאנג און מערשאַפּט זיך באלד צוריק.

— פע, בעני, מיר האָבען דאָך גערעדט, אַ גאַנג איז אַ גאַנג! —
זאָגט דער טאַטע שוין אַהן אַ ניגון און חאַפּט דעם פעטער בעני
פאַר דער האַנד.

— אַ גוטער משל! — זאָגט דער פעטער בעני. — כל זמן איך
האַלט אין מיטען אַ גאַנג מעג איך מיר געהן וואוהין איך וויל.
— ניין! — זאָגט דער טאַטע. — אַ גאַנג איז פאַרפאַלען! מיר
האָבען דאָך עפּיס געשמעקט, בעני, בלאַ הרטה, בעני, בלאַ דרעה!
— הרטה? — זאָגט דער פעטער בעני. — וויפּיעל מאָל מאַכט
זיך, אז דו האָסט הרטה?

— איך? — זאָגט דער טאַטע. — ע, בעני, דערפאַר האָב איך
דאָך פּיינט מיט דיר צו שפּיעלען אין דאָמינע!

— ווער זשע נויט דיר, זאָלסט מיט מיר שפּיעלען?
— שוין? מע קריעגט זיך שוין איבער אַ פאַסאָלקילע? —
רופּט זיך אָן די מאַמע און קומט-אָן פּון קיך מיט אַ פּערפּלאַמט
פּנים, און נאָך איהר — בריינע מיט אַ גרויסען פּאַלומעסיק מיט
הייסע לאַטקעס מיט שמאַלץ. פּון די לאַטקעס זעצט אַ פּאַרע.
אַלע לאָזען זיך צום טיש. איך און מיין ברודער מאַמעל, וואָס
האָבען זיך פּריהער אַביסעל געקריעגט, געריסען ווי די קעץ, בעמען
זיך ניד איבער, ווערען שלום און זעצען זיך צו די לאַטקעס מיט
גרויס כּונה.

ג.

ביינאַכט אויפ'ן געלעגער ליג איך און טראַכט: וויפּיעל אָגן
זיך, אַשטויגער, ביי מיר צענויפקלויבען, אז אַלע פעטערס מיט אַלע
מוהמעס מיט אַלע קרובים וועלען מיר געבען חנוכה-געלד? ראשית
חכמה, דער פעטער משה-אחרן, דער מאַמע'ס ברודער, אפילו זעהר
אַ קאַרגער, נאָר אַ נניד. נאָכדעם דער פעטער איצי און די מוחמע
דבורה, וואָס דער טאַטע און די מאַמע זענען מיט זיי ברוגז שוין
פּון כמה וכמה יאָרען. היינט דער פעטער בייניש און די מוחמע

יענטע? היינט וואו איז אונזער שוועסטער איידעל? און איהר מאן שלום-זיידעל? און אלע איבעריגע קרובים?

— מאַטעל, דו שלאַפסט?

— יאָ, וואָס איז דען?

— וויפיעל, מיינסט דו, וועט אונז געבען דער פעטער משה-

אהרן חנוכה-געלט?

— פון וואַנען זאָל איך וויסען? איך בין דען אַ נביא?

— אין אַ מינוט אַרום:

— מאַטעל, דו שלאַפסט?

— יאָ, וואָס איז דען?

— עמיצער האָט אַזוי פיעל פעטערס מיט אַזוי פיעל מוהמעס,

ווי מיר?

— אָדער יאָ, אָדער ניין.

— אין צוויי מינוט אַרום:

— מאַטעל, דו שלאַפסט?

— יאָ, וואָס איז דען?

— ווי באַלד דו שלאַפסט, היינט ווי אַזוי רעדסט דו מיט מיר?

— דו פרעגסט דאָך מיך, מוז איך דיר ענטפערען.

— אין דריי מינוט אַרום:

— מאַטעל, דו שלאַפסט?

— טססס — טררר — חילחילחיל — טססס...

מאַטעל חראָפּעט, האַרחהלט, פייפט מיט דער נאָז, און איך זען

מיך אויף אויף מיין בעטעל, נעם-אַרויס מיין קערבעל, גלעט דאָס,

בעטראַכט דאָס.

„דאַכט זיך, וואָס? — טראַכט איך מיר. — אַ שטיקעל פאַ-

פיער, און וואָס קאָן מען דערפאַר ניט קויפען? צאַצקעס, מעסער-

לעך, שטעקעלעך, בייטעלעך, ניס און קאַנפּעקטען, און ראַזוינקעס,

און באַקסערען, און וואָס ניט?”

איך בעהאַלט דאָס קערבעל צוקאַפענס אונטער'ן קישען און

לייען-אַפּ קראַת-שמע, קומט-אַריין בריינע פון קיך מיט אַ פולען

פאלומעסיק מיט קערבלעך... בריינע געהט ניט, נאָר זי שוועכט
אין דער לופטען, זינגט „הנרות הללו שאָנו מדליקין“, און מאַטעל
שלינגט קערבלעך, ווי די האַלישקעס. „מאָטעל 1 — שריי איך מיט
אלע כחות. — גאָט איז מיט דיר, מאַטעל, וואָס טהוסט דו?
ק ע ר ב ל ע ך ך ? ? ? “ ...

איך האָפּ זיך אויף און שפּיי־אויס דריי מאָל: „טפו־טפו־
טפו — אַ חלום!“
און ווער אַנשלאָפּען.

ד.

אויף מאָרגען אין דער פּריה, אָפּגעראַווענט און איבערגעביסען.
טהוט אונז אָן די מאַסע אין קעצענע טולופלעך, וויקעלט אונז אַיין
אין גרויסע וואַרעמע שאַלען, און מיר לאָזען זיך געהן נאָך חנוכה
געלד, פּריהער פון אַלעמען, געוועהנליך, צום פעטער משה־אהרן.
דער פעטער משה־אהרן איז אַ איד נישט קיין געזונדער, האָט
צו טהון שטענדיג מיט'ן מאָגען; ווען מע קומט, טרעפט מען איהם
נעבען האַנדפּאַס ווישען זיך די הענד און זאָגען „אשר יצר“.
— אַ גוט מאָרגען, פעטער משה־אהרן! — שיסען מיר אויס
ביידע מיט אַ מאָל, איך און מיין ברודער מאַטעל, און עס קומט
אַקעגען די מוהמע פעסיל, אַ אידנע אַ קלייניטשקע, איין אויג אַ
שוואַרץ, דאָס אַנדערע אַ ווייס, דאָס הייסט, איין ברעם אַ שוואַרץ
צע, די אַנדערע אַ ווייסע, די מוהמע פעסיל טהוט אונז אויס די
טולופלעך, וויקעלט אונז אויס פון די שאַלען און שנייצט אונז אויס
די נעזער אין איהר פאַרמוך.

— שנייצט־אויס! — זאָגט די מוהמע פעסיל. — גוט, גוט,
שנייצט־אויס! זשאַלעוועט ניט! נאָך! נאָך! אַט אזוי! ...
און דער פעטער משה־אהרן, אין איין אַלט קעצען חאַלאַטעל,
מיט אַ וואַטאָווער יאַרמעלקע אויפ'ן קאָפּ, מיט וואַטען אין די
אויהערען און מיט אויסגעקראַכענע וואַנציס, שטעהט ביים האַנד־

פאס, ווישט זיך די הענד, קנייטשט מיט'ן פנים, פינטעלט מיט די אויגען און קוועטשט: „נקבים, נק-בים! חלולים, חלו-לים!“ איך און מיין ברודער מאַטעל זיצען אין געהאַקטע וואונדערן. עס פאַלט אויף אונז אָן אַ פּחד, אַ קעלט, אַלע מאָל, ווען מיר קומען אַהער. די מוהמע פעסיל זעצט זיך אַוועק אַקעגען אונז, לעגט צענויף די הענד אויפ'ן האַרצען און נעמט אונז צום עקזאַמען:

— ס'מאַכט דער טאַטע?

— גאָרניט.

— ס'מאַכט די מאַמע?

— גאָרניט.

— געקוילעט גענו?

— געקוילעט.

— געפרעגעלט שמאַלץ?

— געפרעגעלט.

— געבאַקען לאַטקעס?

— געבאַקען.

— דער פעטער בעני געווען?

— געווען.

— געשפּיעלט אין דאָמינעס?

— געשפּיעלט.

און אזוי ווייטער.

די מוהמע פעסיל שוויצט אונז אויס די נעזער נאָך אַ מאָל און רופט זיך אָן צום פעטער משה-אהרן:

— משה-אהרן, מע באַדאַרף זיי עפּים געבען חנוכה-געלט.

דער פעטער משה-אהרן הערט ניט; ער ווישט זיך די הענד

און לאַזט-אויס מיט אַ קוועטש: „ומפּליא ל-ע-שות!“

די מוהמע פעסיל פּוילט זיך ניט דערמאַנען איהם נאָך אַ מאָל:

— משה-אהרן, די קינדער חנוכה-געלט!

— האָ? וואָס? — מאַכט דער פעטער משה-אהרן און לעגט

איבער די וואַטען פּון איין אויהער אינ'ם אַנדערען.

— די קינדער חנוכה-געלט !! — שרייט-אויס די מוהמע פעסיל
 איהם גלייך אין אויהער אריין.

— אוי, דער באאוך! דער באאוך! — מאכט דער פעטער
 משה-אהרן (ער רעדט אביסעל „בראָדיש“) און האַפט זיך מיט
 ביידע הענד ביי'ם בויך. — חנוכה-געלט ווילט איהר? וואָס דאָר-
 פען קינדער געלט? וואָס וועט איהר טהון מיט'ן געלט? האָ?
 אויסגעבען, צעטרענצלען, האָ? וויפיעל האָט אייך געגעבען דער
 טאטע אייערער חנוכה-געלט? האָ?

— מיר אַ קערבעל, — זאָג איך — און איהם אַ האַלבס.
 — אַ קערבעל? !! חמ... מע באַלעוועט קינדער, מע מאַכט פון
 זיי אַ תּל! וואָס וועסט דו טהון מיט'ן קערבעל? — האָ? צער-
 בייטען? האָ? זאָלסט דאָס ניט צעבייטען! דו הערסט, וואָס
 איך זאָג דיר? זאָלסט דאָס ניט צעבייטען! צי אפשר ווילסט דו
 דאָס צעבייטען, האָ?

— ניט צעבייטען, יאָ צעבייטען — וואָס געהט דאָס דיך אָן? —
 מישט זיך אַריין די מוהמע פעסיל. — געב זיי אָפּ זייערס און לאָזען
 זיי געהן געזונטערהייד.

דער פעטער משה-אהרן געהט-אָוועק צו זיך אין חדר, שאַרע-
 וועט מיט די שקראַכעס, זוכט אין אַלע טישקעסטלעך מיט אַלע
 שופלעלעך, קראַצט-אויס פון דאָרטען עטליכע מטבעות און רעדט
 צו זיך אליין:

— חמ... מע פיהרט-איבער קינדער, מע מאכט פון זיי אַ תּל,
 אַ תּל-עולם!

און ער רוקט אונז אַריין אין האַנד אַריין עטליכע האַרטע
 מטבעות. די מוהמע פעסיל שנייצט אונז אויס די נעזער נאָך אַ
 מאָל (דאָס לעצטע מאָל), טהוט אונז אָן די טולפּלעך, וויקעלט
 אונז אַיין אין די גרויסע וואַרעמע שאַלען, און מיר געהען ווייטער.
 מיר לויפען איבער'ן ווייסען, געפרוירענעם סקריפענדיגען שניי
 און צעהלען די האַרטע מטבעות, וואָס דער פעטער משה-אהרן האָט
 אונז אַרױנגערױקט, און מיר קאָנען זיי ניט איבערצעהלען. די הענד

זענען אונז געפרוירען, רויט, אָנגעדראָלען; די מטבעות זענען קור
 פערנע, גרויסע שווערע מטבעות, עפּים זעכסערס פאַרצייטיגע,
 דרייערס מאָדנע אָפּגעריבענע, גראַשענס אַלמפרענקישע, געשוואַך-
 לענע, פּערגרינטע — ס'איז שווער, אונמעגליך אויסצורעכענען אין
 דרויסען אויפ'ן פּראָסט וויפּיעל דער פּעטער משה-דאהרן האָט אונז
 געגעבען חנוכה-געלד! ...

ה.

אונזער צווייטע סטאַנציע אויף נעמען חנוכה-געלד איז דער
 פּעטער איצי מיט דער מוהמע דבורה, די וואָס דער טאַטע מיט
 דער מאַמע זענען מיט זיי ברונז שוין פון כמה וכמה יאָהרען. פאַר
 וואָס זיי זענען ברונז — דאָס ווייסען מיר ניט. מיר ווייסען נאָר,
 אז דער טאַטע און דער פּעטער איצי (לייבליכע ברידער) רעדען ניט
 צווישען זיך קיינמאָל נישט, האָטש זיי דאוונען ביידע אין אין
 שוהל און זיצען ביידע אויף איין באַנק, אַ שטאָרט נעבן אַ שטאָרט,
 אַ סטענדער מיט אַ סטענדער. און אז עס קומט יום-טוב צו אויס-
 נעמעניש (הוצאת התורה) און עס האַלט ביי פּערקויפּען עליות,
 דינגען זיי זיך, ווילען דוקא ביידע איין עליה, שמייסען איינס דאָס
 אנדערע און שמייסען אַרײַן אין טאַג אַרײַן. אין שוהל איז דער
 מאָלט אַ יריד; אַלע רעדען, ריהרען זיך, שושקען זיך, לאַכען און
 העלפּען-אונטער דינגען זיך; איטליכער איז נייגיריג צו וויסען,
 פאַר וועמען וועט בלייבען דער „שישי“, אָדער דער „מפּטיר“. אז
 עס געהט-אַרײַן אין נצחון, דעמאָלט ווילען אַלע, מע זאָל זיך דינגען
 בײַן ביין אַרײַן. דער שוהל-שמש, מעכטשי פּאַנפּאַטש מיט די
 רויטע קאָלטענעס, שטעהט אויף דער בימה, העכער האַלב אַריבער-
 געבויגען, דער טלית איז איהם אַראָפּגעפּאַלען, די יאַרמעלקע — פון
 יענער זייט; ער קוקט אין מזרח-זייט, אויפ'ן טאַטען און אויפ'ן
 פּעטער איצי, און זינגט אויף זיין פּאַנפּעוואַטער שטימע:
 — אַכטצען גיל דוין אום שישי! צוואַנציג גיל דוין
 אום שישי! צוויי און צוואַנציג גיל דוין אום שישי!

דער טאטע און דער פעטער איצי זיצען, דער אהער, דער אהין, ביי דע פערמיעפט כלומרשט איטליכער אין זיין חומש; נאָר ווי פיעל איינער ניט, ניט דער אנדערער מעהר. דער עולם קוועלט, העלפט-אונטער: דרייסיג, דרייסיג! פינף און דרייסיג! זיעבען און דרייסיג! פערציג, פערציג!

מעכטשי פאָנפאַטש קוקט פון איינעם אויפ'ן אנדערען:

— פערציג גילדוין אום שישי! צוויי און פערציג גילד-
דוין אום שישי! פינף און פערציג גילדוין אום שישי!
דער טאטע און דער פעטער איצי הערען נישט אויף צו שמי-
סען זיך; מע האָט שוין אַריינגעשמיסען ביז פופציג גילדוין.
מעכטשי הויבט-אויף די האַנד און וויל שוין צופאַטשען פאַר'ן
טאַטע'ן:

— פופציג גילדוין --- | ...

איז זיך מיישב דער פעטער איצי און הויבט-אויף אַ פינגער,
און דער נאַנצער עולם העלפט-אונטער: איין און פופציג! איין
און פופציג! — און מע שמיסט ווייטער. אזוי לאַנג, אזוי ברייט,
ביז מע שמיסט-אַריין אין עמליכע און זעכציג גילדוין (אזא מעשה
איז נאָך ניט געהערט געוואָרען!), און „שישי“ בלייבט פאַר'ן פעטער
איצי'ן. קומט צו „מפּטיר“, טהוט דער טאטע אַ קוק אויפ'ן שמש
און אַ מאַך מיט דער האַנד, ווי איינער רעדט: „מפּטיר — דאָס
געהער צו מיר!“ ... ביי מעכטשי'ן האָט איהר דאָס גע'פועל'ט;
איז אָבער אַ סברה, אז דער עולם איז ניט מסכים: דינגען זיך —
דאָס מוז מען, דערויף איז דאָס יום-טוב, נישטאָ קיין מאַנאָפּאָל.
קיין חזקה אויף מפּטיר!

— צעהן גילדוין אום מפּטיר! פופצעהן גילדוין אום
מפּטיר! צוואַנציג גילדוין אום מפּטיר! פופציג גילדוין
אום מפּטיר!

אַ גוטער שפרונג! דער טאטע דרעהט-אויס דעם קאַפּ: ווער
קריכט דאָס אויף זיין מפּטיר? און שטעלט אַיך פאַר, אז דאָס
שמיסט וויערער דער פעטער איצי; ער האָט חשק צו קויפען דעם

מפטיר פאר זיין יונגערען איידעם. נאָר אי "שישי", אי "מפטיר" — אזאָס! מיט צוויי בייטשען שמיסט מען ניט!... דער טאַטע הויבט זיך אויף, טהוט אַ וואונק צום שמש.
— הונדערט.

דאָס וואָרט "הונדערט" לויפט־דורך איבער דער שוהל, ווי אַ בליץ מיט אַ דונער. דער גאַנצער עולם איז איבערראַשט, אויסער זיך. אזוי ווייט אַריינצושמייסען מפטיר — דאָס האָט מען נאָך נישט געהערט זינט די שוהל איז אַ שוהל.

און מעכטשי פאַנפאַטש טהוט זיך זיינס, גלייך ווי געוויינטליך:
— הונדערט גילדוין אום מפטיר! הונדערט גילדוין אום מפטיר! הונדערט גילדוין... (ער וויל צופאַטשען).
דער פעטער איצי הויבט זיך אויף. דער טאַטע טהוט אויף איהם אַ מאָדנעם קוק, ווי איינער רעדט: "משוגע, צי חסר־דעה? ווילסט קוילען? קוילע!"...

דער פעטער איצי זעצט זיך אַנידער, און דער מפטיר בלייבט פאַר אונז...

פון דעסמוועגען, איינס צום אַנדערען געהער זיך ניט אָן. אַז עס קומט אַ שמחה, ביי אונז אָדער ביי'ם פעטער איצי'ן, אַ מזל־טוב, אַ ברוכה, אַ ברית, אַ פּדיון־הבן, אַ בר־מצוה, אַ קנס־מאָל, אַ פאַרשפּיעל, איין אויפרופענס, אַ חתונה אָדער אַ נט, קומט מען איינס צום אַנדערען, מע בעזעצט זיך אויבען־אָן, מע שענקט "דרשה" געשאַנק", "מי־שברך־געלד" און מע טאַנצט מיט אַלע מחותנים אין קאַהן.

— אַ גוט מאָרגען אייך, פעטער איצי! אַ גוט מאָרגען אייך, מוהמע דבורה! — שיסען מיר אויס ביידע מיט אַ מאָל, איד און מיין ברודער מאַטעל, און מע נעמט אונז אויף פאַר זעהר אָנגע־לעגטע געסט.

— איהר מיינט דאָך ניט די הגדה, איהר מיינט די פאַלירטשי־קעס... — מאַכט צו אונז דער פעטער איצי, קנייפט אונז אין די בעקלעך, עפענט־אויף דאָס בייטעלע און גיט אונז חנוכה־געלד, מיר

א ווייסען זיכערנעם צוואנציגער און מיין ברודער קאטל'ען א וויי-
סען זיכערנעם צוואנציגער, און מיר געהען-אוועק פון דאָרטען צום
פעטער בייניש.

1.

אויב איהר קאָנט זיך פאַרשטעלען דעם גיהנם — אָט דאָס איז
דעם פעטער בייניש'עס שטוב. ווען איהר זאָלט ניט קומען אַהין,
טרעפט איהר אַ ליאַרעם, אַ געשריי, אַ געפילדער. ס'איז דאָרט אַ
פולע שטוב מיט קינדער — האַלב-נאַקעטע, פערשמירטע, פערמור-
זעטע, נישט קיין געצוואָגענע, תמיד צעשלאָגענע, שטענדיג צערראָ-
פעטע, אָפטמאָל צעבלוט'יגטע, מיט סימנים אונטער די אויגען. דער
וויינט און דער לאַכט, דער זינגט און דער קוויטשעט, דער הוקעט
און דער פייפט, דער האָט אָנגעטהאָן דעם טאַמענ'ס קאַפּאָטע מיט
פערקאַטשעטע אַרבעל און דער פאָהרט רייטענדיג אויף אַ בעזעם,
דער טרינקט מילך פון אַ קריגעל, דער קנאַקט ניסלעך, דער טראָגט
זיך אַרום מיט אַ קעפעל פון אַ הערינג און דער סמאָצקעט אַ קאָנ-
פעקטעל, און פונ'ם נעזעל רינען ביי איהם צוויי קליינע רימשקע-
לעך גלייך אין מויל אַרײן. די מוהמע יענטע איז שטאַרקער פון
אַיזען, אַז זי האַלט-אויס פון דער דאָזיגער „קאַמאַנדע“. זי שעלט
זיי, זי קנייפט זיי, רייסט זיי אויס שטיקער פלייש. זי קלויבט
נישט איבער: ווער עס האַפט זיך אונטער אונטער דער האַנד, דער
בעקומט אַ זעץ, אַ טראַסק, אַ בוכענצי אין זייט אַרײן. אַ פאַטש
איז דאָרט אַ וואַכעדיגער גאַנג. „וואַרגען זאָלסט דו זיך! די כפרה
זאָלסט דו זיין! פאַרחאַפט זאָלסט דו ווערען!“ — דאָס איז פון
די קליינע קללות; דאָרט קאָנט איהר הערען „קדחת“, און „חלירע“,
און אַ „מיתה-משונה“ — און דוקא אין גוטען מוטה, פונקט ווי איהר
זאָנט אַ גוש-שבת. שטיל ווערד נאָר, בשעת דער פעטער בייניש
קומט צו געהן. נאָר מחמת דער פעטער בייניש איז אַ פערנומענער
מענש, זיצט אַ גאַנצען טאָג אין קלייט און קומט אַהיים נאָר אויף

א מינוט „אָפּעסען“, דערפאַר איז ביי זיי אין שטוב דער אמת'ער גיהנם.

אריינגעקומען, האָבען מיר געטראָפּען עזריאל'קען (דעם מי-טעלסטמען) פּאָהרען רייטענדיג אויף געצײן (אויפ'ן עלטערען), און פרויקע מיט מענדל'ען (צוויי נאָך קלענערע) האָבען אונטערגע-שמיסען געצײן, איינער מיט אײן אַרבעל פון אַ וואַטאָווען לייבעל און דער אַנדערער מיט אַ טאָוועל פון אַ סידור, אַ חומש, אָדער אַ ספר. חיימ'על (אַ מיטעלסטער צווישען פרויקע'ן און מענדל'ען) האָט דערטאַפּט אַ גערגעלע פון אַ געקוילעטער גאַנז, האָט דאָס אָנ-געבלאָזען מיט אַלע זיינע לעצטע כחות, ער איז אַזש געוואָרען ברוין און בלוין, און ס'איז איהם געראַמען אַרויסבעקומען פון דעם אַ מין משונה קול, ווי פון, להבדיל, אַ חזיר, בשעת מע שטעכט איהם און ער קוויטשעט... זיינווילע (איך ווייס ניט, צי אײן עלטערער, צי אַ קלענערער) האָט אָפּגעגעבען קאַנצערט אויף אַ קעמעל, און דוד'על (אַ קליינער פון אַ יאָהר פיער) האָט אָנגעטהאָן די שטיוועלעך אויף די הענד און האָט צוגעקלאָפּט מיט זיי צום טאַקט. סענדר'על האָט געטראָגען אַ קעצעל אין האַנד, פאַר'ן גערגעלע; דאָס קעצעל האָט אַרויסגעשטעלט דאָס צינגעלע, פערמאַכט די אויגלעך, אויסגעצויגען די פיסלעך, ווי איינער רעדט: „אַט אַזוי, ווי איהר זעהט, ווערד מען דאָ פאַרשוואַרצט! מע מוטשעט! מע מוטשעט!“... אסת'ר'על (דאָס עלטערע מיידעל) האָט געוואַלט אויסקעמען חאַסקי'ן (דאָס קלענערע מיידעל), איהר פערפלעכטען אַ צעפעל; נאָר מחמת חאַסקי'ס האָר זענען זעהר געגרייזעלט און שוין לאַנג נישט גע-קעמט, לאָזט זי זיך ניט, וויינט זי און האַפט פעטש. שטילער פון אַלע איז פינילע, אַ קליין יונגעלע מיט קרומע אויסגעבויענע פיי-סעלעך און מיט אײן אונטערגעשטעקט העמדעלע. אײן חסרון נאָר, וואָס וואו ער שטעלט זיך אַנידער, דאָרט לאָזט ער אַ סימן... דאָס אַלסדינג שטעהרט אָבער ניט דער מוהמע יענטע'ן, זי זאָל זיך זיצען גאַנץ רוהיג בײַם טיש מיט צוויי נפשות, אײנס ביי דער ברוסט און דאָס אַנדערע אויפ'ן שויס, און טרינקען ציקאַריע.

— מיר זאל זיין פאר זיינע ביינדעלעך! — זאגט זי און טור
 ליעט'צו מיט גרויס ליעבשאפט דאָס זויגענדיגע נפש'על צום האַרצען
 און דערלאנגט בשעת מעשה טאָסי אַ שטורך דעם עלטערען, וואָס
 אויפ'ן שוים: — זעה נאָר, ווי דו עסט, עסען זאָלען דיר, די ווערים!
 אסת'ר'על, רחצי, האַסקי, וואו זענט איהר ערניץ אין אַלדו שוואַרצע
 יאָהר? נעם וויש איהם אָפּ דאָס נעזעל ניכער, וואָש מיר אויס
 אַ שאָל, איך דארף טרינקען אָהן אַ שאָל! דערלאנג איהם אַ סטור
 סאָק, ער זאל זיך דריי מאָל איבערקעהרען! האַרץ מיינס, נשמה
 מיינע, טרייסט מיינער! דאָס מויל מאַכט זיך זיי נאָר ניט צו!
 אַ גאַנץ פריהמאָרגען נאָר מע עסט, פאַרחאַפט זאָלט איהר ווערען!
 דערזעהען מיר מיט מוין ברודער מאָט'ען, האָבען זיך חברה
 אַ לאָז געטהאָן אַקעגען און מע איז אונז בעפאַלען, ווי די היישע-
 ריקען. דער אויף די הענד, דער — אויף די פיס, דער — אויפ'ן
 קאָפּ. היימ'על האָט אָנגעבלאָזען דאָס גערנעלע פון דער געקוילע-
 טער גאַנז גלייך מיר אין אויהער אַריון, און דוד'על האָט מיך אַרומ-
 געהאַפט מיט ביידע שטיוועלעך. פינילע מיט'ן אונטערנעשטעקטען
 העמדעל האָט זיך אָנגעמשעפעט מיר אין אַ פוס, אַרומגערינגעלט
 איהם, ווי אַ שלענגעל, און אַ מיש-מאַש פון פערשיעדענע קולות
 האָט אונז גערינגעלט, פערטורקעט די אויהערען.

— אויף די צייהנדעלעך זאָלט איהר שרייען! — שרייט די
 מוהמע יענטע פונ'ם אַנדערען חדר. — טויב קאָן מען ווערען, פאַר-
 לעגען זאָל דאָס אַיך! שדים, ניט קיין קינדער, ברענען זאָל די
 נשמה אַייערע!

די מוהמע יענטע שרייט, און די קינדער שרייען — אַלע שרייען.
 פלוצים קומט'אָן דער פעטער בייניש מיט'ן טלית ותפילין (אַפנים,
 פון בית-המדרש). אין איין אויגענבליק ווערד שאַ-שטיל, און די
 גאַנצע האַליאָסטערע ווערד פערשוואונדען.

— אַ גוט מאָרגען אַיך, פעטער בייניש! — שיסען מיר אויס,
 איך און מוין ברודער מאָטעל.

— וואָס טהוט איהר דאָ, שקצים? אודאי נאָך חנוכה-געלט? —
מאכט דער פעטער בייניש און נעמט־ארויס און שענקט אונז צו
זילבערנע גריוונים.

די האַליאַסטערע סינדער קוקען־ארויס פון די ווינקעלעך, ווי די
טאַראַקאָנעס, גלאַנצען אויף אונז מיט די אויגעלעך, ווי די מייזלעך.
ווינקען עפּים צו אונז, בעווייזען עפּים מיט די פינגערלעך, מאַכען
בשעת מעשה משוגענע תנועות, ווילען אונז, אַפּנים, צעלאַכען, —
קויס־קוים וואָס מיר האַלטען זיך אַיין, און מיר אַנטלויפּען פּונ'ם
דאָזיגען גיהנם.

ז.

מיר געהען ווייטער נאָך חנוכה-געלד, צו אונזער שוועסטער
איידעל.

אונזער שוועסטער איידעל און איהר מאַן שלום־זיידעל, עליהם
השלום — זיי זענען שוין לאַנג אויף דער אמת'ער וועלט.
איידעל איז פון קינדווייז אויף געווען אַ פּערוויינטע נשמה;
איבער אַ מינדסטע נאַרישקייט פּלעגט זי זיך צעוויינען, פּערגיטען
טרערען אויף אייגענע און אויף פּרעמדע צרות. נאָר פון זינט זי
איז געוואָרען אַ כּלה פאַר שלום־זיידל'ען, האָט זי ניט אויפּגעהערט
צו וויינען. אפשר מיינט איהר דערפאַר, ווייל ס'איז איהר ניט
געפעלען דער חתן? חלילה! זי האָט איהם דען געקענט, וואָס
ער זאָל איהר ניט געפעלען? גלאַט אזוי, אַ כּלה פאַר דער חתונה
בעדאַרף וויינען. אַז די שניידערס האָבען איהר געבראַכט אָנמעס־
טען די חתונה־מלבושים, האָט זי זיך צעוויינט אויף אַ גאַנצער
נאַכט. שפעטער, צום פאַרשפּיעל, אַז איהרע חברת'עס זענען זיך
צענויפּגעקומען טאַנצען, איז זי אַלע מאָל אַוועקגעלאָפּען צו זיך
אין אַלקיר אַביסעל אויסוויינען זיך אין די קישענס. דעם טאָג פון
דער חופּה שמועסט מען ניט. דעמאָלט איז געווען איהר טאָג.
זי האָט נאָר ניט אויפּגעהערט צו וויינען. נאָר די רעכטע חתונה
איז געווען צום „באַדעקענס“, בשעת מנשה פּיעדעלי דער כל־זמר

האָט זי גענומען „באזעצען“, און רב ברוך ברחן איז אַרויף אויפ'ן
טיש, צענויפגעלעגט די הענד אויפ'ן בויך, אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ-
ווי בשעת מע בעוויינט אַ טוירטען, און האָט אָנגעהויבען מיט'ן
שענעם טרויעריגען ניגון, וואָס קאָן נעמען אַ שטיין, בזה הלשון:

כלה לעבען | כלה לעבען |
וויין זשע, וויין.
דיינע טרערען האָבען אַצינד
דעם זיעבעטען חן.
וואָרום דו טהוסט דאָך איצט פאַר'ן בית-דין
של מעלה שטעהן.
אַט באַלד וועסט דו, מיידעל,
צו דער חופּה געהן.
באַדאַרף מען דיר געבען
צו פאַרשטעהן,
צו דאָס לעבען איז ביטער,
אַזוי ווי חרין;
אַז אַ מענטש איז ניט פון אַיזען
און ניט פון שטיין,
אַז בשר ודם
פון הויט און ביין;
אַז מע טהוט די רשעים אין גיהנם שמייסען
זעהר ניט שען,
אַז זיי טהוען וויינען און יאָמערען און שרייען
אויף די צייהן; —
לכּן באַדאַרפסט דו תשובּה טהון,
זיך האַלטען זעהר קליין,
אויסנעהן פון טרערען
און פון געוויין...
און אַזוי ווייטער, אָהן אַיין עס.

אלע ווייבער, אייגענע און פרעמדע, וואָס זענען געשטאַנען דערביי, געהאַלפּען צעפלעכטען דער כּלה איהרע שענע גרויסע צעפּ. האָבען געמאַכט משונה־מאָדנע פּיסקעס, געשנייצט די נעזער, גע־ ווישט די אויגען, און איידעל נעבאָך האָט אזוי געיאָמערט, אזוי געהלופּעט, אז זי האָט גע'הלש'ט דריי מאָל; מע האָט זי קוים מיט צרות אָפּגעמינטערט.

נאָר אויף וויפּעל אונזער שוועסטער איידעל איז געווען ציין אומעטיגע זאָך, איז אונזער שוואַגער שלום־זיידעל געווען אַ פּריי־ ליכער יונג, אַ לעבעדיגער, אַ קאַטאָועס־טרייבער, אַ פּערשלעפּטע קרענק און, לאָז ער מיר מוחל זיין, ציין איינגעגעסענע בריאה. דהיינו, ער פּלעגט ליעב האָבען דעקוטשען, שנאַלען זיך. דערלאַנג גען יענעם אַ שנאַל גלייך אין שפיץ נאָז, אָדער אין עק אויהער — דאָס איז געווען ביי איהם דאָס חיות. נישט איין מאָל פּלעגען מיר אַרומגעהן, איך און מיין ברודער מאַטעל, מיט אָנגעשוואַלענע אוי־ הערען. מיר האָבען זיך ממש מחיה געווען, אז מיר האָבען דער־ הערט, אז דאָס פּאַרפּאָלק געהט־אַראָפּ פון קעסט. דעם טאָג, וואָס זיי האָבען זיך בעדאַרפט איבערקלויבען פון אונז אויף „אייגענע קעסט“, איז ביי אונז אין שטוב געווען חורבן בית־המקדש. איידעל האָט געווינט, איינגעלענט די וועלט, און די מאַמע — אויף איהר קוקענדיג, און שלום־זיידעל, וואָס האָט געהאַלפּען כלומרשט פּאַ־ קעווען די זאַכען, האָט נאָר אַרומגעטאַנצט הין און צוריק, זיך אונט־ טערגע'גנב'עט אלע מאָל זעהר קונציג און דערלאַנגט אונז אַ שנאַל אָדער פון פּאַרענט אין שפיץ נאָז, אָדער פון הינטען אין עק אויהער. ער האָט זיך מיט אונז אָפּגעזענענט איין מאָל פּאַר אלע מאָל און האָט נאָך געהאַט די העזה אָנצוזאָגען אונז, מיר זאָלען זיך ניט לאָזען לאַנג בעמען און זיין ביי איהם אָפּטע געסט! מיר האָבען זיך געגעבען דאָס וואָרט, מיר זאָלען זיין פנים ניט אָנקוקען!

נאָר אַ מענש פּערנעסט אַלסדינג, ובפרט אַ שנאַל, ווי אזוי געהט מען ניט נאָך חנוכה־געלד צו ציין אַ י י ג ע נ ע ש ו ו אָ ג ע ר ? ...

געקומען צו איידל'ען, געהט אונז שלום-זיידעל אַקעגען מיט
א גאַנץ ברייטען ברוך-הבא.

— סקאַצעל קומט! וואָס מאַכט איהר גוטס? זעהר קלוג
האַט איהר געטהאָן, וואָס איהר זענט געקומען. איך האָב צוגעגרייט
פון אייערטוועגען חנוכה-געלט!

און שלום-זיידעל געמט-אַרויס דאָס בייטעלע און צעהלט אונז
אויס צו עטליכע נייענקע, גלאַנצענדיגע, זילבערנע מטבעות גלייך
אין האַנד אַרײַן, און איידער מיר האָבען צייט אַרומקוקען זיך
און איבערצעהלען די נייע מטבעות, האַפען מיר שוין צו עט-
ליכע שנאָל, פריהער איך אין שפיץ נאָז און מאַטעל אין עק אויהער,
און נאָכרעם מאַטעל אין שפיץ נאָז און איך אין עק אויהער.

— אָבער לאָז שוין זיין גענוג צו מוטשען קינדער! — בעט
זיך נעכאָך ביי איהם אונזער שוועסטער איידעל מיט טרערען אין
די אויגען, און זי רופט אונז אַפּ אָן אַ זייט, שטופט אונז אָן פולע
קעשענעס מיט לעקאָך, מיט ניסלעך און מיט באַקסערען, און שענקט
אונז אַ חוץ חנוכה-געלד.

מיר האַפען די פיס אויף די פלייצעס און לויפען אַהײַם.

ה.

— אַנו, מאַטעל, לאָמיר זיך קאַרשט געמען צו דער אַרבייט,
אויסרעכענען, וויפיעל האָבען מיר אונזער אייגענס חנוכה-געלט?
נאָר ווייסט דו וואָס? דו שווייג; פריהער וועל איך איבערצעהלען
מיינס, נאָכרעם וועסט דו צעהלען דיינס.

און איך צעהל: „אַ קערבעל מיט דריי צוואַנציגער, מיט פיער
גילדען, מיט פינף גרויונים, מיט זעכס פּיטאַקלעך, — וויפיעל מאַכט
דאָס אינאיינעם? אַפנים, אזוי גרויס, ווי אַ קערבעל מיט דריי

צוואנציגער, מיט פיער גילדען, מיט פינף גריוונים, מיט זעכס פֿיטאקלעך..."

מײן ברודער מאַטעל וויל נישט וואַרטען, ביז איך וועל ענן דיגען מײן חשבון, און ער נעמט זיך צו זיינע קאפיטאלען; ער לעגט פון איין האַנד אין דער אנדערער און צעהלט:

— א צוואנציגער און א צוואנציגער איז צוויי צוואנציגער, און נאָך צוואנציגער איז דריי צוואנציגער, און צוויי גילדען איז דריי צוואנציגער מיט צוויי גילדען, און א גריווני און נאָך א גריווני און נאָך א גריווני — איז איינאיינעם צוויי צוואנציגער מיט דריי גילדען, מײן איך דריי גילדען מיט צוויי צוואנציגער. טפול וואָס רעד איך? מע באַדאַרף אָנהויבען נאָך א מאָל פונ'ם אָנהויב!

און ער הויבט אָן נאָך א מאָל פונ'ם אָנהויב. מיר צעהלען און צעהלען און קאָנען ניט איבערצעהלען; מיר רעכענען און רעכענען און קאָנען ניט אויסרעכענען. און אז עס קומט צום פעטער משה אהרנ'ס אלטע פֿיטאקעס, שווערע זעכסערס, אָפגעריבענע דרייערס און אָנגעשוואַלענע גראַשענס, פערפלאַנטען מיר זיך אזוי שטאַרק אין חשבון, אז מיר ווייסען שוין גאָר ניט וואו מיר זענען אין דער וועלט. מיר פֿרובען זיך אויסבייטען די דאָזיגע מטבעות ביי דער מאַמען, ביי'ם טאַטען, ביי בריינע די קעכין — עס געהט ניט: קיינער וויל זיי ניט נעמען אין האַנד אַרײַן!

— וואָס איז דאָס פאַר פֿיטאקעס? ווער האָט דאָס אײך אַרײַנגערוקט אזא געלט?

מיר שעמען זיך אויסזאָגען און מאַכען א שווייב.

— ווייסט דו גאָר וואָס? — זאָגט צו מיר מײן ברודער מאָטעל. — לאָמיר זיי נעמען און אַרײַנוואַרפען אין אויווען אַרײַן, אָדער גאָר אין דרויסען אויפ'ן שניי, קיינער זאָל ניט זעהען.

— א חכם א איד! — זאָג איך צו איהם. — שוין גלייכער, דאַכט זיך, אַוועקשענקען זיי אײַן אַרעמאָן.

נאָר, ווי אויף צור־הכעיס, קומט ניט קיין אָרעמאָן! וואו זענען
אָהינגעקומען אַלע אָרעמע-לייט, וואָס רייסען ביי די פּאַלעס, דינגען
זיך, זידלען זיך און שעלטען? ניין, דאָס וואָס מע בעראַרף וועט
קיינמאָל ניט קומען! קיינמאָל ניט! קיינמאָל ניט!...

בי"ם קעניג אחשורוש

געשריבען אין יאהר 1901

ביים קעניג אַחשוּרוש

א.

צו איך בין געווען א קליין יונגעל — ווייסט איהר, וועמען איך
האָב מקנא געווען?
אחשוּרוש'ען.

ניט יענעם אחשוּרוש'ען, וואָס האָט געקעניגט פון הודו בין
כוש, אויף הונדערט זיעבען און צוואַנציג מדינות. איך מיין קאָפעל
דעם שניידער מיט דער גילדענער קרוין, דאָס הייסט, מיט'ן פאַ-
פיערענעם ספּאָדעק און מיט דער לאַנגער גילדענער רוט פּונ'ם
בעזעב.

אויך מרדכי'ן דעם שניי-למלך (לוי דעם שוסטער) מיט דער
איבערגעקעהרטער קאָפּאָטע אויף דער לינקער זייט און מיט דער
קלאַטשקעוואַטער פּלאַכסענער באָרד האָב איך שטאַרק מקנא געווען.
איך האָב מקנא געווען ושתי המלכה'ן (מאָטעל דעם סטאַליר)
מיט'ן קליידעל אויף דער קאָפּאָטע און מיט דער פעטשיילע, וואָס
ער פּלעגט זיך אונטערבינדען דאָס בערדעל, מע זאָל מיינען אויף
איהם, אז ער איז א נקבה... און וואָס איז אָפּגעגאַנגען, אַשטייגער,
אסתר המלכה'ן (עוזר דעם אונטער-שמש) מיט'ן גרינעם פאַרטוך?
און וואָס איז אָפּגעגאַנגען המנ'ען (יאָסקע דעם בעהעלפער) מיט'ן
שאַרבען אויפ'ן קאָפּ? ...

נאָר כעהר פון אַלעמען האָב איך מקנא געווען פּיוועל דעם
יתום, וואָס פּלעגט זיך אַנטהון אין אַ רויט העמדעל, זיך פערשטע-

לען פאר „יוסף הצדיק“, בשעת חברה האָבען געשפּיעלט יענעם שענע שפּיעל, וואָס ווערד אָנגערופּען „מכירת-יוסף“. זיינע ברירער פלע-גען איהם אַראָפּרייסען דאָס רויטע העמדעל, אַריינוואַרפּען איהם אין „לייבען-גרוב“, און יוסף הצדיק (פּיוועל הייסט דאָס) פלעגט זיך אוועקשטעלען אויף די קנייהעס, צענויפלעגען די הענד און בע-שוועהרען די חיות-רעות, זיי זאָלען צו איהם קיין שליטה נישט האָבען, און זינגען בשעת מעשה זעהר אַ טרויעריג ליעד, וואָס די ווערטער זענען זיך צעגאַנגען אין יעדען אבר:

שלאַנגען און עקדישען,
פאַרשליסט אַיער מויל I
פאַרשליסט אַיער מויל I
צי ווייסט איהר דען,
צי ווייסט איהר דען,
צי ווייסט איהר ווער איך בין?
איך בין יוסף הצדיק,
יצחק'ס אַיין אייניקעל,
יעקב'ס אַ זוהן,
יעקב'ס אַ זוהן! ...

און האָטש יוסף הצדיק איז געווען אַ יתום, אַיין אָרעם בחור'על, וואָס האָט זיך אויפגעהאַלטען אין אונטערשטען קליוועל און גע-לעבט פון אַ „פּאַלגרימך-אַ-גאַנג“, און האָטש איך בין געווען אַ נגיד'ס אַ יונגעל, דעם זיידען רב מאיר'ס אַיין אייניקעל, פון דעסט-וועגען וואָלט איך מיך מיט איהם געביטען נאָר צוליבע דעם איינעם טאָג פורים אַלליין.

אַז ס'איז געקומען דער גוטער, דער ליבער טאָג פורים, האָב איך פון גאַנץ פריה אָן שוין אַרויסגעקוקט אויף דער „חברה“, וואָס געהען פון שטוב צו שטוב און אַ גאַנצע האַלאַסטרע יונגלעך לויפּען זיי נאָך פון הינטען מיט באַרפּיסע פּיס אויפ'ן שניי. פאַר וואָס קאָן

איך ניט זיין אין דער האליאסטערע? ניין! איך טאָר נישט, וואָרום איך בין אַ נגיד'ס אַ יונגעל און דעם זיידען רב מאיר'ס איין איי-ניקעל, בעדאַרף איך ליגען, ווי אַ הונד, אַ גאַנצען טאָג אין שטוב און געהן מיט אַלע גרויסע צום זיידען רב מאיר צו דער סעודה. — וואָס דרעהסט דו זיך, ווי אַ דייטש אויפ'ן קאַרעק? — מאַכט צו מיר דער טאַטע כּשעת מיר געהען אַלע אינאיינעם צום זיידען רב מאיר צו דער סעודה און איך דערזעה פון דער ווייטען די „האליאסטערע“.

— ביזט שוין, קיין עין־הרע, אַ היבש יונגעלע, קאָנסט געהן אַביסעל גיכער! — זאָגט די מאַמע. — אם ירצה השם, שבת־הגדול ווערסט דו אַכט יאָהר, ביז הונדערט און צוואַנציג.

— טשעפעט איהר ניט, ער האָט דערזעהן די „קאָמעדיאַנטשי-קעס“! — רופט זיך אָן מיין עלטערער ברודער משח'לע, וואָס איז אַליין אויך אַ בעלן זיך אַפּשטעלען אָנקוקען די „קאָמעדיאַנטשיקעס“. — געה, געה! — מאַכט צו מיר דער רבי רב איצי, מיין מלאַך-המות, און דערלאַנגט מיר אַ שטורך פון הינטען.

איך לאָז־אַראָפּ די אויגען אין דער בלאַטע און געה גלייך מיט אַלע, פּערטיעפט אין אומעטיגע מחשבות, טרויעריגע געדאַנקען: „תמיד מיט אַלע גרויסע! שטענדיג מיט'ן רבי'ן!... אין דער פּרויה, און ביינאַכט, און שבת, און יום־טוב!... רב איצי'ס דייטע נאָז מיט טאַבעקע, איינגעוונקען זאָל זי ווערען!“...

ב.

דער זיידע רב מאיר איז דער גרעסטער גביר פון שטאָרט. ער זיצט, ווי אַ מאָנאַרך, אַ גרויסער זאַל מיט אַ גרויסען זילבער-נעם הענגלייכטער, וואָס הענגט־אַראָפּ פון דער מיט סטעלי. טאַמ-בעקענע העסעס אויף די ווענד, אַ גרויסע שווערע זילבערנע מנורה אויפ'ן טיש מיט אַ סך זילבערנע לייכטער, וואָס די באַבע נחמה

נעמט זיי ארויס נאָר צוויי מאָל אין יאָהר: פסח צום סדר און פורים צו דער סעודה, און עם ווערד ליכטיג אין אַלע ווינקלעך. נאָנץ אויבען-אָן, אויף אַ גרויסען שטוהל, מיט גרינס בעצויגען, זיצט דער זיידע רב מאיר אַליין — אַ קליין אידעל, מיט אַ שיטער בערדעל, מיט אַביסעל אַיין אויסגעבויענער נאָז, מיט זילבערנע האָר און מיט שוואַרצע יונגע אויגען. אָנגעטהאָן געהט ער אין אַ לאַנגער זיידענער קאָפּאָטע מיט אַ געפלאַכטענעם גארטעל און מיט אַ שטרימעל אויפ'ן קאָפּ. אַקעגען איהם אויפ'ן טיש זיצט אַ גרויסער, אַ מורא'דיגער, אַ געפלאַכטענער פורים-קוילעטש, אַיין אָנגעהויבענער שוין, מיט זאַפּראַן פּערגעלט און מיט ראָזוינקעס אַרומגעשטעקט.

פונקט אין מיטען טיש זיצט די באַבע נחמה, אַ הויכע אירינע, נאָך גאָר אַ שענע, אויסגעפּוצט אין אַ גאָלדפאַרביג זיידען קלייד מיט ווייסע עפעל, מיט אַ שטערנטיכעל פון דימענטען מיט ברייליאַנטען, מיט רייכע פּערעל אויפ'ן האַלז, מיט אויהערינגלעך און מיט פינגערלעך. נעבען איהר שטעהט אַ גאַנץ גרויסער פאַלומעסיק מיט הייסע, שמעקענדיגע, געצוקערטע און געפּעפּערטע פיש, פּערפּראַ-וועט מיט ציבעלעס, מיט ראָזוינקעס און מיט אַלערליי געווירצען. די באַבע טיילט-אָרויס די פיש, די שענע זיידענע פעטשיילע פּער-קאַטשעט הינטער די אויהערען מיט צוויי שפיצען, די דימענטען מיט די ברייליאַנטען בשעת מעשה פינקלען און שעמערידען, און דאָס פנים שיינט און שמייכלעט.

אַרום און אַרום טיש, פון ביידע זייטען, זיצען די פעטערס מיט די מוהמעס, אַלע מיט זייערע קינדער, יונגלעך און מיידלעך, וואָס הייסען אַלע נאָך אַלץ איינע זיידעס און באַבעס, פעטערס און מוה מעס. פריהער דער פעטער צדוק און די מוהמע צביה מיט דריי יונגלעך: משה'לע, הערשעלע, וועלוועלע, און צוויי מיידלעך: שרה'לע, פּויעלע. נאָכדעם דער פעטער נפתלי און די מוהמע דבורה'ל מיט פיער יונגלעך: משה'לע, הערשעלע, וועלוועלע, נאָר ועלע, און דריי מיידלעך: שרה'לע, פּויעלע, רחל'ע. נאָכרעם

דער פעטער אברהם און די מוהמע סאָסי מיט פינף יונגלעך :
 משה'לע, הערשעלע, וועלוועלע, נאָמעלע, יענקעלע, און פיער מייד-
 לעך : שרה'לע, פויגעלע, רחל'ע, טייבעלע. נאָכדעם דער פעטער
 בעריש און די מוהמע אסתר'על מיט זעכס יונגלעך : משה'לע,
 הערשעלע, וועלוועלע, נאָמעלע, יענקעלע, פישעלע, און פינף מייד-
 לעך : שרה'לע, פויגעלע, רחל'ע, טייבעלע און חנצי. נאָכדעם דער
 פעטער בנימין און די מוהמע לאה מיט זיעבען יונגלעך : משה'לע,
 הערשעלע, וועלוועלע, נאָמעלע, יענקעלע, פישעלע, שמואליקעל, און
 זעכס מיידלעך : שרה'לע, פויגעלע, רחל'ע, טייבעלע, חנצי און
 גנענדעל. נאָכדעם דער פעטער קלמן און די מוהמע איטעל מיט
 אַכט יונגלעך...

נאָר אפשר וואָלט געווען גענוג אויסרעכענען די משפּחה? עס
 קאָן זאָגט מען, שאַדען... דער זיידע האָט איינמאָל געוואָלט אויף
 אַ ציקאָועסט איבערצעהלען, וויפּיעל פּאַרשוין זיעצן ביי'ם טיש,
 האָט ער גענומען אַ זילבערנעם בעכער אין האַנד און האָט אָנגע-
 הויבען צו צעהלען : „ניט איינס, ניט צוויי, ניט דריי, ניט פיער,
 ניט פינף, ניט זעכס, ניט זיעבען“... האָט די באַבע אַרויסגעריסען
 ביי איהם דעם בעכער פון האַנד און האָט איהם ניט געלאָזט צעהלען
 ווייטער : „אויף מיינע שונאים'ס קעפּ! וואָס צעהלסט דו, וואָס?
 פאַרהאַן, קיין עין־הרע, גענוג טעלער!“...

צענויפגעקלויבען זיך אַלע צו דער סעודה, זעצט דער זיידע
 אַליין אויס דעם גאַנצען טיש. דער זיידע רב מאיר האָט לייעב,
 ס'זאָל זיין שען און ריין און ציכטיג און מיט אַ סדר — עס קומט
 אויס גוט : אַ פעטער זיצט נעבען אַ פעטער, אַ מוהמע נעבען אַ
 מוהמע, און אונז, קליינזארג, זעצט מען אויס אַזוי, אַז ס'זאָל אויס-
 קומען נישט אַ ברודער מיט אַ ברודער און אַ שוועסטער מיט אַ
 שוועסטער, מחמת אייגענע קאָנען נישט הויזען צווישען זיך ; לכן
 בעדאַרף זיצען אַ פרעמדער משה'לע מיט אַ פרעמדען הערשעלע,
 און אַ פרעמדער הערשעלע מיט אַ פרעמדען וועלוועלע, און אַ וועל-
 וועלע מיט אַ נאָמעלע, אַ נאָמעלע מיט אַ יענקעלע, אַ יענקעלע מיט

א פישעלע, א פישעלע מיט א שמואליקעל. און די מיידלעך אויך, אזוי: א שרה'לע מיט א פויגעלע, א פויגעלע מיט א רחל'ע, א רחל'ע מיט א טייבעלע, א טייבעלע מיט א חנצי, און א חנצי מיט א גנענדעל, א גנענדעל מיט א שרה'לע, א שרה'לע מיט א פויגעלע, און אזוי ווייטער. נאָר מיר האָט ניט געסטאיעט קיין פאָרעל, האָט מען מיך אנדערגעזעצט מיט מיין מלאך-המות, דעם רבי'ן רב איצי. דער רבי רב איצי איז ביי מיר נישט נאָר א מלמד, א לעהרער אַליין, נאָר אויך א מדריק, א וועגווייזער, א מין גובערנאנטקע, אויף צו לעהרנען מיך דרך-ארי, ווי אזוי צו זיצען ביים טיש און ווי אזוי צו עסען.

— אַז דו זיצט ביים טיש, — אזוי האָט מיך געלעהרענט מיין גובערנאנטקע רב איצי — זאָלסט דו זיצען, ווי א מענטש. דו זאָלסט קוקען גלייך, און די הענט זאָלסט דו האַלטען אונטער'ן טיש, און נישט רעדען ביים עסען. און אז דו עסט לאַקשען מיט יויד, זאָלסט דו אָננעמען מיט דעם לעפעל פונקט אזוי פיעל לאַקשען ווי פיעל יויד; א זוף יויד — און אוועקגעלעגט דעם לעפעל און אַפֿ געווישט די ליפען; און וויעדער א זוף יויד — און וויעדער אוועק געלעגט דעם לעפעל און אַפֿגעווישט די ליפען. נישט האַפען איין לעפעל נאָכ'ן אנדערען, ווי א גוי...

אנדערגעזעצט זיך נעבען מיר און געמאַכט א מוציא, נעמט דער רבי רב איצי ארויס די רויטע פעטשיילע פון בוזעם-קעשעני, טרייסעלטאויס די טאבעקע גלייך צו מיר אין טעלער אריין, נאָכ'ן דעם הויבט ער אָן שנייצען די נאָז מיט א מאָרנעם קוויטש און מיט א קול פון א שופר און לאַזטאויס מיט א תקיעה גדולה, און בשעת מעשה קוקט ער אויף מיר מיט איין אויג, צי איך זיץ, ווי א מענש...

שושנת יעד-ע-קב!

אזוי הויבט'אָן דער זירע צו זינגען מיט זעהר איין אנגענעהר מענער שטימע, תיכף נאָכ'ן ערשטען גלעזעל וויין, און קנאקט-צו

בשעת מעשה מיט'ן פינגער, און דער גאנצער עולם האפט־אונטער:

צהלה ושמחה I

אויף אלערליי קולות, אלע מאָל העכער און העכער. און מיון רבי רב איצי, וואָס איז אַ קליינער מנגן, ער האָט אַ קול פון אַ שלייען, העלפט אויך זינגען, דאָס הייסט, ער האַלט אָפּען דאָס מויל, פּער־מאָכט די אויגען, גיט אַכטונג פון דעס־טוועגען בשעת מעשה מיט אַ האַלב אויגעל אויף מיר, צי איך זיך, ווי אַ מענש, דעם קאָפּ האַלט ער אַביסעל אויף אַ זייט, קלאַפט מיט'ן מיטעלסטען פינגער אין טיש — הקיצור, ער בעווייזט דעם זיידע'ן, אַז ער זינגט אויך אין קאַהן... און אַז עס קומט צו „ברוך־מרכי" און „אָרור־המן", בענשט מען מרכי'ן און מע שעלט'אָן המנ'ען — עס זאָל זיי אָנ־געהן אַ צעהנט־חלק, רבונו של עולם I...

ג.

— געקומען די פורים־שפיעלער I — רופט זיך אָן תנחום דער משרת, אַ איד מיט אַ רויטער קאַפּאָטע, וואָס זאָגט אלעמען „רו", אַ הויך דעם זיידע'ן מיט דער באַכע'ן.

דערהערט „פורים־שפיעלער", שפּרינגען מיר, קליינוואַרג, אלע אין איין רגע אַרויס פּונ'ם טיש און מיר שטעהען שוין אלע אַרום דעם קעניג אחשורוש מיט דער גילדענער קרוין.

— גוט יום־טוב I — שיסען־אויס די חברה אלע מיט אַ מאָל גאַנץ פּרייליך, און מע שטעלט זיך אויס אין צוויי ציילען. אויף אַ גילדענעם שטוהל זיצט דער קעניג אחשורוש, און עס טרעט־אַרויס אויף איין פּוס ממוכן (חיים שמייסער), זינגט אַ דייטשעם ליעדעל:

בין איד ממוכן פאָן די אחשתרנים,
נאָך גאָר אַ יונגער הערר — דאָס זעהט איהר אין מיון פנים.

אויף איין פוס טהו איך טהון שפרינגן
 און אויף מיין זיסער שטימע — זינגן.
 פרענט איהם דער קעניג אחשוּרוש :
 זאָג, מיין ליעבער קנעכט ממוכן,
 וואָס ביזט דו געקומען אַהער צו קרוכן?
 ענטפערט איהם ממוכן :

לאָז דער קעניג אחשוּרוש קיסן,
 ווי מע וויל פאַר המנ'ען ניט ביקון...
 ווערד דער קעניג אחשוּרוש אָנגעצונדען :
 ווער טהוט דאָס ווידערשפעניגען מיינע ווערטער,
 וואָס איך האָב באַפוילען אין אַלע ערטער?
 ענטפערט איהם ממוכן :

אַ פאַרפלוכטער יודע, ער טהוט שבת האַלטן,
 די קאַפּאַטע איז ביי איהם הונטען ניט צושפּאַלטן,
 אויפ'ן אַכטען טאָג טהוט ער די קינדער צו באַשניידן,
 ווי קאַנסט דו אַזעלכס אין דיין קעניגרייך נאָר לייִדן?
 זאָגט דער קעניג אחשוּרוש :

אויב אַזוי, לאָז מען דעם יודען אַהער בריינגן,
 מיר וועלען איהם אויף אַ הויכען בוים אויפהיינגן !
 זינגט-אויס ממוכן :

אַרײַן, אַרײַן, אַרײַן,

ברודער מאָנדריש דו מיין !

עס קומט-אַרײַן מאָנדריש מיט דער קלאַטשקעוואַטער באָרד
 און הויבט זיך אָן פּערענטפּערען פאַר'ן קעניג אחשוּרוש, דערצהלם
 איהם דעם יחוס, פון וואָנען ער קומט-אַרויס : „אברהם יצחק ויעקב
 זענען זיינע זיידעס, די תרי"ג מצוות זענען זיינע ערות". און ער
 לאַזט-אויס מיט אַ געזאַנג :

אַז אַך און אַז וועה איז צו אונזערע הערצער,

אַז המן איז ביי דיר אַ מונדערפּערצער !

• • • • •

— דו ביזט יוסף הצדיק? — דוה איך מיך אָן צו פייוועל דעם יתום, וואָס שטעהט ביי דער זייט מיט איין אויסקעמיערט פּעריאָמערט פנים.

— יוסף הצדיק. — מאַכט צו מיר פייוועל.

— דו וועסט אויך שפּיעלען? — פּרעג איך איהם.

— אז מע וועט מיר הייסען שפּיעלען, וועל איך שפּיעלען. — מאַכט צו מיר יוסף הצדיק און בויגט זיך אָן צו מיר אויפ'ן אויחהר: — געב מיר אַ שטיקעל קוילעטש פון אייער פורים-קוילעטש.

— מע וועט דערזעהען, וועט מען זיך בייזערען. — מאַך איך צו איהם שטילערהייט.

— שלעפּ-אוועק אזוי, אז קיינער זאָל ניט זעהען. — זאָגט ער צו מיר, און די אויגעלעך בלישמשען.

— גנבה'נען? — זאָג איך.

— דאָס הייסט דען גע'גנבה'ט? — מאַכט ער.

— וואָס דען — זאָג איך — הייסט דאָס? גע'לקה'ענט?

— איך בין טוידט'הונגעריג, — זאָגט ער צו מיר שטילערהייט און ער עסט דעם קוילעטש מיט די אויגען, — פון גאַנץ פריה אָן נאָך אין מיין מויל נישט געהאַט...

דער גאַנצער עולם איז פערטיעפט אין דעם „שפּיעל“, געה איך צו פּאַוואָלינקע צום טיש, פּערלעג די האַנד אַרונטער, שלעפּ-אוועק אַ שטיק קוילעטש און רוק דאָס איהם אַרײַן אין האַנד אַרײַן. יוסף הצדיק לאָזט-אַראָפּ קונציג דאָס שטיקעל קוילעטש אין קעשענע אַרײַן און טהוט מיר אַ קוועטש ביי דער האַנד.

— ביזט אַ וואָהל יונגעל, געבען זאָל דיר גאָט אַלדאָס גוטס!

.....

ד.

— אפשר ווילט איהר, מיר זאָלען אייך שפיעלען „מכירת-יוסף“
 אויך? — רופט זיך אָן דער קעניג אחשורוש און טהוט-אויס די
 גילדענע קרוין און טהוט-אָן אַ פראָסט היטעל.
 — גענוג, גענוג! — מאַכט דער זיידע, און ער גיט דעם קעניג
 אחשורוש אין האַנד אַריין אַ זילבערנע מטבע, און הייסט תנחום
 דעם משרת, ער זאָל נעמען אַ בעזעם און אויסראַמען די בלאָטע,
 וואָס די „קאָמעדיאַנטשיקעס“ האָבען אָנגעמאַכט... אין שטוב ווערד
 אַ שטיקעל בחלה, אַ רוקעריי מיט די בענקלעך, און בשעת די משפּחה
 האַלט אין אויסזעצען זיך צוריק אויף די ערטער, האַפּ איך מיך דער-
 ווייל אַרויס אויף אַ מינוט בעגלייטען די „חברה“.
 — קום! — מאַכט צו מיר יוסף הצדיק און נעמט מיך אָן ביי
 דער האַנד. — פּאָלג מיך, קום מיט מיר. איך האָב דיך ליעב, ביזט
 אַ וואָהל יונגעל, זעהר אַ וואָהלער.
 — וואוהין? — זאָג איך און דאָס האַרץ טיאַכקעט מיר.
 — צום קעניג אחשורוש. — מאַכט ער צו מיר. — מיר שפיעלען
 שוין מעהר היינט נישט. דאָס געהען מיר צום קעניג אחשורוש צו
 דער סעודה.
 יוסף הצדיק נעמט מיך אָן ביי דער האַנד, און מיר שפּאַנען
 איבער דער בלאָטע.
 די נאַכט רוקט זיך אָן נעהענטער און נעהענטער, די בלאָטע
 ווערד וואָס ווייטער אַלץ טיעפער. עס דאַכט זיך מיר אויס, אַז
 איך האָב פליגעל, עס טראַגט מיך אין דער לופטען. אָט באַלד
 הויב איך אָן פליהען... שוועבען...
 — איך האָב מורא. — זאָג איך צו יוסף הצדיק און האַלט
 איהם צו ביי דער האַנד.
 — וואָס האָסט דו מורא, נאַרעלע? — מאַכט ער צו מיר און
 קייעט בשעת מעשה דאָס שטיקעל קוילעטש, וואָס איך האָב איהם

- גענעבען. — דאָרט וועט זיין אַ סעודה, נארעלע, דאָרט וועסט דו
הערען, ווי מיר זינגען ליעדער... אוי, וואָס פאר אַ קוילעטש ביי
אייך איז! טעם נן־עדן! צעגעהט זיך אין מויל, ווי אַ פוטער!
איך פארשטעה ניט, ווי אזוי זעהט מען פאר זיך אזא־נאָטיק און
מע עסט דאָס ניט?
- אַ טייערע מציאה! — זאָג איך מיט גדלות. — ביי אונז
עסט מען אין דער וואַכען אויך קוילעטש.
- אַלע מאָל קוילעטש? — זאָגט יוסף הצדיק און בעלעקט
זיך. — און פֿלייש?
- אַלע טאָג! — זאָג איך.
- אַלע טאָג? — מאַכט ער און טהוט אַ שלונג. — און איך
עס פֿלייש נאָר איין מאָל אין וואָך, שבת; אי דאָס — ניט אַלע
שבת, וואָרום ניט אַלע שבת נעמט מיך אַ נגיד. און אז נאָט
העלפט, מע פֿאַלט־אַרײַן צו אַ קבצן, עסט מען קדחת.
- וואָס הייסט מע עסט קדחת? — זאָג איך.
- קדחת עסען ווייסט דו ניט? מע עסט מכות הייסט דאָס. —
ניט ער מיר צו פערשטעהן. — ניטאָ וואָס צו עסען, עסט מען מכות.
איך לעב פון דעם, וואָס מע ניט מיר. עוזר דער שמש, לעבען זאָל
ער, האַלט מיך אונטער, אַמאָל מיט אַ שטיקעל ברויט, אַמאָל מיט
אַ קארטאָפֿלי. עוזר איז אַ טייערער איד, אַ דימענטענע נשמה!
דו קענסט איהם? דאָס איז דאָך אסתר המלכה...
- וואו איז דיין טאטע? — פרעג איך איהם.
- איך האָב נישט קיין טאטען.
- וואו איז דיין מאמע?
- איך האָב נישט קיין מאמע.
- דער זיידע? די באַבע?
- איך האָב נישט קיין זיידען, איך האָב נישט קיין באַבע.
- אַ פעטער? אַ מוחמע?
- איך האָב נישט קיין פעטער, איך האָב נישט קיין מוחמע.
- אַ ברודער? אַ שוועסטער?

— איך האָב נישט קיין ברודער, איך האָב נישט קיין שוועסר
טער. איך האָב קיינעם נישט, קיינעם נישט, איך בין אַ יתום
בין איך!

איך האָפּ אַ קוק אויף זיין פנים און אויף דער לבנה, און עס
דאַכט זיך מיר, אז ער און די לבנה האָבען איין קאַליר... איך רוק
מיך צו צו איהם נאָך נעהענטער, און מיר לויפּען נאָך דער „חברה“
מיט אונזערע קליינע פיסלעך, גאַנץ געשמיידיג.

ב.

— אָט דאָ ויצט דער קעניג אחשוורוש. — מאַכט צו מיר יוסף
הצדיק, און מיר לאָזען זיך אַראָפּ אַלע אין אַ קליין פינסטער שטיב-
בעל, מיט ערד געדעקט.

— פריידע־עטעל, ארויס פון בעטעל! — רופט זיך אָן דער
קעניג אחשוורוש צו זיין ווייב, אַ קראַנקע אירינע, אַ יאָדעשליווע,
וואָס בשעת זי הוסט, האַפּט זי זיך מיט איין האַנד ביי'ם
קאָפּ און מיט דער אַנדערער ביי'ם האַרצען. „חברה“ האָבען זיך
אַנגעזונגען אַ גאַנצען טאָג מיט לייערער און זענען שוין אזוי געד-
וואָהנט געוואָרען מיט'ן גראַם, אז אָהן אַ גראַם איז זיי שוין שווער
צו רעדען...

— די שענע פיש זאָלט איהר געבען צום טיש! — זאָגט
ממוכן. — קוילעטש האָבען מיר אַליין, אויף צו קנאַקען מיט די
צייהן, און דרייעקכיגע המן־טאַשען, וואָס מע פאַרשפּאַרט זיך צו
זיי וואַשען, און פּלאָדען מיט פּלעדלעך, מיט פּורימ'דיגע קניידלעך,
און בראַנפּען אַ פּלעשעל האָט אונז געשענקט רב יהושע־העשעל...
מאָנדריש, בינד־אויף דעם זאַק, אָט געב איך דיר אַ קנאַק!

— איידער באַקומען אַ קנאַק אין באַק, איז גלייכער אויפבינדען
דעם זאַק, — זאָגט מאָנדריש מיט אַ דרייגאַרענדיגען גראַם און וויל
אויפבינדען דאָס זעקעל.

— איהר האָט זיך גענומען צום עסען, און דאָס געלט האָט
איהר פאַרגעסען! — זאָגט ושתי.

— ושתי איז ניט קיין שכור, ער ווייסט, אז דער גראַשען איז
דער עיקר! — רופט זיך אָן המן, און איהם האַלט־אונטער אסתר
המלכה, געווינטליך, אויך מיט אַ גראַם.

נאָר אז עס קומט צו דער „חלוקה“ פונ'ם געלד, הערט מען אויף
רעדען צום גראַם. מע רעדט פראַסט, ווי אַלע מענשען רעדען,
בשעת עס האַלט ביי געלד... דעם גרעסטען חלק נעמט־אַראָפּ, גע-
וויינטליך, דער קעניג אהשורוש. דאָס איז שוין ביי זיי אַ תקנה
פון יאָהר צו יאָהר. נאָר אז עס קומט צו די איבעריגע חברה־לייט,
ווערד אַ שטיקעל מחלוקת: ממוכן פרעגט אַ קשיא, פאַר וואָס
קומט ושתי'ן מעהר פון איהם? ער, ממוכן, דאַרף האָרעווען מעהר
פון אַלעמען, שפּרינגען אויף איין פוס, לופטערען די שפּראַך, שיטען
מיט גראַמען, שפאַרען די שענע ווערטער, — און אז עס קומט צום
טיילען זיך, ווערד ושתי אַ מיוחס! באשר וואָס איז? ער געהער
זיך אָן אַ קנעפעל מיט'ן קעניג אהשורוש; אַ שניידער מיט אַ
סטאָליר שלאָגען תמיד בלאַט...

— לאָז זיין שטיל! — צעשרייט זיך אויף איהם דער קעניג
אהשורוש. — דו שמייסער, דו פערדעל־מרייבער, דו וואָגען־שמי-
רער, דו לעהמענער דישעל, דו פאַפיערענע שלייע, דו גלעזערן פלע-
קעל, דו רימענע אַקס! דו האָסט אַ העזה צו רעדען אַקעגען דעם
קעניג אהשורוש? אָט וואַרף איך דיר אַריין אַ מעסטעל פעטש אין
די יאַסליס, וועסט דו געהן ביי מיר אויפ'ן דראַגזשיק!...

ממוכן ווערד אַנשוויגען. פאַר'ן קעניג אהשורוש האָבען אַלע
אַרטיסטען דרך־אָרץ, וואָרום ער איז דער בעל־הבית, דער אַנטרע-
פרעניער הייסט דאָס... מאַנדריש בורטשעט אַפילו אונטער שטי-
לערהייד, איהם האַלטען־אונטער די אַלע איבעריגע; נאָר איין
אסתר המלכה, לאָזט־אַראָפּ די עטליכע מטבעות אין קעשענע אַריין.

זאָנט דערביי אַ ווערטעל, און „הברה“ ווערד וויעדער לעבעדיג, פרייליך, און מע הויבט-אָן רעדען וויעדער צום גראַם.

— נישט מעהר זאָלען די נגידים פאַרמאָגען אויף זייערע ליי-
בער, וויפיעל מיר וועלען ברענגען אַהיים פאַר אונזערע ווייבער! —
זאָנט ממובן.

איך בעטראַכט די זיצונג פונ'ם קעניג אַחשוּרוש. אין מיטען שטוב אַ גרויסער טיש, צוגעדעקט מיט אַ גראַבען טונקעלען טיש-טוך. ביי איין זייט אַ וואַרשטאָק מיט געצייג, ביי דער אַנדערער זייט אַ הילצערן בעטעל מיט אַ סך קישענס כמעט ביז דער סטעלי. אַקעגען אויווען אַ טאַפּטשאַן. אויפ'ן טאַפּטשאַן זיצט אַ שוואַרצער קאַמער, האַלט די לאַפּקעס אונטער זיך און דרימעלט. פון אויפ'ן אויווען קוקען-אַראָפּ עטליכע פאַר שוואַרצע, קאַרע אוי גרויע אוי-געלעך.

— אַראָפּ, ממזרים! — מאַכט צו זיי יוסף הצדיק און ווינקט צו זיי מיט'ן פינגער. די שוואַרצע, קאַרע, גרויע אויגעלעך לאָזען זיך לאַנג נישט בעטען און גליטשען זיך אַראָפּ איינציגווייז פונ'ם אויפ'ן אויווען מיט צעריסענע העמדלעך, וואָס פערשטעלען דאָס לייב נאָר ביז עטוואָס נידעריגער פונ'ם פופיק... יוסף הצדיק, ווייזט אויס, איז דאָרט אַ היימישער מענש, וואָרום די נאַקעטע קינדער-לעך געהי-צו צו איהם, ווי די קליינע שעפעלעך, בויגען-אָן צו איהם די געקרייזעלטע קעפעלעך, ער זאָל זיי גלעטען.

— איהר זענט הונגעריג? — זאָנט צו זיי יוסף הצדיק. — אָט וועלען מיר באַלד עסען. מיר האָבען אַיך געבראַכט אַלע גוטע זאַכען.

און ער רעכענט זיי אויס אַלע „גוטע זאַכען“, וואָס מע האָט היינט געבראַכט, און די קליינע שעפעלעך קוקען זיך איבער, שליי-גען די שליים און בעלעקען זיך. און יוסף הצדיק גלעט זיי די געקרייזעלטע קעפעלעך, שליינגט די שליים גלייך מיט זיי און בע-

לעקט זיך אזש... זיי קוקען שוין ארויס, מע זאָל געהן צום טיש, זיך נעמען צו דער אכילה... נאָט האָט זיי געהאַלפּען, דער קעניג אחשורוש נעמט זיך צום פלעשעל, גיסט'אָן אַ גלעזעל בראַנפּען און טרינקט דעם ערשטען כּוּס לכּבוֹד דעם „הייליגען“ יום־טובּ פּורים; און נאָך איהם נעמען אַלע צו גלעזלעך בראַנפּען. און מע זעצט זיך צום טיש, אַלע, פּון גרויס ביז קליין, אַ חוץ פּריידע־עטלעך, וואָס פּאַרעט זיך ביי'ם אויווען; און אַפּילו דער שוואַרצער קאָטער האַפּט זיך אויף, גלייכט זיך אויס דעם רוקען מיט אַ געהניץ און געהט צום טיש און שטעלט זיך אַוועק אַקעגען און וואַרט, טאָמער וועט ער עפּיס נאַשען פּון דער סעודה... איך און יוסף הצדיק און די נאַקעמע שעפּעלעך מיט די געקרייזעלטע קעפּעלעך זעצען זיך אויס אַלע אויף אַ לאַנג בענקעל, וואָס הינקט אויף אַ פּוס און עס שאַקעלט זיך; און מיר, קליינוואַרג, צעלאַכען זיך פּונ'ם הינקעדיגען בענקעל, אזוי ווי פּון דער שענסטער קאָמעדיע, און ערשט דאָ דערזעהט מיך „חברה“ און וואונדערט זיך: עפּיס אַ נייער, ניט קיין קענטליכער פּאַרשוין!

— ווער איז דער אַגרעס? — פּרעגט דער קעניג אחשורוש.

יוסף הצדיק דערזעהלט זיי, ווער איך בין און ווי איך קום אַהער. דעם עולם איז דאָס, אַפּנים, שטאַרק געפּעלען, מחמת אים־ליכער געהט־צו, טהומ מיר אַ זעץ איבער דער פּלייצע, אַ קניפּ אין בעקעל, און אימליכער זאָגט איין אַנדער ווערטעל, געוויינטליך, צום גראַם, און די סעודה הויבט זיך אָן. פּריידע־עטלע טראַגט־צו פּונ'ם אויווען שטאַרק־געפּעפּערטע פּיש מיט קאַרטאָפּלים, און האָמט זיי זענען נישט פּערפּראַוועט מיט אַלערליי געוויירצען, ווי ביי'ם זיידען רב מאיר, נאָר זיי ווייזען מיר אויס דוקא זעהר בע'טעמ'ט. איין חסרון נאָר, וואָס זיי זענען פּול מיט ביינרלעך! דערפּאַר עסען אָבער אַלע פּון איין טעלער, און דאָס איז מיר דוקא שטאַרק גע־מעלען: אימליכער שטופּט דעם גאָפּעל — ס'איז פּרייליך! נאָך די פּיש נעמט „חברה“ וויעדער צו ביסלעך בראַנפּען, און כּיצ

טרינקט לחיים, און מע ווערד לעבעדיג גאָר אויף איין אַנדער אופן; מע
שטעהט אויף פונ'ם טיש, מע נעמט זיך פאר די הענד און מע
געהט גאָר אַ טענצעל און מע זינגט אַ ליעדעל:

וואָס מיר זענען
זענען מיר,
אַבער אידען
זענען מיר!
וואָס מיר האָבען
האָבען מיר,
אַבער צרות
האָבען מיר.

— רוסקאוואָ פעסניאַ! — צעשרייט זיך מאַנדריש אויף אַ
קול. — רוסקאוואָ פעסניאַ פאָדאוואַי!...

און „חברה“ זינגט אַ רוסיש ליעדעל, טאַנצט און פֿלעסקעט-צו
מיט די הענד:

נאַדאָ זנאַט
קאַק גוליאַט!
פערעד באַגאַם
אַטוועטשאַט!
מי פיאָם, מי גוליאַיעם,
זאתה מלך הי וקיים!
לאַמיר, אידען, טרינקען לחיים!
לשנה הבאה בירושלים!

— אַיאָ, ס'איז ביי אונז גוט? — זאָגט צו מיר יוסף הצדיק,
וואָס האָט איבערגעהאַפט דעם הונגער און איז געוואָרען גאָר איין
אַנדער מענש, און ער נעמט אַביסעל בראַנפּען, און ער גיט מיר
אויך אַביסעל בראַנפּען און שלעפט מיך טאַנצען. איך ווייס ניט,
וואָס מיט מיר איז די שמחה אַזוי גרויס, נאָר איך פיהל מיר

עפּים זעהר אויפגעלענט. איך פיהל, אז ס'איז מיר גוט, גוט אָהן
אין עס! פלוצים...

1.

פלוצים עפענט זיך די טיה און איך דערזעה דעם טאטען
מיט'ן רבי'ן רב איצי, און עס ווערד מיר פינסטער אין די אויגען.
וואָס דער טאטע האָט געקלערט, בשעת ער האָט מיך דערזעהן
טאנצען מיט „חברה“ אין קאָהן, ווייס איך ניט. איך האָב נאָר
געזעהן, אז ער איז געבליבען שטעהן צוגעקאוועט צום אָרט, גע-
קוקט אויף מיר, אויף דער „חברה“ און אויפ'ן רבי'ן; דער רבי האָט
געקוקט אויף מיר, אויף דער „חברה“ און אויפ'ן טאטען; איך
האָב געקוקט אויפ'ן טאטען, אויף דער „חברה“ און אויפ'ן רבי'ן...
און „חברה“ האָבען געקוקט אויפ'ן טאטען, אויפ'ן רבי'ן און אויף
מיר... קיינער פון אונז האָט ניט געקאָנט אויסרעדען אַ וואָרט.
איז אַרויסגעטראָטען ממוכן און האָט זיך אָנגערופען מיט אַ גראַם.
ווי זיין שטייגער איז:

— וואָס שטעהט איהר אין איינע יסורים? ס'איז דאָך היינט
עפּים פורים! לאָמיר מאַכען אַ כוסה, און דוקא אַ גרויסע! פאַר-
בייסען מיט פלאָדען, סע האָט זיך געפונען אייער שאָדען!...
און ממוכן טראָגט אונטער דעם טאטען אַ גלעזעל בראָנפען
מיט פערבייסען. דער טאטע שטופט איהם אָפּ פון זיך אָהן ווער-
טער. ממוכן פאַלט ביי זיך ניט אַראָפּ און רעדט ווייטער:
— הנגיד רב אָשר ברב מאיר! איך געפעל אייך ניט אין
שלייער? וועל איך טרינקען אַליין, ונאמר אָמן!...
און ממוכן קעהרט־איבער דאָס גלעזעל בראָנפען און זינגט
אַ ליעדעל:

וואָס מעהר קבצן
מעהר הוליאַקע,
וואָס מעהר נגיד
מעהר סאַבאַקע!

וואָס מעהר אביון
 מעהר ספיוואַקע,
 וואָס מעהר עושר
 מעהר סוויניאַקע!...

— מאָנדריש, וואָס שווייגסט דו? מאַך זיי אַ מי־שברך, די
 נגידים פון שטאַדט, און טרינק אַ כוס פון זייער כבוד וועגען!

און מאָנדריש גיסט זיך אָן אַ גלעזעל בראַנפּען און מאַכט אַ
 מי־שברך די נגידים פון שטאַדט:

— מי שברך! נעמען זאָל זיי קורח! קורח זאָל זיי נעמען!
 עסען זאָלען זיי ווערעם! ווערעם זאָלען זיי עסען! אָן גאָט זאָלען
 זיי פאַרגעסען! פאַרגעסען זאָלען זיי אָן גאָט! שכור זאָלען זיי
 זיין ווי לומ! ווי לומ זאָלען זיי זיין שכור! אין מויל זאָל זיי זיין
 ביטער! ביטער זאָל זיי זיין אין מויל! שיסען זאָל זיי אַ קויל!
 אַ קויל זאָל זיי שיסען!...

— וואָס שווייגט איהר זיי, רב אָשר'על? — רופט זיך אָן
 דער רבי רב איצי און טהוט אַ רעכטען שמעק טאַבאַק און אַ קנאַק
 מיט צוויי פינגער אין דער לופטען.

— איהר זעהט דען ניט, אַז ס'איז שכורים? — זאָגט דער
 טאַטע אויסער זיך פון כעס און נעמט מיך אָן ביי דער האַנד אַזוי
 שטאַרק, אַז עס טהוט מיר וועה, און מיר געהען אַרויס אַלע דריי
 פונ'ם קעניג אחשוורוש אָהן אַ זייט־געזונד. אין דרויסען שטעלט
 זיך דער טאַטע אָפּ, טהוט אַ קוק אויף מיר און שענקט מיר צוויי
 רעכטע פעטש.

— דאָס — זאָגט ער — איז ערשט איין אויפגאַב. דיין פסק
 וועסט דו ערשט האַבען אין דער היים פונ'ם רבי'ן... הערט זשע
 צו, רב איצי! איך געב אייך איהם איבער אויף אייערע הענט!
 איהר זאָלט איהם קאַטעווען וויפיעל עס וועט אין איהם אַרײַן!

בלוט זאָל געהן! אַזא בחור'על פון כמעט דאָס נייענטע יאָהר! ער
 זאָל געדענקען, ווי אזוי נאָכצולויפּען פּורים־שפּיעלער, קאָמעדיאַנ־
 טשיקעס, שלעפּערס! ... פּאַרשטעהרען אַלעמען דעם יום־טובּ! ...
 איך לאָז נישט קיין טרער, נאָר איך פּיהל, אַז עס פּלאַמט מיר
 אַ באַק און דאָס האַרץ איז מיר שווער, ווי אַ שטיין. איך קלער
 נישט פון דעם פּסק, וואָס איך וועל האַבען אין דער היים פּונ'ם
 רבי'ן. מיין קאָפּ איז מיר גאָר ערניץ אַנדערש. מיינע מחשבות זע־
 נען גאָר דאָרטען, ביי'ם קעניג אַהשורוש, ביי יוסף הצדיק, ביי די
 קליינע נאָקעמע שעפּעלעך מיט די געקרייזעלטע קעפּעלעך, און אין
 די אויהערען הערט מיר ניט אויף צו קלינגען דאָס זיסע רוסישע
 ליעדעל:

נאָראָ זנאַט

קאַק גוליאַט!

פּערעד באַגאַם

אַטוועטשאַט!

מי פּיאָם! מי גוליאַיעם!

ואתה מלך חי וקיים!

לשנה הבאה בירושלים!...

ז פערשמעוהרמער פכח

געשריבען אין יאהר 1901

א פערשטעהרמער פסח

א.

— רב ישראל! רב ישראל? זייט זשע מוחל! איהר קאנט זיך אונטערנעמען, ס'זאל זיין פארטיג דעם קינד'ס מלבושימ'לעך אויף יום-טוב?

אזוי שרייט די מאמע צו ישראל דעם שניידער מיט אלע כחות, מחמת ישראל דער שניידער איז טויב, ווי די וואגער, ישראל, א הויכער איד מיט א לאנג פנים און מיט וואט אין די אויגערען, טהוט א האלבען שמויבעל און א מאך מיט דער האַנדר, ווי איינער רעדט: „פאר וואָס זאל ניט זיין פארטיג?“ ..

— נעמט זשע איהם, זייט מוחל, אראָפּ אַ מאָס, נאָר מיט אַ תנאי, אויב עס קאָן זיין פארטיג אויף פסח.

ישראל דער טויבער טהוט אַ קוק אויף דער מאמע, ווי איינער רעדט: „א מאָדנע אידניע! דאַכט זיך, גענוג אז מע זאָגט איין מאָל?“ ... און ער שלעפט אַרויס פון בוזעם־קעשענע אַ לאַנגע פאַ־פיערענע מאָס מיט אַ גרויסער ענגלישער שער און שטעלט מיך אַוועק און הויבט מיך אָן אויסצומעסטען אין דער לענג און אין דער ברייט, און די מאמע שטעהט ביי דער זייט און קאָמאָנדרעוועט: — לענגער, נאָך לענגער! ... ברייטער, נאָך ברייטער! ... למען־השם, די הויזלעך ניט פאַרשמעלען! ... און דאָס קאַפּאַטקעלע זאָל זיין מיט אַ „פאַלכאַם“! ... אויף עטליכע פינגער! ... נאָך, נאָך אַ ביסעלע! ... אַט אזוי! ... אין סטאַן זאָל חסידשלוס ניט זיין קורץ! ...

בעל-הבתיש... נאך, נאך!... זשאַלעוועט ניט קיין מאַטעריע, וואָרום
אַ קינד וואַכסט!...

ישראל דער שניידער ווייסט אַליין גאַנץ גוט, אז „אַ קינד
וואַכסט“, ענטפערט ער נישט דאָס אַנדערע וואָרט און טהומ זיך
זיינס. אויסגעמאַסטען מיר אַלע איברים, טהומ ער מיך אַ שטופֿ-
אַפּ פון זיך, ווי איינער רעדט: „קאַנסט געהן, ביזט פריי!“...
מיר ווילט זיך זעהן, אז דאָס קאַפּאַטקעלע זאָל זיין פון הינטען
מיט אַ שפּאַלט און מיט אַ קעשענע, נאָך דער „היינטיגער מאָדע“,
נאָר איך ווייס ניט, צו וועמען זאָל איך מיך ווענדען. ישראל דער
טויבער דרעהט-צענויף די מאָס אויף צוויי פינגער און רעדט כּשעת
מעשה צו דער מאַמע האַלבע ווערטער:

— אַ שווערער פאַר-פּסח!... גרויסע בלאַטעס!... פיש —
יקרות!... קאַרטאָפּלים — מיט גאַלד!... אייער — ניט אַ לעק!...
אַרבייט — געשלאָגען!... נייע מלבושים — לאַ!... לאַטעס און לאַ-
טעס און לאַטעס!... אז רב יהושע-הערש קאָן שוין הייסען איבער-
ניצעווען איין אַלטען פּאַליטאָ!... רב יהושע-הערש אַליין!... יאָהד
רען!... האַ? ... עק וועלט!...

די מאַמע ווערד דערפון ווינציג-וואָס נתפּעל. זי שלאָגט איהם
איבער אין מיטען:

— וויפּיעל וועט איהר זיך הייסען, אַשטייגער, אָנמעסטען אַרום
און אַרום פאַר דער אַרבייט, רב ישראל?

ישראל דער טויבער נעמט-אַרויס פון זשילעט-קעשענע אַ ביי-
נערן ראָזשיקעל, בויגט-אויס דעם גראַבען פינגער פון דער לינקער
האַנד, אַזוי אז עס ווערד אַ גריבעל; שיט ער אָן אין גריבעל אַריין
אַ בערגעלע טאַבעקע, טראָגט דאָס צו פּאוואָלינקע צו דער נאָז און
שלעפט אַריין דאָס בערגעלע טאַבעקע אַזוי קונציג, אז עס פּאַלט
נישט קיין סימן אַפילו אויף די וואַנציס. נאָכדעם טהומ ער אַ
מאָך מינו דער האַנד און אַ זאג:

— עט, וואָס איז שייך, מיר וועלען זיך ניט קריגענען... איהר פארשטעהט אַ מעשה? רב יהושע־הערש!... איבערניצעווען איין אלטען פּאַליטאָ!... גוואַלד געשריגען!...

— גערענקט זשע, רב ישראל, וואָס איך בעט אייך: ניט שמאָל, און ניט קורץ, און אַ „פּאַלכאַם“, און דער סטאַן — גראָס און „פּראָ־סטאַרנע“...

— און אַ שפּאַל...? — וויל איך מיך אַרײַנמישען אין מיטען. — שטיי, לאָז אויסרעדען אַ וואָרט! — זאָגט די מאַמע און דערלאַנגט מיר מיט'ן עלענבויען אין זײַט אַרײַן. — גערענקט זשע נאָך אַ מאָל: ניט קורץ, און ניט שמאָל, און דאָס סטאַנדעל, און אַ פּאַלכאַם... למען־השם, אַ פּאַלכאַם!...

— און אַ קעשענע? — פרוב איך מיך נאָך אַ מאָל. — וועסט ניט אַנשטומט ווערען? — זאָגט צו מיר די מאַמע. — האַסט דו געזעהען, אַ קינד זאָל האַבען אַ טבע זיך אַרײַנמישען בשעת עלטערע רעדען!...

ישראל דער טויבער נעמט דאָס פעקעל סחורה אונטער דער האַנד, טהוט אַ שמיר די מוזה מיט צוויי פינגער אין אַ זאָג פון דער טיר:

— ווילט איהר, הייסט דאָס, דוקא ס'זאָל זײַן אויף פסח?... אַ גוטען יום־טובּ.

ב.

— אָ, אָט איז רב גדליה! מע זאָל דערמאָנען משיח'ן!... איך האָב נאָר־וואָס אין זײַנען געהאַט צו שיקען צו אייך נאָך אַ מאָל! גדליה איז אַ איד אַ שוסטער, איין אויסגעדיענטער סאָלדאַט, פון פּאַרענט אָהן צײַהן, מיט אַ גרויס קיילעכיג בערדעל, וואָס מע דערקענט, אז אַמאָל, שוין לאַנג, איז דאָס געווען אין מיטען אויסגענאָלט.

— רב גדליה! — מאכט צו איהם די מאמע. — זאגט נאָר, איהר וועט זיך קאָנען אונטערנעמען אויפנייהען דעם קינד א פאָר שטיוועלעך אויף פסח?

גדליה דער שוסטער איז א פרייליך אידעל, וואָס בשעת ער רעדט האַפט ער א טענצעל.

— איהר ווילט „נעפרעמעננאָ“ אויף פסח? — מאכט ער צו דער מאמע. — ס'איז דיר איין אַנטיק! איטליכער וויל אויף פסח! חי'לע רב מאַטעל'ס האָב איך צוגעזאָגט אויף פסח צוויי פאָר באַטיקלעך, פאר איהר און פאר דער טאָכטער, — מוז מען איהר מאַכען... יוסילע רב שימעלע'ס האָט באַשטעלט ביי מיר פיער פאָר שטיוועלעך אויף פסח — מוז מען מאַכען... היינט פויגעלע רב אברהם'ס האָב איך שוין לאַנג צוגעזאָגט א פאָר באַטיקעס; עס זאָלען פאָלען שטיינער פונ'ם הימעל — וועט זיך ניט העלפען! און משה דער שניידער האָט מיך געבעטען א פאָר קעפלעך, קאָן מען איהם אויך ניט אָפזאָגען! און זיאמע דעם סטאָליר א פאָר „סאָווקעס“ באַדארף מען אונטערוואַרפען — עס העלפט נישט! היינט אַסנה דער אלמנה'ס מיידעל האָט זיך צו מיר צוגעטשעפעט, איך זאָל איהר, למען השם...

— הכלל, — שלאָגט איהם איבער די מאמע — לאַמיר הערען ווערטער: קאָנט איהר, הייסט דאָס, נישט אונטערנעמען זיך, ס'זאָל זיין פאַרטיג אויף פסח? שיק איך נאָך איין אַנדער שוס-טער...

— פאר וואָס זאָל איך ניט קאָנען? — זאגט גדליה מיט א טענצעל. — צוליב אייך לעג איך אַוועק אַלע אַנדערע אַרבייט — און אייערע שטיוועלעך מוזען, אם ירצה השם, זיין אויף פסח; ס'איז עפ'ים א תירוץ?

און גדליה דער שוסטער קראַצט-אויס א שטיקעל בלוי פאַפיער, שטעלט זיך אַוועק אויף איין קניה און נעמט מיר א מאָס.

— לאָזט־צו נאָך אַ קאָפּעטשקע. — זאָגט די מאַמע. — נאָך, נאָך... וואָס זשאַלעוועט איהר אַ שטיקעל לעדער? ... אָט אזוי... ס'זאָל איהם חלילה ניט קוועטשען אין די פינגער! ...

— קוועטשען אין די פינגער. — זאָגט איהר נאָך גדליה.

— לעדער זאָלט איהר געבען, רב גדליה, פונ'ם בעסטען. איהר הערט? נישט קיין פוילען!

— פוילען. — זאָגט איהר נאָך גדליה.

— פאָרדעשוועס זאָלט איהר לעגען גוטע, זיי זאָלען ניט אָפּ־רייבען זיך.

— אָפּרייבען זיך. — זאָגט־נאָך גדליה.

— און די אַבצאָסען זאָלען חלילה ניט אָפּשפּרינגען.

— אָפּשפּרינגען. — זאָגט־נאָך גדליה.

— איצט קאָנסט דו געהן אין חדר אַרײַן. — זאָגט מיר די מאַמע. — דו זעהסט האָטש, ווי מע ברענגט זיך אויס פון דיינעטווע־גען? זאָלסט האָטש זועלען לערנען, וועסט דו זיין אַ מענטש, אַנט — וואָס וועט פון דיר זיין? אַ גאָרנישט מיט אַ נישט, אַ הינטשלעגער! ...

איך ווייס נאָך אַליין ניט, וואָס עס וועט פון מיר זיין: אַ מענש, אַ גאָרנישט מיט אַ נישט, אָדער אַ הינטשלעגער? איך ווייס נאָר, אַז בזה הרגע ווילט זיך מיר זעהר־זעהר, אַז די שטיווע־לעך זאָלען מיר סקריפען. אוי, ווילט זיך מיר סקריפקעס! ...

— וואָס ביזט דו געבליבען שטעהן, ווי אַ לעהמענער גולם? — רופט זיך אָן צו מיר די מאַמע. — פאַר וואָס געהסט דו נישט אין חדר אַרײַן? געה, מע וועט שוין מעהר נישט געבען גאָרנישט! גדליה דער שוסטער לאָזט זיך געהן און קעהרט זיך אום צו־ריק.

— ווילט איהר, הייסט דאָס, „נעפרעמעננאָ“ אויף פסח? — זאָגט גדליה. — אַ גוטען יום־טוב! ...

3.

געהענדיג פונ'ם חדר אהיים, האפ איך מיך אריין קורם כל
צום שניידער מכה דעם שפאלט און מכה דער קעשענע.

ביי א גרויסען טיש שמעהט ישראל דער טויבער אהן א קא-
פאטע, מיט א ברייטען טלית-קטן, פערטיעפט אין דער ארכיט;
אויפ'ן האלז עטליכע לאנגע פארעמס. אין זשילעט עטליכע נאָר-
לען. ער צייכענט מיט א קריידעל, שערט מיט א שער, קראצט זיך
מיט'ן מיטעלסטען אויסגעבויענעם פינגער פון הינטען און רעדט
צו זיך אליין האלבע ווערטער, ווי זיין שטייגער איז:

— „פאלבאָמעס“ מאך זיי... גראָם זאָל זיי זיין... „פראַסטאָר-
נע“... פון וואָס? ... פון אתה ירצת? ... מע שניידט זיך די פינגער...
קוים, קוים... ווי מיט קרעפעלי-פלייש...

ארום טיש זיצען עטליכע שניידער-יונגען און ניהען, וואַרפען
מיט די נאָרלען גיך-גיך און זינגען אלע אינאיינעם א ליעדעל. אייר-
נער א געלער בחור, מיט קלויען אויפ'ן פנים, מיט אביסעל איין
איינגעפאלענער נאָז, זינגט אויף א גלעקעלשטימע און ציהט מיט'ן
פאָדעם צום טאָקט:

אוי, דו פאָהרשט אַוועק,

און אוי, דו פאָהרשט אַוועקעט, —

און מיך לאָזט דו אי-ווי-ווי-ווי-ווי-וויבער!...

און די איבעריגע חברה האַפען-אונטער מיט א קוויטש:

אַט שמעך איך זיך!

אַט הענג איך זיך!

אַט טרינק איך זיך!

איך טהו מיר א מעשה אַוואָ-וואָ-וואָנעט!...

— וואָס וועסט דו זאָגען, יונגעלע? — מאַכט צו מיר ישראל.

- א שפאלט. — זאָג איד.
- האָ? — מאַכט ישראל און בויגט זיך צו מיר מיט'ן אויזער.
- א שפאלט I — שריי איד צו איהם הויד, ער זאָל דער-
הערען.
- א שפאלט?
- א שפאלט I
- וואו א שפאלט?
- פון הינטען.
- וואָס פון הינטען?
- א שפאלט I מיט א קעשענע I
- וואָס פאר שפאלטען? וואָס פאר קעשענעס? — מישט זיך
אריין בתיא די שניידעריין, א קליין ווייבעלע, וואָס זיצט און טהוט
דריי אַרבייט מיט א מאָל: מיט א פּוּם וויעגט זי א קינד, מיט די
הענד אַרבייט זי א זאָק און מיט'ן מויל רעדט זי און ביזערט
זיך: — נאָ דיר גאָר שפאלטען I נאָ דיר גאָר קעשענעס I וואו
האַסט דו אויף קעשענעס? ער וויל קעשענעס? לאָז איהם די מאַ-
מע געבען אויף קעשענעס, וועט ער האָבען קעשענעס I נאָ דיר גאָר
קעשענעס I...
- איד האָב שוין חרטה אויף דער גאַנצער מעשה. עס זאָל האָטש
ניט אַנקומען צו דער מאַמע I
- ווילסט דו, הייסט דאָס, ס'זאָל זיין דוקא מיט א שפאלט? —
מאַכט צו מיר ישראל דער שניידער און נעמט'ארויס דאָס ראָ-
זשיקעל מיט טאַבעקע. — געה, יונגעלע, אַהיים, סע וועט זיין א
שפאלט.
- און מיט א קעשענע? — זאָג איד צו איהם און מאַך פאר
איהם א רחמנות'פנים.
- געה, יונגעלע, אַהיים, — מאַכט צו מיר ישראל, — איד
וועל שוין זעהן, ס'זאָל זיין אַלסדינג...

איך נעם די פיס אויף די פלייצעס און לויף-אוועק פון דאָרטען מיט אַ שמחה צו גדליה דעם שוסטער מכה סקריפקעס אין די שטיוועלעך.

גדליה דעם שוסטער טרעה איך ניט אין דער היים. ביי'ם וואַרשטאָק זיצט זיין אַרבייטער קארפע איבער זיין אויסגעגלעמער פּאָדעשווע.

קארפע איז אַ געזונדער, אַ ברייטביינעריגער שייגעץ, מיט אַ געשטופעלט פנים, מיט אַ לעדערן רייפעל אויף די שוואַרצע האַרטע האָר.

— וואָס דו, יונגעלע, ווילסט? — מאַכט ער צו מיר אויף איר די'ש. — מודה אני, פריידי מאַני, טאַמעלע מאַמעלע, אַ געב איהם אַ גענוועלע... זאָג, וואָס דו ווילסט?

— האַזשאַיען! — ענטפער איך איהם אויף רוסיש. — יאָ אַטשעם האַטיל אימעט דאָ וואָש האַזשאַיען גדליה! *

— בעל-הבית גענאַנגען אַ ברית, מאַך אַ קידוש, טרונק אַ בראַנכען. — מאַכט צו מיר קארפע וויעדער אויף איריש, און בכדי איך זאָל פערשטעהן אַקוראַט וואָס ער מיינט, טהוט ער זיך אַ שנאָל מיט'ן פינגער איבער'ן האַלז.

איך זעץ מיך אוועק אַקעגען אויף אַ לעדערן בענקעל און לאָז מיך אַרײַן מיט קארפע'ן אין אַ ברייטען שמועס מכה לעדער, „מאָד וואַר“, מכה שטיוועלע, פּאָדעשוועס, פלעקלעך, אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז איך קום-אַרויף אויף סקריפקעס. ער רעדט אויף איריש, און איך אויף רוסיש. פערשטעהט ער ניט, וואָס איך רעד, מאַך איך צו איהם מיט די הענד:

— יאָ זשע טאַבי, גויעשער קאַפּ, דבר'ען פּאַוואַשעמו: קאזשי מיני שכל שאָ טשאַבעטקעלי מאַכען טררר! טררר! **

* איך האָב זעהר געדאַרפט האַבען צו אַיער בעל-הבית גדליה. — ** איך רעד דאָר מיט דיר, גויעשער קאַפּ, אויף דיין שפראַך! זאַניזשע מיר דעם שכל, ווי קומט דאָס, וואָס אַ שטיוועלע סקריפעט?

— דו בעסער רעד אידיש! — מאכט צו מיר קארפע, טהוט א לעק די פאָדעשווע מיט דער צונג און מאכט א צייכען מיט זיין גראָבען שוואַרצען נאָגעל ביי דער זייט פאָדעשווע.

— וואָס איז דער שכל — זאָג איך צו איהם שוין אויף איר-דיש — וואָס איז דער טעם פון סקריפּקעס? וואָס לעגט איהר אַזעלכעס אין שטיוועלעך, זיי זאָלען סקריפּען?

— א? סקריפּקי? — מאכט קארפע. — א שטיוועלע סקריפּען דאַרף מען א צוקער.

— פשוט, — זאָג איך — צוקער? וואָס איז דער שכל?

— א צוקער? — זאָגט קארפע און גיט מיר צו פערשטעחן דעם שכל: — א צוקער קלאַפֿ-קלאַפֿ, סקריפֿ-סקריפֿ...

— אַהא? — מאַך איך צו איהם. — דעם צוקער מסתמא צע-קלאַפּט מען, טרישטשעט ער. נו, און ווייטער לעגט מען ניט אַרײַן גאַרניט?

— א בראַנכען, — מאכט קארפע — א ביסנעם בראַנכען.

— בראַנכען? — זאָג איך. — וואָדקי הייסט דאָס? זאָטשעם וואָדקי? מילא סאַחער — סקריפֿ-סקריפֿ; אָבער וואָדקי? נאָ-שטשאַ טאַבי וואָדקי?

קארפע מוטשעט זיך און גיט מיר צו פערשטעחן, און דוקא אויף אידיש, דעם שכל, אויף וואָס מע בעדאַרף האַכען בראַנכען. איידער מע לענט-אַרײַן, זאָגט ער, אין די שטיוועלעך דעם צוקער, מוז מען פריהער די פאָדעשווע גוט בעשפּריצען מיט בראַנכען, אַניט, נעמט זיך ניט צו גוט דער צוקער.

— אַהא! — זאָג איך. — יא אַזשע דאָכרע צעקייט. יאָק נע באַודע וואָדקי, טאַק נע באַודע סאַחער; יאָק נע באַודע סאַחער, טאַק נע באַודע סקריפּען.* אַם אין קמח אין תורה — בין איך

* אַהא, איר האָב שוין רעכט צעקייט: אַז ס'וועט ניט זיין קיין בראַנכען, איז אומזיסט דער צוקער, און אַז ס'וועט ניט זיין קיין צוקער, וועט ניט סקריפּען.

איהם מסביר די זאך מיט א פסוק, און איך עפען-אויף דאָס בייטע-
 לע און געב-אָפּ קארפּע'ן מיין גאַנץ פערמענען: דאָס גאַנצע חנוכה-
 געלד, מיט'ן שלח-מנות-געלד, און געזענען זיך אָפּ מיט איהם גאָר
 פריינדליך, און קארפּע רוקט מיר אַרײַן אַ גרויסע, שוואַרצע האַנד,
 אויסגעשמירט מיט סמאָלע, און זאָגט מיר אָפּ אויף גיך: „מודה
 אַני, פריידי מאַני, טאַטעלע מאַמעלע, אַ געב איהם אַ גענועלע“...
 איך לויף אַהיים איבערבייסען, און פון דאָרט — צוויק אין חדר
 אַרײַן זיך בערויהמען פאַר אַלע יונגלעך, וואָס פאַר אַ מיין מלבושימ'-
 לעך מע ניהט מיר אויף פּסח: אַ קאַפּאַטקעלע פון הינטען מיט אַ
 שפּאַלט און מיט אַ קעשענע! און שטיוועלעך מיט סקריפקעס!
 מיט סקריפקעס! סקריפקעס!...

ד.

— מאַמע, איך בין פריי! — קום איך צו לוימען אַהיים אַ פאַר-
 טאָג פאַר-פּסח און זאָג איהר אָן אַ בשורה, אַז מע האָט אונז צע-
 לאָזט פּונ'ם חדר.

— אַ גדולה אויף דער באַבע! זאָלסט דערלעבען אָנוואַגען בע-
 סערע בשורות! — ענטפערט די מאַמע, וואָס איז פערטאַרעראַמט
 מיט'ן פּסח. זי האָט אונטערגעבונדען ביידע דיענסמען מיט ווייסע
 פעטשיילעס און געגעבען זיי בערשטלעך, בעזעמס מיט פלעדער-
 ווישען אין די הענד אַרײַן, און אַלײַן האָט זי זיך אויך אונטערגע-
 בונדען מיט אַ ווייסער פעטשיילע, און אַלע דריי רייניגען און
 שמירען, וואַשען און רייבען, שיערען און כשר'ען אויף פּסח. איך
 קאָן מיר קיין אָרט נישט געפינען. וואו איך זײַ און וואו איך שטעה
 און וואו איך געה — איז שלעכט.

— אוועק מיט די חמצ'דיגע מלבושים פון דער פּסח'יגער שאַ-
 פע! — טהוט די מאַמע אויף מיר אַ געשריי מיט'ן אַזאַ אימפעט.
 גלייך ווי איך וואָלט געגאַנגען מיט פייער אַרום פּוילווער.
 — פּאוואָלי, אַט טרעטסט דו אָן אויף אַ פּסח'יגען זאַק!

— אהינצו זאלסט דו גאר אפילו ניט קוקען — דארטען
 שטעהט דער פסח'יגער באַרשט!...
 איך דרעה מיך ארום פון איין אָרט אינ'ם אנדערען, פּלאַנטע
 מיך אונטער די פיס. איך האָפּ אַ שטורך, אַ זעץ, אַ שלידער.
 — איינגעזונקען זאָל ווערען דער רבי דיינער! קראַנק געווען
 אייך האַלטען אין חדר נאָך אַ טאָג! ניט זאָלסט זיך דארפֿען אַרומ-
 דרעהען, ווי אַ סאַוואָלע, טאָמער איז ווינציג אַרבייט טאָמער! ביי
 לייטען קינדער זיצען אויף איין אָרט זיצען זיי... קראַנק אַזאָ
 בחור'על פון כמעט דאָס נייענטע יאָהר נעמען עפּים טהון, איבער-
 חור'ען נאָך אַ מאָל די פיער קשיות?
 — מאַמע, — זאָג איך — איך קען זיי שוין אויף אויסוועניג!
 — אַ גדולה! — זאָגט די מאַמע. — קאָסט קאַרג געלט קאָסט
 דו? ...

קוים מיט צרות דערלעבט דעם אויפֿדערנאַכט, וואָס דער טאַטע
 געהט אַרום מיט אַ ליכטעל, מיט אַ הילצערנעם לעפעל און מיט אַ
 פּלערערוויש און איז בודק חמץ, און איך העלף איהם זוכען די
 שטיקלעך ברויט, וואָס ער אַליין טאַקט האָט זיי צוגעגרייט אויף אַלע
 פענסטער... „סך הכל איין מעת-לעת, — טראַכט איך מיר — נאָך
 איין נאַכט און איין טאָג — און איך וועל מיך אַנטהון יום-טוב'דיג,
 ווי אַ פּרינץ, אַ ניי קאַפּאָטקעלע מיט אַ שפּאַלט און מיט אַ קעשענע
 פון הינטען, און די שטיוועלעך וועלען סקריפען!... וועט מיך די
 מאַמע מסתמא פרעגען: „וואָס איז דאָס פאַר אַ סקריפּעריי?“ וועל
 איך זיך מאַכען כלומרשט ווי איך ווייס ניט פון וואָס צו זאָגען...
 היינט דער סדר, די פיער קשיות, אַרבע כּוסות, און די פּסח'יגע
 מאכלים: לאַמקעס, און קניידלעך, און קוגעלעך, און חרעמזלעך...
 איך דערמאַן מיך אָן די מאכלים, און עס הויבט מיר אָן צו ציהען
 דאָס האַרץ. איך האָב אַ גאַנצען טאָג כמעט גאַרנישט געגעסען.
 — לייען-אַפּ קריאת-שמע — זאָגט צו מיר די מאַמע — און
 געה לעג זיך שלאָפען. היינט עסט מען נישט קיין וועטשערע: ס'איז
 ערב פּסח...

איך לעג זיך שלאָפען, און עם הלומ'ט זיך מיר, אז ס'איז שוין פסח... איך געה מיט'ן מאַמען אין שוהל אַרײַן דאַונען... מײנע נױע מלבושימ'לעך קנאַקען... מײנע שטױוועלעך סקרײפּען: סקרײפּ! סקרײפּ! סקרײפּ!... „ווער געהט דאָס?“ — פרעגען פרעמדע מענער שׂען. — „דאָס איז מאַטעל משה'חיים אברהם-הערש ראובן'ס יונגערלעך... פּלוצים — איך ווײס ניט פון וואַנען עס נעמט זיך אַ שוואַרצע, אַ קודלאַטער הונד און פּאַלטראַן אויף מיר „האַור-האַור“ און האַפט מיך פּאַר'ן קאַפּאַטקעלע... שטעהט דער טאַטע און האַט מורא צוגעהן, און מאַכט מיט די הענד און שרײט: „פּאַשאַל! פּאַשאַל!“... הערט איהם ניט דער הונד און רײסט מיך פון הינטען, סאַמע בײַם שפּאַל, סאַמע בײַ דער קעשענע, און רײסט מיר אָפּ אַ האַלב קאַפּאַטקעלע און ווײל אַנטלױפּען... לױף איך איהם נאָך מיט כחות און פּערליר אַ שטױוועלע, און בלײב שטעהן אין דער בלאַטע מיט אײַן שטױוועלע און מיט אײַן באַרפּוס... הױב איך אָן ווײנען און שרײען: „גוואַלד! גוואַלד! גוואַלד!“... און איך האַפּ מיך אויף און דערזעה אונזער דיענסט-מײדעל בײַלע שטעהט נעבן מיר, רײסט פון מיר די קאָלדע און שלעפט מיך פאַר אַ פּוס: — זעה נאָר, ווי מע קאָן איהם נישט דערוועקען! שטעה שוין אויף! די מאַמע האַט געהײסען, מע זאָל דיך אויפּוועקען. מע באַד דאַרף אַרױסטראַגען דעם לעצטען המײ!...

ה.

דער טאַטע וואַרפּט אַרײַן דעם הילצערנעם לעפעל מיט'ן פּלעך דערוויש אין אוױווען אַרײַן און פּערברענט דעם חמץ... אין שטוב ווערד פּסח'יג... אומעטום איז רײן, אומעטום איז כשר... דער טיש איז גרױט... די ארבע כוסות שמויכלען צו מיר פון דער ווײטען... אַטראַט, נאָך אַ שעה, נאָך אַ שעה וועט ווערען פּסח... אַטראַט, נאָך אַ שעה, נאָך אַ שעה, וועל איך מיך אַנטהון יום-טוב'דיג... נאָר בײַ דער שניידער מיט'ן שוסטער וועלען מיר ברענגען מיין יום-טוב'יג

דיגען אַנטהון מאַכט מיך דערווילע די מאַמע פּסח'ג: זי צוואַנגט מיר אויס דאָס קעפעל מיט היים זוּדיג וואַסער און מיט אַ געלעכעל פון איין איי. זי קעמט מיך און רייסט מיר די האָר; קנייטש איך זיך, שענקט זי מיר אַלע מאָל אַ שטורך מיט'ן עלענבויען. אָדער אַ פּאַטש:

— די וועסט ניט אויפהערען דרעהען זיך, ווי אַ וואָרעם? ... אַ קינד זאָל ניט קאָנען איינשטעהן! מע טהוט איהם גוטס, איז ער נאָך ניט צופרידען! ...

איבערגעקומען, ברוך השם, דאָס צוואַנגען אויך, זיך איך מיר אין איין העמדעל ביי'ם טיש און וואָרט אויף מיינע נייע מלבושים'— לעך און בעטראַכט דעם טאַטען, וואָס איז נאָרוואָס געקומען פונ'ם מרחץ מיט נאַסע פּאות נאָך. ער זיצט איבער אַ גראַבען ספר און לערענט שטילערהייד מיט אַ ניגון פון דער גמרא און שאַקעלט זיך:

— „ל צו רך מ ר ו ר נ ו ה ג י ן — צוליעב מרור איז מען זיך נוהג ל ק ח ת ת מ כ א — נעמען חרין, ו כ י ן ש ה ו א ח ר י ף — און מחמת ער איז האַרבליך, י כ ו ל י ן ל פ ר ר ו ב ר י ב א י י ז ע ן — קאָן מען איהם אַנרייבען אויף אַ ריב־אייזען“ ...

איך קוק אויפ'ן טאַטען, און עס מאַהלט זיך מיר אויס, אַז נאָך אזאַ איין עהרליכער איד, ווי דער⁶ טאַטע, איז ניטאָ אויף דער וועלט, אַז נאָך אזאַ כשר'ער פּסח, ווי ביי אונז, איז ניטאָ אין ערגיץ, אַז נאָך אַזעלכע מלבושים'לעך, ווי ביי מיר, וועט ניט זיין ביי קיין נעם! נאָר לַמַּאי ברענגט מען זיי נאָך ניט? וואָס איז די מעשה? טאַמער זענען זיי חלילה ניט פאַרטיג אויף פּסח — דאָס וויל איך נאָר נישט נעמען אויפ'ן קאַפּ! ווי אזוי וועל איך געהן אין שוהל אַרײַן? וואָס וועלען זאָגען מיינע חברים? ווי אזוי וועל איך מיך זעצען צום סדר? די שעה זאָל נאָר ניט זיין, איך וועל דאָס נאָר ניט איבערטראַגען! ...

אזוי ווי איך זיך פערטיעפט אין די טרויעריגע מחשבות, עפענט זיך די מיר און עס קומט אריין ישראל דער שניידער מיט דער ארבייט. פאר גרויס שמחה האפ איך מיך אויף, טהו א שפרונג און א פאל מיט'ן בענקעל אינאיינעם, שיער ניט געבראכען האלד-אונד נאקען. לויפט-אריין די מאמע פון קיך מיט א פסח'יגען שמאלץ-לעפעל אין האנד.

— וואָס האָט דאָס אזא קלאָפּ געגעבען וואָס? ווער איז דאָס געפאלען ווער? ס'איז דו, ברענען זאָלסט דו ניט אויפ'ן פייער? א רוח, א שר, ניט קיין קינד! האָסט דו זיך חלילה ניט א זעץ גע-טהאָן ערגיץ, חלילה? א מצוה אויף דיר! לויף ניט, שפּרינג ניט! געה ווי א מענטש!...

און צו ישראל'ען זאָגט זי:

— איהר האַלט וואָרט, רב ישראל! און איך האָב שוין גע-וואָלט שיקען צו אייך!

ישראל טהוט א האַלבען שמייכעל און א מאַך מיט דער האַנד, ווי איינער רעדט: „א שענע מעשה, כלעבען! איך זאָל נאָך ניט האַלטען קיין וואָרט?“...

די מאַמע לעגט-אָוועק דעם שמאלץ-לעפעל און העלפט מיר אַריינקריכען אין די נייע הויזלעך אַריין, טהוט מיר אָן דאָס ציי-צענע ארבע-כנפות'על, וואָס זי אַליין האָט מיר אויפגענייט אַויף פּסח, און פון אויבען טהוט זי מיר אָן דאָס קאַפּאַטקעלע, און איז צופריעדען, וואָס ס'איז גענוג גראָס און „פּראָסטאַרנע“...

איך טהו מיך א טאָפּ פון הינטען — א צרה, א שלאַק: נישטאָ קיין סימן פון קיין שפּאַלט און פון קיין קעשענע! פּערנייחט, גלאַט און גאַנץ אַרום און אַרום!...

— וואָס איז דאָס פאַר א קישקע? — רופט זיך אָן פּלוצים די מאַמע צו ישראל דעם טויבען און דרעהט מיך אויף אַלע זיי-טען.

ישראל דער טויבער נעמט־ארויס דאָס ראָזשיקעל, בויגט־אויס דעם פינגער, שיט־אָן אַ בערגעלע טאָבעקע און ציהט־אָרײַן אין נאָז אָרײַן.

— וואָס איז דאָס פאַר אַ קישקע? — זאָגט די מאַמע נאָך אַ מאָל און טהוט מיך אַ דרעה.

— וואו האָט איהר אַ קישקע? — זאָגט ישראל און טהוט מיך אַ דרעה צוריק. — דאָס איז דער „פאַלכאָם“. איהר האָט דאָך גע־בעטען אַ „פאַלכאָם“ זאָל זײַן. איהר האָט שוין פאַרגעסען?

— אַ שענער פאַלכאָם! — זאָגט די מאַמע און טהוט מיך אַ דרעה. — אַ בײַזע וויסטע חלשות! פע, אַ בײַזן! כלעבען, אַ בײַזן! ישראל פאַלט, חס ושלום, בײַ זיך ניט אַראָפּ. ער בעמראַכט מיך פון אויבען ביז אַראָפּ, ווי אַ פראָפעסאָר, און זאָגט, אַז עס ליגט אויסגעצײכענט גוט, מע בעדאַרף נאָר ניט בעסער! „זאָ אײַן אַרבייט מאַכט מען ניט אַפילו אין פאַרזוש! דאָס קאַפּאַטקעלע זינגט, ווי איד בין אַ איד, סע זינגט!“...

— געפעלט דיר דאָס זינגען, וואָס סע זינגט? — זאָגט די מאַמע און פיהרט מיך צו צום טאַטען. — וואָס זאָגסט דו אויף דעם געזאַנג?

דער טאַטע דרעהט מיך אויף אַלע זײַטען, בעמראַכט דאָס קאָפּ פאַטקעלע און געפינט, אַז די הויזלעך זענען יאָ אַביסעל צו לאַנג־ליך...

ישראל נעמט־ארויס דאָס ראָזשיקעל און איז מכבד דעם טאַטען מיט אַ שמעק טאָבעקע.

— צו לאַנגליך די הויזען, רב ישראל!

— האַ? ... וואָס? ... לאַנגליך, זאָגט איהר? ווייסט איהר ניט וואָס מע טהוט? פאַרקאַטשעט מען זײַ.

— זענט איהר אפשר אויך גערעכט. — זאָגט דער טאַטע. — וואָס זשע טהוט מען אָבער, אַז זײ זענען אַביסעל צו ברייט, וויזען אויס, ווי צוויי זעק?

-- א חסרון -- די כלה איז צו שען! -- מאכט ישראל און ציהט-אריין א בערגעלע מאבעקע אין נאָז אריין. -- ברייט, זאָגט איהר? שמאָל איז ערגער, טויזענד מאָל ערגער!...

איך הער נישט אויף צו מאפען זיך פון הינטען: איך זוך דעם שפאלט מיט דער קעשענע.

-- וואָס זוכסט דו דאָרטען? -- זאָגט צו מיר די מאמע. -- דעם נעכטיגען טאָג?

"אלטער לינגער! -- טראַכט איך מיר און קוק אויף ישראל'ען, ווי א גולן. -- טויבער לאָך, א רוח אין דיין טאטען אריין!"...

-- פארניץ געזונט! -- זאָגט צו מיר ישראל דער טויבער און צערעכענט זיך פאר דער ארבייט, און דער טאטע נעמט זיך צוריק צום שלחן-ערוך און לערענט מיט'ן זעלבען ניגון:

-- " מ י ש ש כ ח -- ווער עס האָט פאָרגעסען, ל א כ ו ל א פ י ק ו מ נ -- צו עסען דעם אַפיקומן"...

-- טראַג געזונט! -- זאָגט צו מיר די מאמע, אז ישראל דער שניידער געהט אַוועק, און זי הערט זיך ניט אויף צו שפיעגלען אין מיין קאפאָטקעלע. -- דו זאָלסט זיך נאָר ניט אָנהויבען מיט קיין קונדיסיים, ניט שלאָגען זיך מיט קיין שקצים, וועסט דו דאָס, אם ירצה השם, טראַגען און טראַגען, אבי געזונט!...

ג.

-- אָט איז רב גדליה אויך! -- זאָגט די מאמע. -- מע זאָל דערמאָנען משיח'ן!... פארטיג דעם קינד'ס שטיוועלעך?

-- נאָך אַ מין פארטיג! -- זאָגט גדליה דער שוסטער מיט אַ טענצעל און טראַגט די אויסגעפּוצטע שטיוועלעך אויף אַ פינגער, ווי מע טראַגט אויף אַ שטענגעל פּרישע יאַפעלדיגע פּיש, נאָרוואָס געהאפט פּונ'ם טיך. -- ס'איז דיר נאָר איין אַקציע מיט זיי!... די גאַנצע וועלט וויל אויף פּסח זאָל זיין פארטיג! איך

האָב געאַרבייט מיט דער גאַל, באַדאַי נישט געשלאָפּען אַ נאַכט!...
איך, אַז איך נעב אַ וואָרט, מעג דונערען און בליצען!...
די מאַמע מעסט מיר אָן די שטיוועלעך, טאַפט מיך און
קוועטש מיך און פרעגט מיך, צי פיהל איך ניט חס וחלילה, אַז עס
וואָל מיך ערגיץ קוועטשען?

— קוועטשען? — זאָגט גרליה. — מיר דאַכט, אַז אין די
שטיוועלעך קאָנען אַריין נאָך אַ פּאַר פּיסלעך, ווי ביי אַייער זוהן.
— אַנה, שטעל זיך אַקאַרשט אַנידער אויף דער ערד! — זאָגט
די מאַמע.

איך שטעל זיך אַנידער און קוועטש די פּאָדעשוועס, איך וויל
הערען, ווי זיי סקריפען — ווער? וואָס? וועמען? קיין פּיפּס
הערט מען פון זיי ניט!...

— וואָס קוועטשט דו אַזוי? — זאָגט צו מיר די מאַמע. — האָב
צייט, דאָס יאָהר איז נאָך גענוג גרויס! איך בין דיר ערב, אַז דו
וועסט זיי, אַם ירצה השם, צערייסען ביז איבער אַ יאָהר פּסח!...
אַצינד געה זיך דורך מיט'ן טאַמען צו יחיאל דעם קערזשנער, וועט
מען דיר אויסקלויבען אַ קאַשקעטעל אויף יום־טוב; נאָר פּאַוואָלי
די שטיוועלעך! קלאָפּ ניט אַזוי מיט די פּאָדעשוועס, זיי זענען
ניט פון אַייזען!...

יחיאל דער קערזשנער זיצט די אַנדערע שטוב פון אונז. מיר
האַפען זיך אַריין דורכ'ן הויף צו איהם אין קלייט אַריין.
יחיאל איז אַ איד פון געבאָרען דוקאַ אַ ווייסער, מיט ווייסע
האַר; נאָר אַזוי ווי ער האָט שטענדיג צו טהון מיט שוואַרצע גע-
פאַרבמע היטלען, איז ער שטענדיג ווי אויסגעשמירט אין סאַזשע;
די נאָז איז ביי איהם תמיד פון ביידע זייטען פערבלאָווט, און די
פינגער זענען ווי אַיינגעטונקען אין מינט.

— ברוד'הבא, אַ שכן, סקאַצעל קומט! — מאַכט צו אונז יחיאל
דער קערזשנער נאָך פּרוינדליך. — פאַר וועמען ווילט איהר דאָס
אַ קאַשקעט אויף יום־טוב? פאַר זיך אַליין טאַקי, צי פאַר אַייער
יונגעל?

— כאר מיין זון. — זאגט דער טאטע מיט גרלות. — נאָר
 איהר זאָלט מיר ווייזען עפּים רעכטס... עפּים אזעלכעס... איהר
 פארשטעהט?...

— דהיינו? — פּרעגט יחיאל און קוקט אויף די פּאָליצעס.
 — דהיינו, — זאָגט דער טאטע און ווייזט איהם אויף די
 הענד — ס'זאָל זיין אי פּיין, אי שען, אי גוט, אי וואָלוועל, אי
 אזוי... איהר פארשטעהט?

— האָב איך פון אייערטוועגען פונקט דאָס, וואָס איהר באַ-
 דארפט! — מאַכט יחיאל און טהוט אַ האַפּ פון דער פּאָליצע עט-
 ליכע היטעלעך מיט אַ מאָל, און אימליכס היטעלע, בשעת ער טהוט
 דאָס אַ נעם אויף דער האַנד, טהוט זיך דאָס ביי איהם אַ דרעה
 אליין פון זיך, עפּים טאַקי נאָר ווי דורך אַ כּשוף!... אַלע מינוט
 מעסט ער מיר אָן איין אנדער היטעלע, טרעטאָפּ אויף אַ האַלב
 אַרשין, טהוט מיר אַ קוק אין פנים אַריין מיט אַ שמייכלעלע און אַ
 זאָג צום טאטען:

— לאָמיר האָבען אזא יאָהר, ווי סע פּאַסט איהם! האָ? ווי
 געפּעלט אייך אַ היטעלע? שוין איין מאָל אַ היטעלע!

— ניין, רב יחיאל, נישט דאָס מיין איך! — זאָגט דער טאטע
 און ווייזט איהם אויף די פינגער. — איך וואָלט וועלען אַ מין קאַש-
 קעטעל אזעלכעס, ס'זאָל זיין, איהר פארשטעהט, אַ מין אידיש טאַ-
 קי, נאָר מיט דער מאָדע, אָהן צאַצקעס, בעל־הבתיש, און און און...
 איהר פארשטעהט?

— זאָגט זשע אזוי! — מאַכט יחיאל און האַפּט־אַראָפּ מיט
 אַ לאַנגען שטעקען פון דער אויבערשטער פּאָליצע אַ קאַשקעטעל, אַ
 האַלב־קוילעכיגס, אַ קאָלירענדיגס, מיט קעסטעלעך, מיט אַ ווייך
 דאַשעקעל, און טראָגט דאָס צו אויף איין פינגער, און עס דרעהט
 זיך ביי איהם גיך־גיך, ווי אַ מיהלכעל... פּאַוואָלינקע טהוט ער דאָס
 מיר אָן אויפ'ן שפּיץ קאַפּ, קוים וואָס ער דיהרט זיך צו, גלייך ווי
 מיין קאַפּ וואָלט געווען פון דין גלאָז און ער האָט מורא, ער זאָל
 זיך ניט צעברעכען, און ער ווינשט זיך אזא יאָהר, אזא מזל, ווי

דאָס קאַשקעטעל פאַסט מיר! ס'איז מעהר נישטאָ ביי איהם, זאָגט ער, ווי דאָס איינס, ער זאָל אזוי ריין זיין פון שלעכטס!... דער טאַטע דינגט זיך מיט איהם לאַנג-לאַנג; יהיאל שוועהרט זיך, אז נאָר צוליעב אונז גיט ער דאָס אוועק אזוי וואַלוועל, כמעט אונ-טער'ן קרו, ער זאָל אזוי האַבען אַ כשר'ען פסח און אַלדאָס גוטס!... איך זעה, אז דעם טאַטען איז דאָס קאַשקעטעל שטאַרק גע-פעלען, מחמת ער געהט צו אַלע מאָל, שפיענעלט זיך אין דעם, טהוט מיר אַ גלעט די פאה'לעך... — ער זאָל האַטש איבערטראַגען דעם זומער. — זאָגט דער טאַטע.

— צוויי זומערען! — זאָגט יהיאל און שפרינגט-אונטער צום טאַטען. — דריי זומערען! אזא יאָהר אויף מיר, וואָס פאַר אַ קאַש-קעטעל דאָס איז! פאַרניץ געזונט!...

ביז איך קום אַריין אין שטוב אַריין איז שוין דאָס קאַשקעטעל ביי מיר אויף די אויהערען. איך פיוזל, אז ס'איז אויף מיר אַביסעל צו גרויס.

— אַהן איין אומגליק. אַבי ס'איז נישט ענג! — זאָגט די מאַמע און רוקט דאָס מיר אָן כמעט ביז דער נאָז. — זאָלסט דאָס נאָר נישט אויסטהון אַלע מינוט און אַנטהון צוריק! זאָלסט ניט טאַפען מיט די הענט!... טראָג געזונט!...

?

געקומען מיט'ן טאַטען פאַר-נאַכט אין שוהל אַריין דאוונען, טרעף איך שוין דאָרטען אַלע מיינע חברים: איציק און בערעל, און לייבעל, און אייזיק, און צדוק, און וועלוועל, און שמעיה, און קאַפעל, און מאיר'על, און היים-שלום, און שכנא, און שעפסעל, און נאָך און נאָך. אַלע געהען אָנגעהאָן יום-טוב'דיג. אַלע מיט נייע קאַפּאַטקעלעך, אַלע מיט נייע שטיוועלעך, נייע קאַשקעטלעך. נאָר קיינער טראָגט ניט אזא לאַנגע קאַפּאַטע מיט אַ "פּאַלכאַם".

ווי איך, קיינער געהט ניט אין אַזעלכע „שטיוואַלעס“, ווי איך, און ביי קיינעם זעה איך ניט אזא מין משונה מאָדנע קאַשקעט, ווי ביי מיר... פון שפּאַלטען, פון קעשענעס און פון סקריפקעס רעד איך שוין ניט; מע האָט מיך רעכט אָפּגענאַרט, אָנגעטהאָן אַ ספּאַר דעק!...

חברה האָבען מיך בעגעגענט מיט אַ געלעכטער:
— אַט דאָס זענען דיינע נייע בגדימ'לעך, וואָס דו האָסט זיך אַזוי באַריהמט? וואו איז דיין שפּאַלט פון הינטען? וואו איז דיין קעשענע, וואָס דו האָסט געזאָגט? פאַר וואָס הערט מען עפּים ניט דיינע שטיוועלעך זאָלען סקריפען?...
גענוג ס'איז מיר אַזוי אויך שווער אויפ'ן האַרצען, זאָלצען זיי מיר נאָך אויף די וואונדען! איטליכער זאָגט אויף מיר אַזיין אַנדער שטעכווערטעל:

איציק זאָגט: וואָס איז דאָס ביי דיר פאַר אַ קאַפּאַטוכע?
בערעל: אַ האַלאַט!
לייבעל: אַ האַלאַמידע!
אייזיק: אַ האַלאַמינדריק!
צרוק: אַ זשיפעציל!
וועלוועל: אַ קליידעל!
שמעיה: אַ קראַנאָלינע!
קאַפּעל: זעה נאָר אַ פּאַר תּחתונים מיט צוויי „טשאַבעטעס“!
מאיר'על: און אַ קאַשקעאומ!
חיים-שלום: אַ קאַטערוכע!
שכנא: אַ לאַקשענטאָפּ!
שעפּסעל: אַ פּאַמעניצע!...

איך בין אַזוי צעקאָכט, אז איך הער אַפּילו נישט הערש-בער דעם הזן, ווי שען ער דאווענט... איך קום צו זיך נאָר דעמאָלט, ווען דער עולם יאָגט שוין איינער דעם אַנדערען „אַ גוט יום-טובּ! אַ גוט יום-טובּ! אַ גוט יום-טובּ!“... מיט אַ שווער געמיטה און מיט אַ פינקלעחמט האַרץ געה איך מיט'ן טאַטען אַהיים, קוים וואָס איך

שלעפ די פיס. עס ברענט א פייער אין מיין הארצען! עס געהט מיר נישט אײן די ארבע כוסות, וואָס מיר וועלען באַלד טרינקען, די פייער קשיות, וואָס איך וועל פרעגען דעם טאטען, די הגדה, וואָס מיר וועלען זאָגען, די גוטע געפּעפּערטע פיש, וואָס מיר וועלען עסען מיט אונטערגעוויקטער מצה, די הייסע קניידלעך, די חרעמוז לעך מיט די פּאָלירטשיקעס, מיט די אַלע איבעריגע גוטע זאַכען — אַלץ, אַלץ איז מיר נישט ליעב, נמוּס, פּערשטעהרט, פּער שטעהרט!...

* * *

ביי'ס סדר זיצט דער טאטע, דער „מלך“, אין אַ ווייסען קיר טעל מיט דעם סאַמעטענעם קאַשקעט אויפ'ן קאַפּ, אויבערזאָן, אויף דעם הסביבעט. נעבען איהם זיצט די מאמע, די „מלכה“, מיט דעם אַנטיקמאַרענעם קלייד, מיט דער זיידענער פעטשיילע און מיט די שענע פּערלעך, וואָס נעבען איהר צו זעהר פיעל חן. אַקעגען זיי זייך איך, דער בר־מלך, דער „פּרינץ“, אַנגעהאַן אין גאַלע נייעם פּון קאַפּ ביז פיס. פּון איין זייט זיצט ביילה דאָס די עננס־מיידעל, אַנגעהאַן מיט אַ נייער ציצענער „פּלאַטי“ און מיט אַ ווייסען אַנגע־קראַכמאַלעטען פּאַרטוך, וואָס קנאַקט און טרישטשעט, ווי אַ מצה. פּון דער אַנדערער זייט זיצט די אירינע די קעכין, בריינע מיט די וואַנצים, מיט אַ נייער געלער פעטשיילע אויפ'ן קאַפּ; זי האַלט זיך צו דאָס פנים מיט איין האַנד און שאַקעלט זיך. זי איז אַנ־געברייט צו „האַרבען“ די הגדה...

— כ ה א ל ע נ י א , — זינגט דער מלך מיט זעהר אַ שענער שטימע, און די מלכה העלפט איהם הויבען די שיסעל, און דאָס פנים שיינט איהר און לייכט, ווי אַ שטערן. ביילה לאָזט אַראָפּ די רויטע הענד אויפ'ן ווייסען פּאַרטוך, און דער פּאַרטוך שעלעשטשעט, ווי אַ בלאַט. בריינע דערהערט אַ איריש וואָרט, מאַכט זי אַ פרום פנים און פּערקרימט זיך אויף צו וויינען. אַלע זענען אויפגעלעגט, אַלע זענען יום־טובֿ'דיג, נאָר דער פּרינץ איז

עפ"י נישט מיט אלעמען. דאָס האַרץ איז איהם פערשטיינערט, די אויגען פערצויגען מיט אַ רויכעל. ס'זאָל ניט זיין פסח צום סדר, וואָלט ער זיך צעוויינט. און אז ער וואָלט זיך אויסגעוויינט, וואָלט איהם אפשר געוואָרען אַביסעל גרינגער...

— ה ש ת א ע ב ד י — לאַזט-אויס דער מלך מיט אַ ניגון און מיט גרויס גדלות — היינט זענען מיר קנעכט, ל ש נ ה ה ב א ה ב נ י - ה ו ר י ן — איבער אַ יאָהר זענען מיר פרייע מענטשען!...

דער מלך זעצט זיך אַנידער און שפּאַרט זיך אָן אויף דעם הסבֿיבעט. נאָך איהם זעצען זיך אַנידער אלע אויף זייערע ערטער-און מע וואָרט, ביז דער פריניץ וועט אויפשטעהן און וועט פרע-גען די פיער-קשיות: "מה נשתנה?" — וועט דער מלך נאָכדעם ענטפערען אַ תירוץ: "עבדים היינו"... דער פריניץ זיצט אָבער, ווי צוגעקאוועט צום בענקעל: ער קאָן זיך ניט ריהרען פונ'ם אָרט.

— נו? ... — טהוט אַ מאַך דער מלך מיט דער האַנד.

— שטעה אויף! — זאָגט די מלכה. — פרעג דעם טאַמען די פיער קשיות!

דער פריניץ ריהרט זיך ניט. ער פיהלט, אז עמיצער האָט איהם אָנגענומען ווי מיט אַיין אָפצוויינגע ביי'ם גאַרנעל און וואָרט איהם. דער קאָפּ בויגט זיך איהם אויף אַ זייט. די אויגען הויבען איהם אָן שפּרינגען — שפּרינגען; עס טיילען זיך אָפּ צוויי קיר-לעביגע טרערען, ווי פערעלער, קויקלען זיך איבער די בעקלעך און קאַפען, פאלען גלייך אויף דער הגדה.

— וואָס איז דיר? וואָס איז דאָס פאַר אַ געוויין פלוצים, אין מיטען דערניגען, ביי'ם סדר? — צעשרייט זיך די מלכה און ווערד אין כעס. — דאָס דאַנקסט דו אזוי אָפּ פאַר די נייע מלבושימ'לעך, וואָס מע האָט דיר געמאַכט אויף יום-טוב?

דער פרינץ וויל אויפהערען וויינען, קאָן ער נישט; עס
 קוועטשט איהם, עס שטיקט איהם. עס האָט זיך איהם מיט אַ
 מאָל געעפענט אַ קוואַל, אַ גאַנצער ברוגען.
 — זאָג, וואָס איז דיר? וואָס טהוט דיר וועה? וואָס שווייגסט
 דו? ענטפער! צי דו ווילסט, דער טאַטע זאָל דיר אַנידערלעגען
 און אַרײַנפֿיצקען לכבוד פסח? ...
 שטעהט־אויף דער פרינץ און פּלאַנטעט מיט דער צונג:
 — קשיא, איך וועל דיר פרעגען פיער טאַטעס... מײן איך —
 טאַטע, איך וועל דיר פרעגען פיער... קש... קש...
 דעם פרינץ ווערען אונטערגעהאַקט די פיס, און ער פאַלט מיט'ן
 קאַפּ אויפ'ן ווייסען טישטוך און וויינט און חליפעט, ווי אַ פּיצע-
 לע קינד...
 א פערשטעהרטער, א פערשטעהרטער פסח! ...

ל"ג-בעומר

געשריבען אין יאהר 1901

ר"ג בעומר

א.

— אנו, קומט נאָר אַהער, קינדער, איך באַדאַרף אײך עפּים זאָגען אַ נייעס! — אזוי רופט זיך אָן צו אונז אַ טאָג פאַר ל"ג בעומר דער רבי רב יודעל מלאך־המות, און מיר שטעלען־אויף מויל און אוי־הערען, וואָס וועט אונז עפּים דער רבי זאָגען פאַר אַ „נייעס“? איך זעה, ווייסע־חברה'ניקעס, אז איהר ווילט, איך זאָל אײך דאָ אָפּמאַהלען מיין רבי'ן, וואָס פאַר אַ פנים ער האָט — טחו איך אײך צולײב; נאָר בתנאי, איהר זאָלט מיך ניט קוועטשען, פאַר וואָס מע האָט איהם גערופען מיט'ן נאָמען „מלאך־המות“. אַ קלוג יונגעלע וועט זיך אליין שטויסען פאַר וואָס: מחמת מיר האָבען פאַר איהם מורא געהאַט, ווי פאַר אַ מלאך־המות. וועט איהר דאָך פרענען: פ א ר ו אָ ס האָבען מיר פאַר איהם מורא געהאַט, ווי פאַר אַ מלאך־המות? מחמת ער פלעגט אונז שמייסען מיט אייזערנע ריטער ביו בלוט זאָל געהן. אי, פאַר וואָס האָט ער אונז געשמייסען מיט אייזערנע ריטער ביו בלוט זאָל געהן? — מסתמא האָבען מיר פערדיענט; מיר האָבען נישט געוואָלט לערנען... למאי האָבען מיר נישט געוואָלט לערנען? מסתמא זענען מיר געווען גרוי־סע שקצים... הקיצור, ס'איז דאָך אַ מעשה אָהן אַ סוף — מע האָט איהם גערופען „רב יודעל מלאך־המות“, און זייט זיכער, אז ער האָט דעם נאָמען פערדיענט כשר, האָטש אויסזעהען האָט ער אויס־געזעהען דוקא נישט ווי אַ מלאך־המות: אַ קליינס, אַ נידעריגס.

א טרוקענס, ווי א גרוגרת דרבי צדוק, ווי א פייג הייסט דאָס; דאָס פנים טונקעל־גריין־געלבלויך, ווי א פאר־אַיִאָהריגער לולב, און געקנייטשט, ווי א מצה שמורה; די באַקען איינגעפאַלען; א בערר דעל קוים־קוים וואָס סע שפּראַצט, אי דאָס — נאָר ערטערווייז; א נאָו, זעהט איהר, גראָד א היבשע; הויבט זיך אָן דין און לאָזט זיך אויס גראָב, און אויסגעבויגען, ווי א שופר; און אין גאָרגעל א קנאַפ, וואָס גליטשט זיך אַראָפּ און אַרויף, גלייך ווי עס וואַלט אַרומגעלאָפּען דאָרטען אינוועניג א מיזעל...

— וואָס פאַר א טאָג האָבען מיר מאָרגען? — פרעגט אונז דער רבי מיט א ניגון, בויגט־אײן דעם קאָפּ און מאַכט צו אײן אויגעל.

— ל"ג־בעומר — ר' — שרייען מיר אויס אַלע אין אײן קול, ווי די ציעגעלעך, אז זיי שרייען: "מעעע!"...
— וואָס איז ל"ג־בעומר? — פרעגט ער אונז ווייטער מיט'ן אייגענעם נוסח.

— דריי און דרייסיג טאָג אין דער ספירה! — ענטפערען מיר איהם.

— וואָס טהוען חדר־יונגלעך ל"ג־בעומר?
— חדר־יונגלעך ל"ג בעומר לעגען זיך צענויף אַלע אינאיינעם און מאַכען א סעודה.

— וואָס נאָך טהוט מען ל"ג־בעומר?
— מע נעמט די "פּיילענבויגענס" מיט די "ראָדביקסלעך" און מע געהט נעוואַפענט מיט כל־זין און מיט געזאַנג ווייט־ווייט הינטער'ן שטאָרט אַרויס.

— אַט אזוי — רופט זיך אָן דער רבי און עפענט־אויף דאָס אויגעל — אַט אזוי האָב איך אײך ליעב! אַט אזוי זענט איהר וואַהלע יונגלעך! און דערפאַר לאָז איך אײך אָפּ פריי כמעט אויף אַנדערהאַלבען מעת־לעת.

דערהערט דאָס וואָרט "פריי" און נאָך "אויף אַנדערהאַלבען מעת־לעת", פּהוען מיר א שטעה־אויף אַלע פון די ערטער און וויי-

לען זיך לאָזען לויפען אַהיים; נאָר איין קוק פונ'ם רבינ'ס קליינע אויגעלעך איז גענוג, אז מיר זאָלען בלייבען צוגעקאוועט צו אונז-זערע ערטער.

— אַהא! — רופט זיך אָן דער רבי שוין נאָר מיט איין אַנדער נוסח. — זעה נאָר, זעה! שוין פאַרטיג אויפ'ן פּידפאַליק! ? איהר האָט נאָר דערהערט דאָס וואָרט „פּריי“, האָט איהר שוין פאַר-געסען דעם עול פונ'ם חדר און זענט שוין גרייט צו שפּרינגען, ווי די ווילדע צאָפּקעלעך. — האָץ-האָץ-האָץ! זאָג איך אייך אָן, טאָמער חלילה... איהר ווייסט דאָך שוין וואָס איך מיינ? לאָס איך זעהען אויף עמיצען פון אייך אַ רים אויף דער קאַפּאַטע, אָדער אַ דראַפּ אויפ'ן פנים, אָדער אזוי עפיס אַ סימן פון שקצ'עריי, — מאַך איך פון אייך...

דער רבי רב יודעל נעמט-אַרויס דעם קאַנטשיק פון דער נמרא „מסכת מכות“ און מאַכט צו אונז אזוי:

— ווייסט איהר וואָס, קינדער? וואָס טויג אונז ווערטער? מוסר? שטראַפּעריי? — נאַרישקייטען! איהר וועט דאָך מיך געוויס ניט פּאַלגען, וועל איך דאָך אייך נאָכדעם געוויס דאַרפען שמייסען; אַמעהר, לענט זיך שוין איינציגווייז אַנידער, לאָס איך אייך געבען לעת-עתה צו עטליכע שמיצלעך, איין אַדער-וייף הייסט דאָס... אי וואָס? טאָמער וועט דאָס זיין קאַרגליך? האָט קיין יסורים ניט: אם ירצה השם, נאָך ל"ג-בעומר וועל איך אייך, נישקשה, פאַרבעסערען... נו, חברה, מאַכט זשע ניט, איך בעט אייך, קיין לאַנגע שהיות, הויכט-אָן שפּיליען הויזלעך, איין עבירה די צייט, דער טאָג שטעהט ניט!...

און דער רבי בעטראַכט די ריטלעך פונ'ם קאַנטשיק גאַנץ רודהיג, ווי מע בעטראַכט, אַשטייגער, ערב שבת די פּאַדעם פון די ציצית אינ'ם טלית-קטן; ער גלייכט זיי אויס, פּרובט זיך פּריהער מיט זיי אַביסעל אויף דער לופט; נאָכדעם שטעהט ער אויף, געהט-צו צו דער לאַנגער באַנק, נעמט אַ גוטען שמעק טאַבעקע און

איז אָנגעברייט צו דער אַרבייט... מיר לאָזען זיך לאַנג נישט בע-
טען, ווי יצחק בשעת אַברהם אָבינו האָט איהם געפיהרט צו דער
עקרה. מיר שטעהען-אויף איינציגווייז און געהען-צו צו דער באַנק,
ציהען-אַראָפּ די הויזלעך און לעגען זיך אַנדער שטיף, אָהן ווער-
טער, דאָס העמדלע אַרויף, מיט'ן פנים אַראָפּ, ווי איינער רעדט:
„נאָט אַיך, רבי-לעבען, דאָס וואָס איהר האָט געוואָלט“...

— אָט אזוי, יוסילע, האָב איך דיך ליעב! — מאַכט צו מיר
דער רבי און שענקט מיר עטליכע גרינגע שמיצלעך דערפאַר, וואָס
איך האָב מיך געלעגט דער ערשטער. — אָט אזוי, קעצעלע: איינס...
צוויי... דריי... פיער... פינף... זעהסט דו? אַיף, אז דער רבי
שמייסט אָפּ, ווערד מען נאָר אַיין אַנדער מענטש? ... אַצינד, מאַך
טעלע, — מאַכט ער צו מיין ברודער מאַמעל — קום נאָר דו
אַהער! ... די „יוסילעך“ מיט די „מאַמעלעך“ האָב איך ליעב דער-
פאַר, וואָס זיי לאָזען זיך נישט לאַנג בעמען. זיי, אז מע זאָגט „לעג
זיך“, לעגען זיי זיך... שמואליקעל, נשמה מיינע, ליג, ליג, נאַרעלע,
עס וועט לאַנג נישט געדויערען, נישט מעהר זאָל דער אידישער
גלות געדויערען! ... און דו, לייבעניו, וואָס געדויערט ביי דיר אזוי
לאַנג דאָס צעשפּיליען זיך? מאַך עס בקיצור! ... אברהם/עלע, מיין
טייערס, דיר בין איך שולדיג אַ חוב נאָך פון נעכטען. עס וועט
שוין זיין ביי אונז אינאיינעם איין רעכענונג... שימעלע! וואָס
מאַכט עפּיס די ציעג, וואָס דו ביזט געפּאַהרען אויף איהר ריי-
טענדיג? דו מיינסט, אז איך האָב שוין פאַרגעסען? ... הערשעל
דער קליינער! זאָג הערשעל דעם גרויסען, ער זאָל זיך מטריה זיין
פאַרקאָטשען דאָס העמדלע; נישקשה, דאָ זענען גאַלע מאַנסכילען...
קום נאָר אַהער, טאַפעלע טומאַריטו! האָב קיין פאַראַיבעל ניט,
וואָס איך בין דיך מכבד מיט „אַחרון“; דער טאַטע דיינער דער
שמש איז נישט געוואָהנט געוואָרען צו גרעסערע כיבודים...

אַפּגעשמיסען קאַפּל'ען אויך, גלייכט זיך דער רבי אויס די
ביינער, נעמט זיך מיט'ן גראָבען פינגער ביי'ם גאַרנעל, אויפ'ן
הונ'שען שטייגער, און זינגט-אויס מיט'ן ניגון, וואָס מע רופּט-אויף

א חתן, און ציסקעלט זיך בשעת מעשה, פונקט ווי רב הערשבער דער חזן:

— יע-עמוד הח-תן יום-טוב-ליפמאן כרב שלום-אייזיק מפ-טיר!... נישקשה, שעם זיך ניט, רב ליפא, דו ביזט טאקי א בר-מצוה-יונגעל, און א חתן דערצו, מיט א זייגער און מיט א זילבער-נער קאפערטע, נאָר פון דעסטוועגען, איינס צום אנדערען געהער זיך ניט אָן — לכבוד ל"ג-בעומר מענסט דו זיך מטריח זיין אנדערלעגען אָט דאָ אויפ'ן בענקעל. איך וועל דיר חלילה קיין שלעכטס ניט טהון, איך וועל דיר נאָר אָפּשמייסען, מעהר גאָרנישט!... איך בין דיר ערב, אַז ביז דער חתונה וועט זיך פאַרהיילען... ליפא, ליג גלייך, ליפא, מאַך ניט קיין אָנשטעלען, איך האָב קיין כח ניט צו באַרען זיך מיט אַזא בחור'עץ, ווי דו! אָט אַזוי, לאָז אייך וואָהל באַקומען!... אַצינד פאַרשפּיליעט זיך גאַנץ פיין, קינדערלעך, וואַשט די הענט און דאווענט אייך אָפּ מנחה און — מאַרש אַהיים. נאָר שטיי, פיין, שען, אַזוי ווי איך האָב ליעב... און, אם ירצה השם, איבערמאָרגען גאַנץ פריה זאָלט איהר מיר זיין אָט דאָ אַלע אויפ'ן גאַרט, נאָר ווי עס געהער צו זיין, פיינטשיק! איהר האָרנט, וואָס מע רעדט צו אייך? לאָס איך זעהען אויף עמיצען א שפּרינקעלע! אַ האָר!... אַ נוטע נאַכט, געהט געזונט, און האָט אייך אַ פּריי-ליכען יום-טוב!

ב.

אויף מאָרגען האָט גאָט אַרויסגעצויגען די זון פון איהר פוטער-פאַס און האָט אונז געשענקט אַ שענעם, אַ ליכטיגען, אַ פּרייליכען זומערטאָג, איינעם פון יענע שענע ליכטיגע זומערטעג, וואָס אַפילו אין דעם פינסטערען וויסטען כתרילעווקע, וואָס ליגט ביים טייך „שטונקיילאָ“, איז די לופט שמעקענדיג, פּריש, מחיה-נפשות. דער הימעל איז לויטער בלוי, די פּויגעלעך זינגען, עס גלוקט זיך אין דרויכען אַרויס, אויף דער לופט, עס ציהט אַהין, ווייט-ווייט פון

דער בלאָטיגער שטאָרט אַרויס, דאָרט, וואו עס שפראַצט אַ גרע-
זעלע, און די בוימער זענען בעדעקט מיט גרינע בלעטעלעך, דאָרט,
וואו גאָט'ס פויגעלעך טאַנצען און שפרינגען, פישטשען און זינגען...
אין יענעם פריהמאָרגען האָבען מיר זיך געהאַפּט, איך און מיין
ברודער מאַטעל, אויפשטעהן וואָס פריהער, אָפּדאוונען וואָס גיכער,
נעמען דעם אָנבויסען מיט זיך — און מאַרש צו ליפּא שלום-
אַייזיק'ס וואָס עפּים צו ליפּא שלום-אַייזיק'ס? ווייל, ערשטענס,
איז ליפּא שלום-אַייזיק'ס דער עלטערסטער פון די תלמידים, אַ בר-
מצוה-יונגעל, און אַ חתן דערצו, מיט אַ זייגער און מיט אַ זילכער-
נער קאָפּערטע; און, צווייטענס, איז דאָרט פאַרהאַן אַ הויף אַ
גרויסער, וואָס דאָרט פלעגען מיר פערברענגען דעם אַנדערען האַל-
בען טאָג פרויטאַג, שפרינגען אויף איין פוס, שפיעלען אין „קוצי-
באַבע“, אין „עקאָד און מקח“, אָדער אין „קאַמערקאַמעהוויז“, אָדער
אין „באַהעלטערלעך“, אָדער אין „טרעפענישען“...

אַ מיר זענען געקומען, איך און מיין ברודער מאַטעל, צו ליפּא
שלום-אַייזיק'ס, האָבען מיר שוין דאָרטען געטראָפּען די גאַנצע
חברה (אַרום און אַרום זענען מיר געווען פיער און פערציג פאַרשוין,
תלמידים פון צוויי חדרים: פון „רב יודעל מלאך-המות“ און פון
„רב אפרים תלין“).

— אָט זענען שוין די „יוסילעך“ מיט די „מאָטעלעך“ אויך
דאָ! ווייזט, וואָס האָט איהר געבראַכט? — רופט זיך אָן ליפּא
שלום-אַייזיק'ס, און ער הויבט-אָן צענויפנעמען די מתנות, וואָס
יעדער האָט געבראַכט צו דער סעודה, און אויסרופען אויף אַ קול
איטליכען צום גראָס:

— מענדעל, מע מעג עסען פון דיין פענדעל! אנו, וויין וואָס
האָסט דו דאָרטען? צוויי אייערבייגעל, אַ שטיק לעקאָד, איין איי
מיט זעכס גראָשען.

— איציק-שפיציק, נאָדעל-טעשעל! געה אין קלייט, האַפּ אַ
פלעשעל! עפּים זעה איך ביי דיר, קיין עין-הרע ניט, אַ גאַנצען
אוצר: צוויי קיכלעך, דריי אייער, אַ שטיק דאַרע קישקע, עטליכע

צוקערלעקאבלעך מיט מאַנדעלבייגעלעך, און האָזענע ניסלעך עפּים גאָר אַ גוזמא — אַהא! און נאָך צעהן גראַשען דערצו! מאַך לאַדיען!...

— יענקעלע - בענקעלע - פלעשעלע — בול-בול-בול! באַווייז זיך אַרויס מיט דיין גוטס: אַ בולקע אַ גאַנצע, אַ פערטעל עוף, אַ גלעזל גענוענשמאַליץ — וואָס איז דאָס? אַ פלעשעל מער? הערסט דו, ביזט דאָך עפּים גאָר אַ מזיק, כלעבען!...

— משה'לע - שטויסעלע, קלאַפּ אין שוהל! אַלטע ווייבער שלאָפּען! קום נאָר אַהער, האָסט געבראַכט בראַנפּען? — האָב איך דיך לייעב, וואָרום וואוּ האָט איהר געזעהען אַ "סעודה" אָהן בראַנפּען?...

— אָבי-פּאָטער, קלמן — טאָטער, טאָטער — קלמן, שניאור — זלמן, זלמן — שניאור, שלאָף אין שלייער! באַווייז, באַווייז, שטעם זיך ניט! אַ האַלב איי סך-הכל? ... אַ שטיקעל ברויט מיט האָניג? ... אויך אַ מטבע! געב אַהער, נישקשה, עס מאַכט ניט אויס! דע-רויף איז דאָס ל"ג-בעומר, אַ שותפות'דיגע סעודה!...

— טאָפּעלע טוטאָריטו! ווייז וואָס האַלטסט דו דאָרטען? אַ טאָפּיטע מיט אַ שטיטעל בולמע מיט אַ טעפעל טנאָבעל? וואָס האָט דיר די מאַמע אזוי ווינציט דערעבען? ... — ליפּא שלום-אייזיק'ס מאַכט איהם נאָך, ווי ער רעדט מיט דער "טוף", און חברה קאָטשען זיך פאַר געלעכטער, און קאָפּעל אליין לאַכט אויך. — יואליק - בייליק האָט דעם גרעסטען חלק! דו ביזט דאָך עפּים אַ גנדי'ס אַ יונגעל, ביי דיר קעהר אַדאי זיין אַ גאַנצע-אוצר פון ביצים און פון שמאַליץ, פון וויין און פון בראַנפּען און פון כל-טוב! אַיא, איך האָב געטראָפּען? צוויי בולקעס, אַ גאַנצע האַלבע געבראַטענע קאָטשקע, אָהא! אַ צעהנדליג אייער, און טיי און צוקער. היינט ניסלעך, מיט באַקסערען, מיט ראָזינקעס מיט מאַנדעלען, און פּאָמעראַנצען, און אַ לימענע אויך — ניט געדאַכט זאָלסט דו ווערען! קום אַהער, לאָם איך דיר האָטש זאָגען אַ דאַנק!

וואליק דעם נגיד'ס געהט-צו, די הענר אין די קעשענעם, מיט גרויס גרלות, און ליפא שלום-אייזיק'ס דערלאנגט איהם א שנאָל אין נעזעל אַרײַן. צווישען עולם ווערד א געלעכטער.

— אַצינד, קינדער, זעצט זיך אויס אלע אָט א דאָ, צווישען די קלעצער, — זאָגט ליפא שלום-אייזיק'ס, — לאָמיר זיך אַקאַרשט נעמען צו דער סעודה! בראַקט און עסט און „לאָז אייך וואָהל באַקומען“, ווי דער רבי זאָגט, אַז ער שמייסט אונז אָפּ... ווער האָט א גלעזעל? געב אַהער, לאָמיר טרינקען לחיים! לחיים, מלך! אַז מע טרינקט, איז מען פרייליך! לחיים, נח! פון פלע-שעל ציהט מען כח! קום אַהער, ניסעל, נעם בראַנפּען אַביסעל! לחיים, שעפּסעל! מאַך א שנעפּסעל! לחיים, אַברהם-משה! דו האָסט דאָך ליעב א כוסה א גרויסע! לחיים, טאַפּעלע! דאָט זאָל דעבען דעזונד מיט דליט מיט אַלדאָס דוטס! טרינט-אויס דאָס דאַנצע דלעזעל, אַניט דים איך דיר אַרײַן אין דאָרדעל מיט דוואַלד, וועסט דו ערדער מאַכען!...

אַלע לאַכען, און קאַפּעל אַליין לאַכט אויך.

— קינדער! זאָגט, וואוהין געהען מיר היינטיגס זאָהר? — טוהט א פרעג ליפא שלום-אייזיק'ס נאָך דער סעודה. עס ווערד א געשריי, א געפילדער. איטליכער זאָגט זיין מיי-נונג, וואוהין מע זאָל געהן.

— אויף יענער זייט בית-עולם! — זאָגט מלך דער אלמנה'ס.

— אויף דער ליוואַדע! — מאַכט נח דעם שוחט'ס.

— צו דער ציגעלני! — שרייט-אויס אברהם-משה דעם וויי-נער'ס אויף א הילכיג קול.

— צו דער ציגעלני! צו דער ציגעלני! — העלפּען איהם אונ-טער עטליכע קולות מיט א מאָל.

— דאָרט איז פאַרהאַן הינט, איהר האָט שוין פאַרנעמען? —

רופט זיך אָן ניסעל, א יונגעל א בלייבט מיט אַיין איבערגעשראַקער געם קוק.

— ווער האָרנט זיי? ווער האָט מורא פאַר הינט? — זאָגט יואליק דעם נגיד'ס מיט שטאַרקייט.

— דו אליין האָסט מורא פאַר אַ הונט אימת-מות! — האַקט איהם איבער דוד'על-צעהאַקטע-ליפּ.

— נישט פאַר אַ הונט, אפילו פאַר אַ קאַץ!... — האַפט-אונטער שעפּסעל, אַ יונגעל מיט איין אָפּגעבריהטער באַק, און צווישען חברה ווערד אַ געלעכטער.

יואליק דעם נגיד'ס ווערד אָנגעצונדען, למאזי מע לאַכט פון איהם, געהט ער צו צו שעפּסל'ען מיט דער אָפּגעבריהטער באַק און טראָגט איהם אונטער אַ פייג גלייך אונטער דער נאָז; האַפט ער אַ זעץ פון דוד'על-צעהאַקטע-ליפּ אין זייט אַרײַן; ענטפערט ער צוריק; הויבט ער אָן האַפּען פעטש פון אַלע זייטען... אין איין אַנדער צייט וואָלט זיך קיינער ניט איינגעשטעלט אַרויסטרעטען פראַנק און פריי קעגען אַ נגיד'ס אַ יונגעל, נאָר ל"ג-בעומר מאַכט נישט אויס, ל"ג-בעומר איז מען פריי...

— שאַט! — רופט זיך אָן ליפּא שלום-אייזיק'ס. — גענוג אייך קריגען זיך! ווייסט איהר, וואוהין מיר זאָלען געהן היינטיגען ל"ג-בעומר?

— וואוהין? וואוהין?

— קיין גאַלאַגאַנאָוקע!

— קיין גאַלאַגאַנאָוקע! קיין גאַלאַגאַנאָוקע! — שרייען אַלע

אין איין קול, און אפילו קאָפּעל קוקאַריקו העלפט קוויטשען אויף זיין דין קול'כעל: "דאַלאַדאַנאָוטע! דאַלאַדאַנאָוטע!"... און ס'איז געבליבען, אז מיר געהען קיין גאַלאַגאַנאָוקע.

ג.

גאַלאַגאַנאָוקע איז אַ דערפעל, ניט ווייט פון כתרילעווקע. אז איהר פאָהרט צו אונז קיין כתרילעווקע, מוזט איהר פריהער דורכ' פאָהרען דאָס דאָזיגע דערפעל; אז איהר פאָהרט-דורך דאָס דאָזיגע

דערפעל, מוזט איהר בענגענען א גאנצע טיטשקע מיט קליינע
שקצימ'לעך מיט גרויסע היטלען, וואָס לויפען אייך נאָך נאָכ'ן
וואָגען, וואָרפען שטיינדלעך, רייצען די הינד, מאַכען משונגענע
העויות און זינגען בשעת מעשה עפּים אַ פּאַסקורנע ליעדעל:

זשיר, זשיר, פּאַרהאַוויק!

זאַהוביוו טשערעוויק!

אַ יאַ שאָוו,

מאַי נאַשאָוו,

מאַי פּירניאַוו,

מאַי פּישאַוו! *

און האָטש די דאָזיגע ווערטער האָבען נישט קיין טעם און
קיין ריח, פון דעסטוועגען פּערדריסט דאָס אייך גאַנץ גוט; און
נישט אזוי די ווערטער, ווי דאָס געלעכטערעל זייערס; און נישט
אזוי דאָס געלעכטערעל, ווי די שטיינדלעך, וואָס זיי וואָרפען;
און נישט אזוי די שטיינדלעך, ווי די הינד, וואָס זיי רייצען אָן
אויף אייך...

— וואָס וועלען מיר אָבער טהון, — פּרעגט איינער פון אונז —
מאָמער הלילה פּאַלען אָן אויף אונז די שקצימ'לעך?

— וואָס האָרען מיר שקצימ'לעך, — זאָגט ליפּאַ שלום-אַייר-
זיק'ס — אַז מיר זענען, קיין עין-הרע, פּיער-און-פּערציג פּאַרשוין,
אַנגעוואָפענט מיט כל-זיין, מיט „פּיילענבויענס“, מיט „ראָדריקס-
לעך“ און גלאַט מיט שמעקלעך? אַרדבה, לאָזען זיי זיך פּרובען
אַנפּאַלען אויף אונז!

* איר, איר, פּאַרה, האָט פּערלאָרען אַ שורף! בין איר נעגאָנען, און האָב
איהם געפונען, און האָב איהם אויפגעהויבען, און בין מיר אוועקגעגאַנגען.

— מיר וועלען זיי באווייזען ווער מיר זענען! — זאָגט יואליק דעם נגיד'ס, וואָס האָט נאָר פּערגעסען, אז מע האָט איהם נאָר-וואָס אויסגעלאַכט און „אַנגעכוכעט“.

— מיר וועלען זיין די „בני-ישראל“, און זיי וועלען זיין די „פלשתים“! — פאלט מיין ברודער מאַטעל אויף אַ המצאה, און דאָס געפּעלט אַלעמען.

— איהר זאָלט מיך וועלען פּאַלגען, — לעגט-פאַר חיים, אַ גמרא-יונגעל פון רב אפרים תליון'ס חדר — וואָלטען מיר זיך באַ-דאַרפט איינטיילען אין צוויי מחנות: איין מחנה וועט הייסען „יהודה“ און די אנדערע — „אפרים“. לאַז ליפּא שלום-אייזיק'ס זיין דער פיהרער פון דער „מחנה יהודה“, דאָס הייסט, פון „יודעל מלאך-המות'עם“ חדר, און מענדעל לאַשעק וועט זיין דער פיהרער פון דער „מחנה אפרים“, דאָס הייסט, פון „אפרים תליון'ס“ חדר.

— גערעכט, ווי איך בין אַ איד! — העלפען איהם אונטער עטליכע מיט אַ מאָל. — יעקב אָבינו, בשעת ער איז געגאַנגען מלחמה האַלטען מיט עשו'ען, האָט אויך אזוי געטהאָן; ער האָט זיך געטראַכט: טאָמער פּאַלמאָן דער שונא און צעשלאַגט איין מחנה, וועט די אנדערע מחנה מאַכען אַ פּליטה...

— קיינער, קיינער וועט נישט מאַכען קיין פּליטה! — זאָגט ליפּא שלום-אייזיק'ס. — מיר וועלען שלאָגען די „פלשתים“ ער חרמה — מאַכען פון זיי אַ תּל! קינדער, נעמט די בלייזיין און קומט אויף די פּלשתים!

— לאָמיר זינגען עפּים אַ ליעדעל, קינדער!

— אַ ליעדעל! אַ ליעדעל!

— וואָסער אַ ליעדעל זאָלען מיר זינגען?

ראַז, דוואַ, טרי, טשעטירע! פּאָידעם, פּאָידעם נאָ קוואַטירע!
אַכטער, באַכטער, קאָלישקא! וואָסיעם דענגי ראַבאָשקא!

— פּע, פּע! אַ אַידיש ליעד! אַ אַידיש!...
און נח דעם שוחט'ס ציהט-אויס מיט אַ ניגון אויף זיין שען
קול'על:

אָמֶר ד' ליעקב —
סקאַזאַל פאַן-באַג דאָ יעקב:
אַל תיראַ, עבדי יעקב —
ניע פּונאַסיאַ, באַרין יעקב!

און מיר אלע האַפּען-אונטער פּרייליך אויף רוסיש:

ניעט, ניעט, ניטשאַוואָ,
ניע באַימסאַ ניקאַוואָ,
טאַקאַ באַנאַ אַדנאַוואָ!...

ד.

— וואו נעמט מען איצטער עטליכע פּלשתיים? — רופט זיך אָן
יואליק דעם נגיד'ס און ציהט-אָן דעם פּיילענבויען.
— איך וואָלט זיך אָן זיי נוקם געווען! — מאַכט יענקעל און
שטעלט-אָן דאָס ראָדביקסעל.
— געמאַכט פון זיי אַ תל! — רופט זיך אָן היים און צעלאָזט
זיך מיט אַ שטעקעל.
— צעריסען אויף צווייען! — זאָגט אברהם-משה און בעווייזט
מיט די הענד, ווי אזוי ער וואָלט צעריסען אַ פּלשתי אויף צווייען.
— שאַט, קינדער! — רופט זיך אָן איינער. — אָן פּאַהרט אונד
אַקעגען אַ „פּלשתי“ מיט אַ פּאַר אַכסען!
דאָס איז זיך געפּאַהרען פון דאָרף אין שטאָרט אַריין אַ גוי מיט
אַ גרויס שמויסען היטעל, זיך געזעסען גאַנץ רוהיג אין וואָגען, געד
פּיפקעט אַ ליולקע, גערדעהט מיט דער בייטש און אונטערגעטריבען
די אַכסען: „היי, היי, סאָב סאַלאַווי!“

— קינדער! ציהטאָן די פּוילענבויענעס! — קאָמאָנדעוועט
ליפּא שלום-אַייזיק'ס צו דער "מחנה יהודה".

— קינדער! ציעלט אַייך מיט די ראָדביקסלעך גלייך אויפ'ן
"פלשתי" 1 — קאָמאָנדעוועט מענדעל-לאָשעק צו דער "מחנה
אפרים".

מיר ציהען-אָן אונזערע פּוילענבויענעס און ציעלען זיך מיט די
ראָדביקסלעך, און נח דעם שוחט'ס ציהט-אויס מיט אַ ניגון:

בחר ד' ביעקב —
איזבראַל פּאָנדבאָג ביעקב;
אַל תירא, עבדי יעקב —
ניע פּונאַסיאַ, באַרין יעקב!

און מיר האַפען-אונטער אויף רוסיש:

ניעט, ניעט, ניטשאַוואָג,
ניע באַימסאַ ניקאַוואָג,
טאַלסאַ באַגאַ אַדנאַוואָג!...

דער "פלשתי" האָט זיך, אַפּנים, שטאַרק איבערגעשראַקען פאַר
אונזערע, "צוויי מחנות"; ער האָט אַראָפּגענומען דאָס היטעל, האָט
זיך איבערגע'צלמ'ט דרוי מאָל, אויסגעשפיגען און האָט זיך אָנגע-
רופען צו אונז מיט אַ גראָב קול:

— ווי טשאַהאַ, זשידעניאַטאַ, נעכריסטי פּראַקליאַמעיע? * —
און האָט אונז געמאַכט אַ רעכטען "מירשברך" און האָט געוואָלט
אַראָפּ פּונ'ם וואָגען מיט דער בייטש און זיך שטעלען מיט אונז
מלחמה האַלמען.

* וואָס ס'האָט איהר דאָ, אידעלער, נישט קיין געטויפטע, פּערשאַלמענע?

— ווייסט איהר וואָס? לאָמיר דעם דאָזיגען פּלשתי לאָזען צוררוה! — זאָגט יואליק דעם נגיד'ס. — וואָס האָט ער אונז גע- טהאָן? מיר געהען דאָך מלחמה האַלטען מיט די קליינע „פלשתיים'לעך“...

— גערעכט, ווי איך בין אַ איד, גערעכט! — שרייען מיר אויס אַלע מיט אַ שמחה, און גורטען-אַן אונזערע לענדער, און לאָזען זיך לויפען, ווי די גבורים, אַלץ מיט דעם אייגענעם ניטן:

גאל ד' את יעקב —
ספּאַסאַל פּאַן-באָג את יעקב;
אַל תירא, עבדי יעקב —
ניע פּונאַסיאַ, באַרין יעקב!...

און מיר אַלע האַפען-אונטער אויף רוסיש:

ניעט, ניעט, ניטשאַוואָ,
ניע באַימסיאַ ניקאַוואָ,
טאַלקאַ באַגאַ אַרנאַוואָ!...

— אַצינד, קינדער, לאָמיר זיך צוועצען אַביסעלע אַפרוהען! — קאָמאַנדעווען אונזערע ביידע קאָמאַנדירען, ליפּא שלום-אייזיק'ס און מענדעל-לאָשעק, און מיר פּערקאַטשען די קאַפּאַטקעלעך און זעצען זיך אויס אַלע אין פעלד, אויפ'ן גרינעם גראָז, און ציהען זיך אויס אויף דער ערד, און קוקען אַרויף, אין ריינעם בלויען הימעל אַריין, וואו עס שווימען שטיקלעך וואַלקענס, ווייסע ווי זילבער און דינע ווי רויך, וואו אַ לאַנגע שורה פּויגעלעך שוועבען שטילערהייד, טוקען זיך אין טיעפען הימעל און ווערען פּערשוואַונדען.

— וואו זענען, אַשטייגער, אַהינגעקומען די פּויגעלעך? — טהוט אַ פּרעג איין יונגעל ביי'ם אַנדערען און קוקט אין הימעל אַריין.

— זיי האָבען זיך אָפגעשטעלט אויפ'ן שפיץ באַרג פון די בערג „אָררט“. — ענטפערט איהם דאָס אַנדערע יונגעל, גלייך ווי ער וואָלט דאָס געוואוסט פאַר געוויס.

— וואָס עפּים אָררט? — טהוט איהם יענער אַ פרעג ניגערדיג.

— ווייל אָררט איז דער העכסטער פון אַלע בערג! — ענטפערט איהם יענער, ווי אַ מענש, וואָס ווייסט אַלסדינג אויף דער וועלט.

איך ליג און הער זיך צו צו די דאָזיגע רעד פון די צוויי יונגלעך, און איך פערשטעה ניט, ווי קומט אַהער אָררט? אָררט איז דאָך אין אַרץ־ישׂראל, און מיר זענען אין חוץ־לאַרץ! נאָר באַלד צוריק פערענטפער איך מיר אַליין די קשיא מיט אַ נייער קשיא: לַמַּאי די פּלשתיים? די פּלשתיים זענען דאָך אויך דאָרטען, פון דעסטוועגען געהען מיר דאָך אויף די פּלשתיים!...

יענע צוויי בערדעוודיגע חברה־לייט הערען ניט אויף צורעדען צווישען זיך. איינער פרעגט, דער אַנדערער ענטפערט.

— וואָס וועט זיין נאָכדעם, אַשטייגער, אז מיר וועלען, אַם ירצה השׁם, אַייננעמען די פּלשתיים?

— וואָס, האָסט דו געוואָלט, זאָל זיין?

— איך מײן, וואָס וועלען מיר טהון מיט זייער לאַנד?

— וואָס, האָסט דו געוואָלט, זאָלען מיר טהון?

— איך מײן, צי מיר זאָלען דאָס לאַנד „פאַרוויסטען“, די שטעדט „פאַרברענען“ און זייערע ווייבער מיט זייערע קליינע קינדער דער „שלאָגען צום שאַרפען שווערט“?

— לַמַּאי זאָלען מיר ברענען שטעדט? און וואָס האָסט דו צו די קליינע קינדער נעבאָך?

— סטייטש, סע שטעהט דאָך אָבער אזוי געשריבען אין פּסוק!

— אַ משל! יענס איז געווען אַמאָל, און דאָס איז היינט! עס וועט זיין גענוג פון זייערמוועגען, אז מיר וועלען אויף זיי אַרויפֿלעגען מס, זיי זאָלען אונז צאָהלען צינז...

דער שמועס פון די צוויי ווייסע־חברה־ניקעס, די ווייכע וואָר־רעמע לופט, דער בלויער הימעל, דאָס גרינע גראָז און דער ריח

שלום-עליכם

פון דער ערד ווארפען-אן אויף אונז עפּים אַ מין זיסקוימ, אַ דרימעל, וואָס צענעהט זיך אין אלע אברים. מיר וואָלטען אזוי געלעגען אַ גאַנצען טאָג, עס זאָל זיך ניט געווען אויפּהאַפּען איינער מיט אַ געשריי:

— פּלשתיים! פּלשתיים!...

ה.

אז מיר האָבען זיך אויפּגעחאַפּט אויף די פּיס, האָבען מיר דערזעהען פאַר זיך אַ משערעדע פון שעפעלעך, און עמליכע יונגע פּאַסטוכער מיט גרויסע בולאָוועס זענען געשטאַנען, אונז בעטראַכט צו איבערגעשמועסט זיך איינער מיט'ן אנדערען א. זייער לשון:

— שאַ צע טאַקע, הריציון?

— מאַכוט, נעמשיסטאַ?

— נה, צע זשידעניאַטאַ איז קאַסרילאָווצי.

— נעכריסמי סאַבאַטשי!

— טאַי שטשע סלאַמאַקאַמי, דיוויס!

— דאוואי, האַפּצי, טרעשטשאַמי!

— סאַבאַק נאַצקאָוואַמי!

— דערושי, האַפּצי!

— היי, האַפּצי, האַפּצי!..*

* — וואָס איז דאָס, הריצע?

— אַפּנים, רוח'לעד?

— ניין, ס'איז כּתריגעווקער אידעלעד.

— אידען — כלבים.

— און נאָך מיט שטעקלעך, זעה!

— נעמט, חברה, קלאַפּט זיי!

— די הינט אנרויצען!

— האַלט, חברה!

— עי, חברה! חברה!...

— וואָס שווינגט איהר, קינדער? — רומפן זיך אָן צו אונז
אונזערע צוויי קאָמאָנדירען, און מיר שטעלען אָן די פּיילענכויגענס
מיט די ראָרביקסלעך, און נח זינגט:

דרך כוכב מיעקב —
וּזאָשלאַ זוויעזדא איז יעקב;
אַל תירא, עבדי יעקב —
ניע פּונאַסיא, באַרין יעקב!

און מיר האַפּען-אונטער אויף אַ קול:

ניעט, ניעט, ניטשאַוואָ,
ניע באַימסיא ניקאָוואָ,
טאָלקאָ באַנא אַדנאָוואָ!

און די מלחמה פון די „בני-ישראל“ מיט די „פלשתים“ האָט
זיך אָנגעהויבען.

.....

קוועטשט מיך ניט, אירישע קינדער, איך זאָל אייך דערצעהלען,
ווי אזוי איז געגאַנגען די מלחמה צווישען די „בני-ישראל“ און צוויי
שען די „פלשתים“! פרעגט מיך ניט, ווער פון זיי האָט נוכר געווען?
למאי זאָלט איהר מיר אָנטהון יסורים? ... איך קאָן אייך נאָר עדות
זאָגען, אז די „קינדער ישראל“ האָבען זיך געשטאַרקט, ווי די לייבען,
געלאַפּען, ווי די הירשען, און געשלאָגען זיך מיט מסירות-נפש, ווי
די אמת'ע גבורים, אזוי אז אפילו „טאָפעלע טומאַריטן“ איז גע-
שפרונגען אין פיער אַריון, ווי אַ מויק, און האָט געקוויטשעט אויף
זיין דין קול'בעל:

— טינדער! טלאָפּט זיין האַרדעט זיין זיי זאָלען אונז דערענטען! ...

נאָר, אוי וועה, וואָס האָבען נעבאָך געקאָנט טהון די „בני-ישראל“, אז עס האָבען זיך אַרײַנגעמישט די כלבים, די הינד פון די „פלשתיים“, און האָבען אָנגעמאַכט אַ שרעקליכע מהומה, אַ טור מעל אין אונזערע צוויי מחנות, און די „בני-ישראל“ האָבען געמוזט אַנטלויפֿען צוריק מיט בײַונות (פריהער פון אַלע איז געלאָפֿען יואליק דעם נגיד'ס פייל אויס'ן בײַגען!) נישט אזוי פאַר די „פלשתיים“, ווי פאַר זייערע הינד, וואָס האָבען אונז נאָכגעיאָגט ביז אין שטאָדט אַרײַן... אוי וועה, פון אונזערע צוויי מחנות איז געוואָרען איין מחנה! מיר האָבען שוין מעהר נישט געזונגען קיין „אַל תירא עבדי יעקב, ניע פונאיסיא בארין יעקב“... ניין! מיר האָבען שוין געזונגען איין אַנדער ליעדעל. מיר האָבען געשריגען:

— גוואָלד, רבנו של עולם! הושענא! ... שמע ישראל! ...

1.

געקומען אַהיים זענען מיר שוין שפּעטליך, אַרום מנחה-צײַט. און האָבען זיך אַרײַנגע'גנב'עט, איך און מיין ברודער מאָטעל, אײַנציגווייז, און האָבען זיך בעזעצט אין אַ ווינקעלע שטיבל, ווי די טײַבעלעך, מע זאָל חלילה ניט דערזעהן אויף אונז קיין סימנים, די צעפּליקטע קאַפּאַטקעלעך. בעדאַרף אָבער דער גוטער יאָהר אָנד טראָגען אַ גאַסט, אונזערע אַ מוהמע רײַזעל פון יאַמפּעלי, אַ גדולה, זי האָט זיך ניט געזעהען מיט אונז שוין באַלד אָנדערהאַלבע, יאָהר! — יוסיל! מאָטעל! — רופּט אונז די מאַמע. — די מוהמע רײַזעל איז געקומען!

מיר ריהרען זיך ניט פון די ערטער.
 — וואו זענט איהר ערניץ? — שרייט די מאַמע. — וואָס האָט איהר זיך באַגראָבען דאָרטען?
 מיר שווייגען שטיבל.

געהט-צו די מאמע, דערזעהט אונו און טהוט א פלעסק מיט
די הענד:

— א דונער איז מיר! א שלאק איז מיר! ירחמיאל, וואו ביזט
דו? קום נאָר אָהער, וועסט דו זעהען א שענס!

געהט-צו דער טאטע, א איד א קראנקער, פון זינט איך געדענק
איהם הויסט ער, בלייבט שמעחן, בעטראכט אונו ביידען פון קאפ
ביז פיס, און עס הויבט זיך אָן א חתונה — מיר זאָלען איהם זאָגען:
וואו זענען מיר געווען? וואָס האָבען מיר געטהאָן? און מיט ווע-
מען האָבען מיר זיך געשלאָגען? מיר שמעחען ביידע, איך און מיין
ברודער מאַטעל, און קוקען-אַראָפּ אויף דער ערד און טראַכטען זיך:
„הלאוי וואָלט זיך איצטער געעפּענט אַ קבר, וואָלטען מיר פּטור
געוואָרען פון אַלע צרות!“... און דער טאטע הערט נישט אויף צו
פרעגען:

— נו, זאָגט שוין: וואו זענט איהר געווען? וואָס האָט איהר
געטהאָן? מיט וועמען האָט איהר זיך געשלאָגען?

און די מאמע שטעהט ביי דער זייט און טאָטשעט איהם:

— אויך מיר אַ טאטע! ער זאָל דאָס זאָגען אַ קרום וואָרט!
ביי לייטען אַ טאטע לענט-אַנידער און פיצקעט-אָן, אַ קינד זאָל
וויסען דאָס אַנדערע מאָל! סע זאָל פיהלען! סע זאָל געדענקען!...

דער טאטע אָבער שלאָגט אונו ניט. ער שלאָגט אונו קיינמאָל
ניט. ער נעמט אונו נאָר מיט ווערטער. ער הערט אונו ניט אויף
צו פרעגען: וואָס וועט זיין פון אונו דער תכלית? ער עסט זיך
אָפּ דאָס האַרץ. ער פּערהוסט זיך און זאָגט, אז מיר זענען איהם
מקצר ימים... וויינען מיר שטילערהייד, און זאָגען זאָגען מיר ניט,
א וואָרט ניט.

— וואָרט! וואָרט! — זאָגט צו אונו די מאמע. — לאָמיר נאָר
דערלעבען מאָרגען, אם ירצה השם, איך וועל אייך שוין צושטעלען
א בענקעלע בוי'ם רבי'ן!...

* * *

אויף מאָרגען נאָך 5" גיבעומר- אז מיר זענען געקומען אין חדר אריין, האָבען מיר שוין געטראָפּען די מאַמע אין חדר מיט נאָך עט- ליכע מאַמעס, וואָס זענען געקומען אונז צושטעלען בענסקעלעך צום רבי'ן. און דער רבי, רב יודעל מלאך-המות, האָט זיך דוקא נישט געלאָזט לאַנג בעטען און האָט אונז מקיים פּסק געווען אַלעמען פון זיין ברייטער האַנד, אזוי ווי ער האָט אונז צוגעזאָגט, חלילה נישט דורכגעלאָזט קיינעם. און אז ס'איז געקומען צו ליפּא שלום-אוי- זיק'ס, האָט ער מיט איהם לאַנג-לאַנג געראַנגעלט זיך, געבאָרעט. ליפּא, אַ בר-מצוה-יונגעל און אַ חתן מיט אַ זינגער און מיט אַ זיל- בערנער קאָפּערטע, האָט נישט געוואָלט בשום אופן זיך לעגען פאַר די ווייבער — און ליפּא האָט אויסגעפיהרט זיינס: די ווייבער זענען זיך צעגאַנגען, און דער רבי האָט איהם אַריינגעצימבעלט אַריבער פּופּציג.

פון דעמאָלט אָן האָבען מיר זיך געגעבען דאָס וואָרט, און אייך, קינדער, זאָג איך אויך אָן דאָס אייגענע, אז איהר זאָלט קיינמאָל, קיינמאָל נישט מלחמה האַלטען מיט די "פּלשתיים"!...

גרינס אויף שבועות

געשריבען אין יאָר 1903

גרינס אויף שבועות

א.

ערב שבועות האָב איך אויסגעבעמען ביי דער מאַמע, עליה
השלום, איך זאָל מיר אַליין געהן הינטער דער שטאָרט, אַנרויסען
און ברענגען אַזוי גרינס אויף שבועות.
און די מאַמע האָט מיך געלאָזט איינעם אַליין געהן הינטער
דער שטאָרט, אַנרויסען און ברענגען אַזוי גרינס אויף שבועות.
לאָז זי האָבען דערפאַר אַ ליכטיגען גן-ערן.
אַין אמת'ע נסיעה קאָן מען אַנרופען נאָר די נסיעה, וואָס אַ
מענש מאַכט איינער אַליין, אָהן חברים, אָהן אַ שום איבערשלאָג.
איך בין מיר איינער אַליין, אַ פריי פויגעלע, אין דער גרויסער
ברייטער וועלט; איבער מיר איז די גאַנצע גרויסע בלויע יאַר-
מעלקע, וואָס מע רופט זי "הוימעל"; מיר איינעם אַליין לייכט די
שענע ליכטיגע מאַגדלכה, וואָס מע רופט זי "זון"; פון מיינעט-
וועגען אַליין האָבען זיך עס צונויפגעקלויבען דאָ, אין פרייען פעלד,
די אַלע זינגערס, מיט אַלע פייערס, מיט אַלע שפּרינגערס, און נאָר
צוליעב מיר אַליין האָט זיך צענומען די שמעקענדיגע רויע, צע-
שפּרייט דער לאַנגער, דער געלער "סאַנישניק", צעצוויקעלט און
צעשפּרענקעלט דאָס גאַנצע ברייטע פעלד מיט אַלע אַנטיקלעך פון
דער מילדער נאַטור. קיינער קוועטשט מיך נישט, קיינער שטעהרט
מיר נישט, קיינער זעהט מיך נישט, אַ חוץ גאָט, און איך קאָן מיר
טהון וואָס איך וויל: וויל איך — זינג איך מיר אַ שענעם "כבּקרת".

ווייל איך — שריי איך משונענערווייז און רייס זיך אויפ'ן האַלז.
ווייל איך — לעג איך צענויף די האַנד, ווי אַ שופר, און בלאָז מיר
אַ „תקיעה גדולה“ און שפיעל מיר אַ „טרובאַטש“. ווייל איך — טהו
איך מיך גאָר אַ וואַלגער, ווי איך שמעה און געה, אויפ'ן גרינעם גראָז
און קאטשע מיר אויף אלע זיימען, ווי אַ לאַשעקעל, ווער וועט מיר
זאָגען אַ דעה און וועמען הער איך? איך בין פריי! איך בין פריי!
דער טאָג איז געווען אזוי וואַרעם, די זון אזוי שען, דער הימעל
אזוי לויטער, דאָס פעלד אזוי גרין, דאָס גראָז אזוי פריש, און אויפ'ן
הארצען איז מיר געווען אזוי גרינג, און אויף דער נשמה אזוי גוט,
אַז איך האָב גאָר פּערגעסען, אַז איך בין דאָ אַ ווילד־פּרעמדער און
אַז איך בין אַרויסגעקומען אַהער צו אָנרייסען גרינס אויף שבועות,
און האָב מיר פּאַרגעשטעלט, אַז איך בין דאָ אַ מושל, אַ פרינץ,
און דאָס גאַנצע פעלד, וואָס מיין אויג האַפּט־אַרום, מיט אַלסדינג
וואָס אין פעלד, און אַפילו מיט דעם גאַנצען בלויען שטיק הימעל —
דאָס אַלץ געהערט צו מיר, איך בין דערויף דער איינציגער בעל־
הבית, און איך האָב דערויף צו שאַפען — און ווייטער קיינער
נישט. און ווי אַ מושל, וואָס איהם אַלץ געהערט און ער אויף אַלץ
געוועלטיגט, הויבט זיך מיר אָן וועלען אַרויסבעווייזען מיין ממשלה,
מיין כּה און מיין גבורה — אַלץ וואָס איך קאָן און וואָס איך וויל...
קודם כל געפעלט מיר נישט אָט דער לאַנגער דראַנג מיט דעם
געלען היטעל (דער סאָגנישניק), וואָס בעקומט מיט אַ מאָל ביי מיר
אין די אויגען אַ פנים פון אַ שונא, אַ מין „גלית הפלישתית“. און די
אַלע איבעריגע פּלאַנצונגען, מיט שמעקלעך און אָהן שמעקלעך (באָב
און פּאַסאָליס) — דאָס זענען לויטער שונאים, דאָס זענען די
„פּלשתיים“, וואָס האָבען זיך בעזעצט דאָ ביי מיר אויף מיין
ערד, — ווער האָט געשיקט נאָך זיי? און יענע נידעריגע, די
גראַבע מיט די גרינע קוטשמעס, וואָס זיצען אזוי געדיכט, האַרט
ביי דער ערד (קרויט), — וואָס טהוען זיי דאָ די דאָזיגע קוטשמעס?
זיי וועלען זיך נאָך אָנ'שכור'ען און מאַכען מיר אַיין אומגליק...
באָזען זיי געהן אין דער ערד אַריין — איך דאַרף זיי נישט! און

בייזע מחשבות, ווילדע אינסטינקטען וואכען־אויף אין מיר, און א מאָדנע געמיהל פון נקמה נעמט מיך אַרום דורך און דורך, און איך הויב זיך אָן נוקם זיין אין די שונאים — און נאָך ווי אזוי נוקם זיין!...

געזאָט האָב איך מיט זיך, אויף אָנצורייסען גרינס אויף שבועות, מיטגענומען כל־זיוין: אַ מעסערעל מיט צוויי קלינגלעך און אַ שווערד, אפילו אַ הילצערנס, נאָר אַ שאַרפּס.

דאָס דאָזיגע שווערד איז ביי מיר פּערבליבען פון ל"ג־בעומר, און האָטש איך בין מיט דעם געגאָנגען ל"ג־בעומר אויף מלחמה מיט מיינע איבעריגע חברים הינטער דער שטאָדל, פון דעסטוועגען קאָן איך אַיך שוועהרען (איהר מענט מיר גלויבען אָהן אַ שבועה), אַז עס האָט נישט פּערגאָסען קיין איין טראָפּען בלוט. דאָס איז געווען אַ כלי פון דעם מין כל־זיוין, וואָס דאָס מיליטער טראָגט בשעת שלום. ס'איז טאַקי, הייסט עס, נישטאָ קיין שום סימן פון מלחמה, שטיל און רוהיג אַרום און אַרום, נאָר גאָרנישט, גלאַט אזוי, פון „הרד־שלום" וועגען, לאָזען זיך שמעהן צוגעגרייט שווער־דען, ביקסען, האַרמאַטען, קאַנאָנען, פּערה, סאָלדאַטען — הלאַוי זאָל מען זיי נישט בעדאַרפען, ווי מײַן מוהמע עטעל פּלעגט זאָגען, בשעת זי האָט געפּרעגעלט כאַלינעם...

ב.

דאָס איז ידוע אויף דער גאַנצער וועלט, אַז בשעת מלחמה ציעלט מען זיך טרעפען דעם עלטערען, דעם אָפיציער; דעם גענעראַל אַז מע קאָן טרעפען, איז נאָך בעסער; דעמאָלט פּאַלען שוין כּמילא די סאָלדאַטען, אזוי ווי שטרוי. דערפּאַר וועט אַיך שוין קיין חידוש נישט זיין, וואָס איך בין צום אַלעם ערשטען אָנגעפּאַלען אויף דעם „גלית הפּלשתי", איהם דערלאָנגט מיט דעם שווערד אַ געשמאַקען האַק איבער'ן קאַפּ מיט'ן געלען היטעל און היכשע עט־

ליכע זעץ פון הינטען, — און דער רשע האָט זיך אויסגעצויגען, ווי לאַנג ער איז, פאַר מיינע פיס. נאָך איהם האָב איך אַנידערגעלעגט נאָך היבשע עמליכע געזונדע רשעים, די שטעקענס פון זייערע הענד אַרויסגעריסען און פּערוואָרפען צו אַלדי שוואַרצע יאָהר. און די גידעריגע די גראָבע, מיט די גרינע קוטשמעס, האָב איך גענומען צו דער אַרבייט גאָר אויף אַיין אַנדער אופן: וועמען איך האָב געקאָנט, האָב איך אַראָפּגענומען די גרינע קוטשמע, און די איבע-ריגע האָב איך געטראָמען מיט די פיס, געמאַכט פון זיי אַ תּל-עולם! בשעת מלחמה, אז דאָס בלוט צעהיצט זיך און מע געהט-אַריין אין התּפּעלות, שניידט מען אויף וואָס די וועלט שטעהט. אז מע האַלט ביי פּערגניסען בלוט, פּערלירט מען זיך און מע ווייסט נישט, וואו מע איז אין דער וועלט. דעמאָלט לעגט מען נישט קיין כבוד אויף קיין עלטערס, מע קוקט נישט אויף קיין שוואַכע פּרוי, מע האָט נישט קיין רחמנות אויף קיין קליינע קינדער, און בלוט, בלוט גיסט זיך, אַזוי ווי וואַסער... איך, בשעת אָנפּאַלען אויף דעם שונא. האָב נאָך נישט געפּיהלט אין זיך אַזאָ כּעס מיט אַזאָ ברען, ווי נאָך די ערשטע עמליכע גוטע קלעפּ, וואָס איך האָב אַיינגעטיילט דעם שונא; נאָר וואָס ווייטער האָב איך מיר אַלץ מעהר געהיצט, זיך אַליין אונטערגעגעבען אַלע מאָל מעהר חשק, און איך בין אַזוי אַריין אין דער אַרבייט, איך בין געווען אין אַזאָ עקסטאַז, אין אַזאָ רציחה, אַז וואָס ס'איז מיר געקומען פאַר די אויגען — דאָס האָב איך גע-בראַקט, געשניטען אויף אַלע זייטען, און מעהר פון אַלעמען האָבען פון מיר געליטען נעבאָד „קליינוואַרג“... די יונגע קיילעכיגע אַר-בוולעך, קאַבאַקלעך מיט די גראָבע בייבלעך, די קליינע פּיצלעך אונגעקלעך, וואָס קריכען נאָר-וואָס אַרויס פון דער גרינער „האַך-דענע“ מיט די געלע נאָפּעלעך, — זיי האָבען מיך צערייצט נאָר מיט זייער שטילשווייגען און מיט זייער קאַלטקייט; און איך האָב זיי אַיינגעטיילט אַזוי, אַז זיי וועלען מיך האָבען צו גע-דענקען: איך האָב געהאַקט קעפּלעך, געשניטען בייבלעך, געריי-סען אויף דער האַלב, געבראַקט אויף שטיקלעך, צעשלאָגען, צע-

הרג'עט, גע'מזיק'ט אויף טוידט, — לאָז מיך אזוי וויסען שלעכטס, ווי איך ווייס, פון וואַנען עס האָט זיך צו מיר גענומען אזא רציחה! אומשולדיגע קארטאָפֿליס נעבאָך, וואָס זענען געזעסען טיעף אין דער ערד, האָב איך פון דער ערד אַרויסגעגראָבען און האָב זיי כּוּסר מודעה געווען, אז פון מיר בעהאַלט מען זיך נישט!... יונגען קנאַבעל מיט גרינע ציבעלקעלעך האָב איך אַרויסגעריסען מיט'ן וואַרצעל, רעטאַבלעך זענען געפֿלויגען ביי מיר, ווי די האַלעשקעס — און לאָז מיך גאָט שטראַפען, אויב איך האָב נהנה געווען אַפֿילו אַ שטיקעל רעטאַך, וואַרום איך געדענק גאַנץ גוט פון דער מנילה די ווערטער: „וּבְבֹהַלָּא שָׁלַח אֶת יָדָם“ — ראַבע' ווען האָבען אידען נישט געראַבעוועט... און אַלע מינוט, אז דער יצר'הרע איז געקומען צו מיר און מיך אָנגערעדט, איך זאָל געניסען אַ ציבעלקע, פּערזוכען אַ קנאַבעלקע, איז מיר דער פּסוק פֿין דער מנילה געקומען אַקעגען מיט די ווערטער, מיט'ן טראַף און מיט דער נגינה: „וּבְבֹהַלָּא שָׁלַח אֶת יָדָם!...“ און איך האָב נישט אויפֿגעהערט צו שלאָגען, האַקען, בראַקען, מזיק'ען, ממית'ען און שניידען אויף שטיקלעך יונג און אַלט, קליין און גרויס, אַרעם און רייך, אָהן אַ שום רחמנות...

אָדרבה, איך האָב מיר פֿאַרגעשטעלט, אז איך הער זייער שרייען מיט זייער וויינען מיט זייער בעטען זיך ביי מיר — און עס זאָל דאָס מיך אָנהויבען אַהרען! מערקווירדיג! איך, וואָס האָב נישט געקאָנט זעהן, ווי מע קוילעט אַיין עוף, ווי מע שמויסט אַ קאַץ, ווי מע בעלעדיגט אַ הונד, ווי מע שלאָגט אַ פּערד, — זאָל איך זיין אזא מין טיראַן, אַיין אַכזר? ... „נקמה! — האָב איך אַ פּערד' שכוּר'טער נישט אויפֿגעהערט צו שרייען. — נקמה! איך וועל זיך מיט אַיך אָפּרעכענען פֿאַר איריש בלוט! איך וועל אַיך שוין באַצאָהלען פֿאַר ירושלים, און פֿאַר ביתר, און פֿאַר די אירען אין שפּאַניען מיט פֿאַרטוגאַל, און פֿאַר די אירען וואָס אין מאַראַקאָ, און אויך פֿאַר אונזערע, וואָס אין אומאַן אַמאַל און וואָס אין אַנר דערע ערטער אויך היינט... און פֿאַר די אירישע ספּריתורה'ס, וואָס

מע האָט צעריסען, און פאַר די... אַי אַי אַי גוואַלדן ראַ-
 בעוועט! ווער האַלט דאָס מיך פאַר'ן אויהער?"...
 צוויי רעכטע סטוסאַקעס פון הינטען און אַ פּאַר כפּול-שמונה-
 דיגע פעטש פון פאַרענט האַבען מיך אין איין כהרף-עין אויסגע-
 ניכטערט, און איך האָב דערזעהען פאַר זיך אַ בעקאַנטען פאַרשוין.
 וואָס איך וואַלט געמעגט שווערען, אַז ס'איז אַחרים דעם באַש-
 טאַנשטיק.

3.

אַחרים דער באַשטאַנשטיק האָט פון קדמונים געהאַלטען אַ
 „באַשטאַן“, אַ גאַרטען, אַדער אַ „באַקטשי“, ביי אונז הינטער דער
 שטאָרט. דאָס הייסט, ער האָט אָפּגעדרונגען אַ דעסיאַטינע ערד און
 דאָרטען פּערפיהרט אַ גאַרטען, געזעצט קאווענעס און דיניעס, אור
 גערקעס און קאַרטאָפּלים, ציבעלעס און קנאַבעל און רעטאַכלעך
 און שאר ירקות, און געהאַט דערפון שען פרנסה. פון וואַנען האָב
 איך געקענט אַחרים'ען? ווייל ער האָט מיט אונז געהאַנדעלט,
 דאָס הייסט, ער פלעגט לייחען ביי מין מאַמען געלד אַלע ערב
 פּסט, און אַרום סוכות-צייט פלעגט ער אָנהויבען ביסלעכווייז פונ'ם
 פּדיון איינצאַהלען, און דאָס געלד פלעגט פּערשריבען ווערען ביי
 דער מאַמען אין גראַבען סידור אויף דעם לינקען טאָוועל (דאָרט
 איז געווען איהר גאַנצע בוכהאַלטעריע), אין אַ זייט, אָפּגעטרעטען
 פון אַחרים'ם וועגען אַ בעזונדער פּלאַץ, אַ בעזונדערע קאַנטע, און
 אָנגעצייכענט פון אויבען מיט גרויסע אותיות: ח ש ב ו ז ע ר ל
 אַ ח ר י ם . און נאָכדעם איז שוין גענאָנגען די חשבונות: „פון
 אַחרים אַ קערבעל, פון אַחרים נאָך אַ קערבעל, פון אַחרים צוויי
 קערבלעך, פון אַחרים אַ האַלב קערבעל, פון אַחרים אַ זעקעל
 קאַרטאָפּלים“. און אזוי ווייטער... און האַטש די מאַמע איז געווען
 אַ אירינע נישט קיין גביר'טע, איין אַלמנה מיט קינדער, און האָט
 געלעבט פון „פּראָצענט“, נאָר ביי אַחרים'ען קיין פּראָצענט האָט

זי נישט גענומען קיינמאָל: ער פלעגט אונז צאָהלען מיט גאָרטען-
וואַרג, אַמאָל מעהר, אַמאָל ווינציגער — מיר האָבען זיך מיט איהם
קיינמאָל נישט געקריענט.

איז געווען אַ גערעט, פלעגט ער אַליין אָנשיטען אונז אַ פּולען
קעלער מיט קארטאָפּלים און מיט אונערקעס אויפ'ן גאַנצען ווייני-
טער; און אז נישט — פלעגט ער זיך אָפּבעטען ביי דער מאַמע:
— ניע וויבאַטשאַי, אַווראומיכאַ, באָ נע ווראָדילאַ! — דאָס
הייסט: האָב קיין פאַראיבעל נישט, אברהמ'ס ווייב, ס'איז נישט
געראָטען! און די מאַמע פלעגט איהם מוחל זיין דאָס מאָל און
אָנוואַגען, אז, אם ירצה השם, אויפ'ן אַנדערען יאָהר זאָל ער נישט
זיין קיין דבר-אחר. און טאַקי אזוי פלעגט זי איהם זאָגען, כהאי
לישנא ממש:

— ליאַדיוש, אַהרימאָ סערדצע, יאַק באָה דאַסט נאַ טאַי האָך
שאָב טי נע בואוו סוויניאַ!...

— דאָברע, אַווראומיכאַ, דאָברע! — פלעגט איהר אַחרים אָפּ-
ענטפערען און האַלטען וואָרט: די ערשטע גרינע ציבעלעס מיט'ן
ערשטען יונגען קנאַבעל האָט ער תמיד געבראַכט צו אונז; די
ערשטע יונגעטשקע קארטאָפּעלעך מיט די ערשטע גרינע אונערקעס
זענען תמיד געווען ביי אונז, גיכער ווי ביי די נגידים. און איך
האָב נישט איין מאָל געהערט פון אונזערע שכנים און שכנה'טעס,
אז דער אַלמנה איז גאָר נישט אזוי שלעכט, ווי זי מאַכט דעם
אָנשטעל. "זעהט נאָר, מע טראָגט איהר אַריין אין שטוב פון
כל טוב" ... סע פערשטעהט זיך, אז איך האָב דאָס באַלד אָפּגע-
טראָגען דער מאַמען אין אויחער אַרײַן. האָט זיי די מאַמע גוט
אויסגעשאַלטען:

— זאַלץ זיי אין די אויגען, שטיינער זיי אין האַרצען! ווער
סע פאַרגינט מיר נישט, דעד זאָל אַליין נישט האָבען! איך ווינש
זיי איבער-יאָהר אויף מיין שטייגער!
סע פערשטעהט זיך, אז איך האָב באַלד איבערגעגעבען אונז
זערע שכנה'טעס, וואָס די מאַמע האָט זיי געווינשעוועט... סע פער-

שמעהט זיך, אז פאר אזעלכע ווערטער זענען זיי געווען אויף דער מאמע להרוג ולאבד און אָנגערופען זי מיט אזא נאָמען, וואָס מיר איז געווען אַ חרפה צו הערען... סע פערשטעהט זיך, אז מיך האָט דאָס פערדראָסען און איך האָב דאָס באַלד אָפגעטראָגען דער מאַמען. האָט מיך די מאַמע מכבד געווען מיט צוויי פעטש און אָנגעזאָגט, איך זאָל אויפהערען אַרומטראָגען „שלח־מנות“ פון איינעם צום אַנדערען... פון די פעטש האָב איך געוויינט, און דאָס וואָרט „שלח־מנות“ האָט מיר געפיקט אין מוח: איך האָב נישט פערשטאַנען פאַר וואָס רופט זי דאָס עפּים „שלח־מנות“?

אַ יום־טוב פלעגט זיין ביי מיר, אז איך פלעג דערזעהן פון דער־ווייטען אַחרימ'ען מיט די גרויסע שטייוואַלעס און מיט דער גראַבער ווייסער, וואַרעמער, וואַלענער סוויטע, וואָס ער האָט זי געטראָגען זומער און ווינטער. דערזעהן אַחרימ'ען געהן, האָב איך געוואוסט, אז דאָס טראָגט ער אונז אַ פולע פעלענע מיט גאַרטען־וואַרן, און איך פלעג לויפען אין קיך אָנוואַגען דער מאַמע די בשורה, אז אַחרים איז געקומען.

ד.

בכלל דאַרף איך מודה זיין, אז צווישען מיר מיט אַחרימ'ען איז געווען אַ מין ליעבע אַ פערבאַרגענע, אַ מין סימפּאַטיע, וואָס מע קאָן זי נישט אַרויסגעבען אין ווערטער. גערעדט האָבען מיר צווישען זיך כמעט קיינמאָל נישט; ערשטענס, דערפאַר, וואָס איך האָב נישט פערשטאַנען זיין לשון און ער האָט נישט פערשטאַנען מיין לשון (דאָס הייסט, איך איהם האָב פערשטאַנען, נאָר ער מיך — מכות!). און, צווייטענס, האָב איך מיך געשעמט: אזא גרויסער אַחרים — ווי אַזוי דערט מען מיט איהם? פלעג איך דאַרפען אַנ־קומען צו דער מאַמען, זי זאָל זיין צווישען אונז דער טאַלמאַטש. — מאַמע, פרעג איהם, פאַר וואָס ברענגט ער מיר נישט קיין וויינישעל?

— וואו זאל ער דיר נעמען וויינשעל? אין א באשטאן איז גישטאָ קיין וויינשעל.

— למאי איז נישטאָ אין א באשטאן קיין וויינשעל?

— וואָרום אין א באשטאן וואַכסען נישט קיין וויינשעל־בויםער.

— למאי וואַכסען נישט אין א באשטאן קיין וויינשעל־בויםער?

— למאי, למאי, למאי — דו ביזט א געשלייערמע שיקסע! —

מאכט צו מיר די מאמע און וואַרפט מיר אויף א פאַטש.

— אַווראומיכא, נע בעיי דעטינא! — מאכט צו איהר אַחרים

און שטעלט זיך אַיין פאַר מיר.

אַט אזא מין ערל איז געווען אַחרים, און ביי איהם בין איך

דאָס געלעגען אַצינד אין די הענד.

מיט'ן שכל בעדאַרף מען פערשטעהן, אז ס'איז מן הסתם אזוי

געווען די מעשה: אַחרים, אז ער איז אָנגעקומען און דערזעהן ביי

זיך אויפ'ן באשטאן אזא חורבן, האָט ער תחילת בעדאַרפט נישט

פערשטעהן, וואָס טהוט זיך דאָ. דערזעהן אזא נפש, ווי איך,

אַרבייט מיט דעם שווערד אויף אַלע זייטען, האָט אַחרים בעדאַרפט

איבערקלערען אויף מיר מי יודע וואָס: א נישט־גוטער, א שרע־

טעלע, אַיין אָנשיקעניש, — און האָט געוויס זיך איבערגע'צלמ'ט

עטליכע מאָל. נאָר נאָכדעם, אז ער איז צוגעגאַנגען נעהענטער און

דערזעהן, אז דאָס אַרבייט אזוי געטריי דוקא א איריש יונגעל, און

דוקא מיט א הילצערנעם שווערד, האָט ער מיך אָנגענומען ביי'ם

אויהער, נאָר אזוי געשמאַק, אז עס האָט מיך צוגעצויגען צו דער

ערד, און איך האָב אָנגעהויבען שרייען נישט מיט מיין קול:

— אי 1 אי 11 אי 111 ווער ציהט דאָס מיך פאַר'ן אויהער?

ערשט העט'שפּעטער, נאָך די רעכטע סטוסאַקעס און נאָך די

אמת'ע פעטש, וואָס אַחרים האָט מיר אַיינגעטיילט, האָבען מיר

זיך בעגעגענט מיט די אויגען און האָבען זיך ביידע דערקענט איינס

דאָס אַנדערע, און מיר זענען ביידע געווען איבערראַשט, געבליבען

אַחו לשון.

— אוראומיכנינע דעטינא! ? — האָט אַחרים אויסגעשריען און האָט זיך איבערגע'צלמ'ט, און האָט גענומען בעטראַכטען די היוקות, וואָס איך האָב איהם דאָ אָנגעאַרבייט, בעקוקט יעדע גראַדקע מיט איטליכס שטיקעל ערה, און עס האָט איהם אזוי אָנגענומען ביי'ס האַרצען, אז עס האָבען זיך איהם געשטעלט טרערען אין די אויגען. ער האָט זיך אוועקגעשטעלט אַסעגען מיר, צענויפגעלעגט ביידע הענד ביי זיך אויפ'ן בויד און אַ פּרעג געטהאָן מיך נאָר איין וואָרט: — זא שטשאָ? — פאַר וואָס קומט דאָס מיר, הייסט דאָס... ערשט דאָ האָב איך צעקויט, וואָס פאַר אַ חתונה איך האָב אָנגעאַרבייט און וועמען איך האָב אזוי שטאַרק גורם היזק געווען. און איך האָב זיך אַליין געפרעגט: „פאַר וואָס? פאַר וואָס?“

— האָרים! — מאַכט צו מיר אַחרים און נעמט מיך אָן פאַר אַ האַנד, און איך בויג זיך צו צו דער ערד פאַר שרעק; איך מוין, אַט-אַט מאַכט ער פון מיר אַ פּרעזשעניצע. נאָר אַחרים טשעפעט מיך נישט; ער האַלט מיך נאָר שטאַרק פאַר דער האַנד, נאָר אזוי שטאַרק, אז עס שפּרינגען מיר די אויגען פּונ'ם קאַפּ, און פּיהרט מיך אָפּ אַהיים צו דער מאַמע, און דערצעהלט איהר אויס אַלסדינג, און גיט מיך איבער אויף איהרע הענד...

ה.

זאָל איך אייך דערצעהלען, וואָס איך האָב געהאַט פון דער מאַמע? זאָל איך אייך אויסמאָהלען איהר שרעק מיט איהר כעס מיט איהר ברעכען די הענד, בשעת אַחרים האָט איהר איבערגע-געבען מיט אַלע פּישטשעווקעס דעם גאַנצען חורבן, וואָס איך האָב איהם אָנגעמאַכט אין באַשטאַן? אַחרים האָט זיך נישט געפּוילט, גענומען דעם שטעקען און בעוויזען מיט איהם דער מאַמען, ווי אזוי איך האָב געאַרבייט אַהער און אַהין, אויף אַלע זייטען, ווי אזוי איך האָב געהאַקט און געבראַקט און געשטאַכען און געטרעטען

מיט די פיס, און די קארטאָפֿליס פון דער ערד אַרויסגעגראָבען, און די האָרענע פון די אונגערקעלעך, נאָרוואַס אויפגעגאָנגענע אונגער-קעלעך... און פאר וואָס? פאר ווען?

— זא שטשאַ, אַווראומיכאַ, זא שטשאַ?...

מעהר האָט אַחרים נישט געקאָנט רעדען: עס האָבען זיך איהם, אַפנים, געשטעלט די טרערען אין האַלז.

דעם רעכטען אמת מוז איך אייך זאָגען, קינדער: איך וואָלט בעסער געוואָלט זיין געפאַטשט פון אַחרים'ס הענד, איידער האָבען דאָס, וואָס איך האָב געהאַט פון דער מאַמען פאַר שבועות און פונ'ם רבי'ן נאָך שבועות... היינט די בויונות, וואָס איך האָב נאָכדעם געהאַט אַ גאַנץ קיילעכיג יאָהר פון מיינע חברים אין חדר, וואָס האָבען מיר צוגעזעצט זעהר אַ לייטישען נאָמען: „באַשטאַנ-שטשיק“, יוסיל באַשטאַנשטשיק“!... דער דאָזיגער שענער נאָמען איז מיר פערבליבען העט־העט כמעט ביז דער חתונה...

אַט ווי אַזוי איך בין געגאַנגען כייסען גרינס אויף שבועות.

שוין איין מאָל אַ כּוּכָה!

געשריבען אין יאהר 1903

שוין איין מאָל אַ סוכת!

21

פאַרהאַן מענשען, וואָס האָבען קיין זאך נישט געלערענט און קענען אלסדינג, אין ערגיץ נישט געוועזען און ווייסען אלסדינג, אויף קיין זאך נישט פערטראַכט זיך און פערשטעהען אלסדינג. „געבענשטע הענד!“ — אזוי רופט מען זיי, די דאָזיגע גליק־ליכע מענשען, און די וועלט איז זיי מקנא, חירוש'ט זיך און האָט אָפּשיי.

אַט אזאָ מענש איז געווען ביי אונז אין כתרילעווקע, און גע־רופען האָט מען איהם: שוין איין מאָל משה. דערפאַר האָט מען איהם גערופען שוין איין מאָל משה, ווייל אויף יעדער זאך, וואָס ער האָט געזעהן, געהערט אָדער גע־מאַכט, האָט ער לייעב געהאַט צו זאָגען: „שוין איין מאָל אַ זוי“.

— ביי אונז אַ חזן אין שוהל — שוין איין מאָל אַ חזן!
— מע האָט געטראָגען איין אינדיק אויף פּסח — שוין איין מאָל איין אינדיק!
— ביאָרגען וועט דאָס זיין אַ פּראָסט אין דרויסען — שוין איין מאָל אַ פּראָסט!
— איז דאָס געפּלויגען פעטש צו די קפּות — שוין איין מאָל פעטש!

— אוי, אידען, בין איך איין אַרעמאָן — שוין איין מאָל איין אַרעמאָן!
און אזוי אויף אלסדינג.

און געווען איז משה... איך קאָן אייך נישט זאָגען : וואָס ער איז געוועזען. ער איז געווען אַ איד; נאָר פון וואָס ער האָט געלעבט — איז שווער צו וויסען. ער האָט געלעבט, ווי עס לעבען אַ סך טויזענדער, צעהנער טויזענדער אידען לעבען אין כתרילעווקע. גערדעהט זיך אַרום אַ פרייץ, דאָס הייסט, נישט אַרום פרייץ אליין, נאָר אַרום די פריצים, וואָס ביי'ם פרייץ, און נישט אַרום די פריצים גופא, נאָר אַרום די אידען, וואָס דרעהען זיך אַרום די פריצים, וואָס ביי'ם פרייץ. און צי האָט ער געהאַט פרנסה — דאָס איז שוין וויעדער אַ בעזונדערע מעשה, וואָרום ש ו י ז א י י ז מ אַ ל מ ש ה איז געווען אַ מענש, וואָס האָט פיינט געהאַט זיך בער ריהמען מיט זיין גוטסקייט און בעקלאָגען זיך אויף זיין שלעכטסקייט. תמיד איז ער געווען פרייליך, תמיד זענען איהם די בעקלעך געווען רויט, איין וואָנסע אַביסעל לענגער פון דער אנדערער, דאָס היסעל אויף אַ זייט, און די אויגען תמיד גוטע, שמייכלענדיגע, שטענדיג קיין צייט נישט געהאַט און אלע מאָל, צו יעדער צייט, געווען גרייט פון יענעמ'ס וועגען געהן צעהן מייל צופוס. אַט אזא מין פאַרשוין איז געווען אונזער „שוין איין מאָל משה“.

ב.

נישט געווען איין זאך אויף דער וועלט, וואָס „שוין איין מאָל משה“ זאָל דאָס נישט קאָנען מאַכען : אַ שטוב איז אַ שטוב, אַ זייגער איז אַ זייגער, אַ מאַשינע איז אַ מאַשינע, אַ לעמפעל, אַ דריידעל, אַ קראַהן, אַ שפיעגעל, איין עמער, אַ שטייג — און וואָס נישט ?
אמת, קיינער האָט נישט געקאָנט אַנווייזען אויף די הייזער מיט די זייגערס מיט די מאַשינעס, וואָס זענען אַרויס פון זיינע הענד.

נאָר אַלע זענען געווען איבערצייגט, אז משה קאן; אַלע האָבען געזאָגט, אז ווען ער האָט געצייג, קעהרט ער איבער וועלטען. דער גאַנצער אומגליק איז געווען, וואָס ער האָט נישט געהאַט קיין גע- צייג. מיין איך פערקעהרט: דאָס איז טאַקי געווען דאָס גליק, וואָס איבער דעם איז די וועלט נישט איבערגעקעהרט געוואָרען, און די וועלט, הייסט דאָס, איז געבליבען אַ וועלט.

אז מע האָט משה'ן ניט צעריסען אויף שטיקלעך, איז ער געווען איינער אַ גליקליכער! האָט זיך איבערגעדעהט אַ שלאָס — צו וועמען איז מען געגאַנגען? צו משה'ן. האָט זיך געשטעלט דער זייגער — צו משה'ן. פערשטאַפט געוואָרען דער קראַהן פּונ'ם סאַ- מאָוואַר און עס קאָן זיך נישט צאַפען — צו משה'ן. טאַראַקאַנעס, פּרוסאַקעס און אַנדערע מיאוסקייטען האָבען זיך פערפיהרט אין שטוב — וועמען פּרעגט מען? משה'ן. אַ טחוויר האָט זיך אַריינגע- געהאַפט און שטיקט אַלע נאַכט די עופות — מיט וועמען האַלט מען זיך איין עצה? מיט משה'ן. וויעדער אַ מאָל „שוין איין מאָל משה“, און טאַקי אָבער אַ מאָל „שוין איין מאָל משה“!

אמת, דעם איבערגעדעהטען שלאָס האָט מען טאַקי נאָכדעם פּערוואָרפען איין איבערגעדעהטען ערגיץ אויף אַ שאַפע, דעם זייגער האָט מען געמוזט אָפּגעבען צום זייגערמאַכער, און דעם סאַ- מאָוואַר — צום קעסלער, די טאַראַקאַנעס מיט די פּרוסאַקעס מיט די אַנדערע מיאוסקייטען האָבען זיך, אַפּנים, פאַר משה'ן ווינציג- וואָס איבערגעשראַקען, און דער טחוויר האָט זיך געטהאָן דאָס, וואָס אַ טחוויר דאַרף טהון... נאָר „שוין איין מאָל משה“ איז געבליבען דער אייגענער „שוין איין מאָל משה“, וואָס פּריהער, פּאַרט „גע- בענשטע הענד“! און מסתמא איז דאָך אין איהם עפּיס געווען אַזעלכעס — אַ וועלט איז דאָך נישט משוגע! אַ סימן האָט איהר: פאַר וואָס געהט מען נישט צו מיר, אָדער צו אייך, מיט קיין איבער- געדעהטע שלעסער, מיט קיין זייגערס, סאַמאָוואַרען, טחווירען, מאַ-

ראקאנעם, פרוסאקעס און אנדערע מיאוסקייטען? נישט אלע מענ-
שען זענען גלייך, און טאלאנטען אויף דער וועלט זענען, אפנים,
פארהאן געזעהלטע.

ג.

מיט דעם דאָזיגען „שוין איין מאָל משה“ זענען מיר געוואָרען
גאַנץ נאָהענטע שכנים אין איין דירה, אונטער איין דאָך. איך זאָג
„געוואָרען“, ווייל ביז אַהער זענען מיר געזעסען אין אונזער איין-
גענער דירה. נאָר עס האָט זיך ביי אונז פּלוצים געגעבען אַ דרעה
דאָס רעדעל, די צייט איז אונז געוואָרען שלעכט, קיין „אָנזעצערס“
האַבען מיר נישט געוואָלט זיין, — האָבען מיר די דירה פּערקויפט,
אַרומגעאַהלט זיך מיט די חובות און אַריבערגעצויגען זיך (ערב
ראש-השנה איז דאָס געווען) צו הערשקע מאַמזיס, אין איין אַלטער
חורבה, אָהן אַ גאַרטען, אָהן אַ הויף, אָהן אַ גאַניק, אָהן לייב און
אָהן לעבען.

— נו, אַ „חאַטע“! — זאָגט די מאַמע כלומרשט מיט אַ גע-
לעכטער, און איך זעה ביי איהר טרערען אויף די אויגען.

— זינדיג נישט! — זאָגט צו איהר דער טאַטע, שוואַרץ ווי
די ערד. — דאַנקען גאָט דערפאַר.

פאַר וואָס „דערפאַר“ — ווייס איך נישט. אפשר דערפאַר,
וואָס מיר זיצען נישט אין דרויסען? איך וואָלט ליבערשט גע-
זעסען אין דרויסען, איידער דאָ, ביי הערשקע מאַמזיס אין שכנות,
מיט פּרעמדע יונגלעך און מיט פּרעמדע מיידלעך, וואָס איך ווייס
זיי נישט און קען זיי נישט, און ווייל זיי נישט וויסען און ווייל זיי
נישט קענען מיט זייערע געלע הערעלעך, מיט זייערע נאַסע נעזע-
לעך, מיט זייערע דינע פּיסעלעך און גראָבע בייכעלעך, וואָס אַז זיי
געזען קאַטשען זיי זיך, ווי די קאַטשקעלעך, אַליין האַלטען זיי אין
איין עסען, און אַז יענער עסט, קוקען זיי אין מויל אַריין... איך
האָב דאָס געהאַלטען פאַר אַ גרויסע עולה פון גאָט, וואָס ער האָט

ביי אונז צוגענומען די דירה. מיר האָט נאָך נישט אזוי באַנג גע-
 טהאָן די דירה, ווי די סוכה, וואָס מיר האָבען דאָרטען געהאַט, אַ
 שטענדיגע, פון יאָהר צו יאָהר, מיט אַ פֿליגעל, וואָס הויבט זיך אויף
 און לאָזט זיך אַראָפּ, און מיט אַ שענער געמאַהלטער סטעלי פון
 גרינע און געלע שטעקעלעך, אויסגעלעגט אין קעסטעלעך מיט מגן-
 דוד'ען. אמת, גוטע פריינד האָבען אונז אויסגערערט דאָס האַרץ,
 אז מיר וועלען זי נאָך אַמאָל אָפקויפּען צוריק, אָדער גאָט וועט
 העלפען, מיר וועלען זיך אויסבויען איין אַנדערע דירה, אַ סך אַ
 בעסערע און אַ גרעסערע און אַ שענערע פון יענער דירה... דאָס
 איז אָבער געווען אַלץ נישט מעהר ווי טרייסטווערטער, קאַלטע
 רפואות, פונקט אַזעלכע טרייסטווערטער, ווי בשעת איך האָב צע-
 בראַכען (אומגעהרען, געוויינטליך) דאָס בלעכענע זייגערעל מיינס
 אויף שטיק-שטיקלעך, האָט מיך די מאַמע מכבד געווען מיט פעטש,
 און דער טאַטע האָט מיר אויסגעווישט די אויגען, מיר צוגעזאָגט
 קויפען איין אַנדער זייגערעל, אַ סך אַ בעסערס און אַ גרעסערס און
 אַ שענערס פון יענעם זייגערעל... וואָס מעהר דער טאַטע האָט מיר
 געלויבט דאָס נייע זייגערעל, וואָס מע וועט מיר אַמאָל קויפען,
 אזוי מעהר האָב איך געוויינט נאָך יענעם, נאָכ'ן אַלטען זייגערעל...
 שטילערהייד, אז דער טאַטע זאָל נישט זעהן, האָט די מאַמע גע-
 וויינט נאָך דער דירה. און דער טאַטע האָט געזיפּצט און גע-
 קרעכצט, און אַ שוואַרצער וואַלקען האָט צוגעדעקט זיין פנים,
 און ברייטע קנייטשען האָבען זיך געלעגט אויף זיין גרויסען וויי-
 סען שטערן.

איך האָב דאָס געהאַלטען פאַר אַ גרויסער עולה פונ'ם רבונר-
 של-עולם, וואָס ער האָט צוגענומען ביי אונז אונזער אייגענע דירה...

— איך בעט דיך, זאָלסט מיר געזונט זיין, וואָס וועלען מיר
 טהון מיט אַ סוכה?

אזוי רופט זיך אָן די מאַמע צום טאַטען אין איינעם פון די עשרת-ימית-שובה.

— דו קעהרט אַראַי וועלען זאָגען: וואָס וועלען מיר טהון אָהן אַ סוכה?

אזוי ענטפערט איהר דער טאַטע, כלומרשט מיט אַ שפאַס, און איך זעה, אַז עס קאָסט איהם געוונד; איך זעה, אַז ער קעהרט זיך אָפּ אויף אַ זייט, מע זאָל נישט זעהן זיין פנים, וואָס איז בעד דעקט מיט אַ פינסטערער שוואַרצער המאַרע, און די מאַמע שנייצט די נאָז אין פאַרטוך, שלינגט די טרערען, און איך — אויף זיי קר קענדיג, פלוצים קעהרט זיך אויס דער טאַטע מיט'ן פנים צו אונז עפּים זעהר לעבעדיג.

— שאַ! מיר האָבען דאָך דאָ עפּים אַ שכן משה.

— "שוין איין מאָל משה"? — העלפט איהם אונטער די מאַמע, און איך ווייס נישט, צי זי לאַכט, צי זי מיינט דאָס ערנסט? אפנים, אַז ערנסט, וואָרום אין אַ האַלבער שעה אַרום דרעהען זיך אַרום ביי דער שטוב אַלע דריי, דאָס הייסט: דער טאַטע און משה און הערשקע מאַמצים, אונזער בעל-הבית, און מע זוכט איין אָרט, וואו צו שטעלען די סוכה.

ד.

הערשקע מאַמצים'עם דירה איז אפילו אזוי אַ גאַנץ פיינע דירה, נאָר איין חסרון: זי שטעהט אין דרויסען און האָט נישט קיין פּיצעל הויף. זי זעהט-אויס, ווי מע האָט זי פּערלאָרען אין מיטען גאַס: עמיצער איז געגאַנגען און האָט פּערלאָרען אַ דירה. אָהן אַ הויף, אָהן אַ הויז, אָהן אַ דאַך, די טיר פון יענער זייט געסעל, ווי אַ קאַפּ פאַטע מיט'ן סטאָן פון פאַרענט און מיט די קנעפלעך פון הינטען — און רעדט מיט הערשקע'ן, וועט ער אייך פּערקלאָפּען דעם קאָפּ מיט זיין דירה: ווי אזוי ער האָט זיך געלאָרען פאַר דער דירה, ווי אזוי ער האָט אויסגעלאָרען די דירה, ווי אזוי מע האָט געוואַלט צונעמען

ביי איהם די דירה, ווי אזוי ער האָט זיך געשלאָגען פאַר דער דירה, און ווי אזוי די דירה איז געבליבען זיין דירה...

— וואו רעכענט איהר, רב משה, צו שמעלען די סוכה? —

פרעגט דער טאטע ביי „שׂוין איין מאָל משה'ן“, און „שׂוין איין מאָל משה“, פערריסען דאָס היטעל און פערטראַכט, ווי אַ גרויסער אַרכיטעקטאָר, וואָס בעקלערט זעהר אַ גרויסען פלאַן, ווייזט מיט ביידע הענד פון דאָנען אַהער און פון דאָרטען אַהין, און וויל גע- בען צו פערשטעהן, אַז ווען די דירה שמעהט נישט אין דרויסען און האָט אַ הויף, פערשפּאַרט מען דעמאָלט צוויי וועגער, און די סוכה ווערט ביי איהם פאַרטיג אין איין טאָג — וואָס זאָג איך אין איין טאָג? אין איין שעה! נאָר אזוי ווי די דירה האָט נישט קיין הויף און מע דאַרף האָבען פיער וועגער, וועט דאָס ביי איהם אַביסעל געדויערען, נאָר דערפאַר וועט דאָס זיין אַ סוכה — שׂוין איין מאָל אַ סוכה! דער עיקר, ס'זאָל נאָר זיין מאַטריאַל.

— מאַטריאַל וועט זיין, האָט איהר זשע אינסטרומענטען? —

פרעגט איהם הערשקע.

— אינסטרומענטען וועלען זיך געפינען, האָט איהר זשע גע-

הילץ? — פרעגט איהם משה.

— געהילץ איז פאַרהאַן, האָט איהר זשע צווייטעס? — פרעגט

איהם הערשקע.

— צווייטעס קאָן מען קריגען, האָט איהר זשע סכך? — פרעגט

איהם משה.

— עפּים זענט איהר מיר היינט צו „דאָסיג“! — מאַכט

הערשקע.

— צו וואָסיג? — פרעגט איהם משה און קוקט איהם גלייך

אין די אויגען אַריין, און ביידע צעלאַכען זיי זיך.

ה.

נאָר אַז הערשקע מאַמזים האָט געבראַכט צו שלעפען די ערשטע עמליכע ברעמלעך מיט די ערשטע פאַר קלעצלעך.

האָט „שוין איין מאָל משה“ געזאָגט, אַז עס וועט, אַם ירצה השם, זיין „שוין איין מאָל אַ סוכה“. און איך בין געווען זעהר נייגיעריג צו וויסען, ווי אזוי וועט ער דאָס מאַכען פון די דאָזיגע עטליכע ברעטלעך מיט די פּאַר קלעצלעך אַ סוכה? איך האָב מיך אויסגעבעטען ביי דער מאַמע, זי זאָל מיך לאָזען זיין דערביי, בשעת משה וועט מאַכען די סוכה, און ביי משה'ן אַליין האָב איך דאָס באַלד גע'פּוּעל'ט; נישט נאָר ער האָט מיר ערלויבט צו זיין דערביי, אדרבה — ער האָט מיר געזאָגט, איך זאָל איהם זיין אַ „פּאַמעטש“, דאָס הייסט, איך זאָל איהם העלפען דערלאַנגען און עוואַלטען וואָס ער וועט מיר הייסען.

סע פּערשטעהט זיך, אַז איך בין פון אזאַ מעשה געווען אויפ'ן זיעבעטען הימעל, אַ קלייניגקייט — איך וועל העלפען בויען אַ סוכה! און געהאַלפען האָב איך זעהר אַ סך: געהאַלפען מאַכען מיט די ליפּען, בשעת משה האָט געקלאָפּט מיט'ן האַמער, געהאַלפען געהן אין שטוב אַריין גלייך מיט איהם עסען, געהאַלפען שרייען אויף די איבעריגע קינדער, זיי זאָלען אונז ניט שטעהרען די אַר-בייט, און געהאַלפען אונטערטראַגען איהם אַלע מאָל דעם האַמער, בשעת ער האָט בעדאַרפט דעם זאַסטופּ, און דערלאַנגען איהם די אַפּצוויינגע, בשעת ער האָט בעדאַרפט האָבען אַ צוויאַקס. איין אַנדערער אויף זיין אָרט וואָלט פאַר אַזאַ מין „העלפען“ מיט אַזאַ מין „אונטערטראַגען“ געוואָרפען אין קאַפּ אַריין דעם האַמער אָדער די אַפּצוויינגע; נאָר „שוין איין מאָל משה“ איז געווען אַ מענש אָהן אַ גאַל; איהם האָט נאָך קיינער נישט געהאַט די זכיה צו זעהן, ער זאָל זיין אין כּעס.

— כּעס, האָט ער געזאָגט, איז עבודה-זרה; אזוי ווי די עבודה-זרה העלפט, אזוי העלפט כּעס...

און מחמת איך בין געווען זעהר פּערטיעפּט אין דער אַרבייט, האָב איך גאַרנישט בעמערקט, ווי אזוי און פון וואָסערע נסים ס'איז ביי אונז פאַרטיג געוואָרען די סוכה.

— קום, וועסט דו זעהן די סוכה, וואָס מיר האָבען אויסגע-
 בויעט! — אזוי זאָג איך דעם טאַטען און שלעפּ איהם אַרויס פֿאַר
 דער פּאַלע אין דרויסען אַרויס, און דער טאַטע קוועלט־אָן פֿון אונ-
 זער אַרבייט. קוקט אויף משה'ן מיט אַ שמויכעלע און זאָגט צו
 איהם, בעווייזענדיג אויף מיר:

— האָט איהר האָטש געהאַט פֿון איהם, רב משה, אַ שטיקעל
 „פּאַמעטש“?

— שוין איין מאָל אַ „פּאַמעטש“! — זאָגט משה און קוקט
 אַרויף אויפ'ן דאָך פֿון דער סוכה מיט יסורים. — אונזער הערשקע
 זאָל שוין ברענגען צו טראָגען דעם סכך, וואָלט שוין געווען שוין
 איין מאָל אַ סוכה!

1.

הערשקע מאַמזיס האָט אונז געפיהרט מיט'ן סכך, אָפּגעלעגט
 פֿון טאָג אויף טאָג, ביז גאָט האָט געהאַלפֿען דעם טאָג פֿון ערב
 סוכות, האָט ער געבראַכט צו פיהרען אַ וואָגען מיט דינע, דינע שמע-
 קעלעך, אַ מין קאַמיש, וואָס וואַכסט ביי אונז אויף יענער זייט טייך
 אין געמיינעכטס, און מיר האָבען זיך גענומען דעקען די סוכה; דאָס
 הייסט, דעקען האָט געדעקט משה אַליין, און איך האָב געהאַלפֿען
 צעטרייבען די ציענען, וואָס האָבען זיך צוגעהאַפֿט צום דאָזיגען
 סכך, ווי צו עפּיס רעכטס. איך ווייס נישט, וואָס פֿאַר אַ מעם
 האָבען זיי געפונען אין די דאָזיגע ביטערע, גרינע שמעקעלעך.

מחמת הערשקע מאַמזיס'עם שטוב שמעהט אין דרויסען, דאָס
 הייסט, אין אַ רשות־הרבים, איז פֿון די ציענען געווען נישט אָפֿ-
 צוטרייבען זיך. אָט האָט איהר אַוועקגעטריבען איינע, איז געקו-
 מען די אַנדערע, נאָך נישט אַוועקגעטריבען די אַנדערע — אַהאָ,
 אָט איז שוין די ערשטע נאָך אַ מאָל אויסגעוואַכסען!

איך האָב זיי געטריבען מיט שמעקענס:

— אַ קאָזא, וואָן פֿון דאַנען! ווייטער ביזט דו דאָ, דו נאָ-
 רישע ציענ? אַ קאָזא!

דער רוח ווייסט זיי, פון וואָנען זענען זיי געוואָהר געוואָרען, אז ס'איז ביי אונז פאָרהאָן גרינער סכך! אַפּנים, זיי האָבען גע- געבען צו וויסען איינס דאָס אַנדערע — נישט אַנדערש; וואָרום עס האָבען זיך צענויפגעקלויבען אַרום אונז אַלע ציעגען פון דער גאַנצער שטאָרט, און איך, איינער אַליין, האָב געמוזט מיט זיי אַלע מלחמה האַלטען!

אז גאָט האָט געהאַלפּען, דער גאַנצער סכך איז שוין געלעגען אויף דער סוכה, זענען די ציעגען געבליבען שטעהן, ווי די נאַרָאָנים, געקוקט אַרויף מיט נאַרישע אויגען און נאַריש גע'מעלה-גרה'ט. איך האָב דערלעבט אָן זיי אַ נקמה און האָב זיך אָנגערופען צו זיי: — פאַר וואָס שלעפּט איהר איצטער נישט קיין סכך, נאַרישע ציעגען?

עס ווייזט אויס, אז זיי האָבען מיך פּערשטאַנען: זיי האָבען זיך איינציגווייז אָנגעהויבען צעגעהן זוכען זיך איין אַנדער עוברא, און מיר האָבען זיך גענומען אויספּוצען די סוכה פון אינוועניג, קודם כל האָבען מיר אויסגעשאַטען די ערד מיט געלען זאַמד; נאָכ- דעם האָבען מיר אַרומגעהאַנגען די ווענד מיט אַלערליי קאָלדרעס פון אַלע דריי שכנים, און דאָרט, וואו עס האָט נישט געהאַפּט קיין קאָלדרעס, איז געהאַנגען אַ שאַל, און אז עס האָט נישט געהאַפּט קיין שאַלען, איז געהאַנגען אַ טישטוך אָדער אַ ליילעך; און ערשט נאָכדעם האָבען מיר אַרויסגעטראָגען די טישען מיט די בענקלעך, די לייכטער מיט די בענשליכט, דאָס געפּעס מיט די מעסערס מיט די גאַפּלען מיט די לעפּעל, און אַלע דריי בעל-הבית'טעס זענען גע- גאַנגען בענשען ליכט און מאַכען אַ ברכה „לישב בסוכה“.

ז.

מיין מאַמע, עליה השלום, איז געווען אַ אירינע, וואָס האָט ליעב געהאַט וויינען. ימים נוראים — דאָס זענען געווען אַ י ה ר ע ימים טובים, און פון זינט מיר האָבען פּערשפּיעלט אונזער אייגענע

דירה, האָבען זיך איהר די אויגען נישט אויסגעטריקענט אויף קיין מינוט. דער טאטע, וואָס איז אליין אויך אַרומגעגאַנגען אָהן אַ קאַפּ, האָט דאָס נישט געוואָלט לידען, איהר געזאָגט, זי זאָל מורא האָבען פאַר גאָט. זי זאָל נישט זינדיגען, וואָרום ס'איז פאַרהאַן נאָך ערנערס, דאַנקען גאָט דערפאַר... נאָר דאָ אין סוכה, בשעת ליכט־בענשען, האָט זי פערשטעלט די אויגען מיט בירע הענד און האָט געקאַנט וויינען און וויינען שטילערהייד, קיינער זאָל נישט וויסען, אז זי וויינט. נאָר נישט מיך נאַרט מען: איך האָב גאַנץ גוט געזעהען, ווי די פלייצעס טרייסלען זיך איהר און טרערען ריי נען דורך די ווייסע, דינע פינגער, און זיי פאַלען אויפ'ן ווייסען טישטוך. און איך ווייס אפילו וואָס זי וויינט!... איהר גליק, וואָס דער טאטע גרייט זיך אין שוהל אַרײַן, טהוט־אָן די שבת'דיגע, שוין אפילו צעהאַקטע, נאָר פאַרט זיידענע קאַפּאַטע, נעמט זיך אַרום מיט'ן געפלאַכטענעם זיידענעם גאַרטעל, שמעקט־אַרײַן בירע הענד אין גאַרטעל אַרײַן און מיט אַ טיעפען יום־טוב'דיגען אַפּץ זאָגט ער צו מיר:

— קום, לאָמיר געהן. שוין צייט געהן אין שוהל אַרײַן דאוונען. איך נעם די סידורים מיט די מחזורים, און מיר לאָזען זיך מיט'ן טאַטען אין שוהל אַרײַן, און די מאַמע בלייבט דאוונען אין דער היים, און איך ווייס פריהער וואָס זי וועט טהון: זי וועט זיך קאָנען גוט אָנוויינען! והראיה, אז מיר זענען געקומען צוריק און אַרײַן אין סוכה אַרײַן מיט'ן שענעם ברייטען „גוט־יום־טוב“, און דער טאטע האָט זיך געשמעלט מאַכען קידוש, דעם שענעם יום־טוב'דיגען קידוש מיט'ן שענעם יום־טוב'־דיגען ניגון, האָב איך זיך צוגעקוקט צו איהרע אויגען — זענען זיי געווען דויטליך און אונטערגעשוואַלען די קישעלעך פון אונטען. אויך די נאָז האָט שטאַרק געגלאַנצט, געבלישטשעט — און דאָך האָט זי מיר אויסגעוויזען שען, ווי די מוטער רחל, אָדער ווי אַביגיל, אָדער ווי די מלכה שבא, אָדער ווי אסתר המלכה. און קוקענדיג אויף איהר, דערמאָן איך מיך אָן אַלע אונזערע שענע אירישע טעכ־

טער, די יפתתואר'ס, וואָס איך בין מיט זיי פאַרפריה בעקענט געוואָרען אין חדר. און קוק איך אויף מיין שענער מאַמען מיט איהר שען קלאָר-ווייס פנים, וואָס שיינט-ארויס פון דער שענער זיידענער יום-טוב'דיגער פעטשיילע, מיט איהרע שענע גרויסע פערזאָרגטע אויגען, פערקלעהמט מיך ביי'ם האַרצען, וואָס אַזעלכע שענע אויגען דאַרפען שטענדיג וויינען, וואָס אַזעלכע שענע ווייסע הענד דאַרפען נעכאָך אַליין קאַכען און באַקען, און עס פערדריסט מיך אויפ'ן רבונר-של-עולם, פאַר וואָס ער גיט אונז נישט קיין געלד אַ סך, און איך בעט ביי גאָט, ער זאָל מיך בעגליקען, איך זאָל גע- פינען עפּים אַיין אוצר פון אַ סך גאָלד און דימענטען מיט בריי- ליאַנטען, אָדער לאָז קומען משיח, וועלען מיר אַלע געהן קיין ארץ- ישראל, און דאָרטען וועט דאָך שוין אונז אַלעמען זיין גוט!...

אַזוי טראַכט איך מיר, און מיינע געדאַנקען הויבען מיך אויף און פערטראַגען מיך ווייט-ווייט, אַהין, צו מיינע גילדענע חלומות, וואָס איך וועל זיי נישט פערבייטען אויף כל הון דעלמא. און דער שענער יום-טוב'דיגער ניגון פונ'ם טאַמענ'ס שענעם יום-טוב'דיגער קידוש גיסט זיך מיר אַריין אין די אויחערען אַריין:

כי בנו בחרת,
ואותנו קדשת
מכל העמים!...

און איך פערשטעה די טייטש פון די דאָזיגע שענע, גוטע ווערטער:
דען אונז האָסט דו אויסדערוועהלט,
און אונז האָסט דו אויסגעקלויבען
פון אַלע פעלקער!...

אַ קלייניגקייט, אַ פּאָלק אַ מיוחס ביי גאָט? אַ פּאָלק אַ בן- יחיד? און עס ווערד מיר גוט אויפ'ן האַרצען: פונ'ם דאָזי- גען גלויקליכען אויסדערוועהלענען פּאָלק! און עס שטעלט זיך מיר פאַר, אַז איך בין אַ פריניץ... יאָ, אַ פריניץ, און די סוכה — דאָס איז אַ פּאַלאַץ, און דאָ רוהט די שכינה, און

דאָ זיצט מױן מאַמע די יפּת־תּוואַר, די מלכה שבא, און דאָ וועלען מיר מאַכען מאָרגען, אַם ירצה השם, דעם שענעם „שהחיינו“ איבער דעם שענסטען פּון אַלע פּירות, איבער'ן אתרוג — אַך, ווער קאָן זיך צו מיר גלייכען? ווער קאָן זיך צו מיר גלייכען?!

ה.

נאָכ'ן טאַטען מאַכט קידוש „שוין איין מאָל משה“ — נישט דער קידוש, וואָס ביי'ם טאַטען, אָבער גאָר לא! און נאָך איהם — דער בעל־הבית אַליין, הערשקע מאַמזים, — אַ פּראָסטער איד, אַ פּראָסטער קידוש. און מיר געהען זיך וואַשען און מאַכען המוציא, און אַלע דריי בעל־הבית'טעם ברענגען צו טראָגען די גוטע, וואַ־רעמע, פּרישע, געפּעפּערטע, מחיה־שמעקעדיגע פּיש — און אים־ליכער זיצט זיך מיט זיין געזינדעל ביי זיין טיש. אַ סך קוילעטשען. אַ סך הענד טונקען־אַיין ווייכען קוילעטש אין הייסער פּיש־וויך. אַ סך מייילער עסען. און אַ ווינטעל בלאָזט־אַריין אין סוכה דורך די דינע שוואַכע ווענטלעך און דורכ'ן שימערען סכּה, און די ליכט־לעך שמעלצען זיך, און אַלע עסען, עסען געשמאַק די יום־טוב־דיגע סעודה — און עס שמעלט זיך מיר פּאַר, אַז ס'איז נישט קיין סוכה, נאָר אַ פּאַלאַץ, אַ גרויסער, אַ ליכטיגער פּאַלאַץ, און מיר, אירען, מיוחסים, פּרינצען, בני־יהודים, זיצען דאָ און עסען און מהוען זיך אָן וואוילטאָג, „אַשריכם, ישראל! וואויל איז צו אידך, אידע־לעך! — טראַכט איד מיר. — קיינעם איז נישט אַזוי גוט, ווי אַיך! מכות האָט נאָך עמיצער אַ זכּיה צו זיצען אין אַזאַ שענער סוכה, געדעקט מיט גרינעם סכּה און אויסגעשאַטען מיט געלען זאַמד און בעהאַנגען מיט די שענסטע קאָלדרעס פּון דער וועלט, און אויפ'ן טיש יום־טוב־דיגע קוילעטשען מיט אמת גוטע יום־טוב־דיגע פּיש, וואָס דאָס אַליין איז אַ מאַכל־מלכים; היינט ווער שמועסט, אַז מע זועט נאָך...“ פּלוצים — טררראַך! דער גאַנצער דאָך מיט'ן סכּה — אויף אונזערע קעפּ; און נאָכ'ן דאָך — איין וואַנד און די אַנדערע

וואנד בויגען זיך, פאלען כורעים, און עפּים אַ ציעג פליהט פון אויבען אַראָפּ גלייך אויף אונז, און מיט אַ מאָל ווערד פינסטער-חושך, אַלע ליכט אויסגעלאָשען, אַלע טישען איבערגעקעהרט, און מיר אַלע, מיט די קוילעטשען, מיט'ן געפּעס, מיט דער ציעג, ליגען אין זאַמד. און די לבנה שיינט, און די שטערען קוקען, און די ציעג חאַפט זיך אויף מיט שרעק אויף די דינע פיסלעך, בלייבט שטעהן אַ וויילע און קוקט זיך אַרום מיט נאַרישע אויגען, ווי אַ זינדיגער מענש, און באַלד חאַפט זי די פיס אויף די פלייצעס און מאַרש, ווי איין עזות-פנים, איבער טישען און איבער בענק און איבער קעפּ מיט אַ געשריי: „מע-ע-ע!“ די ליכט אַלע אויסגעלאָשען, דאָס געפּעס צעבראַכען, די קוילעטשען אין זאַמד, מיר אַלע איבער-געשראָקען אויף טוירט, די ווייבער קוויטשען, די קליינע קינדער וויינען — אַ חורבן! איין אמת'ער חורבן!

* * *

— אַ שענע סוכה האָט איהר אַנידערגעשטעלט, — זאָגט צו אונז נאָכדעם דער בעל-הבית, הערשקע מאַמזיס, מיט אזאַ טאָן, גלייך ווי מיר וואָלטען ביי איהם גענומען פאַר דער סוכה מי יודע וויפיעל, — אז איין ציעג האָט זי געקאָנט אַנידערלעגען. אַ שענע סוכה!

— שוין איין מאָל אַ סוכה! — זאָגט „שוין איין מאָל משה“, שטעהט ווי איין אויסגעפאַטשטער און בעטראַכט מיט קאָפּ, פון וואַנען, אייגענטליך, האָט זיך גענומען דער דאָזיגער חורבן. — שוין איין מאָל אַ סוכה!

— יא, שוין איין מאָל אַ סוכה! — קרימט איהם איבער דער בעל-הבית מיט ססהמות, און אַלע העלפען איהם אונטער אין איין קול:

— שוין איין מאָל אַ סוכה!...

די ערשטע קאָמונע

א מעשה לכבוד פסח

געשריבען אין יאהר 1904

די ערשמע קאמונע

קאפיטעל א.

א מענש ווערד מיט א לס דינג געוואָהנט.

הערט איהר? ס'איז גאָר נישטאָ די צרה אויף דער וועלט, וואָס אַ מענש זאָל מיט איהר ניט קאָנען געוואָהנט ווערען. דאָכט זיך, וואָס קאָן שוין זיין ערגער פון צייהנוועהטיג? פון דעסטוועג גען קאָן איד אַיך ברענגען אַ ראיה פון מײן רבי'ן רב מאָניש. מײן רבי רב מאָניש האָט געזאָגט, אַז ווען ער זאָל חלילה לײדען אויף צייהנוועהטיג, וואָלט ער זיך אַ מעשה אָנגעהאָן. כַך הוה. אַז ס'איז געקומען די צייט, וואָס ער האָט אָנגעהויבען רייסען זיך אויף די צייהן, האָט ער תחילת געשריגען ניט מיט זיין קול, געד קראַכען אויף די גלייכע ווענד, אַרומגעטאַנצט איבער דער שטוב און צעטריבען דעם גאַנצען חדר אַהיים. אויף מאָרגען, אַז מיר זענען געקומען אין חדר אַרײן, האָבען מיר איהם געטראָפּען מיט אַיין אונטערגעבונדענער באַק און מיט אַיין אויפגעטראָגענער לײב, און ער האָט שוין געקרעכצט שטילערהייד. אויף איבערמאָרגען זענען שוין געווען ביי איהם אַרומגעלעגט ביידע באַקען מיט קיר שעלעד, דאָס פנים האָט געגלאַנצט, ווי בעשמירט מיט פּומער, און געזעסען איז ער שטיל, ווי אַ קעצעלע, ניט אַרויסגעלאָזט אַפילו קיין פיפּס.

— וואָס הערט זיך, רבי, מיט אַייער צאָהן?

— וואָסער צאָהן? — מאַכט צו אונז דער רבי מיט אַ ביטער
 שמייכלעך: — עס רייסען מיך שוין, ברוך השם, אַלע צייהן.
 איך האָב דאָס אייך געבראַכט אַהער, בכדי עס זאָל אייך קיין
 חידוש ניט זיין, וואָס מיר זענען זיך געוואָהנט געוואָרען מיט הערש-
 קע מאַמזיס'עס דירה, כמעט פּערגעסען שוין, אז מיר האָבען גע-
 האַט אַמאָל איין אייגענע דירה, אַ גרויסע דירה, אַ שענע דירה,
 מיט אַ הויף, און מיט אַ גאַרטען, און מיט אַ סוכה, און מיט אַ
 שפּיזאַרני, און מיט וואָס ניט? אמת, די מאַמע האָט נאָך אַלץ
 גאַנץ אַפּט אונטערגעזיפּצט און געגעבען אָנצוהערעניש דעם טאָ-
 טען, אז ס'איז נישטאָ וואו עפּים אַוועקצולעגען פון דאַנען אַהין.
 דערויף האָט איהר דער טאַטע, געוויינטליך, אָדער גאָר ניט גע-
 ענטפּערט, אָדער געענטפּערט מיט אַ זיפּץ, און אז זי האָט איהם
 גוט דערגאַנגען מיט ווערטער, אויסגעוויזען מיט ראיות, אז אין
 בעל־הבית־שקייט מוז מען האָבען אַ שטיקעל קעמערעל, האַטש אַ
 ווינקעלע אַ בעזונדערס, האָט איהר דער טאַטע אַ זאָג געטהאָן:
 „זינדיג ניט, דאַנקען גאָט דערפאַר.“ און דאָס איז שוין געווען
 אַ תירוץ אויף אַלסדינג: אויף דעם, וואָס זיי דאַרפען, דריי בעל-
 הבית'טעס, שטעהן ביי איין אויווען; אויף דעם, וואָס אַלע דריי
 שכנים בעדאַרפען שעפען וואַסער פון איין דייזשקע און גיסען אין
 איין פּאַמעניצע; אויף דעם, וואָס פאַר אַלע עופות איז פאַרהאַן
 סך הכל איין שטייג, און אויף דעם, וואָס אז עמיצענ'ס ציעגען
 טהוען־אָן שאַדען — ווייסט מען אפילו ניט וועמענ'ס.
 — צביה־לאה, אייער ציעג טהוט מיר צום טוידט: זי האָט
 מיר היינט גע'פּטר'ט דאָס מילכיגע טעפעל! — קלאַנט זיך די
 מאַמע פאַר דער בעל־הבית'טע.
 — און אז אייער ציעג האָט מיר נעכטען אויסגעזעצט אַ טאַפּ-
 ליע? — ענטפּערט איהר אָפּ צביה־לאה, אַ אידניע אַ גראַבע מיט
 אַ קול פון אַ מאַנסביל.
 — פון וואַנעט ווייסט איהר, אז י י י | ציעג האָט אייך
 אויסגעזעצט אַ טאַפּליע? — זאָגט די מאַמע.

— פון וואַנעט ווייסט איהר, אַז מײַן ציענ האָט אײַך
 צעבראַכען דאָס טעפּעל? — זאָגט צביה־לאַה.
 — מיינע געווים ניט! — מישט זיך אַרײַן די דריטע שכנה,
 אַ קליין ווייבעל מיט שוואַרצע אויגעלעך, וואָס הייסען הייסט זי
 פּערעלע, און רופּען רופּט מען זי „שוועבעלע“, דערפאַר, וואָס זי
 צינדט זיך גיך אָן און ווערד באַלד פּערלאַשען — פּונקט דער היפּך
 פּון איהר מאַן, אונזער אַלטען בעקאַנטען משה, דער וואָס מע רופּט
 איהם „שוין איין מאָל משה“. איהר דאַרפט איהם געדענקען פּונם
 פּערגאַנגענעם סוכות, אויב איהר האָט געלייענט מיין מעשה „שאַין
 איין מאָל אַ סוכה“.

קאַפיטעל ב.

אַ ים שכנות — וואָלוועל של יערס.

די וואָס מיינען, אַז די דריי שכנות, וואָס זענען געשטאַנען
 ביי איין אויווען, גענומען וואַסער פּון איין דייזשקע, געגאַסען אין
 איין פּאַמעניצע און אזוי ווייטער, האָבען חלילה שטענדיג געהאַט
 צווישען זיך אַ שלעכט לעבען, — האָבען זיי אַ גרויסען מעות.
 אמת, מע קאָן ניט זאָגען, אַז ס'איז ביי זיי געווען אַ לעבען ווי
 אונטער'ן אויווען; מע זאָל זיך, הייסט דאָס, שטאַרק ליעב האָבען,
 חלש'ען איינס נאָך דאָס אַנדערע — דאָס אויך ניט. אַ מענש איז
 אומערום, קודם כל, נישט מעהר ווי אַ מענש, און מענשען בכלל
 האָבען זיך ליעב נאָר פּון דערווייטען. די אַלע שענע בילדער, וואָס
 מענשען מאַהלען אָפּ, ווי אזוי מע וועט לעבען אַמאָל אַלע אינ-
 איינעם גאַנץ ברידערליך, אַלע אויף איין קעשענע, מע וועט צע-
 שטיסען די שווערטען אויף גראַבאַייזענס און די ביקסען אויף
 שניידמעסערס, און מע וועט זיך מעהר נישט קריעגען, נישט זירלען,
 נישט טהון אויף צירלהכעים, לעבען ווי גאָט אין אָרעם — דאָס
 אַלסדינג וועט זיין, אַז משיח וועט קומען. און ביז דעמאָלט וועלען

דריי שכנות, וואָס שטעהען ביי איין אויווען, מוזען אַמאָל צעקריע-
גען זיך, צעאַמפּערען זיך, רעכט אויסזידלען זיך און אפּשר נאָך
עפּים ערגער אויך...

מילא, פון צביה־לאה'ן, הערשקע מאַמציס'עס ווייב, שמועסט
מען ניט. זי איז דאָך די בעל־הבית'טע פון דער שטוב, האָט איין
אייגענע „נחלה“, מיינט זי גלאַט, אז אַלע בעדאַרפּען האָבען פאַר
איהר דרך־ארץ, און אָהן אַ „זייט־זשע מוחל“ טאָר מען נאָר מיט
איהר ניט רעדען. ביי מיין מאַמען האָט זי דאָס דוקא גע'פּוועל'ט;
מיין מאַמע רעדט נאָר אַנדערש נישט מיט איהר:

— זייט־זשע מוחל, צביה־לאה, די פּאָמעניצע איז שוין פּול,
ווי איין אויג.

אָדער:

— זייט זשע מוחל, צביה־לאה, אייער יוד־טעפּעל האָט זיך
געשטעלט אין אויווען פּאָפּעריק, און איהר האָט שוין אַ גוט אויג,
ניט קיין יוד.

אָדער:

— זייט־זשע מוחל, צביה־לאה, אייער קליינינקער האָט שוין
דאָרטען מחילה אָנגעאַרבייט אַ שענע חתונה!...

דערפאַר טאַקי האַלט צביה־לאה פון מיין מאַמע איין עולם
ומלואו, און זי זאָגט דאָס איהר אַלע מאָל אין די אויגען, בשעת
זי צעקריעגט זיך מיט דער דריטער שכנה, מיט פּערעל'ע'ן.

— איהר ווייסט, בתי־לעבען, — זאָגט זי צו איהר מיט אַ זיס
שמייכעל: — איהר ווייסט, פאַר וואָס איך האַלט מיט אייך אזוי?
נאָר דערפאַר, וואָס איהר זענט ניט קיין שוועבעלע.

פּערעלע פּערשטעהט דעם שטאָך, רופּט זי זיך אָן הויך צו מיין
מאַמע, און אויך זיס, ווי קאַנדעלצוקער:

— ווייסט איהר, בתי־לעבען, פאַר וואָס איך האָב אייך אזוי
ליעב? נאָר דערפאַר, וואָס איהר האָט ניט קיין אייגענע „האַטע“,
וואָס סע רינט פון די ווענד און סע קאַפּעט פון דער סטעלי, און

וואָס איהר מיינט ניט, אַז מע שפּיעלט זיך מיט אייך דער מלאך-
המות.

און אזוי טענה'ען זיך אויס ביידע ווייבער מיט מיון מאַמע,
געבען איהר צו פערשטעהן, פאַר וואָס מע האָט זי ליעב, און רע-
כענען איהר אויס אַזעלכע מעלות, וואָס האָבען ניט קיין שיעור.
די גרעסטע פון אַלע מעלות אָבער, וואָס מיון מאַמע האָט
באמת, איז די מעלה, וואָס זי האָט ליעב שלום. זי צענעמט די
צדדים, פעררעדט זיי די צייהן.

— וואָס טויג אייך, זייט'זשע מוחל, מיר דערצעהלען, פאַר
וואָס איהר האָט מיך ליעב? איהר דערצעהלט מיר בעסער, זייט-
זשע מוחל, צביה-לאה-לעבען, ווי אזוי איז אייך געגאנגען מיט'ן
לעצטען טראַגען
אָדער:

— איהר דערצעהלט אונז בעסער, זייט'זשע מוחל, פערעל-
קרוין, נאָך אַ מאָל, פאַר וואָס האָט איהר זיך צעקריגעט איבער-
אָרניעס מיט אייער שוועגערין רחל'ע די גרינע? איהר האָט דאָך
ניט לאַנג איבערגעבעטען זיך מיט איהר!

יא, ווען ניט מיון מאַמע, וואָלט געווען, ווי מע זאָגט, דריי
שלייערס אַ גראַשען. ס'איז אזוי אויך געווען, מאָהלט אייך, גענוג
בזיונות, אַ מיון מאַמע, וואָס האָט, זאָגט זי, קיינמאָל ניט געהערט
קיין גראַבחיט, בעדאַרף אויסהערען אַ זעלכע ווערטער מיט
אַ זעלכע קללות, און מיט איהרע אייגענע הענד צענעמען די
דאָזיגע צוויי ווייבער, וואָס אַז זיי ווערען אין כעס, זענען זיי ער-
נער, זאָגט זי, פון די חיות רעות; זיי זענען גרייט איינס דאָס אַנ-
דערע אָדער אָפּבייסען די נעז, אָדער אַרויסרייסען די אויגען! ווי-
פיעל געזונד דאָס קאָסט דער מאַמע — דאָס ווייס אַ י. ד. אַיך
האָב ניט איין מאָל געטראַפּען די מאַמע זיצען און וויינען (אויף
אַלסדינג וויינט זי) און בעקלאַגען זיך אויף וואָס פאַר אַ לעבען
זי איז איבערגעקומען! און קומט דער טאַטע, ווישט זי אויס די
אויגען, גלייך ווי גאָרניט געווען.

— וואָס איז? — פּרעגט זי דער טאַטע דערשראַקען.
 — וואָס „וואָס איז“? — מאַכט די מאַמע תּמ'עוואַט'נ.
 — וואָס ביזט דו פאַרוויינט?
 — איך? — זאָגט די מאַמע כלומרשט פּרייליך, און טרערען
 קייקלען זיך פון איהרע שענע אויגען איבער איהרע ווייסע שענע
 באַקען. ווען איך שעם זיך ניט פאַר'ן טאַטען, פאַל איך איהר אויפ'ן
 האַלז און קוש איהר אויס יעדעס גליעד, מיין טייערער-טייערער
 מאַמען!

קאַפיטעל ג.

מע רעדט פון קליינווארג און פון
ווייבער.

און מיר, קליינווארג, קינדער פון די דריי שכנים אין איין
 שטוב, ווערען דאָך אודאי וואָס ווייטער אַלץ נעהענטער, און מיט
 דער צייט — די לעצטע גוטע ברודער, ווי עס געהר צו זיין חברים!
 און איבערהויפט — די יונגלעך. אַרום און אַרום זענען מיר זיעבען
 יונגלעך. איך מוז אייך זיי אויסרעכענען ביי די נעמען: הערשקע
 מאַמציס'עס פיער בנים, צוויי רויטע און צוויי שוואַרצע — אייזיק,
 איציק, הילק און ישראל'יק; „שוין-איין-מאָל-משה'ס“ צוויי יונג-
 לעך — יואליקעל און שוואַליקעל; און איך — אברהמעל, דער מחבר
 פון דער דאָזיגער געשיכטע. אַחוץ די זיעבען יונגלעך, זענען פאַר-
 האַן זעכס מיידלעך: צוויי צביה-לאה'ס טעכטערלעך און ביידע
 מיט געלע הערעלעך: איסקע און ביילקע; און פיער פערעלע'ס מייד-
 לעך: רייזעלע און פויגעלע און חנה'לע און יענטעלע.
 די יונגלעך מיט די מיידלעך זענען צווישען זיך פיער מיט
 וואַסער. מע האָט זיך אַזוי פיינט, אַז ממש מע קאָן זיך איינס
 דאָס אַנדערע ניט אָנקוקען. טאַמער טרעפט זיך עפּים אין שטוב
 אַ שאַדען, לעגט מען אַרויף די באָד איינס אויף דאָס אַנדערע, די

יונגלעך אויף די מיידלעך און די מיידלעך אויף די יונגלעך. ביז מע הויבט זיך אָן געבען קלעפּ. מיר, יונגלעך, פּלאַנטען זיך איין אין די רויטע הערעלעך פון די מיידלעך, און זיי, די מיידלעך, מאַכען אזאָ קוויטשעריי, ביז עס קומט צו לויפען הערשקע מאַמזיס, אַ בייזער איר, וואָס האָט פיינט „ספּראַוועס“; ער גיט פעטש פון דער פּולער האַנד אויף אַלע זייטען: „פיטש-פּאַטש — זאָגט ער — אי ניקאַקד!“ אַ גליק, וואָס סע מישט זיך אַריין „שוין-איינ-מאַל-משה“, רייסט-אַרויס די יונגלעך פון הערשקע'ס הענד:

— לאָז שוין זיין איין מאָל איין עק!

אַ מאָדנער מענש דער „שוין-איינ-מאַל-משה“ — אַ סינדערשע נשמה ביי איהם. טאָג ווי נאַכט וואָלט ער זיך מיט אונז אָפּגע-געבען. פון העלפען אונז מאַכען, בויען, צענויפשטעלען, צענויפ-לעגען וכדומה — פון דעם שמועסט מען ניט; דערויף איז דאָך עפּים „שוין-איינ-מאַל-משה“ אַ בעל-מלאכה, וואָס האָט אַ שם אויף דער וועלט. ווי קאָן ער שטעהן און קוקען בשעת יענער שניצט, שניידט, טהוט עפּים? „געב אַהער, דו שייגעץ איינער, וועל איך דיר וויי-זען, ווי אזוי מע שניצט מיט אַ מעסער!“ — נאָר דאָס איז בלאַטע. איך דאַרף איך זאָגען בסוד, אז „שוין-איינ-מאַל-משה“ האָט זיך ניט געפּוילט פּערקאַטשען די פּאַלעס און האַפּען מיט אונז אינאיי-נעם אַ שפּיעל אין „קאַמער-קאַמער-הויז“, עקאַד-אונ-מקח“, „אום-צי-גראַד“ וכדומה. און מיט איהם שפּיעלען איז געווען, זאָג איך איך, אַ פּערגעניגען! פּרויליכער, ווי שמחת-תּורה! וואָס-זושע טהוט נאָט? בעדאַרף ער איהם געבען אַ ווייב פּערעלע, וואָס מע רופּט זי „שוועבעלע“, לאָזט זי איהם נישט מישען זיך צווישען קינדער. אָט איין אומגליק! איך וועל זאָגען מיט'ן לשון פון מיינ רבי'ן רב מאַניש. מיינ רבי רב מאַניש, אז די רביצין האָט איהם דעקוטשעט מיט געלד, פּלעגט ער זיך האַפּען ביי דער לינקער פּאה און שרייען: „גוואַלד! ווער האָט אויסגעטראַכט דאָס מין ווייב אויף דער וועלט?“... אין יענער צייט, ווען איך בין, למשל, קיסר און מע קומט צו מיר און מע פּרעגט מיך: וואָס טהוט מען מיט

ווייבער? — וואָלט איך געווים געזאָגט: מע זאָל זיי אַלע אויס-
קוילען, ווי די גענז, נאָר איינע זאָל מען איבערלאָזען — די מאַמע
מיינע.

אַצינד, אַז מיר האָבען זיך אַביסעל בעקענט מיט אַלע שכנים
און שכנות, וואָס זיצען ביי הערשקע מאַמזיס, און מיט זייערע
געזינדלעך, — געהען מיר אַריבער צום ענין העמשה, דאָס הייסט,
צו דער „קאָמונע“ גופא, פון וואָנען זי האָט זיך גענומען, ווי אזוי
זי איז געוואָרען, און וואָס מיט איהר איז געווען דער סוף.

קאָפיטעל ד.

ד ע ר ש ט ע ר ג ע ד א נ ק פ ו ן „ ק א מ ו נ ע “ .

ס'איז שוין לאַנג ידוע פאַר דער גאַנצער וועלט, אַז אַלע גרעס-
טע אידעען קומען אומגעריכט, דורך אַ קלייניגקייט. אויך די אידעע
פון „קאָמונע“ ביי אונזערע דריי שכנות איז געבוירען געוואָרען
אומגעריכט, דורך אַ נאַרישקייט. ס'איז אזוי געווען די מעשה:
באַלד נאָך פורים, אַז דער עולם האָט אָנגעהויבען שמועסען מכת
מצה אויף פסח און אויסרעכענען וויפיעל יעדער בעדאַרף האָבען
מעהל, האָט זיך געטראָפּען אַ מאָדנער נס: עס האָט זיך אַרויס-
געוויזען, אַז מיר אַלע בעדאַרפּען האָבען גלייך, ניט מעהר און ניט
ווינציגער. אָט האָט איהר אייך דעם חשבון פון אויבען-אויף: דער
טאַטע, די מאַמע און איך — זענען דריי איהרע, היינט וואַרטען מיר,
עס דאַרפּען קומען צו אונז געסט: מיין עלטערע שוועסטער אסנה
מיט איהר מאַן דניאל מיט דריי קינדערלעך פון אַ קליין שטעדטלעך
פון בעסאַראַביע (עס איז זיי היינט געבאָך נישט גוט די צייט און
זיי קלויבען זיך קיין אַמעריקא) — האָט איהר אַ קיימאָל פון אַכט
איהרע. היינט הערשקע מאַמזיס מיט'ן ווייב, מיט זייערע פיער
בנים און מיט צוויי טעכטערלעך — האָט איהר אייך פונקט אַכט.

איצט נעמט „שוין־איין־מאָל־משה׳ן“ מיט׳ן ווייב, מיט צוויי יונג-
לעך און פיער מיידלעך, — וויעדער אַ מאָל אַכט.
— פלאַי־פלאים I טאַקיי נאָר מן השמים I — האָבען אַ זאָג גע-
טהאָן די מאַנסבילען אויף צו־כלומרשט.

— אַ באַשערטע זאָך I — האָבען אונטערנגעהאַפט די ווייבער
שוין אַביסעל ערנסטער.

— הערט נאָר אויס, אידישע קינדער, טאָמער וואָלט געווען אַ
סברא, אַז מע זאָל מאַכען אויף די אַכט טאָג אַ מין יד־אחת?
אָזוי האָט זיך אַ זאָג געטהאָן איינער פון די מאַנסבילען, דאַכט
זיך, „שוין־איין־מאָל־משה“, און הערשקע מאַמצים האָט איהם אונט-
טערנגעהאַפט:

— אַ מין שותפות, בחברותא הייסט דאָס, וואָס גאָט גיט, אַבי
אינאיינעם, אי ניקאַקייך I

— אויף זייער לשון ווערד דאָס אָנגערופען „קאָמונע“. —
שטעלט־אריין דער טאַמע, און „שוין־איין־מאָל־משה“ מאַכט דע-
רויף אַ פּירוש, צעלעגט די זאָך אויף טעלערלעך:

— „קאָמונע“ הייסט: מיינס־דיינס, שלי־שליך, שלך־שלי, איין
שיסעל, איין קעשענע, איין דעה.

— ובפרט פּסח, — זאָגען שוין אַלע מאַנסבילען מיט איין
מאָל, — וואָס אַלע אירען עסען איין ברויט, די אָרעמע מצה, אַלע
אירען טרינקען איין משקה, צימוקים־וויין, און אַלע — צו פיער
כוסות, און אַלע עסען איין מאַכל, מרור, און אַלע זאָגען פון איין
הגדה. פּסח איז דער בעסטער יום־טוב. פּסח וואָלטען אַלע אירען
געמעגט מאַכען „קאָמונע“.

אַפּגעזאָגט, האָבען די מאַנסבילען געהאַפּט אַ קוק אויף די וויי-
בער: וואָס וועלען זיי עפּים זאָגען דערויף? די ווייבער האָבען
אַבער גאַנץ קלוג אונטערגעשוויגען. זיי האָבען זיך, אַפּנים, גע-
טראַכט: „וואָס דאַרפען מיר, ווייבער, נעמען אויף זיך דעם האַר-
מידער? איהר ווילט „קאָמונע“ — לאָז זיין „קאָמונע“ I אַ קשיא
אויף אַ מעשה, טאָמער מאַכט זיך נאָכדעם, עס לאָזט זיך אויס אַ

בוידעם, — זאלט איהר אויף אונז ניט ארויפלעגען די באָד... בקיצור, די ווייבער האָבען דאָס אָפגעארבייט גאַנץ דיפּלאָמאַטיש, ווי געוויינטליך ווייבער, און דער פּלאַן פון „קאָמונע“ איז אָנגענור מען געוואָרען, נאָר ניט מיט אַ מאָל, ביסלעכווייז.

קודם כל האָבען אַלע דריי שכנות געקויפט בשותפות אַ זעקעל מעהל, און מען איז אַוועק אין איין קלאָפּ באַקען מצות. און די מצות זענען דאָס יאָהר דוקא געראַמען. און מע האָט געבראַכט צו פיהרען די מצות, און מע האָט זיך געווינשעוועט איינס דאָס אַנדערע, מע זאָל דערלעבען איבער אַ יאָהר מיט די מאַנען און מיט די קינדערלעך געזונדערהייד און מע זאָל וויעדער אַלע אינאיינעם באַקען מצות. ס'איז געווען אַ חיות אָנצוקוקען די גוטפריינד־שאַפט מיט דער ליעבשאַפט פון די ווייבער, גלייך ווי מע האָט זיך קיינמאָל נישט געקריעגט, נישט געזידעלט, נישט פּערביטען מיט קיין וואָרט אַפילו. און נישט נאָר די ווייבער — די מאַנסבילען, און אויך מיר, קליינוואַרג, האָבען זיך יענעם טאָג געפיהלט אַזוי גוט, ווי נאָך קיינמאָל ניט, זינט מיר זיצען אַלע אונטער איין דאַך. און מערקווירדיג! אַפילו הערשקע מאַמזיס, וואָס איז תמיד ביז און אין כּעס אויף דער גאַנצער וועלט (דערפאַר, וואָס זיינע צוויי שוואַגערעקעס האָבען אַמאָל געוואָלט אויסלאָדען ביי איהם די דירה), איז דעם טאָג געווען עפּים מאַדנע אויפגעלעגט, נישט געגעבען פעטש, „פיטש-פאַטש אי ניקאַקי“, ווי זיין שטייגער איז, און האָט נאָר אונטערגעזונגען ליערלעך שטילערהייד! און צביה-לאַה'ס מאַנסבילשע שטימע איז יענעם טאָג געווען עפּים דינער און ווייכער, מיט איינעם וואָרט, אַ גוטער מלאַך איז דורכגעפלויען איר בער הערשקע מאַמזיס'עם דירה. די שכינה האָט גערוהט אויף איהר. גע'פטר'ט די מצות, האָבען די ווייבער אַוועקגעשטעלט אַלע אינאיינעם אַ דייזשקעלע באַרשט (דאָס דייזשקעלע האָט פּער-זאָרגט, געוויינטליך, „שוין-איין-מאָל-משה“), און מע האָט וויעדער אַ מאָל געוואונשען זיך, מע זאָל דערלעבען איבער אַ יאָהר מיט די מאַנען און מיט די קינדערלעך געזונדערהייד און מע זאָל וויעדער

שמעלען אלע אינאיינעם פסח'יגען בארשט, און אין שטוב איז וויע-
דער געווען ששון ושמחה, גוט אויפ'ן הארצען. נאכדעם האָט מען
אָנגעקויפט אַלע אינאיינעם עטליכע פּאָר עופות מיט אַ פּאָר אינדי-
קעס, וואָס גאָט האָט זיי צוגעשיקט אַ כּשר'ע מציאה (אַ משוגענער
גוי האָט זיך מעהר ניט געהייסען בעצאָהלען ווי צעהן גילדען פּאָר
צוויי אינדיקעס, ווי די קעלבלעך די גרויס), און מע האָט אַלע
עופות פּערוואָרפּען אין איין שטייג (די שטייג האָט צורעכט גע-
כאַכט, געוויינליך, „שוין-איין-מאָל-משח“), און די אינדיקעס האָט
מען געלאָזט שפּאַציערען איבער דער שטוב, און פּאָר אונז, קלייג-
וואַרג, איז דאָס געווען אַ שטיקעל געשעפט: מיר האָבען זיך מיט זיי
גערייצט, מיר האָבען צו זיי געפּייפט, און זיי האָבען געשריגען:
„האָלדיר-האָלדיר!“ — און קיינער האָט אונז ניט געוואָגט קיין
וואַרט. און די ווייבער האָבען זיך געוויינשעוועט, מע זאָל דערלע-
בען איבער אַ יאָהר מיט די מאַנען און מיט די קינדערלעך געוונ-
דערהייד און מע זאָל וויעדער קויפען בשותפות אַלע אינאיינעם
אַזעלכע עופות און אַזעלכע אינדיקעס. נאָכדעם האָט מען גע-
קויפט אַלע אינאיינעם צוויי זעקלעך קאַרטאָפּליס אין גלייכען געלד,
און אייער עפּיס גאָר אַ מציאה פּון אַ גנב — דריי גילדען אַ שאַקל
גאָט האָט זיי צוגעשיקט אַ גויע מיט אייער, אויף קיין שלעכט אַרט
זאָל זי ניט שמעהן! — און די ווייבער האָבען געלאַכט פּון דער
גויע, אַ נאַרישע גויע, אַ געשלייערטע האַנז! און מע האָט זיך
וויעדער געוויינשעוועט, מע זאָל דערלעבען איבער אַ יאָהר מיט די
כאַנען און מיט די קינדערלעך געזונדערהייד און מע זאָל וויעדער
אַיינקויפען אַלע אינאיינעם בחברותא אַזעלכע געראַטענע קאַרטאָפּ-
ליס און אַזעלכע פּרישע אייער! וואָס דאַרפּט איהר מעהר?
פּסח'יגע קויהלען צום סאַמאָוואַר האָט מען געקויפט אַלע איי-
נינעם אַ זעקעל כּמעט אומזיסט, ס'איז גאָר אַ חרפּה אויסצוואַגען
פּאָר וויפּעל; היינט חרין און פּאַסטערנאַק און שאַר ירקות —
אַלסדינג בזיל הוול! „אין ערב פּסח פּון גאָלע מציאות!“ — האָ-
בען געוואָגט די ווייבער און האָבען געלאַכט, און מיר, קליינוואַרג.

האָבען געפייפט צו די אינדיקעס, און די אינדיקעס האָבען געשרי-
גען: „האַלדיר-האַלדיר!“ און מע האָט זיך געווינשעוועט, מע זאָל
דערלעבען איבער אַ יאָהר מיט די מאַנען און מיט די קינדערלעך
געזונדערהייט און מע זאָל וויעדער מאַכען אינאיינעם אלע איין
פּסח. מע האָט אַרויסגעזעהען בעשיינפערליך, אז עס קאָן נאָר
ניט זיין קיין גרעסערע חכמה אויף דער וועלט, ווי אז מע מאַכט
יִדְאָחַת.

— קאָמונע! איהר שפיעלט זיך מיט קאָמונע? — האָבען
אַ זאָג געטוהאָן די מאַנסבילען אויף אַ ליצינות. און די ווייבער
האָבען אונטערגעחאַפּט דאָס וואָרט „קאָמונע“, נאָר גערופען האָבען
זיי דאָס „קאָמונעס“, און האָבען אַרויסגעזאָגט בפרוש, אז זיי
וואָלטען זיך ניט אָפּגעזאָגט, ס'זאָל אַ גאַנץ יאָהר זיין ביי זיי
„קאָמונעס“. און די ווייבער זענען געווען אויפגעלעגט, און די
מאַנסבילען — אַוראי, און מיר, קליינוואַרג, — אַוראי און אַוראי!
געבליבען איז אויפ'ן לעצטען טאָג נאָר פיש און פלייש און
וויין אויף ארבע כוסות. מילא, פיש — דאָס האָט גענומען אויף
זיך, געוויינטליך, „שוין-איין-מאַל-משה“, וואָרום וואו האָט איהר
אויף דער וועלט נאָך אַזאַ בריה אויף קויפען פיש, ווי ער? ער
וועט ברענגען צו טראָגען פיש, וועט זיין שוין איין מאָל פיש! מיט
וויין און מיט'ן תרוסת האָט מען זיך פערלאָזט אינגאַנצען אויף
מיין טאַטען, מחמת דער מבין אויף וויין איז ער. און טובל'ען
דאָס געפּעס האָט מען געשיקט אונז, יונגלעך (פאַר די מיידלעך
האָט מען געפונען איין אַנדער אַרבייט: העלפּען די מאַמעס כשר'ען
און רייבען און שייטערען און פּוצען), און מיר האָבען פּערקאַטשעט
די הויזלעך און זענען אַוועק צום טיך לעבעדיג, פרייליך. בקיצור,
ס'איז געווען „ליהודים“, אלע זענען געווען פּערנומען, אלע הענד
האָבען געאַרבייט, קיינער איז ניט געזעסען לעדיג אַ מינוט אַפילו,
ביז'ן לעצטען טאָג ערב פּסח, ביז מע האָט פּערברענט דעם חמץ,
געגאַנגען אלע אין מרחץ אַרײַן, געקומען אַהיים, איבערגעטוהאָן זיך
אלע יום-טוב'דיג און מע האָט גענומען גרייטען זיך צום סדר.

קאפיטעל ח.

די זיילען פון דער "קאמונע" שאקלען זיך.

עס פערשטעהט זיך פון זיך אליין, אז צענויפשטעלען די טישען מיט די בענקלעך, אויסשטעלען די כוסות מיט די קערות און אויסק-בעמען די הסביבעמען האָט גענומען אויף זיך, "שוין-אין-מאָל-משה". ווער עס האָט איהם נישט געזעהען אַרומטאַנצען דעם דאָ-זיגען פאַרנאַכט, דער האָט נאָר קיין שענס ניט געזעהען! די בעקלעך האָבען איהם געפלאַמט, דאָס היטעל איז איהם אַראָפּגע-פאַהרען אויף אַ זייט, איין וואָנסע, די לאַנגע, האָט זיך ביי איהם אויסגעצויגען נאָך לענגער. ער האָט אויסגעזעהען, ווי אַ קאָמאַנדיר פון אַ שיה, אָדער ווי אַ פעלדמאַרשאַל אויף דער מלחמה, אָדער ווי אַ גבאי צו חפּות. ער האָט נישט געלאָזט קיינעם זיך צו-ריהרען צו קיין זאָך: אליין האָט ער צענויפגעטראָגען בענקלעך, אליין צענויפגעשטעלט די כוסות, אויסגעשטעלט דאָס זאַלצוואַסער מיט'ן חרוסת מיט די שאָר ירקות, און אליין אויסגעבעט אַלע פיער הסביבעמען (מיין שוואַגער דניאל איז אויך געווען פעררעכענט אין קאָהן). און אז ס'איז געקומען צו די הסביבעמען, האָט ער געקאָ-מאַנדעוועט, מע זאָל איהם צענויפטראַגען וואָס מעהר קישענס.

— נאָך אַ קישען!

— נאָט אייך נאָך אַ קישען.

— נאָך אַ קישען!

— נאָט אייך נאָך אַ קישען.

— נאָך אַ קישען!

— וואָס טויג אייך אזוי פיעל קישענס?

— נאָך אַ קישען!

און ס'איז אויסגעוואַכסען פיער הויכע הסביבעמען... וואָס זאָג אייך הסביבעמען? פיער הויכע מויערען, וואָס אז מע איז געקומען

פון שוהל, האָבען די פיער בעלי-בתים בעדארפט זיך מיט אַנגסטען אַרויפֿדראַפּען אַרויף. און אז זיי האָבען זיך אַרויפֿגעדראַפּעט אַרויף און בעזעצט זיך, האָבען זיי מורא געהאַט, זיי זאָלען חלילה ניט אַראַפּפּאַלען.

דער ערשטער האָט זיך אַרויפֿגעוואַפּט דער בעל-הבית, הערשקע מאַמזיס. ער האָט ניט געזאָגט חס ושלום קיין שום חסרון אויף די הסבֿיבעמען; ער האָט נאָר אַ קנייטש געטהאָן מיט די פּלייצעס, אַ מאַך געטהאָן מיט כּעס:

— נִינְאָ, אַ עסעבעט!

— האָ? שוין איין מאָל אַ עסעבעט? — האָט זיך אָנגערופּען צו איהם „שוין-איין-מאָל-משה“ מיט אַ שמייכעלע פּון אַ גרויסען קינצלער, וואָס איז אַליין צופּריעדען מיט זיין אַרבייט.

— ס'זאָל ניט זיין דאָס אייגענע, וואָס מיט דער סוכה. — רופּט זיך אָן דער בעל-הבית, הערשקע מאַמזיס, מיט אַ שטאַך. — איך האָב שוין אויך געקלערט דאָס אייגענע. — זאָגט דער טאַטע מיינער און מאַסטעט זיך אויף דעם הסבֿיבעט, האַלט זיך מיט ביידע הענדר אָן גאַרטעל און טרעט-אַיין די קישענס, ווי מע טרעט-אַיין אַ וואָגען היי.

— מיט פרעמדע הענט איז גוט פּויער שאַרען. — רופּט זיך אָפּ די בעל-הבית/טע צביה-לאה מיט גאַל, און „שוועבעלע“ שטעלט זיך אַיין פאַר איהר משה'ן און טהוט אַ זאָג צום מאַן מיט כּעס:

— אומערום באַדאַרפסט דו אַרויסבאַווייזען, אז דו קאָנסט! עסעבעטען וואָלט איך זיי געבעט! לאָזען זיי זיך בעמען!

עס פּערשטעהט זיך, אז צביה-לאה קאָן דאָס ניט איבערטראַגען און טהוט אַ זאָג צום מיין מאַמען כלומרשט אין גוטען מוטה:

— איהר זעהט, בתי-לעבען? דאָס שוועבעלע האָט זיך שוין אָנגעצונדען...

און „שוועבעלע“ בויגט זיך אָן צו מיין מאַמען און רוימט איהר אַיין אַ סוד פאַר גאַנץ באַרד:

— איהר הערט, בתי-לעבען? דער סאמאָוואַר, ברוך השם,
זידט שוין...

און אלע דערפיהלען, אז אַ חמאַרע רוקט זיך אָן אויף הערשקע
מאַמזיס'עם שטוב, און די פרויליכקייט מיט דער לעבעדיגקייט,
וואָס ס'איז געווען ערב פסח, איז ניטאָ — אַוועק, אַוועק מיט'ן
ווינד און מיט'ן רויך.

— זאָלט איהר מיר זיין געזונט און שטאַרק, צביה-לאה-לעבען
און פּערעל קרוין, פאַרגעסט ניט, אז ס'איז יום-טוב און מיר זיצען
ביי איין טיש! — זאָגט צו זיי די מאַמע שטילערהייט, און אויף
איהר פנים ליגט אזוי פיעל טרויער, אזוי פיעל אַנגסט, אז עס פּער-
נעמט מיך ביי'ם האַרצען.

איך פּערשטעה איהר טרויער, איך פיהל איהר אַנגסט. איך
האָב בעמערקט נאָך בשעת ליכט-בענשען, אז זי וויינט, וויינט אויף
דער דירח, וואָס מיר האָבען פּערלאָרען, און וואָס מיר בעדאַרפען
זיצען אין שכנות מיט אַזעלכע גראַבע מענשען, זיצען מיט זיי ביי
איין טיש, ביי איין סדר! ערשט פאַר-אַיגאַהרען אין דער צייט
איז געווען ביי אונז אַביסעל אַ שענערער טיש, אַביסעל אַ רייכע-
רער סדר. פאַר-אַיגאַהרען איז דער טאַמע געווען איין מלך,
די מאַמע איז געווען איין מלכה, און איך בין געווען איין
פריינד. היינט זיצען דאָ צענויפגעקוועטשט עט ליכע מלכים,
עט ליכע מלכות, און אַ סך-אַ סך פּרינצען, און אלע פּרינצען
געהען אָנגעטאהן יום-טוב'דיג, אזוי שען, ווי איר, און אַמשר נאָך
אַביסעל שענער... ניין, זאָגט אייך וואָס איהר ווילט, ס'איז ניט
דער פאַר-אַיגאַהריגער פסח! ס'איז ניט דער פאַר-אַיגאַהריגער סדר!
מאַמע, איך פּערשטעה דיין טרויער! איך פיהל דיין אַנגסט!

קאפיטעל ו.

דער פרינץ נעמט זיך איבער.

און האָמט עס זיצען דאָ אַ סך פרינצען, און אַלע געהען אָנ-
געטהאָן יום־טוב'דיג, אזוי שען, ווי איך, און אפשר נאָך שענער —
דאָך פיהל איך, אז איך בין ניט דאָס, וואָס אַלע. און האָמט עס
זיצען דאָ עטליכע מלכים מיט עטליכע מלכות, דאָך פיהל איך, אז
מיין טאָטע איז ניט דאָס, וואָס אַלע טאָטעס, און מיין מאַמע איז
ניט דאָס, וואָס אַלע מאַמעס. אויב יענע זענען מלכים, איז ער
אַ מלך איבער די מלכים, וואָרום ער איז דאָ דער שענסטער און
דער איידעלסטער פון אַלע; און אויך די מאַמע איז דאָ די שענסטע
און די איידעלסטע פון אַלע. ער קוקט־אַרײַן אין סידור אַרײַן,
פיהרט דאָס רעדעל, ווי אײַן עלטערער, ווי אַ פעלדמאַרשאַל, און
אויף איהם קוקענדיג וואָס ער טחוט, טהוען איהם נאָך אַלע. אויך
די מאַמע איז אַ וועגזױזער פאַר די איבעריגע ווייבער, האַלט פאַר
זיך אַ גרויסען גראָבען קרבן־מנחה, מישט־מישט די בלעטלעך מיט
איהרע שענע ווייסע פינגער, און דאָס ווייסע ליכטיגע פנים בשעת
מעשה שיינט איהר, ווי די זון, און די איבעריגע ווייבער זעהען־אויס
קענען איהר עפּים מאַדנע שוואַרץ, ווי די ציגיינערײַנס. מאַחלט אײַך,
מיין שוועסטער אַסנה איז, קאָן מען זאָגען, אויך נישט קיין מיאום
ווייבעל, נאָר ווי קומט זי צו דער מאַמע! אַנו, פאַהר־טאָים די
גאַנצע וועלט און געפינט מיר נאָך אַזאַ יפּת־תּוואַר, ווי מיין מאַמע!
אײַן עבירה, וואָס פונ'ם אָפּט וויינען, וואָס זי וויינט, וואַכסען איהר
קישעלעך אונטער די אויגען. אײַן עבירה, וואָס פונ'ם קאָכען, וואָס
זי קאָכט אַלײַן, ווערען איהר די שענע ווייסע הענד בעצויגען ווי
מיט אַ קאַרע פון אויבען. אײַן עבירה, וואָס צוליעב מיין שוועסטער
אַסנה האָט זי נעבאָך געמוזט ניט־לאַנג פּערקויפּען די פּערעל איהרע
מיט די אויבערינגלעך מיט די פינגערלעך, און זי קאָן זיך איצט ניט

בעוויזען מיט איהר גאנצער שענקייט און מיט איהר גאנצען גלאַנץ פון אַמאָל. די מוטער רחל, אסתר המלכה, שולמית פון שירי-השירים, די מלכה-שבא — די זענען נאָר אַ דמיון! גיט איהר אָפּ צוריק די פערעל מיט די אויחערנינגלעך מיט די פינגערלעך, וועט איהר זעהען, וואָס הייסט אַ יפת-תואר!... נאָר פערפאלען! ניטאָ קיין פערעל! ניטאָ קיין אויחערנינגלעך! ניטאָ קיין פינגערלעך! אויסגעטהאָן! צוועקגעבען! גוואַלד, וואָס האָט צו אונז דער רבנו-של-עולם? פאַר וואָס שטראַפּט ער אונז אזוי?!

— ק-ד-ש! — זינגט-אונס דער מלך פון די מלכים, דאָס הייסט, דער טאַטע מיינער, קוים-קוים וואָס ער קריכט-אַרויס פון דעם הסביבעט, נעמט דעם כּוּם אין אײן האַנד, שפּאַרט זיך אָן מיט דער אַנדערער האַנד אָן טיש, פעררײסט דעם קאַפּ אַרויף, מאַכט-צו די אויגען און הויבט-אָן דעם שענעם פּסח'יגען קידוש מיט'ן שענעם פּסח'יגען נוסח, נאָר מיט עפּיס אַ מאַדנעם טרויע-דיגען ניגון, — נײן, ס'איז נישט דער ניגון, וואָס פאַר-אַי-אַהרען! און עס מאַחלט זיך מיר אויס, אז אינ'ם טאַטענ'ס קידוש הערט זיך אַ קלאַנג צום בית-דין-של-מעלה, אַ קלאַנג פאַר דער דירת, פאַר דעם איד-שכנות-זיצען, פאַר דער מאַמע'ס פערעל מיט די אויחער-דינגלעך מיט די פינגערלעך און פאַר די איבעריגע צרות, יסורים און האַרצוועהטיג, וואָס גאָט האָט אונז מיט זיי בעוויליגט היינטיגס יאָהר פון זיין ברייטער האַנד.

איהר ווייסט ניט, וואָס האָט צו אונז דער רבנו-של-עולם? פאַר וואָס שטראַפּט ער אונז אזוי?!

קאפיטעל ז.

די זיילען פון דער "קאמונע" הויבען-און
פאלען.

ווי אלע גרויסע אידעען, אזוי אויך אלע גרעסטע אומ-
גליקען, וואָס טרעפֿען זיך אויף דער וועלט, נעמען זיך אָפֿטמאָל
פֿון אַ קלייניגקייט, פֿון אַ נאַרישקייט. אויך די "קאָמונע", וואָס
ווערד בעשריבען ביי אונז אָט דאָ, איז פֿלוצים אַנידערגעפֿאלען אין
סאַמע אָנהויב, און איבער אַ קלייניגקייט, איבער אַ נאַרישקייט.
ומעשה שהיה כך היה :

ווי באַלד דער טאַטע האָט אָפֿגעמאַכט דעם קידוש און האָט
צוריק אַריינגעזעצט זיך אין דעם הסבֿיבעט, האָבען זיך אויפֿגע-
האַפֿט ביידע מיט אַ מאָל, מיין שוואַגער דניאל און אונזער בעל-
חבית הערשקע מאַמזים, און האָבען זיך אָבער באַלד ביידע צוריק
אַנידערגעזעצט, געוואָרען רויט, ווי פייער, זיך פֿערשעמט, אָפֿנים.

מאַכט דער טאַטע צו הערשקע מאַמזים אויף שטום-לשון (מחמת
נאָך קידוש טאָר מען שוין נישט מפֿסיק זיין) : "נר-א" — דאָס
הייסט, ער איז איהם מכבֿד, ער זאָל טאַכען פֿריהער קידוש. ענט-
פֿערט איהם הערשקע מאַמזים אויף דער זעלביגער שפֿראַך : "אי-
א" — און בעווייזט מיט דער האַנד אויף מיין שוואַגער דניאל
(אַ גראָבער יונג) ער מיינט, אז ער טאָר שוין אויך ניט מפֿסיק
זיין). רופֿט זיך אָן מיין שוואַגער דניאל און מאַכט מיט'ן קאָפּ:
"אי-אי" — דאָס הייסט : איך ניט, לאָז אַיין אַנדערער מאַכען
פֿריהער קידוש ! מישט זיך אַריין "שוין-אין-מאָל-משח" (ער האָט
תמיד ליעב אַריינמישען זיך !) און טהוט אַ מאַך מיט די הענד :
"מיר-אַנו?" — דער פֿשט איז : "ממה-נפֿשך, אָדער דער, אָדער
יעגער ! " ענטפֿערט איהם דערויף דער טאַטע אַלץ אויפֿ'ן וואונט :

„מעגראו“ — דאס הייסט: „טו ניט דער און ניט יענער — טאָ כאַכט שוין איהר פרייהער קידוש!“

איך ווייס ניט, וואָס פֿאַר אַ פּרײַליכקייט עס ליגט פּערבאַרגען אין דער דאָזיגער מימיקע, נאָר אויף אונז, קליינוואַרג, פּאַלטאָן דערפון פּלוצים אַ געלעכטער, און נאָך וואָס פֿאַר אַ געלעכטער! כּיז שטיקען זיך שטילערהײד אין די קולאַקעס, האָבען מורא אַ סק טהון איינס אויף דאָס אַנדערע, מע זאָל היליגה ניט אויסשיסען. נאָר וויפּיעל קאָן זיך אַ מענש אײַנהאַלטען? אַ מענש איז דאָך ניט קיין אײַזען, ובפּרט, אַז סע זיצען בײַם טיש, קיין עין־הרע, אַזוי פּיעל קלאַפּערט, ווייסע־חברת־ניקעס, וואָס קאָנען לאַכען, — איז גענוג. אַז עמיצער פון אונז זאָל געבען אַ הילף, אַ הוסט, אָדער אַ שלוקערץ, זאָל זיך דער איבעריגער חברה אויסווייזען, אַז דאָס האָט שוין אײַנער געוויס אויסגעשאַסען. אין אַזעלכע מאָמענטען, הערט איהר, איז געפּעהרליך, מע שפּיעלט זיך מיט פייער, וואָרום וואָס מעהר מע האָט מורא — מעהר לאַכט מען. איהר קאָנט דאָס פרובען אויף אײַערע קינדער, לאָזט־אַרויס אַ בעפּויל, אַז מע טאָר בײַם טיש ניט לאַכען, וועט איהר זעהען וואָס ט'וועט זיך טהון: תּחילת וועט מען זיך שטיקען ווי ווייט מע וועט קאָנען, נאָכדעם וועט ווערען אַזאָ שיסעריי, אַז איהר וועט סוף־כּל־סוף אַליין אויך אויסשיסען אַ געלעכטער. דעם שכל דערפון וויסען מיר ניט; לאָזען די חכמים, וואָס געבען זיך אָפּ מיט אַלערליי חכמות, אויפקלערען די דאָזיגע חכמה אויך, און מיר וועלען זיך אומקעהרען צוריק צו אונזער קידוש. אַז גאָט האָט געהאַלפּען, די מלכים האָבען שוין מיט גאָט'ס הילף אַלע אָפּגעמאַכט קידוש, און ס'איז געקומען צו אונז, קליינ־וואַרג, איז אויפגעשטאַנען הערשקע מאַמזיס'עס בן, דער עלטערער (אײַזיק), און האָט אָנגעהויבען זאָגען דעם „סברי מרגן ורבנן ורבתי“ אויף אַ מאַדנעם קול, גלייך ווי עמיצער וואַרגט איהם. האָט דער יונגערער ברודער זיינער (איציק) אַרויסגעלאָזט אַ מין „כּי“ האָט זיך דער דריטער (היליס) צעלאַכט, און דער קליינער (ישראל'יק) — נאָך איהם, און נאָך זיי שוין מיר אַלע, און אײַזיק

אליין אויך בתוכם, און אזוי איז ער זאסט רעמפעט געוואָרען אין מיטען, ניט אַהין, ניט אַהער, אזש געוואָרען ברוין און בלוי, ס'איז געווען אַ רחמנות צו קוקען אויף איהם! איז אויפגעשטאַנען הערש־קע מאַמזים און האָט איהם אַראָפּגעלאָזט אַ פּאַטש־פּון אויבען אַראָפּ און אַרויסגעוואָרפען איהם פּונ'ם טיש און אַ זאָג געטהאָן דערביי, ווי זיין שטייגער איז: „פּיטש־פּאַטש אי ניקאַקיד!“ און אַ מאַך געטהאָן צוט אַנדערען (צו איציק'ען), ער זאָל אויפשטעהן מאַכען קידוש.

האָט זיך איציק אויפגעחאַפּט, ווי אַ מוזיק, און אַ זאָג געטהאָן דעם אייגענעם „סכרי מרנן ורבנן ורבתי“ שוין אַביסעל צו הויך, צו גייציג, אזוי, אז ער האָט זיך, אַפּנים, אַליין איבערנעשראַקען פאַר זיין קול און האָט זיך געוואַלט אַראָפּלאָזען נידעריגער מיט אַ טאָן. האָט איינער פּון דער חבריאַ אַ מאַך געטהאָן: „עהיט!“ — האָט שוין איציק דערפאַר נישט געקאָנט זאָגען אַ וואָרט, אזוי שטאַרק האָט דאָס איהם געשטיקט. האָט ער נעבאָך געחאַפּט פּון זיין טאַטען, הערשמע מאַמזים, דעם זעלבען פּסק, וואָס אייזיק, דאָס הייסט: „פּיטש־פּאַטש אי ניקאַקיד!“ און אויף איציק'ס אָרט איז שוין געשטאַנען דער דריטער (היליק).

דער דאָזיגער היליק האָט נאָר אָפּגעזאָגט אַ האַלבען „סכרי מרנן“ — דעם „רבנן ורבתי“ האָט ער שוין נישט געקאָנט אַרויס־זאָגען. איהם איז געפעלען געוואָרען גראָד אַצינד אַ קוק סהון אויף מיין שוואַגער דניאל'ס קינדערלעך און דערזעהן, ווי די דריי האַל־טען זיך ביי די נעזלעך, אָנגעבלאָזען די בעקלעך, ווי די פּאַהירלעך, אַטאָט ווערען זיי צעזעצט.

און אַט אזוי האָט איטליכער בעוונדער בעקומען פּון הערשקע מאַמזים זיין פּסק: „פּיטש־פּאַטש אי ניקאַקיד!“ געמוזט אָפּ־טרעטען דעם אָרט איינער דעם אַנדערען, ביז ס'איז געקומען צו „שוין־איינ־מאָל־משח'ס“ קינדער (צו יואליקל'ען מיט שואליקל'ען). און אז יואליקעל האָט זיך אוועקגעשטעלט מאַכען קידוש, האָט ער שוין נישט געקאָנט אַרויסלאָזען אַפּילו דאָס ערשמע וואָרט „סכרי“

אין האָט זיך באַלד אויפ'ן אָרט פּערגאַנגען אויף טוידט. דעמאָלט
איז אָנגעפּאַלען אַ געלעכטער שוין אויף אלעמען. עס האָבען גע-
לאַכט גרויס און קליין! דער טאַטע און די מאַמע און „שוין-אין-
מאָל-משה“ און אלע ווייבער. עס האָט זיך מיר אויסגעוויזען אין
דער מינוט, אַז עס לאַכען די כּוסות, די טעלער מיט די לעפעל,
מיט דעם לאַמפּ, מיט די ווענד — אלע און אַלין האָט געלאַכט.

ניט געלאַכט האָט נאָר איין הערשקע מאַמזיס מיט די ביזע
אויגען. ער האָט געלאַזט יואליקלען אַביסעל זיך אויסלאַכען;
נאָכדעם איז ער אויפגעשטאַנען, פאַר פּעס, אַפּנים, פּערגעסען, אַז
יואליקעל האָט אַליין אַ טאַטען ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר,
אַ טאַטען, וואָס האָט אַליין אויך הענד און קאָן זיך אַליין אַפּרע-
כענען מיט זיין קינד, און ער האָט איהם אַראָפּגעלאָזט דעם איי-
גענעם „פיטש-פּאַטש אי ניקאַקדו!“, וואָס זיינע אייגענע פּיער
בנים, און דער גאַנצער עולם איז געוואָרען איבערראַשט. געוויינט-
ליך, האָט די דאָזיגע מעשה בעדאַרפּט פּערדריסען יואליקעל'ס מאַ-
מע, אין „שוועבעלע“ האָט אַ בלישטשע געטהאָן מיט די אויגעלעך
און אַ זאָג געטהאָן צו צביה-לאהין:

— טאַמער וואָלט איהר געזאָגט אייער מאַן, סע זאָל איהם אַפּ-

דאַרען די הענטעלעך?

האַט צביה-לאה לאַנג נישט געקלערט און באַלד אויפ'ן אָרט
אַ זאָג געטהאָן צו „שוין-אין-מאָל-משה'ן“ אויף איהר מאַנסבילשער
שטימע:

— טאַמער וואָלט איהר געזאָגט אייער ווייב, ס'זאָל זיך איהר

שטעלען דאָס שוואַרצע פּיסקעלע אויף אַ זייט?

וואָס ווייטער איז געווען — קאָן איך איך ניט בעשרייבען.

דאָס הייסט, קאָנען קאָן איך, נאָר איך וויל ניט. עס פּאַסט ניט.

ס'איז ניט שען פאַר קיין מלכה'ס, וואָס זיצען אויבען-אָן ביי דער

רעכטער האַנד פון זייערע מלכים, ס'איז ניט שען ניט פאַר זיי און

ניט פאַר אונז און ניט פאַר איך, ס'איז אַ חרפה, אַ בזיון פאַר

לייטען... לאָמיר בעסער מאַכען אַ שווייג.

ע פ י ל א ג פ ון ד ע ר ק א מ ו נ ע .

אויף טאָרנען, צום צווייטען סדר, איז שוין יעדער געזעסען ביי זיך, ביי זיין טיש, און אָפגעריכט דעם סדר, ווי נאָט האָט גע' באַטען, — געזעסען טאָסי אַלע אין איין חדר, ביי הערשקע מאַמציס אין זאָל, נאָר איינס צום אַנדערען מיט'ן הינטען, שטאַרק אָנגערדר' דעלט... און מע האָט קוים דערלעבט דעם ערשטען טאָג הול-המועד, מע זאָל זיך קאָנען צעטיילען צוריק מיט די מצות, מיט דער שטאַלץ און מיט די אייער און מיט די קארטאָפֿלים און מיט די שאָר ירקות, אַפילו דאָס דייושקעלע באַרשט האָט מען געמוזט צעטיילען אין בע' זונדערע טעפ, און בשעת מעשה האָבען די ווייבער, געוויינטליך, נישט געלעבט קיין כבוד איינע אויף דער אַנדערער, זיך דורכגע' וואַרפען מיט שמעכווערטלעך און אָנצוהערענישען אויף די מאַנס' בילען.

— „קאָמונעס“ האָט זיך זיי פאַרגלוסט! משונעים האָבען דאָס אויסגעטראַכט און נאַראַנים טאַנצען נאָך! נאָט אייך נאָר „קאָ' מונעס“! זיעבעצעהן „קאָמונעס“ די שונאים אין קאָפּ און אין האַרצען און אין די קישקעס!

נאָך פּסח איז דער טאַטע גענאַנגען איבער דער שטאָרט זוכען איין אַנדער דירה אויף צו דינגען, און אויף איהם קוקענדיג — אויך „שוין-איין-מאָל-משה“. צביהלאַה איז אַפילו געוואָרען ווייך ווי טויג, און הערשקע מאַמציס האָט אַ זאָג געמאָהן, כלומרשט פאַר' ביינעהענדיג, אַז תיכף נאָך שבועות, אים ירצה השם, שמעלט ער זיך איבערדעקען דעם דאָך; עס האָט זיי אָבער געהאַלפּען, ווי אַ טוידטען באַנקעס. מיין מאַמע האָט געזאָגט שטילערהייד דעם טאַטען, איין מאָל פאַר אַלע מאָל, אַז אומזיסט וויל זי דאָ אויך נישט זיצען! אין דרויסען הלילה, אַבי ניט ביי הערשקע מאַמציס! אַט אזוי האָט זיך פון דער ערשטער „קאָמונע“ ביי אונז אין בתרילעווקע אויסגעלאָזט אַ טייך.

דאָס דריידעל

געשריבען אין יאהר 1903

דאָס דריידעל

א.

מעהר פון אלע מיינע חברים אין חדר און מעהר פון אלע יונגלעך פון דער גאנצער שטאָרט און מעהר פון אלע מענשען אויף דער וועלט — האָב איך ליעב געהאַט מין חבר בעני מאיר פּאָל-קאָוואַ'ס. דאָס איז געווען אַ מין ליעבשאַפט מיט אַ מאָדנער צור געבונדענקייט מיט אַ מורא-האַבען אינאיינעם. ליעב האָב איך איהם געהאַט דערפאַר, וואָס ער איז געווען שענער און קליינער און בריה"ל שער פון אלע יונגלעך, און צו מיר איז ער געווען צוגעלאָזט, געטריי, זיך איינגעשטעלט פאַר מיר, געגעבען פעטש, געמאַכט אַ "פור" מיט אַ "שלשלת", דאָס הייסט, געריסען פאַר די אויהערען אלע יונגלעך, וואָס האָבען מיך געוואָלט זאָטשעפּען.

און מורא האָב איך געהאַט פאַר איהם דערפאַר, וואָס ער איז אַ גרויסער און שלאָגט זיך. און שלאָגען האָט ער געקאָנט וועמען ער האָט געוואָלט און ווען ער האָט געוואָלט, מחמת בעני איז געווען דער עלטערער, דער גרעסטער און דער רייכסטער פון אלע יונגלעך אין חדר. דער פּאָטער זיינער, מאיר פּאָלקאָוואַ, האָט ער איז געווען נישט מעהר ווי אַ פּאָלקאָוואַ שניידער, איז ער אַרייך געווען דערפאַר אַ איד אַ נגיד און האָט געשפּיעלט אין שלאָגל אַ ראַלע פון אַ שענעם בעל-הכית: געהאַט אַ שענע שרוב אין אַ שטאָרט אין מזרח-וואַנד (די דריטע פּונ'ם אַרונ-קורש), רסח — די

177

געסטע מצוה-שמורה, סוכות — דעם שענסטען אתרוג, שבת גענומען צו זיך איין אורח, א נרבה געגעבען די שענסטע, א גמילת-חסד געטראָגען אַקענען, די קינדער אָפּגעגעבען צו די בעסטע מלמדים — בקיצור, מאיר פּאָלקאוואַי האָט זיך „געמענטשעלט“, געוואָלט ווערען אַ בעל־הפּית צווישען אַלע בעל־בתים, זיך ציינשרייבען צווישען חברה — נאָר בלאַטע I נישט אזוי גיך קויפט מען זיך איין ביי אונז אין כתרילעווקע אין חברה אַרײַן, נישט אזוי גיך פּערגעסט מען ביי אונז אין כתרילעווקע יענעמ'ס יחוס, פון וואָנען ער שטאַמט אַרויס. אַ שניידער מעג זיך „מענטשלען“ צוואַנציג יאָהר כּסדר, אויספּיינען זיך אויפ'ן שענסטען אופן, וועט ער ביי אונז אין כתרילעווקע בלייבען שניידער. נישטאָ נאָר, מיין איד, צוזאָ זײַף אויף דער וועלט, וואָס זאָל קאָנען אָפּוואַשען ביי אונז דעם דאָזיגען פּלעק. אָך I וויפּיעל, מיינט איהר, וואָלט, אַשטייגער, מאיר פּאָל־קאוואַי געלאָזט זיך קאָסטען, מע זאָל איהם אויסמעקען דעם נאָמען „פּאָלקאוואַי“? דאָס אומגליק זײַנס איז געווען, וואָס אַ פּצמיליע האָט ער געטראָגען נאָך טוויזענד מאָל ערגער, ווי דער נאָמען. שטעלט אַײך פּאָר, אַז אין פּאָס איז ער. געשטאַנען פּערשריבען: „קאַנעווסקי מעשטשאַנין מאיר מאַוושאָ וויטשטעלעצי“.

אַ מערקווירדיגע זאָך I מאיר'ס עלטער־עלטער־זיידע, זאָל הָגֵר גען דאָרטען אַ ליכטיגען גן־עדן, וואָס איז מסתמא געווען אויך אַ שניידער, אַז ס'איז געקומען צום אויסטראַכטען זיך אַ פּאַמיליע, האָט ער נאָר נישט געקאָנט געפּינען קיין לייטישערען נאָמען; נע־חייבי וואָלט ער געהייסען, מע זאָל איהם פּערשרייבען: „פינגער־הוט“, „אונטערשלאַק“, „קניפּנאָדעל“, „גרויסלאַטע“, „לאָנגער־סטאַן“ — אַפּילו אויך נישט אַזעלכע שענע נעמען, נאָר גאַרנישט, זײַ האָבען האָטש אַ שייכות מיט שניידעריי. אָבער טעלעצי I וואָס איז איהם געפּעלען געוואָרען אַ טעלעצי? וועט איהר זאָגען: למאי ביק? ס'איז דען נישטאָ קיין מענשען, וואָס טראָגען דעם נאָמען ביק? זאָגט אַײך אָבער וואָס איהר ווילט — ביק און טעלעצי

זענען טאָקי פון איין יחוס, ס'איז אַבער פאָרט נישט דאָס; ביס
איז פאָרט נישט טעלעצי... נאָר מיר קעהרען זיך אום צו מיין
חבר בעני.

ג.

געווען איז בעני אַ פיין בחור'על, אַ פעמפיקעוואַטער, אַ ראַבער-
מיניער, מיט געלע שטאַבעדיגע האָר, מיט ווייסע פעכקע בעקלעך,
מיט שיטערע צייהנדלעך און מיט מאָדנע רויטע בולבעוואַטע אוי-
געלעך, ווי ביי אַ פיש. די דאָזיגע בולבעוואַטע אויגעלעך האָבען
תמיד געשמייכלט און געקוקט כמזרח'יש, און דערצו האָט ער גע-
האַט אַ פערריסען נעזעל, אַזוי, אַז דאָס גאַנצע פנימ'על האָט אויס-
געזעהן ביי איהם, ווי ביי אַ גרויסען עוורתפנים — און דאָך איז
מיר דאָס דאָזיגע פנימ'על דוקא געפעלען, און מיר זענען געוואָרען
מיט בעני'ן חבר פון דער ערשטער שעה אָן, וואָס מיר האָבען זיך
דערקענט.

די ערשטע קענטשאַפט אונזערע איז געשלאָסען געוואָרען אונ-
טער'ן טיש, זיצענדיג מיט'ן רבי'ן ביי'ם הומש. אַז די מאַמע האָט
מיך געבראַכט צו פיהרען אין חדר, האָב איך געטראָפּען דעם רבי'ן,
אַ איד מיט געדיכטע ברעמען און מיט אַ שפיצעכיגער יאַרמעלקע,
זיצען מיט אַלע תלמידים ביי'ם הומש איבער דער סדרה בראשית.
נישט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות, — אָפּגעבען עקזאַמען האָט מען
נישט בעדאַרפט, צושטעלען מעטריקעס אויך נישט, — האָט מיר
דער רבי אַ זאָג געטהאָן:

— קריך אַהינצוצו, אויף יענער באַנק, צווישען יענע צוויי
יונגלעך.

און איך בין אַרויפגעקראַכען אויף דער באַנק, זיך אַריינגעחאַפט
צווישען צוויי יונגלעך און האָב שוין געהייסען אַ „צוגענומענער“.
קיין בעזונדערע שמועסען צווישען מיין מאַמען מיט'ן רבי'ן האָט
אויך נישט בעדאַרפט זיין. ס'איז ביי זיי געווען איין אָפּגעערטע
זאָך נאָך פון יום-טוב.

— גערענס זשע, זאָלסט זיך לערנען, ווי סע געהער צו זיין! —
 זאָגט צו מיר די מאַמע, שוין שטעהענדיג ביי דער טיר, און דרעהט
 אויס נאָך אַ מאָל דעם קאָפּ צו מיר און קוקט, קוקט אויף מיר מיט
 געפיהל, אויסגעמישט מיט פרייד, ליעבשאַפט און רחמנות. דער
 מאַמע'ס קוק פערשטעה איך זעהר גוט: זי האָט הנאה, וואָס איך
 זיין צווישען בעל-הבתישע קינדער און לערען, און סע טהום איהר
 וועה דאָס האַרץ, וואָס זי דאַרף זיך מיט מיר שידען.

איך בין זיך מודה, אז מיר איז געווען אויפ'ן האַרצען אַ סך
 פרייליכער, ווי מיין מאַמען; איך זיין צווישען אזוי פיעל נייע
 חברים, קיין עין-הרע, וואָס בעטראַכטען מיר און איך בעטראַכט
 זיי — מיר בעטראַכטען זיך איינס דאָס אנדערע. נאָר דער רבי
 לאָזט אונז לאַנג נישט זיצען אָהן אַרבייט. ער צעשאַקעלט זיך
 און שרייט-אויס אויף אַ קול, מיט אַ ניגון, און מיר אַלע — נאָך
 איהם, איינער איבער'ן אנדערען, אויף קול-קולות:

— ו ה נ ח ש — און דער שלאַנג! ה י ה — איז געווען!
 ע ר ו ם — קליגער! מ ב ל — פון אַלע! ח י ת — חיות!
 ה ש ד ה — פונ'ם פעלד! א ש ר — וואָס! ע ש ה — ער האָט
 געטהאָן!

יונגלעך, וואָס זיצען אזוי נאָהענט איינס מיט'ן אנדערען, האָטש
 זיי שאַקלען זיך און שרייען, ווי איז דאָס מעגליך, זיי זאָלען נישט
 ווערען בעקאנט, זיך דורכוואַרפען מיט אַ פאָר ווערטער האָטש?
 און ס'איז טאָקי אזוי געווען.

בעני מאיר פאָלקאוואָ'ס, וואָס איז געוועסען מיט מיר אינ-
 איינעם שטארק צענויפגעקוועטשט, פרובט מיר פריהער מיט אַ
 קניף פאָר דעם פום און קוקט זיך איבער מיט מיר מיט די אויגען,
 און נאָכדעם צעשאַקעלט ער זיך שטארק און זינגט גלייך גלייך
 רבי'ן און מיט אונז אַלע אויף אַ קול דעם הומש און וואַרפט-אַרײַן
 זיינע אייגענע ווערטער, בזה הלשון:

— ו ה א ד ם — און דער מענטש! י ד ע — האָט באַוואוסט!
 נאָ דיר אַוועקעט די דאָזיגע קנעפלעך! א ת ה ו ה — חוה'ן!

א ש ת ו — זיין ווייב! געב מיר א באקסער, וועל איך דיר געבען
א ציה פון מיין פאפיראס!

און איך פיהל עמיצענס ווארעם הענטעל אין מיין האנד, און
איך טאפאן עטליכע קליינע, גלאטע, גליטשינע הויזען-קנעפלעך.
איך בין זיך מודה, אז נישט איך דארף קנעפלעך, נישט איך האב
באקסערען, נישט איך רויכער פאפיראסען. נאָר מיר איז געפער
לען דער דאָזיגער טיינפאל, און איך ענטפער איהם מיט'ן זעלבען
ניגון, וואָס ער, און שאַקעל זיך גלייך מיט אלע:

— ו ת ה ר — און זי איז טראָגעדיג געוואָרען! ווער האָט
דיר געוואָגט! ו ת ל ד — און זי האָט געוואונען! אז איך האָב
ביי זיך באַקסערען? ...

און אזוי האָבען מיר זיך איבערנעשמעקט די גאַנצע צייט,
ביז דער רבי האָט, אפנים, אָנגעשמעקט, אז האָטש איך שאַקעל
זיך גאַנץ געשמאַק, נאָר דער קאַפּ איז מיר נישט ביי'ם חומש;
האָט ער מיך פלוצים געגעבען אַ האַפּ אויף דער ווענטקע, צום
עקזאָמען הייסט דאָס:

— זאָג נאָר, דו! הער נאָר, ווי אזוי הייסט דו דאָרטען? דו
מוזט אַרדאי וויסען, וועמענ'ס זוהן איז געווען קין און ווי אזוי האָט
געהייסען קין'ס ברודער?

די דאָזיגע קלאַץ-קשיא האָט מיר אויסגעוויזען אזוי ווילד, גלייך
ווי מע וואָלט מיך, אַשטייגער, פלוצים אַ פּרעג געטהאָן: ווען איז
אויפ'ן הימעל אַ יריד? אָדער ווי אזוי מאַכט מען פון שניי נאָר
מעלקעס און זיי זאָלען נישט צענעהן? — אז בטר-הכל איז מיר
נאָר דער קאַפּ געווען ערניץ ווייס איך וואו — אונטען, ביי די
קנעפלעך.

— וואָס קוקסט דו אויף מיר אזוי? — פּרעגט מיך דער רבי. —
דו הערסט נישט, וואָס מע רעדט צו דיר? איך פּרעג ביי דיר,
זאָלסט מיר זאָגען אויף אַ וויילע, ווי אזוי האָט געהייסען אדם
הראַיזון קין'ס פּאָטער, און וואָס האָט זיך אָנגעקעהרט מיט קין'ען
זיין זרודער הכל, וואָס חוה האָט זיי געהאַט?

איך זעה, אלע יונגלעך שמייכלען, שטיקען זיך פאר געלעכטער, און פערשטעה נישט, וואָס לאַכט מען דאָ?
 — זאָג, נארעלע, אז דו וויינט נישט, וואָרום מיר האָבען דאָס נאָך נישט געלערענט. — שעפּטשעט מיר בעני אויפ'ן אויהער און שטורכעט מיך מיט'ן עלענכויגען. און איך פּאָלג איהם און זאָג איהם נאָך וואָרט ביי וואָרט, ווי אַ פּאָפּוגאַי, און אין חדר ווערד אַ געלעכטער ביז'ן הימעל.
 „וואָס לאַכען זיי?“ — טראַכט איך מיר און קוק אויף די קינדער און אויפ'ן רבי'ן, ווי זיי קאָטשען זיך פאר געלעכטער, און בשעת מעשה לעג איך איבער אונטען די קנעפלעך פון איין האַנד אין דער אַנדערער: דאָרט איז פונקט אַ האַלב טויז.
 — אַנה, ווייז נאָר, בחור'על, אַקאָרשט די הענטלעך דיינע!
 וואָס טהוּסט דו דאָרטען מיט זיי? — מאַכט צו מיר דער רבי און בויגט זיך אָן צו מיר אונטער'ן טיש...

.....

איהר זענט דאָך קלוגע קינדער, פערשטעהט איהר דאָך שוין מסתמא אַליין, וואָס פאר אַ מין פּסק איך האָב געהאַפּט פון מיין רבי'ן אויפ'ן ערשטען אַרויספּאָהר מיט די קנעפלעך!

ג.

שמיץ פּערהיילען זיך, בזיונות פּערגעסען זיך. איך מיט בעני'ן זענען מיר גיך געוואָרען גוטע ברודער, אָבער וואָס גוטע ברודער הייסט — נפש אַחת, גאָר ווי אַנדערע צוויי. אָט ווי אזוי די מעשה האָט זיך געטראָפּען:
 געקומען אויפ'ן אַנדערען טאָג אין חדר אַרײַן, מיט'ן חומש אין איין האַנד און מיט'ן אָנבײַסען אין דער אַנדערער האַנד, האָב איך געטראָפּען חברה שטאַרק האָפּערדיג, פּרײַליך, דאָס, וואָס ווערד

אַנגערופען בגילופין. וואָס איז די מעשה? אַ גדולה — דער רבי איז נישטאָ! וואו איז ער? אַוועקגעגאַנגען ערגיץ אויף אַ ברית. אינאיינעם מיט דער רביצין. דאָס הייסט, הלילה נישט אינאיינעם; אַ רבי געהט קיינמאָל נישט אינאיינעם מיט אַ רביצין. פריהער געהט דער רבי, און נאָכדעם, הינטען, געהט נאָך די רביצין.

— אַ לאַמיר זיך וועטען! — רופט זיך אָן איין יונגעל מיט אַ בלויער נאָז, יהושע־העשעל הייסט ער.

— צו וויפיעל געוועט? — זאָגט דער אַנדערער, קאָפעל־כונעם, אַ יונגעל מיט אַ צעריסענעם אַרבעל און סע זעהט זיך אַרויס דער שפיץ פונ'ם שוואַרצען עלענבויען.

— צו פערטעל פונט באַקסערען.

— לאָז זיין צו פערטעל פונט באַקסערען. איז וואָס, זאָנסט דו,

לאַמיר האַרכען?

— איך זאָג, אַז מעהר ווי פינף־און־צוואַנציג וועט ער נישט אויסהאַלטען.

— און איך זאָג — זעכס־און־דרייסיג!

— זעכס־און־דרייסיג? אָט וועלען מיר באַלד זעהן! חברה,

נעמט איהם!

אָט אזוי האָט אויסגעקאָמאָנדעוועט יהושע־העשעל מיט דער בלויער נאָז, און עטליכע יונגעלעך מיט אַ מאָל האָבען מיך אַ נעם געטהאָן, ווי דער רוח דעם מלמד, מיך אַנידערגעלעגט אויף דער באַנק, און דוקא מיט'ן פנים אַרויף. צוויי האָבען זיך געזעצט מיר אויף די פיס, צוויי — אויף די הענד, איינער האָט מיר צוגעהאַלטען דעם קאָפּ, איך זאָל זיך נישט דרעהען, און נאָך איינער האָט אָנגעד־שטעלט אַקוראַט אַקעגען מיין נאָז צוויי פינגער פון דער לינקער האַנד (אַפנים, ער איז געווען אַ ליוואַק, אַ געלינקטער!); די צוויי פינגער האָט ער צענויפגעלעגט, ווי אַ בייגעלע, איין אויגעל אַביסעל צוגעמאַכט, דאָס מויל האַלב געעפענט, און גענומען מיר שנעלען אין נאָז אַרײַן — אָבער ווי אזוי, מיינט איהר, שנעלען? יעדער שנעל האָט מיר געגעבען צו זעהן זיך מיט'ן טאַטען פון יענער

וועלט. רוצחים! קוילערס! וואָס האָבען זיי געהאַט צו מײן
נאָז? וואָס האָט זי זיי געטהאָן? וועמען האָט זי געשמעחרט?
וואָס האָבען זיי אויף איהר דערזעהן? א נאָז ווי אַלע נעזער!
— חברה, צעהלט! — קאָמאָנדעוועט יהושע־העשעל. — אַחת
ואַחת! אַחת ושתי! אַחת ושלוש!
נאָר פֿלוצים...

כמעט אַלע מאָל, זינט די וועלט שמעחת, טרעפּען זיך אַלע
נסים פֿלוצים. למשל: סע טרעפּט זיך חלילה אײן אומגליק מיט
אַ מענשען, גולנים פּאַלען־אָן אויף איהם אין מיטען פעלד, בינדען
איהם די הענד אַרונטער, שאַרפּען־אָן דאָס מעסער און הייסען איהם
זאָגען ורוי; און סאַמע דעמאָלט, ווען מע וויל שוין מאַכען חיס,
טראָגט עס אָן פֿלוצים אַ סטאַנאָוואָי מיט אַ גלאָק — די גולנים צע־
לויפּען זיך, און יענער ווערד ניצול, הויבט אויף די הענד צו נאָט
און בענשט נאָכדעם גומל.

מיט מיר און מיט מײן נאָז איז אויך אזוי געווען. איד געד
דענק נישט אַקוראַט, צי בײַם פינפטען, צי בײַם זעכסטען שנעל
האַט זיך געעפּענט די טיר און ס'איז אַרײַנגעקומען בעני מאיר
פּאָלקאָוואָי'ס, און חברה האָבען מיך באַלד אָפּגעלאָזט פּריי, געד
בליבען שמעהן, ווי די סטאַטקעס, און בעני האָט זיי גענומען אײנ־
ציגווייז צו דער אַרבייט: ער האָט זיי אָנגענומען איטליכען בע־
זונדער בײ די אויזערען, גוט אָנגעדריעהט, געמאַכט דערבײ מיט
אַ ניגון: „פּז---רױ“ אָדער „שלש---ת---לױ“ און בשעת
מעשה געזאָגט אַלעמען מיט'ן אײגענעם נוסח:

— נו? הײנט וועסט דו שוין וויסען, וואָס הײסט זאַטשע־
פען אײן אַלמנח'ס אַ יונגעל?

פון דעמאָלט־אָן האָבען שוין חברה מעהר נישט צוגעריהרט זיך,
נישט צו מיר, נישט צו מײן נאָז; זיי האָבען מורא געהאַט זיך
אַנהויבען מיט אײן אַלמנח'ס אַ יונגעל, וואָס בעני מאיר פּאָלקאָ־
וואָי'ס איז זיך חבר, זײן אויבלייזער, זײן בעשיצער.

7.

„דער אלמנה'ס יונגעל“ — קיין אנדער נאָמען האָב איך נישט געהאָט אין חדר. וואָס עפּיס „דער אלמנה'ס יונגעל“? מחמת מיין מאַמע איז געווען אַ אידניע און אלמנה, זיך דורכגעשלאָגען אַליין מיט איהר אייגענער האָרעוואַניע, געהאַלטען אַ באַקאַליינע קלייט, וואָס מעהר פון אַלסדינג איז דאָרטען געווען, ווערליג איך געדענק, קרייד און באַקסערען — די צוויי מינים, וואָס האָבען אַ שאַרפען אָפּגאַנג ביי אונז אין כתרילעווקע: קרייד בעדאַרף מען האָבען אויף שמירען די שטיבער, און באַקסערען איז אַ נאַשעריי, וואָס איז אי זיס, אי עם געהט אַ סך אויף דער וואָג, אי עם קאָסט וואָלוועל. חדר-יונגלעך ברענגען-אויס דערויף דאָס גאַנצע געלד פון די אַנד-בייסענס מיט די מיטאָגס, און די קרעמער ביי אונז ציהען דערפון שען פרנסה. בשום אופן האָב איך נישט געקאָנט פערשטעהן, פאַר וואָס די מאַמע קלאָגט זיך שטענדיג, זאָגט, אז עם טראָגט איהר קוים-קוים אויף קלייט-געלד און אויף שכר-למוד. און וואָס עפּיס גראָד שכר-למוד? וואו זענען די איבעריגע זאַכען, וואָס אַ מענש בעדאַרף האָבען, למשל, עסען, אַ קלייד, אַ שוך, וכדומה? דער גאַנצער קאַפּ איהרער איז געלעגען אינ'ם שכר-למוד: „אז גאָט האָט מיך געשטראַפט, זאָגט זי, און האָט צוגענומען ביי מיר מיין מאַן, אזאַ מאַן, און מיר געלאָזט און אלמנה, אַ יונגער, איינע אַליין, וויל איך האָטש, אז מיין זון זאָל קאָנען גוט לערנען.“ וואָס זאָגט איהר אויף דעם כּוּשֶׁל? איהר מיינט אפּשר, אז זי איז נישט געגאַנגען אַלע מאָל אין חדר אַריין געוואָהר ווערען, ווי אַזוי איך לערען? פון דאוונען שמועסט מען נישט, צו זי האָט אַכטונג געגעבען אויף מיר, איך זאָל דאוונען אַלע טאַג. זי האָט מיך נאָר געוואָלט אַיינרעדען, איך זאָל זיין האָטש האַלב, ווי מיין טאַטע, עליו השלום, איז געווען. און אַלע מאָל, ווען זי האָט זיך גוט צו געקוקט צו מיר, פלעגט זי זאָגען, אז איך בין אינגאַנצען „ער“, מיר

צו לאנגע יאָהר. און בשעת מעשה זענען ביי איהר די אויגען גע-
ווען ווי בענעצט, און מאָדנע פערזאָרגט איז געווען דאָס פנים
איהרס, בעצויגען מיט אַ שוואַרצען טרויער.

לאָז ער מיר מוחל זיין, דער טאַטע מיינער, אויף יענער וועלט.
איך האָב איהם נישט געקאָנט פערשטעהן, וואָס איז ער געווען פאַר
אַ מענטש, וואָס, ווערליג די מאַמע דערצעהלט זיך אָן פון איהם,
פלעגט ער כסדר אָדער לערנען אָדער דאוונען? שוין זשע האָט
איהם קיינמאָל נישט געצויגען, ווי מיך, אין דרויסען אַרויס זומער
אין דער פרייה, בשעת די זון ברענט נאָך נישט אזוי שטאַרק,
הויבט ערשט אָן אַרויסטרעטען אויפ'ן גרויסען הימעל, שפאַצירט
מיט אַ גרויס אַיילעניש, ווי אַ פייעריגער מלאַך אין אַ פייעריגער
קארעמע מיט פייעריגע פערד, וואָס ס'איז אונמעגליך צו קוקען
זיי אין זייערע שטאַרק לויטערע, ברענענדיגע, גיין-גאָלדענע
פנימ'ער? וואָס פאַר אַ טעם, פּרעג איך אַיך, האָט אין אזא
געטליכען פריהמאָרגען דאָס וואָכענדיגע דאוונען? וואָס פאַר אַ
טעם האָט נאָכדעם דאָס זיצען און לערנען אינ'ם ענגען וויסטען
חדר, בשעת די גיין-גאָלדענע זון האַלט אין רעכטען סמאָליען, אָב-
גליעהנדיג די ערד, ווי אַיין אַיזערנע סקאָוורעדע? דעמאָלט ציהט
דאָס אַיך גאָר אַהין, אַראָפּ-באַרג, צום טיך, צו יענעם שענעם
טיך, וואָס איז בעדעקט פון אויבען מיט גרינעם, און אַ מאָדנער
ריח, אַ ריח פון שוויץ-באָד, לאָזט זיך הערען פון דער ווייטען;
דעמאָלט גלוסט זיך אַיך אויסטהון זיך אויף דער גיך און אַרייג-
שפּרינגען העכער האַלב אין דעם אָנגעוואַרעמטען וואַסער, וואָס אונט-
טען, ביי'ם דנאָ, איז דאָס קיחלעליך און מאָדנע גליטשיג און ווייך-
בלאָטיג, און פּערשיעדענע בעשעפענישען, וואָס ווידמענען זיך אין
די אָפּגורנטען פונ'ם טיך, האַלב פישלעך, האַלב זשאַב-קעלעך, שווע-
בען, שוועבען אָהן אַ שיעור פאַר די אויגען, און מאָדנע פליענען,
קאָמאַרעס מיט די לאַנגע פיס, גליטשען זיך, שליטלען זיך איבער'ן
וואַסער פון אויבען; דעמאָלט גלוסט זיך אַיך אַריבערשווימען
אויף יענער זייט, אַהין, וואו די ברייטע, קיילעביגע, גרינע בלעטער

וואַכסען, און סע שעמעריען פון זיי אַרויס ווייסע און געלע צוויק-
 לעך, און סע קוקט אויף אייך אַ גרינע פּרישע ווערבע מיט ווייכע
 פּרישע צווייגען, און איהר טהוט זיך אַ לאָז און פּאַלט-אַריין מיט
 די הענד אין בלאַטע, און פּאַליאַסקעט-פּאַליאַסקעט מיט די פּיס
 פון יענער זייט, מע זאָל מיינען, אז איהר שווימט. וואָס פאַר אַ
 טעם, פּרעג איך אייך נאָך אַ מאָל, האָט דאָס זיצען אין שטוב אָדער
 אין חדר זומער פאַר-נאַכט, בשעת דער גרויסער רויטער הימעל-
 קוגעל לאָזט זיך אַראָפּ פון יענער זייט שטאַדט אויף דער ערד,
 צינדט-אָן דעם שפיץ קלויסטער און בעלייכט אויך דעם רויטען שינ-
 דעל-דאָך פון באָד און, להבדיל, די גרויסע אַלמע פענסטער פון דער
 גרויסער קאַלטער שוהל, און פון דאָרטען, פון הינטער דער שטאַדט,
 געהט די טשערעדע, ציענען לויפען, שעפעלעך מעקען, דער שטויב
 וואַכסט, געהט ביז'ן הימעל, און זשאַבעס קוואַקען, זשאַבעס גראַ-
 גערען, סע רעש'ט, סע גרילצט — אַ טאַרעראַם, אַ יריד, אַ האַרמיר-
 דער! ווער האָט אין זינען איצטער דאוונען? וועמען קריכט אין קאַפּ
 אַריין איצטער לערנען? געהט-ישע רעדט אָבער מיט מיין מאַ-
 מען, — וועט זי אייך זאָגען, אז ער, עליו השלום, האָט נישט אזוי
 געטהאָן; ער, עליו השלום, איז געווען גאָר איין אַנדער מענש.
 וואָס פאַר אַ מענש איז ער געווען, זאָל ער מיר מוחל זיין, — ווייס
 איך נישט; איך ווייס נאָר, אז מיר דעקוטשעט די מאַמע זעהר
 שטאַרק, דערמאַנט מיר אַלע מאָל, אז איך האָב געהאַט אַ טאַטען,
 און וואַרפט מיר אויס צעהן מאָל אַ טאָג דאָס שכר-למוד, וואָס זי
 צאָהלט פאַר מיר, און פערלאַנגט פון מיר נאָר צוויי זאַכען, זאָגט
 זי: גוט לערנען און וועלען דאוונען.

ה.

מע קאָן נישט זאָגען, אז „דער אַלמנה'ס יונגעל“ האָט זיך
 שלעכט געלערענט. ער איז ניט אָפּגעשטאַנען פון זיינע איבעריגע
 חברים אויף קיין האָר. נאָר וועלען דאוונען — דאָס בין איך אייך

נישט ערב. אלע קינדער האָבען איין נשמה, און אַ קונדס איז ער געווען גלייך מיט אלעמען; גלייך מיט אלעמען ליעב געהאַט אַ שקאַצערײ, גלייך מיט אלעמען ליעב געהאַט אַ שטייער־טהון; אָנ־טהון דעם קהל'שען צאָפּ אויף די הערנער אַ שטריימעל פון דער רביצינ'ס וויכעט, וואָס זי שמירט מיט איהם די ערד, און לאָזען איהם איבער דער שטאַדט; אָנהענגען דער קאַץ אַ פאַפיערענע שלאַנג אויפ'ן ווידעל, זי זאָל לויפען משונענערווייז און ברעכען טעפּ אויף וואָס די וועלט שטעהט; אויפהענגען אַ שלאָס אויף דער ווייבערשער שוהל פרייטאָג־צונאַכטס פון דרויסען, מע זאָל נאָכ־דעם די ווייבער דאַרפֿען ראַטעווען פון הלשות; צושלאָגען דעם רבינ'ס פּאַנטאַפּעל צו דער ערד מיט צווייעכעס, אָדער צו'חתמ'ענען איהם מיט טריפּוואַכס די באָרד צום טיש בשעת ער שלאָפּט, און לאָז ער פּרובען אויפשטעהן, וכדומה. וויפיעל שמיץ דאָס קאָסט אונז נאָכדעם, אז מע דערגעהט זיך, ווער דאָס האָט געטהאָן — פּרעגט שוין ניט! מע פּערשטעהט זיך פון זיך זעלבער, אז יעדע זאָך מוז האָבען אויף זיך איין עלטערען, איין אויבערהאַר, וואָס ער איז דער קאַפּ, דער פיהרער, דער וועגווייזער.

אונזער קאַפּ, אונזער פיהרער, אונזער וועגווייזער איז געווען בעני מאיר פּאַלקאוואָי'ס. פון איהם האָבען זיך אלע זאָכען אָנגע־הויבען און צו אונזערע קעפּ האָט זיך דאָס תמיד אויסגעלאָזט. בעני, דער פּעמפיקעוואַטער רויטער בעני מיט די בולבעוואַטע רוי־טע אויגען, איז תמיד פון אלע אומגליקען אַרויס טרוקען, ווי פּעפּער, ריין, ווי אַ טרער, און נאָט די נשמה שולדיג, ווי אַ טייבעלע. וואו ער גיט אַ שענע תנועה, אַ מין העויה'לע, אַ שפיצעל, איין אָפּשניצעל, וואָבען מיר דאָס גענאַשט פון בעני'ן. ווער האָט אונז אויסגע־לעהרענט בנגבה רויכערען אַ פּאַפּיראַס, אַרויסלאָזען דעם רויך פון ביידע נאָזלעכער? בעני. ווער האָט אונז אַרויפגעפיהרט זיך גלי־זשען ווינטער מיט אלע גויישע שקצימ'לעך אויפ'ן אייז? בעני. זיער האָט אונז אויסגעלעהרענט שפּיעלען אין קנעפלעך, אין קניפ־* זך, אין מ'ס'ו'ן־ה"א, אין „אום־צייגראָד“, און פּערשפּיעלען די

אַנבייסענס מיט די מיטאַגס? בעני. אויף שפיעלען איז בעני געווען איין מוזיק, דאָס הייסט: ער האָט אונז אַלעמען גע'מוזיק'ט, אָפגעוואונען ביי אונז וואו מיר האָבען געהאַט אַ גראַשען, און גע'קומען צו עפּים — אָפגעווישט די ליפּען, שאַ, נישטאָ בעני! דאָס שפיעלען איז ביי אונז געווען איינע פון די בעסטע זאַכען אין דער וועלט, און פאַר'ן שפיעלען האָבען מיר אַלע מאָל געהאַפט פּונ'ם רבי'ן דעם גרעסטען פּסק; ער האָט געזאָגט, אַז ער מוז דאָס אויס'קאַרעניען, אַרויסרייסען ביי אונז מיט'ן וואַרצעל.

— שפיעלען וועט איהר ביי מיר? מיט'ן מלאך-המות וועט איהר זיך ביי מיר שפיעלען! — אזוי פלעגט זאָגען דער רבי און אויסטרייסלען אונז די קעשענעס, צונעמען וואָס ער האָט געפונען און איינטיילען אונז שמיץ פון דער ברייטער האַנד.

נאָר איין וואָך אין יאָהר איז געווען ביי אונז אַזעלכע, וואָס מע האָט געמעגט שפיעלען, וואָס זאָג איך, מע האָט געמעגט? ס'איז געווען אַ מצוה צו שפיעלען, אַ מצוה!

די וואָך איז געווען — די וואָך פון חנוכה, און געשפיעלט האָבען מיר אין „דריידעל“.

1.

אמת, אין די היינטיגע שפיעלען, וואָס מע שפיעלט אין קאָר טען, למשל: אָקע, סטוקעלקע, טערטעל-מערטעל, סטאָס וכדומה, שטעקט אַרדאי מעהר שכל, ווי אין אונזער אַמאָליגען דריידעל; נאָר דאָרט, וואו מע שפיעלט אויף געלד, איז קיין חילוק נישט. איך אַליין האָב געזעהן מיט מיינע אויגען, ווי צוויי שקצים זענען געזעסען און האָבען זיך געשלאָגען קאָפּ אין וואַנד, און אַז איך האָב זיי געפרעגט: וואָס טהוט איהר דאָס? איהר זענט משוגע, צי חסר-דעה? האָבען זיי מיר געזאָגט, איך זאָל נעמען דעם וועג, וואָרום זיי שפיעלען אויף געלד — ווער פון זיי וועט זיך ניכער אַיינמיעדען... היינט געהט טענה'ט! דאָס שפיעל פּונ'ם דריידעל

איז אַ היים, אַ מורא'דיג אַזאַרטעס שפיעל. עס קאָן אַרײַגטרייבען אײך אין אַלע הששי אַרײַן, איהר זאָלט פערשפיעלען די נשמה. און נישט אזוי דאָס געלד, ווי דער פערדראָס: למאי געווינט יענער? למאי פאלט ביי יענעם דאָס דריידעל אויף דער נימל, און ביי אײך אויף דער נון, אויף דער הא אָדער אויף דער שין? און דאָס ווייסט איהר דאָך מסתמא, וואָס בעדיימען די פיער אותיות פונ'ם דריי-דעל: נ מאַכט נ י י נ, ד מאַכט ה א ל ב, יש מאַכט ש ל ע כ ט און ג מאַכט ג ו ט. דאָס דריידעל איז אַ מין לאַטעריי: וועמען די הצלחה שפיעלט, דער געווינט. אָט נעמט, למשל, בעני מאיר פאָלקאוואָ'ס: וויפיעל מאָל ער זאָל נישט לאָזען דאָס דריידעל, מוז דאָס פאלען ביי איהם אויף דער נימל.

— ס'איז דיר אײן אַנטיק מיט דעם בעני'ן! — זאָנען אלע יונגלעך און שטעלען אלע מאָל פריש געלד, און בעני „ענטפערט“ אלעמען, וואָרום וואָס הערט ער דאָס? „אַ נגיד'ס אַ יונגעל!“
 — גימל! וויעדער גימל! אײן אַנטיק מיט איהם! — שרייען אַזויס אלע מיט אַ מאָל און מע נעמט זיך צו די בייטעלעך און מע שטעלט פריש געלד, און בעני „ענטפערט“ אלעמען, לאָזט דאָס דריידעל „קאָזאַרעם“, מיט'ן קעפעלע אַרויף. דאָס דריידעל רעהט זיך, קאטשעט זיך אַהין און אַהער, ווי אַ שכור, און פאלט אַנידער.
 — גימל! — זאָגט בעני.

— גימל? גימל? ווייטער גימל? חידושים מיט איהם! — שרייען אַזויס חברה און קראצען זיך און נעמען זיך וויעדער צו די בייטעלעך.

דאָס שפיעל ווערט וואָס ווייטער פייעריגער. די שפיעלערס היצען זיך, שטעלען געלד, שטופען זיך אלע צום טיש, קריענען זיך, דערלאָנגען איינער דעם אַנדערען אין זייט אַרײַן, זענען זיך מכבד מיט מאָדנע ווערטער: „דו סמארק איינער! דו פאָנפאָטש! שוואַר-צער קאָטער! צעקנימטשע יאַרמעלקע! צעשפאלטענע קאַפאָטקע!“ זכרומה אַזעלכע קאַמפלימענטען, בעמערקען גאָר נישט, אַז ביי דער זייט שטעהט דער רבי, אָנגעטהאָן אינ'ם וואַרעמען טיזליק

מיט'ן וואַטענעם מיצעל אויף דער יארמעלעקע און מיט'ן טלית ותפילין אונטער דער האַנד; דאָס קלויבט ער זיך געהן אין קלוי- זעל אַרײַן דאַונען, נאָר דערזעהן די קינדער היצען זיך, האָט ער זיך אָפגעשטעלט אויף אַ ווײלע, אַ קוק טהון פון דער ווייטען, ווי כויר שפיעלען אין דריידעל. היינט מישט זיך נישט דער רבי; ס'איז חנוכה, זענען מיר פריי אַכט טאָג כסדר און קאָנען שפיעלען אין דריידעל וויפיעל מיר ווילען, אַבי נישט שלאָנען זיך, נישט רייסען זיך ביי די נעזער. נאָר ניט אזא שלעכטער מענש דער רבי, כללעבן. אויך די רביצין האָט געהאַפּט דאָס קליינע, קראַנקע ראובלי אויף די הענד, איהם פערשטופט דאָס מוילכעל מיט דער ברוסט, ס'זאָל נישט שרייען, האָט זיך אַוועקגעשטעלט הינטער'ן רבינ'ס פלייצעס און קוקט-קוקט, ווי די יונגלעך שטעלען געלד. און בעני "ענטפערט" אלעמען, בעני ברענט, בעני פלאַכט, בעני פלאַטערט, בעני לָאָזט דאָס דריידעל, און דאָס דריידעל דרעהט זיך, קאַטשעט זיך און פאַלט-אַנידער.

— ווידער אַמאָל גימל? אַ טרעיאַטער מיט דעם בענין!

און בעני האָט אונז אַזוי לאַנג בעוויוען זיין בריה'שאַפּט מיט זיינע גרויסע קונצען, ביז ער האָט אונז מחילה אויסגערייניגט אַלער מען די ביימעלעך, צוגענומען וואו ס'איז געווען ערגיז אַ פרוטה, אַרײַנגעלעגט די הענד אין די קעשענעס, ווי איינער רעדט: "נה, ווער וויל נאָך?" ... און מיר זענען זיך צעגאַנגען אַהיים, אַוועקגער טראָגען מיט זיך אַ וועהטיג אין האַרצען און אַ בזיון פאַר זיך אַליין, און נאָך געמוזט אין דער היים אויסטראַכטען "ליגינים" — דער אזא ליגען און דער אזא ליגען. איינער האָט זיך מודה געווען, אז ער האָט דאָס גאַנצע חנוכה-געלד פערנאַשט, אויסגעגעבען אויף באַקסערען! דער אַנדערער האָט אויסגעטראַכט אַ פּזמון, אז מע האָט דאָס ביי איהם אַרויסגע'גנבה'ט פון קעשענע נאָך ביינאַכט, און דער דריטער איז געקומען אַהיים מיט אַ געוויין, "וואָס איז? וואָס וויינטט דו?" — ס'מיינט, ער האָט זיך געקוימט פאַר'ן חנוכה-

נעלד א מעסערעל! — וואָס זשע איז דער געוויין? — ס׳זײטש.
ער האָט דאָס געהענדיג פערלירען!

אויך איך האָב אויסגעטאַקט א גרויסען ליגען, דערצעהלט דער
מאַמען א גאַנצע מעשה פון טויזענד־איינ־נאַכט און אויסגעבעטען
מײ איהר נאָך א מאָל חנוכה־נעלד — א האַרטען זעכסער מיט צוויי
שױיערס, אונטערטראָנען זיי צו בענין און אָפגעטרייסעלט זיך אין
פינג מינוט, און אויסגעטראַכט דער מאַמען א נייעם ליגען. בקיצור,
קעג האָבען געטראַכט, מוחות האָבען געאַרבייט און ליגענס, לײ
נענס זענען געפֿלויגען, אזוי ווי האַלץ, און דאָס גאַנצע חנוכה־נעלד
אונזערס איז אַוועק מיט'ן דריירעל, אַוועק צו בענין אין קעשענע
אַרײן און פערפֿאַלען לעולם ועד!

נאָר איינער פון אונז האָט זיך אזוי אַרײנגעלאָזט אינ'ם דריי־
דעל, אז ער האָט זיך נישט בענוגענט מיט'ן חנוכה־נעלד אַלײן און
האָט נישט אויפגעהערט צו שפּיעלען און שפּיעלען מיט בענין אין
דריידעל כמעט אַלע טאָג, ביז'ן לעצטען טאָג פון חנוכה.

און דער דאָזיגער איינער בין געווען טאַקי, מחילה, איך אַלײן.
„דער אַלמנה'ס יונגעל“.

ז.

װאוּ האָט גענומען „דער אַלמנה'ס יונגעל“ געלד אויף צו
שפּיעלען — דאָס זאָלט איהר נאָר נישט פרעגען. די גרויסע שפּיער
לערס פון דער וועלט, די וואָס האָבען געפרוכט געווינען און פער־
שפּיעלען גאַנצע פערמעגענס און מאַיאַנטקעס, — די ווייסען, די
פערשטעהען! ... אוי־וועה, די שעה זאָל גאָר נישט זײן, אז דער
יצר־הרע פון שפּיעלען קומט אָן, איז גאָר נישטאָ קיין שווערע זאַך
אויף דער וועלט! ער ברעכט־דורך מויערען, אַיזערנע ווענד, ער
טהוט מעשים אשר לאַ יעשו — אַ ווערמעלע אויסצורעדען: דער
יצר־הרע פון שפּיעלען!

ראשית חכמה, האָב איך זיך גענומען מאַכען געלד פון שוה-
 כסף, דאָס הייסט, עס זאָל אייך צו קיין חרפה נישט זיין, פערקוי-
 פען אלסדינג, וואָס איך האָב, איין הפץ נאָכ'ן אַנדערען, פריהער
 דאָס מעסערעל, נאָכדעם דאָס בייטעלע, נאָכדעם די קנעפלעך אלע.
 און אַ קעסטלעלע האָב איך געהאַט, וואָס פלעגט זיך עפענען און
 פערמאַכען, און עטליכע רעדלעך פון איין אלטען זייגער, גוטע
 מעשענע, אז מע רייבט זיי אויס, גלאַנצען זיי מיט סכנת-נפשות.
 כמעט אזוי ווי גאָלד, — אלסדינג אוועקגעגעבען בחצי-חנם, גע-
 שניטען אויף וואָס די וועלט שטעהט, און געלאָפּען אלע מאָל מיט
 פריש געלד צו בעני'ן אַהיים און פערשפּיעלט איהם ביז'ן לעצטען
 גראָשען, אוועקגעגאַנגען אלע מאָל פון איהם אָבל וחפּויר-ראש, מיט
 אַ האַרץ פול וואונדען, מיט אַ שרעקליכען פערדראָס, שטאַרק אויפ-
 געטראַגען — נישט אויף בעני'ן! חלילה! וואָס האָב איך צו בע-
 ני'ן? וואָס איז בעני שולדיג, אז סע געהט איהם אינ'ם שפּיעל?
 ס'זאָל ביי מיר, זאָגט ער, פאלען דאָס דריידעל אויף דער גימל,
 וואָלט איך געוואונען; עס פאלט ביי איהם, זאָגט ער,
 אלע מאָל אויף דער גימל, געווינט ער. אזוי זאָגט בעני און
 איז נעבאָך זעהר גערעכט... ניין, מיך פערדריסט אויף זיך, אויף
 מיר אַליין, למאָי איך האָב צעטרענצעלט אזוי פיעל געלד, דער
 מאַמע'ס פערהאַרעוועט געלד, און צעפלאַכטען אלע מיינע זאַכען,
 געבליבען, ווי מע זאָגט, נאַקעט, ווי די מאַמע האָט מיך געהאַט!
 אפילו דאָס סידור'על אויך פערקויפט. אוי, דאָס סידור'על! דאָס
 סידור'על!... דערמאַן איך מיך אָנ'ם קליינעם סידור'על, פער-
 קלעהמט מיך ביי'ם האַרצען און דאָס פנים ברענט מיר פאַר בויון!
 דאָס איז געווען אַ צאַצקע, נישט קיין סידור'על! ביי פתחיה דעם
 פאַקענטרעגער האָט דאָס מיר די מאַמע געקויפט, אַקוראַט צום
 טאַטענ'ס יאָהר-צייט. און אַ סידור'על איז דאָס געוועזען, —
 צווישען סידור'על אַ סידור'על! אַ "כל-בו'ניקעל", איין אמת'-
 דיג כל-בו'ניקעל! אַ גראָבס, אַ געפאַקטס. פון כל טוב האָט זיך
 דאַרטען געפונען, פון סויגעל-מילך, פון וואָס אַ מויל קאָן רעדען:

שיר-השירים און פרק, און ברכי-נפשי, און די הגדה, און אלע תפלות, און אלע דינים ומנהגים פון א גאנצן יאָהר, און א תהלימ'על צום סוף. היינט די טעוועלעך מיט די גאָלדענע אותיות! דער שניט! דאָס רוקענדעל! א יצירה-רע, זאָג איך אייך, א שטן, נישט קיין סידור'על! אלע מאָל, ווען פתחיה מיט די בעלמעס און מיט די שטארק-אונטערגעשאַרענע וואַנסעס, וואָס דאָס מאַכט דאָס פערזאָרגטע פנים זיינס שמייכלענדיג, אלע מאָל, ווען דער פתחיה האָט זיך צעלעגט מיט זיין קראַם אין בית-המדרש ביי דער טיר, האָב איך קיין אויג נישט אַראָפּגעלאָזט פון דעם כל-בו'ניקעל.

— וואָס וועסט דו זאָגען, יונגעלעך? — פרעגט מיך כלומרשט פתחיה, גלייך ווי ער ווייסט נישט, אז איך האָב געוואָרפען איין אויג אויפ'ן כל-בו'ניקעל, שוין א מאָל זיעבעצעהן איבערגעטאָפּט מיט די הענד און איבערנעפרעגט וואָס סע קאָסט.

— גאָר נישט, — זאָג איך, — גלאַט אזוי... — און געה-אוועק פון איהם, איך זאָל נישט זעהן פאר זיך דעם יצירה-רע.

— אוי, מאַמע! זאָלסט זעהן, איז ביי פתחיה'ן פארהאן א כל-בו'ניקעל!

— וואָס פאר א כל-בו'ניקעל? — פרעגט מיך די מאַמע.

— א סידור'על אַזעלכעס! ווען איך האָב אזא סידור'על, וואָלט איך — איך ווייס אליין נישט וואָס!

— האָסט דען נישט קיין סידור? און וואו איז דעם טאַטענ'ס סידור?

— וואָס גלייכסט דו, מאַמע? יענס איז א סידור, און דאָס איז א כל-בו'ניקעל!

— א כל-בו'ניקעל! — זאָגט די מאַמע. — אין א כל-בו'ניקעל איז דען פארהאן מעהר צו דאוונען, צי סע דאווענט זיך געשמאַ-קער?

געהט ניט צו פערשטעהן א מאַמען, וואָס הייסט א כל-בו'ניקעל, איין אמת'דיג כל-בו'ניקעל, מיט רויטע סאָוועלעך, מיט א בלויען שניט און מיט א גרינעם רוקען!

Digitized by Google

— קום — זאָגט צו מיר די מאַמע איינמאָל אין אַ פאַרנאָכט און נעמט מיך אָן פאַר אַ האַנד — קום מיט מיר אין בית־המדרש. מאַרנען, אם ירצה השם, האָסטו דו יאָהר־צייט נאָכ'ן טאַטען, וועלען מיר שטעלען ליכט און זיך זעהן אין איין וועג מיט פתחיה'ן, וואָס איז ביי איהם פאַר אַ כל־בו'ניקעל אַזעלכעם?

איך ווייס פריהער, אז צום טאַטענ'ס יאָהר־צייט וועל איך ביי מיין מאַמען פועל'ען, ווי מע זאָגט, דאָס טעלערעל פונ'ם הימעל, און עס קלאַפט מיר שוין דאָס האַרץ פאַר פרייד.

געקומען אין בית־המדרש, טרעפען מיר פתחיה'ן מיט'ן זאַק, נאָך נישט אויסגעפאַקט די סחורה. פתחיה איז, פערשטעהט איהר מיך, אַ איד נישט קיין האַפענדיגער. ער ווייסט גאַנץ גוט, אז ער איז איינער אויפ'ן יריד. זיינס וועט פון איהם נישט אַוועק. איי־דער ער בינדט־אויף דעם זאַק און צעלעגט די קראָם, געדויערט אַ יאָהר. איך ציטער, איך פלאַטער, קוים וואָס איך האַלט מיך אויף די פיס, און ער — גאָר נישט, גלייך ווי נישט צו איהם רעדט מען!

— ווייזט שוין דאָרטען, — זאָגט צו איהם די מאַמע — וואָס איז דאָרט ביי אַיך פאַר אַ כל־בו'ניקעל?

פתחיה האָט צייט. דער טייך ברענט נישט. פאַוואָלינקע, נישט געהאַפט, בינדט ער אויף דעם זאַק און לעגט־אויס די גאַנצע קראָם זיינע: חומשים און קליינע חומש'לעך, מאַנסבילשע סידורים און זויבערשע קרבן־מנחהס, תהלים און תהליםלעך, הקדליש־אלס און תקונימלעך, מחזורים, סליחות און תחינות ובקשות אָהן אַ שיעור! און ספורי־מעשיות, שבחי בעל־שם־טוב און וויעדער אַ מאָל תחינות! עס דאַכט זיך מיר אויס, אז עס וועט זיך קיינמאָל ביי איהם נישט אויסנעמען — אַ קוואַל, אַ ברונען! קוים אַמאָל דערלעכט צו זעהן דאָס קליינ־וואַרג, און בתוכם האָט אַ שוין גע־טהאָן דאָס כל־בו'ניקעל.

— אָט דאָס איז גאָר? — רופט זיך אָן די מאַמע. — אזאַ קלייניטשקע?

— דאָס קלײניטשקע — זאָגט פתחיה — קאָסט טײערער פון א גרויסעטשקע.

— וואָס קאָסט בײ אײך, גאָט זאָל נישט שטראַפּען פאַר די רעד, דאָס דאָזיגע קלײנע וועווריקעל?

— אויף אַ סידור זאָגט איהר וועווריקעל? — מאַכט צו איהר פתחיה און נעמט בײ איהר פּאַוואָלינקע דאָס בלײב׳ניקעל פון די הענד, און מיר רײסט זיך אָפּ אין האַרצען.

— נו, זאָגט שױן, זאָגט, וואָס קאָסט דאָס? — בעט בײ איהם די מאַמע. נאָר פתחיה האָט זיך צײט און ענטפּערט מיט אַ ניגון:

— דאָס סידור׳על וואָס קאָסט? אוי, סע קאָסט, סע קאָסט! איך האָב מורא, ס׳איז נישט פאַר אײער בײטעל.

די מאַמע בענשט די שונאים מיט בײזע, וויסעט חלומות, און הייסט זיך זאָגען אַ מקח.

פתחיה זאָגט אַ מקח, און די מאַמע ענטפּערט איהם נישט; זי דרעהט זיך אויס מיט׳ן פנים צו דער טיר, נעמט מיך פאַר אַ האַנד און זאָגט צו מיר:

— קום, לאָמיר געהן, מיר האָבען דאָ נישט וואָס צו טהון. דו ווייסט דען נישט, אַז רב פתחיה זענען אַ איד אַ יקרן?

מיט אַ ביטער האַרץ געה איך נאָך דער מאַמע ביז דער טיר, מיט אַ שטיקעל האָפּנונג, טאָמער וועט גאָט רחמנות האָבען און פתחיה וועט אונז אומקעהרען צוריק. נאָר פתחיה איז נישט אַזא איד. ער ווייסט, אַז מיר וועלען זיך אַלײן אומקעהרען. והראית, מיר האָבען זיך טאָקי אומגעקעהרט, און די מאַמע בעט איהם, ער זאָל זאָגען „ווי אַ מענטש“. פתחיה ריהרט זיך נישט, קוקט אויף דער סטעלי, און די ווייסע בעלמע פונ׳ם לינקען אויג גלאַנצט, און מיר געהען־אַוועק און קעהרען זיך אום נאָך אַ מאָל צוריק.

— אַ פּאַהאַנער איד אָט דער פתחיה! — זאָגט צו מיר נאָכ־דעם די מאַמע. — מכות מײנע שונאים וואָלט איך בײ איהם גע־קויפט אַ סידור׳על! היינט קאָסט דאָס טאָקי אַ יקות! אײן עבירה, בלעבען, דאָס געלד וואָלט צונויץ געקומען אויף שכר־למוד! נאָר

נאָר נישט, צוליעב דעם, וואָס דו האָסט מאָרגען, אם ירצה השם, יאָהר־צייט נאָכ'ן טאטען, עליו השלום, און דו זאָנסט נאָך איהם קריש, האָב איך דיר צוליעב געטהאָן. טהו זשע מיר צוליעב, מין זוהן, דו אויך, און זאָג מיר צו, אז דו וועסט האָטש דאוונען געטריי אַלע טאָג.

צי איך האָב טאָקי אזוי געטריי געדאווענט, ווי איך האָב צו־געזאָגט, צי ניין — פון דעם לאָמיר ניט רעדען. נאָר דאָס כל־בו־ניקעל האָב איך ליעב געהאט דאָס חיות! איהר קאָנט פערשטעהן, אז איך בין מיט דעם געשלאָפּען, האָטש — איהר ווייסט? — מע טאָר דאָס נישט. דער גאַנצער חדר האָט מיר מקנא געווען אויף דעם סידור'על, ווי דאָס שוואַרצאָפּעל פּונ'ם אויג האָב איך דאָס אָפּגעהיט, — און איצט, דעם דאָזיגען חנוכה, האָב איך דאָס — וועה געשריגען! — אַליין מיט מיינע אייגענע הענד אַוועקגעטראָג־גען צו משה דעם סטאָליר'ס יונגעל, וואָס האָט שוין לאַנג געוואָר־פען דערויף אַיין אויג, און נאָך געדאַרפט בעטען איהם, אויסשלאָג־גען אַ קניע ערר, ביז ער זאָל דאָס ביי מיר קויפּען. כמעט אומ־זיסט אַוועקגעגעבען דאָס קליינע סידור'על! אוי, דאָס סידור'על, דאָס סידור'על! און דערמאָן איך מיך אָן דעם קליינעם סידור'על, פּערקלעהמט מיך ביי'ם האַרצען און דאָס פנים פּלאַמט מיר פאַר בזיון! פּערקויפט, פּערהאַנדעלט, און צוליעב וואָס? צוליעב וועד מען? צוליעב בעני'ן. בעני זאָל האָבען אויף צו געווינען ביי מיר נאָך עטליכע קאָפּיקעס. נאָר וואָס איז שולדיג בעני, אז סע געהט איהם אזוי אין דריידעל?

— דערויף איז דאָס אַ דריידעל. — דעדט מיר אויס בעני דאָס האַרץ און לעגט־אַריין צו זיך אין בייטעלע מיינע לעצטע עטליכע גראַשענס. — ס'זאָל דיר אזוי געהן, ווי סע געהט מיר, וואָלסט דו געוואונען! עס געהט אָבער מיר, געוויין איך. און בעני'ס בעקלעך פּלאַמען, און אין שטוב איז ביי זיי ליכ־טיג און וואַרעם. און אַ זילבערן חנוכה־לעמפעל שטעהט ביי זיי גרייט מיט'ן גוטען בוימעל, מיט'ן שענעם שמש און מיט אַלדאָס

גוטס, און פון קיך ביי זיי לאָזט זיך הערען אַ ריח פון פרישע-
נאַרוואַס אויסגעפרענגעלטע שמאַלץ.

— מע באַקט היינט ביי אונז לאַטקעס. — זאָגט מיר בעני
אַן אַ בשורה אויף דער טיר שוין, און מיר קלעהמט דאָס
האַרץ פאַר הונגער. און איך לויף מיט'ן צעריסען טולפּעל אַהיים
און טרעה די מאַמע געקומען שוין פון קלייט, רויט די נאָז, רויט
די הענד, און אָנגעדראָלען, איבערגעפרוירען דורך און דורך, שטעהט
און וואַרעמט זיך ביי'ם אויווען. מיך דערזעהן, הויבט איהר דאָס
פנים אָן צו שיינען.

— פון שוהל? — פּרעגט מיך די מאַמע.

— פון שוהל. — זאָג איך איהר אַ ליגען.

— געדאווענט מעריב?

— געדאווענט מעריב. — זאָג איך איהר אַ נייעם ליגען.

— וואַרעם זיך אָן, מיין זוהן, וועסט דו מיר בענטשען חנוכה-

ליכטלעך. ס'איז היינט, דאַנקען גאָט, דאָס לעצטע ליכטעל.

ה.

אודאי, אַ מענש זאָל טראָגען אויף זיך נאָר צרות אַליין און
נישט האָבען קיין פּיצעל פּערגעניגען, קיין ברעקעל נחת, וואָלט
ער דאָס געוויס נישט איבערגעטראָגען און וואָלט זיך געוויס גע-
נומען דאָס לעבען. איך זאָג עם אַקעגען מיין מאַמען דער אַלמנה
נעבאָך, וואָס האָט טאָג ווי נאַכט געהאַרעוועט, געפרוירען, געהונ-
גערט, נישט דערעסען, נישט דערשלאָפּען, און נאָר צוליעב מיר,
נאָר פון מיינעטוועגען. פאַר וואָס זשע קומט דאָס איהר, אַז זי
זאָל נישט האָבען טאַקי אַמאָל קיין שטיקעל פּערגעניגען אויך?
איטליכער מענש פּערשטעהט דאָס וואָרט „פּערגעניגען“ נאָך זיין
השגה נאָך. ביי מיין מאַמען איז נישט געווען גאָר קיין גרעסער
פּערגעניגען אויף דער וועלט, ווי בשעת איך האָב אַ י ה ר שבת
און יום־טוב געמאַכט קידוש, פּסח אַ י ה ר אָפּגערעכט דעם סדר.

און חנוכה איז הרגענשט חנוכה-ליכטלעך. וואָס פאַר אַ קידוש — צי איבער וויין, צי איבער ביער? וואָס פאַר אַ סדר — צי מיט חרעמזלעך, צי מיט צוגעפרישטע מצה מיט וואַסער? וואָס פאַר חנוכה-ליכטלעך — צי אין אַ זילבערען לעמפעל, צי פון גע-שניטענע קארטאָפּלים? — גלויבט מיר, נישט אינ'ם וויין, נישט אין די חרעמזלעך, נישט אין דעם זילבער שטעקט דער גאַנצער יחוס; דער עיקר איז גאָר עפּים אַנדערש: דער עיקר איז דאָס מאַכען פונ'ם קידוש, דאָס אַפּרעכטען פונ'ם סדר און דאָס בענשען פון די חנוכה-ליכטלעך. אָנקוקען, בשעת איך מאַך די ברכה, מיינ מאַמע'ס פּנים, ווי סע שיינט און סע לייכט און סע שמייעלעכט, בעדאַרף מען קיין סך ווערטער נישט רעדען און קיין גרויסע פּירושים נישט מאַכען! מע זעהט, אַז דאָ איז דאָס רעכטע פּערגעניגען, דאָס אמת'ע גליק! איך בויג מיך אָן איבער די צעשניטענע קארטאָפּלים און מאַך די ברכה מיט אַ ניגון. איך זאָג, און זי זאָגט מיר נאָך שטילערהייד, וואָרט ביי וואָרט, מיט'ן זעלבען ניגון, וואָס איך. איך זאָג, און זי קוקט מיר אין די אויגען אריין און מאַכט מיט די ליפּען. און איך ווייס, וואָס זי טראַכט זיך בשעת מעשה אין האַרצען. זי טראַכט: „אינגאַנצען ער זענען מיט די ביינער, אייהם צו לענגערע יאָהר!... און איך פּיהל, אַז איך בין ווערטה, מע זאָל מיך נעמען און צעשניידען אויף שטיקלעך, אַזוי ווי די צעשניטענע קארטאָפּלים: סטייטש, אָפּגע-נאַרט די מאַמע, און אַזוי מיאום אָפּגענאַרט! פּערקויפט דאָס קליינע סידור'על און דאָס געלד פּערשפּיעלט אין דרוידעל! פּער-קויפט, פּערקויפט פון קאַפּ ביז פּיס!

די קנויטלעך אין די קארטאָפּלים, מיינע חנוכה-ליכטלעך, טשאַ-דען, טשאַדען אַזוי לאַנג, ביז זיי ווערען פּערלאַשען. און די מאַמע זאָגט צו מיר:

— געה וואַש זיך, וועלען מיר עסען קארטאָפּלים מיט שמאַלץ!
לכבוד חנוכה האָב איך געקויפט אַ גלעזעלע גענוען-שמאַלץ, פּרישע, מחיה'דיגע שמאַלץ!

מיט פערנעניגען געה איך מיך וואשען, און מיר זעצען זיך צום טיש.

— ביי לייטען איז א מנהג, צום לעצטען טאג חנוכה באקט מען לאטקעס. — זאגט די מאמע מיט א זיפן, און עס קומט מיר ארויף אויף דער מחשבה בעני'ם לאטקעס מיט בעני'ם דריידעל, וואס קאסט מיך אזא פערמעגען, און עס טהוט מיר א שטאך אין הארצען, ווי מיט א נאָדעל, און מעהר פון אלסדינג טהוט מיר וועה דאָס האַרץ און איך האָב הרטה אויפ'ן סידור'על.

אויך ביי'ם שלאָפען לאָזען מיך די געדאַנקען נישט רוהען. איך הער אלץ דער מאמע'ס קרעכצען מיט איהר קנאַקען פון די פינגער. איך הער דאָס בעטעל, ווי סע סקריפעט, און עס דאַכט זיך מיר, אז דאָס בעטעל איהרס נישט סע סקריפעט, נאָר סע קרעכצט. און אין דרויסען בלאָזט דער ווינד, קלאָפּט אין פענסטער, דייסט דעם דאָר, פייפט אין קוימען, לאָזט אויס מיט אַ לאַנגען-לאַנגען וויירדירן! און אַ גריל האָט זיך צו אונז פערנאָדעט פון אַ צייט און טשערעך ריקעט פון דער וואַנד אַרויס: טשירערי-טשירערי! און די מאמע הערט נישט אויף צו זיפצען און צו קרעכצען און צו קנאַקען מיט די פינגער, און יעדער זיפן און יעדער קרעכץ רופט זיך אָפּ ביי מיר אין האַרצען. קוויטקוים וואָס איך האַלט מיך אַיין; אָט-אַט נעם איך, דאַכט זיך, און שפּרינג-אַראָפּ פון מיין געלענער און געה צו צו מיין מאמען און פאַל איהר צו די פיס און קוש איהר די הענד און בין זיך מודה ומתודה אויף אלע מיינע גרויסע זינד. נאָר איך טהו דאָס נישט; איך דעק מיך אַיין מיט אלע קליידלעך שטאַרקער-שטאַרקער, איך זאָל נישט הערען, ווי דער מאמעס בע-טעל סקריפעט און ווי די מאמע זיפצט און קרעכצט. און די אויגען שליסען זיך ביי מיר, און דער ווינד פייפט און סווישטשעט וויירדירן! און די גריל מאַכט: טשירערי-טשירערי! טשירערי-טשירערי! און סע דרעהט זיך עפּים פאַר מיינע אויגען, ווי אַ דריידעל, אַ מענש אַזעלכער, אַ קענטיגער פאַרשוין. איך וואָלט געמעגט שווערען, אז ס'איז דער רבי מיט דער שפיצעביגער יאָר-

מעלעקע. אויף איין פּוס שטעהט פאַר מיר דער רבי מיט'ן חומש
און דרעהט זיך, דרעהט זיך, דרעהט זיך, ווי אַ דריידעל, און די
שפיצעכיגע יארמעלעקע אויפ'ן קאָפּ שעמערירט אין די אויגען, און
די פּאות פליהען אין דער לופטען. ניין, ס'איז נישט קיין רבי,
ס'איז גאָר אַ דריידעל! אַ מאָדנע דריידעל, אַ לעבעדיגס, מיט אַ
שפיצעכיגער יארמעלעקע און מיט פּאות. ביסלעכווייז, ביסלעכווייז
הערט'אויף דאָס רבי'דיגע דריידעל אָדער דער דריידעלדיגער רבי
זיך צו דרעהען, און אויף זיין אָרט וואַכסט'אויס פּרעה דער קעניג
פון מצרים פון דער סדרה "מקץ", וואָס מיר האָבען געלערענט די
וואָך וואָס פאַר חנוכה; נאָקעט שטעהט פּרעה דער מלך פון מצרים
פאַר מינע אויגען, נאָקעט, נאָרוואָס פון טייך אַרויס, און האַלט
אין האַנד מיין סידור'על, מיין קליין כל'בו'ניקעל, און איך פּער-
שטעה נישט, ווי קומט דאָס צו איהם, צו דעם דאָזיגען רשע, וואָס
האָט זיך געבאָרען אין אידיש בלוט? ... און איך זעה זיעבען קיה,
מאָגערע, דאַרע, אויסגעדיווערטע הויט און ביינער, מיט גרויסע
הערנער און מיט לאַנגע אויהערען, לאָזען זיך צו מיר אַלע מיט
אַ מאָל, איינע נאָך דער אנדערער, עפענען די מוילער און ווילען
מיך איינשלינגען. פּלוצים וואַכסט'אויס בעני, מיין חבר בעני,
האַפט זיי פאַר די לאַנגע אויהערען און דרעהט זיי אַ לאַנגען "פּור"
מיט אַ "שלשלת", און עמיצער וויינט שטילערהייט, זיפצט און
חליפעט, קרעכצט און פייפט און סווישטשעט און משירעריקעט,
און אַ מענש שטעהט נעבען מיר און מאַכט צו מיר שטילערהייט:
— זאָג נאָר, זעהנו, ווען האָסטו דו נאָך מיר יאָהר'צייט? ווען
זאָנסטו דו נאָך מיר קדיש?

און איך שטויס מיך, אַ דאָס איז דער טאַטע מיינער, פון יעד-
נער וועלט, מיין טאַטע, וואָס די מאַמע דערצעהלט זיך אָן פון איהם
אַזוי פיעל גוטע זאַכען. איך וויל איהם זאָגען, ווען איך האָב נאָך
איהם יאָהר'צייט, ווען איך זאָג נאָך איהם קדיש, — האָב איך
אַבער פּערגעסען. גראָד אַצינד האָב איך פּערגעסען! איך מוטשע
מיך, איך רייב דעם שטערן, וויל מיך דערמאַנען, נאָר איך קאָן

נישט! האָט איהר געהערט אַ מעשה? איך האָב פּערגעסען, ווען
איך האָב יאָהר־צייט נאָך מײן טאַטען! גוואַלד, אידישע קינדער!
צי ווייסט איהר נישט, צי ווייסט איהר נישט, ווען איך האָב יאָהר־
צייט נאָך מײן טאַטען? וואָס שווייגט איהר? גוואַלד! גוואַלד!
גוואַלד!...

— גאָט איז מיט דיר! וואָס שרייסט דו? וואָס גוואַלדעוועסט
דו? וואָס טהוט דיר, הלילה, וועה?

איהר פּערשטעהט דאָך, און דאָס זאָגט צו מיר די מאַמע. זי
שטעהט איבער מיר, האַלט מיך ביי'ם קאָפּ, און איך פּיהל, ווי זי
ציטערט און ווי זי פּלאַטערט. דאָס האַלב־פּערדרעהטע לעמפעל
נישט סע לייכט, נאָר סע טשאַדעט, און איך זעה דער מאַמע'ס שאַ-
טען טאַנצט משונה אויף דער וואַנד, און ווי צוויי הערנער זעהער-
אויס די שפיצען פון איהר נאַכט־פּאַטשיילע, און די אויגען איהרע
גלאַנצען שרעקליך אין דער פינסטער.

— ווען האָב איך יאָהר־צייט? מאַמע, זאָג! ווען האָב איך
יאָהר־צייט?

— גאָט איז מיט דיר! ערשט נישט לאַנג געווען דער יאָהר־
צייט! דיר האָט זיך עפּים גע'חלומ'ט? שפּיי אויס דרוי מאָל:
טפּורטפורטפו! לאָז זיין צו גוטען! אָמן, אָמן, אָמן!...

* * *

קינדער! איך בין אויסגעוואַכסען, געוואָרען אַ גרויסער. אויך
בעני איז אויסגעוואַכסען, געוואָרען אַ גרויסער, אַ יונגער־מאַן מיט
אַ בערדעל אַ געלם. און אַ בייכעל האָט ער זיך פּערלאָזט, און אַ
קייט אַ גילדענע אויפ'ן בייכעל טראָגט ער. ווייזט אויס, אַ נגיד
בעני. געווען אַמאָל אַ נגיד'ס אַ יונגעל, היינט איז ער אַליין אַ
נגיד.

מיר האָבען זיך בעגעגענט, פּאָהרענדיג אין באַהן. איך האָב
איהם דערקענט נאָך די בולבעוואַטע אויגען, ווי ביי אַ פּיש, און

נאך די שימערע צייהן. איא צייט נישט געוועהן זיך, האָבען מיר זיך אַרומגעחאפט קושען און צערעדט זיך פון אַמאָליגע גוטע, ליע־בע, זיסע קינדער־יאָהרען, און דערמאָנט זיך אָן אַלע נאַרישקייטען פון אַמאָל.

— געדענקסט, בעני, יענעם חנוכה, ווי ס'איז דיר גענאָנגען אין שפּיעל, אינ'ם דריידעל? אַלע מאָל איז ביי דיר געפּאַלען גימל! איך טהו אַ קוק אויף מיין בעני'ן — ער איז בריוּן און בלוי פּאַר געלעכטער, ער האַלט זיך ביי די זייטען, ער קאַטשעט זיך, ממש ער עקט זיך.

— נאָט איז מיט דיר, בעני! וואָס איז אויף דיר אַזאַ געלעכ־טער פּלוצים אָנגעפּאַלען, בעני?

— אוי! — מאַכט ער צו מיר מיט ביידע הענד. — געה שוין אַוועק מיט דיין דריידעל! דאָס איז געווען דאָס גוטע דריידעל! שוין איין מאָל אַ דריידעל! דאָס איז געווען אַ קונגעל פון גאָלע שמאַלץ, אַ צימעס פון גאָלע ראָזינקעס! מיט אַזאַ דריידעל איז שווער צו פּאַרשפּיעלען. ווי אזוי ס'זאָל ניט פּאַלען, מוז עס פּאַלען אויפ'ן, האַט־האַט, אויפ'ן גימל!

— וואָס זשע איז דאָס געווען פּאַר אַ מין דריידעל, בעני?
— דאָס איז געווען, האַט־האַט, אַ דריידעל פון גאָלע, האַט־האַט־האַט, פון סאַמע גימל, האַט־האַט־האַט!...

==
אָטער
==

דערזעהלט לכבוד פורים.

געשריבען אין יאהר 1910

אַסְתֵּר

נישט קיין מעשה פונ'ם חדר, נישט פונ'ם רבי'ן און נישט פון דער רביצין וויל איך אייך דערצעהלען אָט דאָ. איך האָב אייך שוין פון דעם גענוג מאָל דערצעהלט. אפשר וועט מיר זיין ערלויבט איצטיגס מאָל, לכבוד פורים, צו דערצעהלען אייך אַ מעשה פון דעם רבינ'ס טאָכטער אסתר?

א.

אויב אסתר פון דער מגילה איז געווען אזא יפתתואר, ווי די אסתר, וואָס איך דערצעהל אייך דאָ, איז קיין חידוש נישט, וואָס זי האָט אזוי אויסגענומען ביי'ם קעניג אחשוורוש. די אסתר, וואָס איך דערצעהל אייך דאָ, האָט אויסגענומען ביי אַלעמען. אַלע האָבען זי ליעב געהאַט. אַלע, אַלע. אפילו איך, און אפילו מיין עלטערער ברודער מאָטעל אויך, האָטש ער איז שוין לאַנג בר־מצוה, און מע רעדט איהם שוין לאַנג שידוכים, און ער טראָגט שוין לאַנג אַ זייגער מיט אַ קייטעל. (אויב איך האָב קיין טעות נישט, האָט זיך איהם שוין דעמאָלט געשיט אַ בערדעל אויך). און אז מיין עלטערער ברודער מאָטעל האָט זי ליעב געהאַט — פרעגט מיר. איך וועל אייך זאָגען אַקוראַט. ער מיינט, איך ווייס נישט, אז דאָס, וואָס ער געהט אַלע שבת ביי־טאָג אין חדר אַרײַן כלומרשט לערנען פרס מיט'ן רבי'ן, איז אַ נעכטיגער טאָג. דער רבי האָפּעט אויף וואָס די

וועלט שטעהט. די רביצין שמועסט מיט די ווייבער אין דרויסען אויף דער פריזבע. און מיר, חדר-יונגלעך, שפיעלען אין „מס-שירד הא“. און מאַטעל מיט אסתר'ען קוקען מיט אויגען. ער אויף איהר און זי אויף איהם. און אַ מאָל מאַכט זיך, אַז מיר חדר-יונגלעך שפיעלען נאָר אין „קוציבאָבע“. ווייסט איהר, וואָס דאָס הייסט „קוציבאָבע“? אַט וועל איך אַייך זאָגען וואָס דאָס איז. מע נעמט אַייך און מע פערבינדט אַייך די אויגען מיט אַ פעטשיילע, מע שטעלט אַייך אַוועק אין מיטען שטוב, און אַלע דרעהען זיך אַרום אַייך, און מע זאָגט אַייך: „גער-גער-גער, חאַפּ מיך!“

מאָטעל און אסתר שפיעלען אויך מיט אונז. „קוציבאָבע“, זאָר גען זיי, געפעלט זיי. איך ווייס פאַר וואָס סע געפעלט זיי. וואָר רום אַז זיי שפיעלען מיט אונז אין „קוציבאָבע“, האַלטען זיי אין איין יאָגען זיך, אין איין האַפען זיך. ער זי, און זי איהם.

און נאָך אַ סך סמנים האָב איך, וואָס איך וואָלט אַייך גע- קאָנט דערצעהלען און דערצעהלען. נאָר איך בין נישט אַזעלכער... איינמאָל האָב איך זיי געהאַפּט, ווי זיי האָבען זיך געהאַלטען ביי די הענד. ער זי, און זי איהם. דוקא נישט שבת. דוקא אין אַ וואַכעדיגען טאָג. פאַרנאַכטליך איז דאָס געווען. בין מנחה למעריב. ער איז כלומרשט געגאַנגען אין שוהל אַריין. פערבלאָנ- זעט צו אונז אין חדר. „וואו איז דער רבי?“ — „דער רבי איז נישטאָ“. און ער געהט און גיט איהר די האַנד. אסתר'ען הייסט עס. שטעה איך און קוק. נעמט זי צו איהר האַנד. גיט ער מיר אַ גראַשען, איך זאָל קיינעם נישט דערצעהלען. זאָג איך — צוויי. גיט ער מיר צוויי. זאָג איך — דריי. גיט ער מיר דריי. איהר מיינט וואָס? ווען איך זאָל זאָגען פיער, וואָלט ער מיר געגעבען פיער. און פינף, און זעכס? נאָר איך בין נישט אַזעלכער...

נאָך איין מאָל האָט זיך געטראָפּען אַ מעשה... נאָר גענוג מעשות. לאָס איך אַייך בעסער דערצעהלען די רעכטע מעשה, וואָס כ'האָב אַייך צוגעזאָגט.

ב.

מיין ברודער מאַטעל, ווי כ'האָב אייך געזאָגט, איז שוין אַ גרויסער. אין חדר אַרײַן לערנען געהט ער שוין מעהר נישט. אין דער היים לערנען וויל ער אויך נישט. רופט איהם דעריבער דער טאַטע „פּראַאָדעם“. קיין אַנדער נאָמען האָט ער נישט פאַר איהם, נאָר „פּראַאָדעם“. וויל דאָס די מאַמע נישט לײדען. „וואָס פאַר אַ תּנועה, אַ בחור צו לײטען, שוין באַלד אַ חתן, רופּען „פּראַאָדעם?“ זאָגט דער טאַטע: „אַז ער איז פאַרט אַ פּראַאָדעם!“ קריענען זיי זיך. איך ווייס נישט, ווי אזוי אַנדערע טאַטע-מאַמעס. מײנע טאַטע-מאַמע האַלטען אין אײן קריענען זיך; טאָג ווי נאַכט, טאָג ווי נאַכט נאָר מע קריענט זיך.

איך זאָל אייך דערצעהלען פון מײן טאַטע-מאַמע, ווי זיי קריען גען זיך, וואָלט איהר זיך געהאַלטען בײ די זײטען. נאָר איך בין נישט אַזעלכער...

הבּלל, לערענט שוין מײן ברודער מאַטעל מעהר נישט אין חדר. פון דעס-טוועגען פּערגעסט ער נישט דעם רבײַן שיקען אַלע פורים שלח-מנות. פאַרט אַמאָל געווען אַ תּלמיד. שיקט ער איהם אַ שענעם שיר, אויף לשון-קודש געשריבען, מיט אַ מנג'דוד אויס-געמאָהלט, מיט צוויי פּאַפּיערענע קערבלעך אַ מתנה. מיט וועמען שיקט מען אַ רבײַן אַזאַ מין שלח-מנות? פּערשטעהט זיך, מיט מיר. זאָגט צו מיר מײן ברודער מאַטעל: „נאַ דיר, טראָג אָפּ דעם רבײַן שלח-מנות, און אַז דו וועסט קומען צוריק, וועל איך דיר געבען צעהן גראַשען.“ צעהן גראַשען איז טאַקי אַ מטבע, מע קאָן נישט זאָגען. נאָר וואָס דען? „איך וויל, זאָג איך, די מטבע באַלד.“ זאָגט מיר מײן ברודער, אַז איך בין אַ שײגעץ. זאָג איך: „סע קאָן ווײן, זאָג איך, אַז איך בין אַ שײגעץ, איך וועל זיך מיט דיר נישט קריענען; נאָר איך וויל זיך זעהן, זאָג איך, מיט געלט.“ ווי מײנט איהר, ווער האָט אויסגעפיהרט?

בעצאָהלט מיר די צוגעזאָגטע צעהן גראָשען. גיט ער מיר דעם רבינ'ס שלח-מנות, אַ פּער'חתמ'עט בריוועל, און אז איד האַלט שוין ביי'ם אַוועקגאַנג, רוקט ער מיר אַריין אין האַנד נאָך אַ בריוועל און זאָגט צו מיר שטיף און גיך: "און דאָס וועסט דו אָפּגעבען אסתר'ען" ... "אסתר'ען?" "אסתר'ען" ... איין אַנדערער אויף מיין אָרט וואַלט זיך שוין הייסען בעצאָהלען פאַר אַזאַ זאַך צוויי מאָל אַזוי פּיעל, נאָר איד בין נישט אַזעלכער..."

ג.

"רבונו של עולם! — טראַכט איד מיר, געהענדיג מיט'ן שלח-מנות. — וואָס קאָן מיין ברודער אַזעלכעם שרייבען צו מיין רבינ'ס טאַכטער? מע דאַרף אומיסטנע אַ קוק טהון. מעהר נישט נאָר אַ קוק טהון. איד וועל דאָך זיי דערמיט נישט אָפּבויסען" ... און איד עפען-אויף דאָס בריוועל וואָס צו אסתר'ען און איד לייען איבער אַ גאַנצע מינלה. וועט איהר הערען. איד געב זי אייך איבער וואָרט אין וואָרט:

פון מרדכי'ן צו אסתר'ען.

"איש — אַ מענש, יהודי — אַ בחור, היה — איז געווען, בשושן הבירה — ביי אונז אין שטערטעל, ושמו מרדכי — זיין נאָר מען איז מאַטעל. ויהי אומן — ער האָט לייעב געהאַט, את הדסה — דאָס הדס'על, היא אסתר — דאָס איז אסתר. והנערה — און דאָס מיידעל, יפת — איז אַ שענע, תואר — אַ קראַסאַוויצע. ותיטב הנערה — און דאָס מיידעל איז איהם געפעלען. לא הגידה אסתר — אסתר זאָגט נישט אויס קיינעם, כי מרדכי — וואָרום מאַטעל, צוה עליה — האָט איהר אָנגעזאָגט, אשר לא תגיד — זי זאָל נישט אויס-עליה. ובכל יום ויום — אַלע טאָג, מרדכי מתהלך — געהט מאַטעל פּערביי, לדעת שלום אסתר — האַפען אַ קוק אויף אסתר'ען. ובהגיע תור אסתר — און אז ס'וועט קומען די צייט פון אסתר'ען, בת

אביחיל — זי וועט דארפען חתונה האָבען, ותלקח אסתר — וועט
 ער נעמען אסתר'ען, וימליכה — און ער וועט מיט איהר געהן, תחת
 ושתי — אונטער דער חופה“.

וואָס זאָגט איהר אויף מיין ברודער, ווי ער האָט דאָס אויסגע-
 טייטשט די מגילה? איך וואָלט אַ בעלן געווען האָרבען, וואָס
 וואָלט זאָגען, למשל, דער רבי אויף אזא פירוש? נאָר ווי קומט די
 קאָז איבער'ן וואָסער? שאַ! ס'איז דאָ אַיין עצה, ווי איך בין
 אַ איד! איך וועל איבערדרעהען די יוצרות: דעם רבינ'ס שיר
 וועל איך אוועקגעבען אסתר'ען, און אסתר'ס מגילה וועל איך אוועק-
 געבען דעם רבי'ן, — קאָז ער זיך קוויקען. אַי, ס'וועט נאָכדעם ווע-
 רען אַ חתונה? וואָס בין איך שולדיג? טרעפט זיך דען נישט, אַ
 מענטש האָט אמאָל אַ טעות? למאָי דער ברעפטערענער פון דער
 פאָסט — מאַכט זיך דען נישט, אז ער גיט נישט אָפּ קיין בריעף?
 בוי כּיז וועט זיך אַזעלכע זאָכען קיינמאָל נישט טרעפען. איך בין
 נישט אַזעלכער...
 .ד.

— אַ גוט יום־טוב, רבי! — פאל איך אַריין אין חדר מיט אַיין
 אימפעט, אז דער רבי טהוט זיך אזש אַ וואָרף. — מיין ברודער האָט
 אַיך געשיקט שלח־מנות און געווינשעוועט אַיך, איהר זאָלט דער-
 לעבען איבער אַ יאָהר.

און איך געה און געב־אוועק דעם רבי'ן די מגילה. מיין רבי
 עפענט־אויף די מגילה, קוקט און טראַכט און זוכט און דרעהט די
 מגילה אויף אַלע זייטען. אַפּנים, ער זוכט עפּים נאָך. „זוך, זוך, —
 טראַכט איך מיר, — דו וועסט דאָרט עפּים געפינען“...
 און מיין רבי טהוט־אָן די זילבערנע בריל, לייענט־דורך די
 מגילה און — איהר זאָלט זאָגען, ער זאָל זיך דאָס אַפּילו פּערקור-
 מען. נאָר אַ זיפּע געטהאָן, נישט מעהר. נאָכדעם מאַכט ער צו
 מיר: „וואַרט־אויס, אָט וועל איך דיר אָנשרייבען אַ פּאָר ווער-

טער. איך טהו מיך דערווייל א דרעה־ארום איבער'ן חדר, נעם ביי דער רביצין א לעקאכעל און א פלאָדעל, און בינר־לינו, אז קיין נער זעהט נישט, טהוט איך א געב־איבער אסתר'ען אין האַנד אַרײַן דעם רבינ'ס שיר מיט'ן שלח־מנות. זוּערד זי רויטליך, בעהאַלט זיך אין אַ ווינקעלע, עפענט־אויף פּאַוואַלינקע דאָס בריוועל און ווערד אָנגעזונדען, ווי אַ ליכט, און די אויגען ברענען — סכנת־נפשות! „אפנים, נישט צופריעדען מיט'ן שלח־מנות.“ — טראַכט איך מיר און געהיצו צום רבי'ן. גיט ער מיר די „פּאָר ווערטער“, וואָס ער האָט אָנגעשריבען.

— אַ גוטען יום טוב אייך, רבי! — זאָג איך מיט'ן אייגענעם אימפעט, וואָס ביי'ם אַרײַנקומען. — דערלעכט איבער אַ יאָהר! — און איך לאָז מיך אַהיים.

שוין אז איך בין געווען אויף יענער זייט טיה, לויפט מיר נאָך אסתר מיט רויטע פּערוויינטע אויגען: „נאָ, — זאָגט זי צו מיר מיט בעם — אָט דאָס וועסט דו אָפּגעבען דיין ברודער!“

אויפ'ן וועג עפען איך אויף פריהער דעם רבינ'ס בריוועל — דער רבי איז בילכער. שמעהט דאָרט אַזוי: „מיין לעבער און געד־טרייער תלמיד מרדכי נ"י! איך דאַנק דיר פיעל מאָל פאַר'ן שלח־מנות, וואָס דו האָסט מיר אַרײַנגעשיקט. פאַר־אַיאָהרען און פאַר צוויי יאָהרען האָסט דו מיר אַרײַנגעשיקט שלח־מנות טאַק, שלח־מנות ממש... היינטיגס יאָהר האָסט דו מיר אַרײַנגעשיקט אַ נייעם פירוש אויף דער מגילת. דאַנק איך דיר פאַר דער מגילת. איך דאַרף דיר אָבער זאָגען, מאַטעל, אז דער פירוש דיינער הויבט מיר נישט אָן צו געפעלען. ראשית, איז „שושן הבירה“ די „הויפט־שטאָרט“, נישט, ווי דו זאָגסט, „אונזער שטערטעל“. והשנית, וואָלט איך וועלען וויסען, וואו שמעהט דאָס, אז מרדכי איז געווען אַ בחור? און וואָס רופסט דו איהם עפּים מאַטעל? וואָס פאַר אַ מאַטעל? אין פון וואָגען האָסט דו דאָס גענומען, אז „אומן“ איז די טייטש „ליעב געהאַט“? אומן איז די טייטש „דערצוויגען“, פונ'ם וואָרט „אַמן פּרנגו“. און וואָס דו טייטשט: „וימליכה תחת ושתי“ —

אז ער וועט מיט איהר נעהן אונטער דער חופה, — קומט דאָס שוין אויס גלאַט ווילד, אָהן אַ שום טעם. ערשטענס, געהט דער „וימליכה“ אויף אחשוורוש'ען, נישט אויף מרדכי'ן. און צווייטענס, איז אין ערגיץ נישט דערמאָנט אין דער מגילת, אז אחשוורוש איז געגאַנגען מיט אַסתר'ען צו דער חופה. אַ קונץ נעמען אַ פּסוק און פּערדרע-הען איהם משוגענערִווייז? יעדער פּירוש דאַרף זיין מיט אַ גאַנג פאַר-אַיָהרען און פאַר צוויי יאָהרען האָסט דו מיר אַריינגעשיקט עפּים אַנדערש. היינטיגס יאָהר איז דיר געפּעלען שיקען דעם רבין אַ פּירוש אויף דער מגילת, און נאָך אַ פּערדרעהטען פּירוש דערצו. נו, מהיבאַ-תּיתי, מסתמא דאַרף אזוי צו זיין. לכן שיק איך דיר דיין מגילת אָפּ צוריק, און לאָז דיר גאָט געבען אַ גוט יאָהר, ווי עס ווּינשט דיר דיין רבי“...

אָט דאָס הייסט געריבען אַ מאָרדע! אַ מצוה אויף מיין ברודער ער וועט שוין מעהר אַזעלכע מגילת נישט שרייבען, מיין איך.

אַפּגעפאַרטניגט זיך מיט'ן רבינ'ס בריעף, דאַרף מען שוין אין איינוועגס אַ קוק טהון, וואָס שרייבט זי, דעם רבינ'ס טאָכטער הייסט עס? איך עפּען-אויף איהר בריעף — פּאַלען נישט אַרויס די צוויי קערבלעך? וואָס איז דאָס פאַר אַ שלאַק? איך ליען-איבער — אינגאַנצען צוויי שורות:

„מאָטעל, איך דאַנק דיר פאַר די צוויי קערבלעך. קאָנסט זיי נעמען צוריק. אזאַ שלחמנות פון דיר האָב איך נישט ערוואָרט. קיין כתנות פון דיר פּערלאַנג איך נישט, און קיין נדבה אַרצוי נישט“...

האַ-האַ, וואָס זאָגט איהר דערויף? קיין נדבה פּערלאַנגט זי נישט! אַ שענע געשיכטע, ווי איך בין אַ איריש קינד! הכלל, וואָס טהוט מען ווייטער? איין אַנדערער אויף מיין אָרט וואָלט מסתמא ביידע בריעף צעריסען און דאָס געלד אַריינגעלעגט אין קעשענע. צוויי פּייגען וואָלט ער געבראַכט אַהיים, נישט קיין צוויי קערבלעך. נאָר איך בין נישט אַזעלכער... איך האָב בעסער אָפּ-

געטהאָן אַ שענערע זאָך. וועט איהר הערען. איך האָב מיך מיישב געווען אזוי: שכר-טרהה פאר'ן וועג האָב איך דאָך פון מיינ ברודער דער מאַטעל שוין בעקומען — היינט וואָס זשע דארף איך איהם? און איך געה און געבאָפּ ביידע בריעה גאָר דעם טאטען. איך וועל האָרבען, וואָס וועט דער טאטע זאָגען? ער וועט בעסער פערשטעהן די מגילה, ווי מיינ רבי, האַטש דער טאטע איז אַ טאטע און דער רבי איז אַ רבי...

ה.

וואָס איז געווען, אז דער טאטע האָט איבערגעלויענט ביידע בריעה מיט דער מגילה און האָט אַ נעם געטהאָן מיינ ברודער מאַטעל אויפ'ן צימבעל, ער זאָל געבען צו פערשטעהן, וואָס דאָ טהוט זיך? — פּרעגט שוין גאָר נישט. איך זאָל וועלען נאָכטהון מיינ ברודער מאַטעל, וואָלט איך בעדארפט זאָגען מיט'ן לשון און מיט'ן ניגון פון דער מגילה:

„והעיר שושן נ"ב - כה"...

נאָר נישט דאָס איז דער עיקר. איהר ווילט דאָך אורזיי וויסען דעם סוף: וואָס איז געווען דער סוף מיט'ן רבינ'ס טאָטער אסתר'ען און מיט מיינ ברודער מאַטעל? וואָס זאָל זיין? נאָר נישט. אסתר האָט חתונה געהאַט. איין אַלמן האָט זי גענומען. אַך האָט זי געוויינט! איך בין געווען אויף איהר התונה. וואָס, אייגענטליך, האָט זי אזוי געוויינט — ווייס איך נישט. אַפּנים, דאָס האַרץ האָט איהר געזאָגט, אז זי וועט זיך מיט איהר ווונג לאַנג נישט עלטערען. און כך הוה. זי האָט אַפּגעלעבט מיט איהם אינגאַנצען אַ האַלב יאָהר און איז אַוועקגעשטאַרבען. פון וואָס — קאָן איך אַיך נישט זאָגען. איך ווייס נישט. קיינער ווייסט נישט. דער רבי און די רביצין ווייסען אויך נישט. געזאָגט האָט מען, אז זי האָט זיך גע'סמ'ט, פשוט, גענומען און אַליין אַוועקגע'סמ'ט זיך. נאָר ס'אָ ליגען. „דאָס האָבען שונאים אויסגעטראַכט“. אזוי האָב איך געהערט פון דער רביצין אַליין...

און מיין ברודער מאַטעל? אַהאַ! ער האָט נאָך פריהער חתונה געהאַט, נאָך איידער אסתר איז אַ כלה געוואָרען, און איז אַוועק געפאָהרען אַהין, צום שוועהר. ער איז אָבער גיך געקומען צוריק. און דוקא אַליין. וואָס איז די מעשה? ער וויל זי גמ'ען. זאָגט איהם דער טאַטע: „ביזט אַ פראַדאָם!“ וויל די מאַמע נישט ליידען. קריעגט מען זיך. ס'איז פרייליך! פון דעסטוועגען האָט זיך נישט געהאַלפּען. ער האָט זיך מיט איהר גע'גט און חתונה געהאַט פאַר איין אַנדערע. ער האָט שוין צוויי קינדערלעך אַפילו. אַ יונגעלע מיט אַ מיידעלע. הייסט דאָס יונגעלע הערצל, נאָכ'ן דאָקטאָר הערצל. און דאָס מיידעלע הייסט אסתר'על. דער טאַטע האָט אַפילו געזאָגט, זי זאָל הייסען גיטעל, נאָך זיין מאַמע, דער באַבע גיטעל. און די מאַמע האָט געוואָלט, גע'חלש'ט, זי זאָל הייסען לאַה'צי, נאָך איהר מאַמע, דער באַבע לאַה. איז אַרויס צווישען טאַטע-מאַמע אַ מחלוקת. אַ גאַנצע נאַכט מיט אַ גאַנצען טאָג האָבען זיי זיך געקריעגט. איז געבליבען, דאָס קינד זאָל הייסען לאַה-גיטעל, נאָך ביידע מאַמעס. איין עק. האָט זיך דער טאַטע אַרומגעקומט, ער וויל נישט לאַה-גיטעל. „וואָס איז דער שכל?“ „אזוי. פאַר וואָס קומט איהר, אַז איהר מאַמע'ס נאָמען זאָל געהן פריהער?“ קומט צו געהן מיין ברודער מאַטעל פון שוהל און זאָגט, אַז ער האָט איהר גאָר געגעבען אַ נאָמען אסתר. זאָגט איהם דער טאַטע: „פראַדאָם! פון וואַנען האָט זיך צו דיר גענומען אַ נאָמען אסתר?“ ענטפערט איהם מאַטעל: „האָסט פאַרגעסען, אַז מיר האָ- בען באַלד פורים?“... נו, וואָס וועט איהר איהם, אַשטייגער, איצ- טער זאָגען? איין עק. מע הערט שוין מעהר נישט קיין „פראַדאָם“ פונ'ם טאַטען. נאָר ביידע, אי דער טאַטע, אי די מאַמע, קוקען עפּים מאַדנע איינס אויף דאָס אַנדערע און מע האַפט אַ שווייג. וואָס האָבען געהייסען דער דאָזיגער קוק מיט דעם דאָזיגען שווייג — ווייס איך נישט. אפשר ווייסט א י ה ר ? ...

די ערב-שסח'גע עמיגרעציע

געשריבען אין יאהר 1903

די ערב-פסח'יגע עמינראציע

א.

אָרױס פֿון גן-עֵדן.

— דאָנקען השם יתברך, גע'פטר'ט דעם פורים געזונטערהייד
און מע קאָן שוין אָנהויבען אין זינען האָבען אַרײַנברענגען דעם
פסח אין אַ גוטער שעה!
זווי האָט זיך אָנגערופען די מאמע צו זיך אַליין אויף מאָרן
גען נאָך שושן-פורים און אויסגעקוקט מיט די אויגען אלע ווינקעלעך
אין זאָל, אַרומגעגאַנגען און געזוכט אַיין אָרט, ווי אַ הוהן בשעת
זי דערפיהלמ, אַז זי בעדאַרף זיך לעגען. אין עטליכע טעג אַרום
איז בעשאַפען געוואָרען אַביסעל היי מיט צוויי קלעצלעך, און אויף
די קלעצלעך — אַ שפּאַגעל-ניי דײַזשקעלע, איבערגעדעקט מיט
אַ גראַבען נאָר אַ ווייסען ציכטיגען לײַנוואַנט, און מיך האָט מען
צוגערופען אינאיינעם מיט'ן טאַטען און אָנגעזאָגט אַ מאָל דרייסיג,
איך זאָל זיך גאָרניט דערוועגען ניט צוגעהן פון דער נאָהענט,
ניט אַ קוק טהון פון דערווייטען, ניט אַ שמעק טהון אַפילו „אין
יענעם ווינקעל אַרײַן“. און טאַקי באַלד נאָכדעם איז צוגעמאַכט
געוואָרען די טיר פון זאָל, און אונז ביידען, מיך מיט'ן טאַטען, האָט
מען געבעטען מחילה, מיר זאָלען זיך אָפּטראָגען פון דאַנען אין אַ
גוטער שעה אין אַ מול'דיגער און מעהר נישט אַרײַנטרעטען
אין זאָל אַרײַן ביז פסח.

פון דער מינוט אן האָט די זאַל בעקומען ביי מיר אין די אויגען
דוקא גאָר אַ בעזונדער חן, און עס האָט מיך אַהינצו געצויגען, ווי
אַ מאַגניט, און איך האָב בעקומען אַ שטאַרקען חשק אַ קוק טהון
אַהינצו, אין "יענעם ווינקעל אַרױן", האָטש פון דערווייטען.
אַוועקגעשטעלט זיך פון יענער זייט טיר, בשעת מעשה געקײעט
דעם אָנבײסען, ברויט מיט שמאַלץ, האָב איך אַרױנגעקוקט און
געשפּײגעלט זיך אין אונזער שענער לײכטיגער זאַל מיט דער
רויטער קאַנאַפּע פון פּיעדעל-האַלץ, מיט'ן האַלב-קײלעכױגען טיש
אויף דריי לאַפּעס, מיט'ן האַלב-קײלעכױגען שען-געשניצטען
שפּײגעל און מיט'ן גרויסאַרטיגען מזרח, וואָס דער טאַטע אַליין
האַט אױסגעמאַהלט בשעת ער איז נאָך, זאָגט ער, געווען אַ
חתן, וועהדוועה, וואָס איז ניט געווען אויפ'ן דאָזיגען מזרח!
בערען, און לײבען, און ווילדע קעץ, און אַדלערס, און פּױגלען, און
שופרות, און מנורות, און אתרוגים, און שיסעלעך מיט מגן-דוד'לעך,
און בלעטלעך, און קנעפלעך, און רעדלעך, און פּאַסיקלעך, און
פּײנטלעך אָהן אײן עק, אָהן אַ שיעור! ס'איז געווען נישט צו
גלױבען, אַז אַ מענשליכע האַנד זאָל דאָס אַלסדינג קאָנען אױס-
מאַהלען, קױס-קױס וואָס דאָס אױג קאָן האַפּען! "אַ מושלם דער
טאַטע מױנער! — טראַכט איך מיר, — אַ בריה! אַ מוזיק!"
— פאַרהאַפּט זאָלסט דו ניט ווערען! מיט'ן גאַנצען חמוץ ביי
דער טהיר, ברענען זאָלסט דו ניט אויפ'ן פּײער?¹
אַזוי זאָגט די מאַמע, נעמט מיך אָן מיט צוויי דינע שאַרפּע
פּײנערלעך פון איהר רעכטער האַנד ביי מײן לײנקען אויהער און
מײהרט מיך צום טאַטען:
— נאַ, זעה, קוק האָטש אָן דעם קדיש דײנעם! מיט'ן ברויט
האַט ער זיך אַוועקגעשטעלט קוקען אַהין, וואו דער פּסח'יגער
באַרשטש!¹
דער טאַטע מאַכט בלומרשט אײן ערנסט פנים, שאַקעלט מיט'ן
קאַפּ, שטעלט-אויף די לײפען און קנאַקט מיט דער צונג:
— טײטש-טײטש! אַוועק, דו ימח-שמו'ניק אײנער!

און אז די מאמע קעהרט זיך קאפ אין א זייט, דערזעה איך אויפ'ן
טאטענ'ס ליפען א גרינג בעהאלטען שמייכלעך; און קעהרט זיך
אום צוריק די מאמע, מאכט ער וויעדער איין ערנסט פנים. ער
נעמט מיך פאר א האנד, זעצט מיך אנדער נעכען זיך אויף א
בענקעל און זאגט מיר קאן, איך זאל אהינצו ניט קוקען — מע
טאָר ניט!

— פון דער ווייטען אויך ניט?

נאָר דער טאטע הערט מיך שוין ניט. ער זיצט פערטיעפט אין
א ספר און לערענט שטילערהייד, און איך פער'גנב'ע מיך פאָוואָך
לינקע צו דער טהיר און קוק'אריין דורך א שפעלטעל אהין, אין
זאל אריין, און זעה דאָרטען פון כל'טוב א גן'עדן: נייע טעפ א סך
מיט מאַקערטעס אויף דער ערד, און א האַקמעסער, א זאַלצברעטעל,
ציבעלעס צוויי קרענצלעך הענגען אויף דער וואַנד און בעשענען די
זאל, — שוין פסח'יג די זאל, פסח'יג, פסח'יג, פסח'יג...!

ב.

פון האַנד צו האַנד.

— טאָמער וואָלט איהר זיך מטריח געווען פון דאָנען מיט די
ספרים אהין, אין גרויסען אַלקער אַריין?
אזוי רופט זיך אָן צו אונז די מאמע, אָנגעטהאָן אין ווייסען,
מיט א ווייס סערוועטעל אויפ'ן קאָפ און מיט א לאַנגען שמעקען
אין איין האַנד און מיט א נייעם פלעדערוויש אין דער אנדערער
האַנד, פעררייסט דעם קאָפ אַרויף און קוקט אויף דער סטעלי.
— סאָסיל! וואו ביזט דו ערגיז מיט דער באַרשט? נה, ריהר
זיך שוין, מויד! באַווייז זיך!
און סאָסיל די מויד, אויך א פאַרבונדענע מיט א ווייסער
שמאטע, בעווייזט זיך מיט א נאַסער באַרשט און מיט א שעפעל
ווייס לעהם, און ביידע זעהען־אויס, ווי לעבעדיגע מתים אין ווייסע

תכריכים. און סאָסיל מיט'ן נאָסען בערשטעל פליאַסקעט איבער דער סטעלי הין און צוריק: פליאַק — פליאַק! און ביידע זענען זיי אין כעס, ביז, ווי די ביענען.

לאַנג אָבער שטעהן און קוקען אויף דער דאָזיגער זעלטענער קאָמעדיע לאָזט מען מיך ניט. פריהער הויבט מען מיר אָן געבען אָנצוהערעניש, אז אַ יונגעלע בעדאַרף ניט שטעהן בשעת מע שמירט די שטוב אויף פסח. נאָכדעם הויבען זיי ביידע שוין אָן אַביסעל האַרבער:

— הער נאָר, טאָמער וואָלסט דו גענאָנגען אַהין, אין אַלקער אַרײַן?

און בשעת מעשה נעמט מיך אָן די מאַמע פאַר אַ האַנד און בעווייזט מיר, וואוהין איך זאָל געהן. איך בין אָבער קיין בעלן ניט אַוועקגעהן, טרעט איך אָפּ אַביסעל אויף אַ זייט און בעגענען זיך מיט סאָסלען; טהוט מיך סאָסיל אַ שטויס־אַפּ פון זיך: „אומערום אָבער פּלאַנטעט ער זיך אונטער די פיס!"

— געה שוין געה צו אַלרי גוטע יאָהר אַהין, צום טאַטען! — זאָגט מיר די מאַמע און טהוט מיך אַ וואָרף צו סאָסלען, און סאָסיל האַפט מיך אונטער און טהוט מיך אַ שלידער צוריק צו דער מאַמע: „אויף מיין לעבען האָב איך אזא מיין איינגעגעסען יונגעל ניט געזעהען!"

— סע נעמט איהם גאָר קיין קויל ניט! — זאָגט די מאַמע און דערלאַנגט מיר אַ סטוסאַק פון הינטען, און סאָסיל האַפט מיך אונטער און פערליאַפעט מיך מיט ווייסען לעהם, און איך פאַל־אַרײַן, ווי אַ קיטשקע, צום טאַטען אין אַלקער אַרײַן און פערנגעה זיך פון געוויין.

דער טאַטע רייסט זיך אָפּ פון די ספּריס, נעמט מיך איין מיט וואָס ער קאָן, זעצט מיך אַנידער אויף די קניהעם און פערטייעפט זיך צוריק אין די ספּריס.

ג.

פון די אלקערס אין דער שפיזארניע

— זייט־זשע מוחל, בעל־הבית! די בעל־הבית'טע האָט געזאָגט, איהר זאָלט מוחל זיין אַריבערטראָגען זיך פון דאַנען אינ'ם קליינעם אַלקערעל אַרײַן.

אַזוי זאָגט צום טאַטען סאָסיל די מויד און קומט־אַרײַן מיט'ן גאַנצען קלאַפּערגעצײג, אויסגעשמירט, ווי אַ רוח, און מיר טראָגען זיך מחילה אַריבער מיט די ספרים פונ'ם גרויסען אַלקער אינ'ם קליינעם אַלקערעל אַרײַן. דאָס קליינע אַלקערעל איז גרויס, ווי אַ פּײַג; דאָרטען שטעהט מעהר ניט ווי אײַן בעטעל, שלאָף איך און, ניט אויסגערעדט זאָל זײַן, סאָסיל די מויד. סאָסיל איז, פּערשטעהט איהר, טאַקי אונזערע אײַן אײַגענע און בײַ אונז איז זי שוין כמה וכמה יאָהרען; איך בין נאָך דעמאָלט, זאָגט זי, אויף דער וועלט ניט געווען. איך בין בײַ איהר, זאָגט זי, אויף די הענד אויסגעוואַכסען. ווען ניט זי, וואָלט איך שוין לאַנג, זאָגט זי, אָנגעשפּאַרט מי יודע וואו, וואָרום וואו ערגײַץ אײַן אָנשיקעניש, אַ משולחת, אַ שלאָק פּורעניות, איז דאָס בײַ מיר, זאָגט זי, געווען, און פון אַלע צרות האָט זי מיך, זאָגט זי, אַרויסגעשלעפט; און היינט דאַנקט ער מיך, זאָגט זי, אָפּ מיט שטיינער, — נו? איז ער ניט ווערטה קײַן פעטש?

אַזוי לאָזט אויס סאָסיל און שענקט מיר אַ פּאַר סטוסאַקעס מיט אַ רײַם בײַ די האָר פאַר אַ צוגאַב. און — מערקווירדיג! — קײַנער זאָגט איהר ניט קײַן וואָרט. ניט די מאַמע, ניט דער טאַטע נעמען זיך אָן פאַר מיר. וואָס סאָסיל וויל, דאָס טוהט זי מיט מיר, גלײַך ווי איך בין סאָסיל'ס, ניט זײַערע.

אין קליינעם אַלקערעל פּערקלויב איך מיך אין אַ ווינקעלע, בעווען מיך אויף דער ערד און קוק אויפ'ן טאַטען, ווי ער רײַבט דעם שמערן, קײַעט די באָרד און שאַקעלט זיך און ציהט־אויס יענעם

שענעם לאנגען „און יאָ — — —“. נאָר אַט קומט אַרײַן סאָסיל מיט'ן קלאַפּערגעצײג און לאָזט אונז בעסער, מיר זאָלען זיך אַרויס-פעקלען פון דאַנען ווייטער אַביסעלע.

— וואוהין נאָך? — פרעגט זי דער טאַטע, אײַן איבערגע-שראָקענער.

— איך ווייס וואוהין? — זאָגט סאָסיל און שטעלט זיך אַוועק מיט'ן בערשטעל אין מיטען אַלקערעל.

— אין קעמערעל אַרײַן! אין דער שפּױאַרניע אַרײַן! — זאָגט די מאַמע און קומט-אַרײַן מיט'ן לאַנגען שטעקען און מיט דעם נײַעם פּלעדערוויש, זעהט-אויס ווי אײַן אָנגעוואַפּענטער שונא, וואָס פּאַלט-אַן אויפ'ן לאַנד מיט געוועהר אין די הענד.

— אין שפּױאַרניע איז איצער קאַלט, ווי אין אַ פּוסטקע. — פּרובט זיך דער טאַטע אָפּבעמען מיט גוטע ווערטער.

— אַ ווילדע קעלט אויף איהם! — זאָגט די מאַמע.

— מע געפינט געפרוירענע אין דרויסען! — האַפּט-אונטער סאָסיל און הויבט-אַן פּליאַסקען מיט דער נאַסער באַרשט איבער די טרוקענע וועג. און מיר מוזען זיך, במחילת כבודנו, אַריבערפעקלען פּונ'ם קלײַנעם אַלקערעל אין קלײַנעם קעמערעל אַרײַן, און ביידע האַפען מיר דאָרט אַ רעכטען ציטער. מע קאָן ניט זאָגען, אַז פאַר'ן טאַטען זאָל דאָ זײַן גוט צו זיצען און אַרײַנקוקען אין אַ ספר: די שפּױאַרניע איז אַ קלײַן ענג קעמערעל און אַ פינסטערס, קוים וואָס צוויי מענשען קאָנען זיך דאָרט אויסדרעהען. דערפאַר אָבער איז דאָס פאַר מיר אַ גאַנצער גן-עדן. סטייטש, עס איז דאָ פּאַלעצעס, און מע קאָן אויף זיי קלעמערען. אמת, דער טאַטע לאָזט מײַך ניט קלעמערען. ער זאָגט, איך קאָן חלילה זיך הרג'ענען. נאָר ווער הערט איהם? ער האָט דער נאָר פּערטיעפט אין זײַנע ספרים, בין איך שוין — אַהא! — גע. ווען אויף דער ערשטער פּאַלעצע, פון דער ערשטער — אויף דער צווייטער, און פון דער צווייטער — אויף דער דריטער.

— קוקאריקו! — האָב איך אויסגעשריגען אויף אַ קול, געוואָלט בעווייזען דעם טאַטען מיין גרויס בריה'שאַפט, און האָב אויפגעהויבן בען דעם קאַפּ און זיך דערלאַנגט אַ זעץ אין דער סטעל, אז די צייהן זענען מיר שיער ניט אַרויסגעפאַלען פּונ'ם מויל. האָט זיך דער טאַטע איבערגעשראַקען און געמאַכט אַ גוואַלד. איז געקומען צו לויפען פריהער סאַסיל און נאָכדעם די מאַמע, און ביידע האָבען זיי מיר אַריינגעלעגט וויפיעל ס'איז אין מיר אַרײַן. — אַ קינד זאָל האָבען אין זיך אַזעלכע קינדערשע תּנועות! — טענה'ט די מאַמע.

— אַ קינד איז דאָס? אַ שד, ניט קיין קינד! — העלפט איהר אונטער סאַסיל, און איז מודיע, אז מע וועט אונז באַלד לאָזען בעטען, מיר זאָלען זיך אַריבערטראָגען פון דאַנען, מחילה, אין קיך אַרײַן, וואָרום אין שטוב איז שוין כמעט העכער האַלב פּסח'ג.

ד.

פון דער שפּיזאַרניע אין קיך.

דאָרטען טרעה איך משה־בער'ען מיט די גרויסע ברעמען זיצען פּיט'ן טאַטען אויף דער מילכיגער באַנק. איצט לערנען זיי ניט; זיי רעדען זיך אויס איינס פאַר דאָס אַנדערע זייערע ביטערע הערצער. דער טאַטע קלאַנגט זיך פאַר איהם אויפ'ן גלות פּונ'ם ערב־פּסח, וואָס מע טרייבט איהם אַרום שוין פון עטליכע טעג. „אַ מין גע־זנד, אַ גלות, אַ מין עמיגרציע פון איין אָרט אויפ'ן אַנדערען!“ און משה־בער זאָגט, אז דאָס איז נאָך בלאַטע; איהם איז, זאָגט ער, נאָך אַ סך ערנער.

— מיך — זאָגט ער — האָט מיינ גאָר דורכגעטריבען פון שטוב.

איך קוק אויף משה־בער'ען מיט ד גרויסע ברעמען און קאָן מיך בשום אופן ניט פאַרשמעלען, וואָס הייסט, מע האָט איהם.

משה-בער'ען, אזא גרויסען אידען מיט אזעלכע גרויסע ברעמען, גענומען און דורכגעטריבען? ביסלעכווייז געהען זיי אריבער אויף זייערע שטענדיגע ענינים, מאַדנע דבורים: „רמב"ם“, „כוזרי“, „פילוסופיא“, „שפינאָזא“ וכדומה, וואָס קריכען מיר ניט אין דער לינקער פּאַה.

א סך מעהר אינטערעסאַנט איז די גרויע קאַץ, וואָס זיצט אופ'ן פריפעטשיק און וואַשט זיך. סאָסיל זאָגט, אז אַ קאַץ וואַשט זיך, איז אַ סימן אויף געסט. פערשטעה איך ניט, פון וואַנען ווייסט די קאַץ, אז ס'זעט זיין אַ גאַסט? איך געה'צו צו דער קאַץ און הויב זיך אָן מיט איהר אונטערשפיעלען. פריהער פּרוב איך איהר אָנטרעמען מיט'ן פינגער אויף דער לאַפּקע — וויל זי ניט. נאָכדעם לעהרען איך זי, זי זאָל „דיענען“, שטעהן אויף די צוויי הינטערשטע פיסלעך — וויל זי אויך ניט. „סטאָי סלוזש!“ — זאָג איך צו איהר און שענק איהר אלע מאָל אַ שנעל אין געזעל אַריין. פערמאַכט זי די אויגען און דרעהט-אויס דאָס קעפעל, שטעלט-אָרויס דאָס צינגעל און מאַכט אַ מאַדנע פּנימ'על, ווי איינער רעדט: „וואָס האָט זיך צוגעשטעפעט צו מיר דאָס דאָזיגע בחור'על? וואָס וויל ער האָבען פון מיין לעבען?“ מיר פערדריסט די מעשה: „אַ קאַץ זאָל זיין אזאַ מיין עקשנ'טע!“ און איך מוטשע זיך מיט איהר אזוי לאַנג, ביז זי דערלאַנגט מיר אַ קרעל מיט איהרע שאַרפע נעגעל איבער דער האַנה, און איך לאָז-אָרויס אַ מורא'דיגען קוויטש: „אוי, מאַ-אַ-מע!“ קומט צו לויפען די מאַמע מיט סאָסלען מיט אַ געפילדער, און איך בעקום אַ רעכטען פּסק פון זיי ביידע, איך זאָל דאָס אַנדערע מאָל וויסען, ווי אזוי צו שפיעלען זיך מיט קעץ! (סך-הכל איין קאַץ — הייסט ביי זיי „קעץ“!)

— געה נאָר וואַש זיך, — רופט זיך אָן די מאַמע צום טאַמען — זועלען מיר אַראָפּגעהן אין קעלער אַריין „אַפעסען“...
 סאָסיל האַפט די קאָטשערע און נעמט זיך צום אויווען מיט די טעפלעך, לעגט נישט קיין כבוד ניט אויף מיר, ניט אויפ'ן טאַמען און ניט אויף משה-בער'ען. אדרבה, משה-בער'ען גיט זי אַנצוהערע-

ניש, אז זי פערשטעהט ניט, וואָס ער דרעהט זיך דאָ אַרום ערב־פסח ? דאַכט זיך, ס'איז גלייכער, זאָגט זי, זיצען ביי זיך אין דער היים, און ניט אַרומדרעהען זיך אין אַזאַ צייט אין פּרעמדע הייזער ! משה' בער שטויסט זיך, וועמען זי מיינט, געזענענט ער זיך אָפּ, און מיה קאָזען זיך אַראָפּ אין קעלער אַרײַן "אַפּעסען"...

ה.

פון קיך אַראָפּ אין קעלער.

איך פערשטעה ניט, וואָס קרימט זיך אַזוי דער טאַטע און וואָס קנייטשט ער מיט די פּליצעס און בורטשעט אונטער דער נאָז : "נא דיר אַיין עמיגרציע!" ... אַשטײַגער, וואָס פאַר אַיין אומגליק איז דאָס, אז מען עסט אַיין מאָל אין קעלער ? וואָס קאָן שאָדען דער ריח פון געזויערטע אונגערקעס, פערשטונקענע קרויט, מילכיגע קריגלעך ? וואָס איז אַזוי ביטער, אז מען נעמט צוויי איבערגע-קעהרטע פעסלעך און מען לעגט-איבער אַ לאַקשענברעם, און אַליין זעצט מען זיך אויך אויף איבערגעקעהרטע פעסלעך און מען עסט ? אדרבה, מיר דאַכט, אז אַזוי איז נאָך פיעל בעסער און אַ סך פּרײַליכער. מען קאָן זיך בשעת מעשה קאַטשען מיט'ן פעסעל איבער'ן גאַנצען קעלער. אַי, מען פאַלט ? שמעהט מען אויף און מען קאַטשעט זיך נאָך אַ מאָל. דער גאַנצער חסרון איז, וואָס סאָסיק ניט אַכטונג, מען זאָל זיך ניט קאַטשען.

— ער האָט זיך שוין געפונען — זאָגט זי — אַ ניי שפּיעלעכען ; ער וויל זיך אַ האַנט אָדער אַ פּוס אויסברעכען...

מיינע שונאים זאָלען אַזוי לעבען, ווי איך וויל זיך אויסברעכען אַ האַנד אָדער אַ פּוס ! איך ווײס ניט, וואָס די סאָסיל וויל האָבען פון מיינע יאָהרען און טעג ? שמענדיג רודפ'ט זי מיך, און אַלסדינג לעגט זי אויס צום ערגסטען. לויף איך — זאָגט זי, אז איך וועל בלייבען אָהן אַ קאַפּ. ריהר איך זיך צו צו עפּיס אַ זאָך — זאָגט זי,

אז איך וויל דאָס צעברעכען. האַלט איך אַ קנעפעל אין מויל — מאַכט זי אַ גוואַלד: „דער שלים-מזל וויל זיך וואַרגען!“ דערפאַר רעכען איך זיך מיט איהר אָפּ דעמאָלט, ווען איך בין שלאָף. ווער איך עפּים נישט מיט אַלעמען, אזוי לעגט זי אַיין די וועלט, מאַכט אַ געפילדער.

— אַצינד נעם דאָס קינד און געה מיט איהם אַרויף, מע דאַרף אויסרויניגען דעם לעצטען חמץ פּונ'ם קעלער אויך.

אזוי זאָגט די מאַמע נאָכ'ן בענשען, און איידער דער טאַטע פרעגט זי, וואוהין מיר זאָלען געהן, פּערזאָפּט זי אַליין און טהוט אַ זאָג:

— אויף אַ פּאַר שעה אויפ'ן בוידעם.

— וואָרום אין שטוב האָט מען נאָרוואָס אָפּגעוואַשען די בריקען. — האַפּט-אונטער סאָסיל, — נאָר זעהט, דער שלים-מזל זאָל דאָרט ניט אַראָפּקאטשען זיך פּונ'ם בוידעם און ניט ברעכען זיך ריק און לענד.

— ביים זיך אָפּ די צונג! — זאָגט איהר די מאַמע, און סאָסיל שטופּט מיך אונטער, איך זאָל געהן אַביסעל ניכער.

— נו, קריך שוין, קריך, שלים-מזל!

דער טאַטע געהט הינטער מיר, און איך הער, ווי ער בורטשעט אונטער דער נאָז: „אויפ'ן בוידעם גאָר! אזא מין עמיגראַציע! כּי-נאָ!“

אַ מאָדנער מענש דער טאַטע מיינער! מע זאָגט איהם: אויפ'ן בוידעם — איז ער אויך ניט צופריעדען! איך ווייס? מיר דאַכט, איך וואָלט אַ בעלן געווען, ס'זאָל זיין אַלע וואָך ערב-פּסח און מע זאָל אַלע וואָך דאַרפען קריכען אויפ'ן בוידעם. ערשטענס, איז דאָס קריכען אַליין עפּים אויך אַ שטיקעל עסק. אַשטייגער, אין מיטען וואָך איך זאָל זיך אויסציהען, וועט מען מיך דען לאָזען קריכען אויפ'ן בוידעם? און איצט שפּאַן איך אויף די טרעפּ, ווי אַ מוזיק. הינטען שפּאַנט מיר נאָך דער טאַטע און זאָגט מיר: „פּאוואָלינסקע!“

פאמעליכען! וואָס מיר פאָוואָלינקע? ווער מיר פאמעליכען? איך פיהל, אז ביי מיר זענען אויסגעוואַכסען פליגען, איך פליה, איך פליה!

1.

פון קעלער אויפ'ן בוידעם — און א סוף.

וואָס ווייסט איהר, וואָס ביי אונז אויפ'ן בוידעם טהוט זיך? —
אוצרות! גאַנצע אוצרות!

צעבראַכענע גלעזלעך פון לאַמפּען, שאַרבּענס פון טעפּ, אַלמע
מלבושים, וואָס ס'איז שווער צו דערקענען, צי איז דאָס ווייבערשע,
צי מאַנסכילשע תּחתונים. און פּוטער אַ שטיקעל וואַלגערט זיך,
וואָס אז מע ריהרט זיך צו צו דעם, ווערד דאָס צעקראַכען, אזוי
ווי שניי, און בלעטער פון ספרים, צעריסענע שמות, און אַ דורכ־
געברענטער קוימען פון אַ סאַמאָוואַר, און פּעדערען, און אַ צערי־
סענע זיפּ, און איין אַלמער לולב ליגט אויסגעצויגען, ווי אַ בעל־חבית.
היינט די לעזשנים! היינט די קראַקוועס! היינט דער דאָך! דער
דאָך איז פון גאַלע שינדלען, און איך קאָן איהם דערלאַנגען מיט די
הענדל אַ קלייניגקייט — האַלמען דעם דאָך מיט די הענדל!

דער טאַטע זעצט זיך אוועק אויף אַ באַלקע, נעמט־צענויף די
שמות־בלעטלעך, לעגט־צענויף אַ בלעטעל מיט אַ בלעטעל, קוקט
אַריין אין זיי און פּערטיעפט זיך דערווייל אין די שמות־בלעטלעך.
און איך שטעל מיך אוועק ביי'ם קליינעם פענסטערעל וואָס אין דאָך
און דערזעה פאַר זיך די גאַנצע שטאָרט, גאַנץ כּתּרילעווקע, ווי אויף
אַ מעלער! אַלע הייזער מיט אַלע דעכער — שוואַרצע, גרויע, רויטע
און גרינע דעכער. און די מענשען, וואָס געהען, זעהען אויס קליינע
מענשעלעך, און מיר דאַכט זיך אויס, אז קיין שענערס און קיין
בעסערס פון אונזער שטאָרט קאָן שוין, דאַכט זיך, גאָר ניט זיין אויף
דער וועלט. אויך צו אונז אין הויף אַריין האַפּ איך אַ קוק, און
דערזעה, ווי ביי אונז און ביי אַלע איבעריגע שכנים וואַשט מען

און מע רייבט און מע שאָבט און מע רייניגט און מע כשר'ט מיט און בענק, און מע טראָגט גרויסע טעפּ מיט הייס זודיג וואַסער, מיט ברענענדיגע פּרעסלעך, מיט גליהענדיגע שטיינער, און אַ פּאַרע זעצט אַרויף, אַ ווייסע פּאַרע; די פּאַרע קייקעלט זיך, קייקעלט זיך, און ווערד צעגאַנגען, אַזוי ווי רויך. און אין דרויסען שמעקט מיט וועס-נע. ריטשקעס לויפען, ציעגען מעקען, און עפּיס אַ אירעל מיט גרויסע אונטערגעבונדענע שטיוועל און מיט אַ ווייס פּערדעל שלעפט זיך אין דער בלאָטע. דאָס איז נעבאָך עזריאל דער בעל-עגלה. עזריאל שמויסט דאָס ווייסע פּערדעל, דאָס פּערדעל קוים וואָס עס שלעפט די פּיס פּון דער בלאָטע. דאָס פּיהרט מען עמיצען אַ וועגעלע מיט מצות. און איך דערמאָן מיך, אַז מיר האָבען שוין לאַנג מצות, שוין לאַנג פּערשלאָסען אין שאַפע און פּערהאַנגען מיט אַ ווייסען ליילעך. און אייער אין שאַפע איז אָנגעגרייט אַ פּולע מאַקערטע. און שמאַלץ פּסח'גע אַ גאַנצער סלאָי, און ציבעלעס צוויי קרענץ הענגען אויף דער וואַנד, און נאָך אַ סך גוטע זאַכען פּונ'ם ליעבען זיסען יום-טוב. און איך דערמאָן מיך אָן די נייע מלבושימ'לעך, וואָס מע האָט מיר צוגעזאָגט ברענגען אויף יום-טוב, און דאָס האַרץ וואַכסט מיר, וואַכסט, ווי אויף הייווען.

— בעל-הבית! — לאָזט זיך הערען איין אויסגעצויגען קול פּון אונטען. — זייט זיך מטריח אַראָפּ אין הויף אַרױן איבער-לופטערען די ספרים!

דער טאַטע שטעהט-אויף, שפּױט-אויס מיט כעס: „טפּו זאָך דאָס ווערען! נאָ דיר איין עמינראַציע!“

איך הויב ניט אָן צו פּערשטעהן דעם טאַטען, פאַר וואָס ער איז ניט צופּריעדען? וואָס קאָן דען זיין נאָך בעסער און ליעבער, ווי שטעהן אין דרויסען און לופטערען ספרים? און איך רייס מיך אָפּ פּון פענסטערעל און טהו מיך אַ לאָז צו דער טהיר פּונ'ם בוידעם און... טראַך-טאַרעראַך מיט'ן קאַפּ אַראָפּ, מיט די פּיס אַרויף, איבער אַלע טרעפּ!

וואָס ווייטער איז געווען — געדענק איך ניט. איך ווייס נאָר, אַז פּוּנִים פּאַל האָב איך צוגעקדענקט נאָכדעם אַ היבש שטיקעל צייט. איך בין, זאָגט מען, געווען נאָר פּאַרביי. און, ווי איהר זעהט, בין איך געבליבען געזונד און שטאַרק, הלואי ווייטער ניט ערנער, בלתי-נאָר דער איינער שראַם, וואָס ביי מיר אויפֿן פּנים, און וואָס דער אַטהעם איז מיר געוואָרען פּוּן דעמאָלט אַן קורצליך, און וואָס אַז איך רעד, פינטעל איך מיט די אויגען עד היום הזה.

